

אספקלריא לקלריא

[אספקלריא לפרשת במדבר תשפ"א](#)

[אספקלריא לחג השבועות תשפ"א](#)

[חינוך](#)

[חידות](#)

[פולמוס](#)

[אספקלריא לדף היומי](#)

[סיפור](#)

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת במדבר ולחג השבועות תשפ"א.... ח

אספקלריא לפרשת במדבר תשפ"א..... ח

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ח
אם "בתורת ה' חפצו" אזי יהיה "ובתורתו יהגה יומם ולילה"..... ח

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים..... יא
"מאת בכור בני ישראל"..... יא
"מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף"..... יד
מסכת אבות פרק ו משנה א-ב - "כל העוסק בתורה לשמה... וכל מי שעוסק בתורה תדיר"..... טז

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי..... כ
פסל מיכה..... כ

בואי שבת / הרב חיים שולביץ..... כג
רשויות שבת..... כג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'... ל
פניני עיון בפרשת השבוע..... ל
מירון תשפ"א – מ"ה זאת עשה ה' לנו..... לד

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס..... לו
ביאור סדר חניית השבטים לפי עינים..... לו

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים..... לט
איך ה"בידול" של השבטים בדגלים ורוחות, הביא דווקא ל"אחדות ישראל"..... לט

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... מד
מנין - על שום מה?..... מד

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער.. מח
למכור מצות תפילין של יום אחד לתועלת וועד הישיבות..... מח

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת' 'השולחן כהלכתו'
ו'המועדים כהלכתם', רב קהילות בני הישיבות וביהכ"ס היכל יוסף שלו' רמב"ש ג'
נב .....

ניגוני רקע בחוג התעמלות.....

נב.....

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר
מכון 'למעשה' אשדוד.....
נו .....

מה הסיבה שאין דגל שנקרא על שם יוסף.....

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
נז .....

פלך שתיקה - שכל רב-גוני.....

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי
בית המדרש' וש"א"ס .....

תמימות תהיינה.....

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד .....

סוד החיים הציבוריים והפרטיים - הענוה.....

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', ליוקווד .....

בענין ההשגחה על הבוטח בה'.....

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית .....

מנינו הכפול של שבט שמעון.....

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, וש"א"ס
עה .....

על הר מירון.....

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי.....
עז .....

המקבל עליו עול תורה - סיפור לקראת מתן תורה.....

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער.....
פה .....

מצות חינוך בתינוק בן יומו ואם אמרו נעשה ונשמע.....

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....צ

ביאור שורש 'שמר' – השמירה למטה והשמירה מלמעלה.....צ

אספקלריא לחג השבועות תשפ"א.....צג

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר.....צג

שכרם של ההרים שרצו שתינתן עליהם התורה.....צג

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ושיבת מיר ירושלים

.....צו

"אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה" (אז קיבלו את הכח של

'מצווה ועושה' והופקעו בני נח מינה).....צו

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים.....קא

"ביום הזה באו מדבר סיני".....קא

"כל אשר דבר ה' נעשה... כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".....קד

"ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".....קז

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי.....קי

האם ההרים ב'מתן תורה' נעקרו ממקומם?.....קי

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים.....קיב

חג השבועות ומתן תורה - תיקון חטא עץ הדעת.....קיב

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל

קלוזנר, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים.....קכ

מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כִּאִילוֹ לֹא חֲטַאתֶם

מימיכם.....קכ

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....קכב

מהי 'תורה'?!.....קכב

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות

בת ישראל'.....קלד

דינים והלכות לזמן מתן תורתנו – חג השבועות תשפ"א.....קלד

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס 'שערי יוסף' ושא"ס, בני ברק.....קנו

בטעמי מנהגי אכילת מאכלי חלב בחג השבועות.....קנו

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב..... קסז

נעשה ונשמע" - נהורין שקיבלו ישראל מעשו וישמעאל..... קסו

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'..... קעא

דברי התעוררות וחיזוק לקיום מצוות ידיעת התורה..... קעא

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזקוב..... קעה

בענין לימוד הקבלה..... קעה

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית, אלעד..... קפד

שבועות - יום הדין | תחילת דינו על התורה | מצות זכירת הר סיני | קבלת

התורה כל שנה מחדש | לימוד ליל שבועות | מתיקות התורה | ברכת

התורה בחג השבועות | פנינים..... קפד

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... רמ

בענין מדת הבטחון הוא נצרך ביותר לקבלת התורה..... רמ

משולחנו / הרב יחיאל גולדהבר..... רמד

אמירת ליקוטי תהלים על פי סדר א"ב - מקורו והלכתו..... רמד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית..... רסט

החזרת לוחות ראשונות והכתרים ובנין בית המקדש השלישי משמים...רסט

חכמת רות בליקוט השבלים..... רע

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... רעא

הבינה והקדושה - בחדא מחתא..... רעא

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... רעג

אשר בחר בנו מכל העמים וחי עולם נטע בתוכנו..... רעג

פרשה למעשה - בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית..... רעה

בגדר ברכות התורה..... רעה

חינוך ..... רפב

בנתיבות החינוך / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. .... רפב

איך מחנכים להימנע מנקמה?.....רפב

איך מכינים לקראת חג השבועות?.....רפו

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי רצח.....

צאן מרעיתי אד"ם אתם.....רצח

ש..... חידות

חזונו - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ ..... ש

שאלות בפרשת בהר.....ש

חזונו דאפטרטא במדבר (הושע ב).....ש

חזונו לחג השבועות - חזונו דדבריא - שאלות על עשרת הדברות

(שמות כ).....ש

תשובות לפרשת בהר.....שא

תשובות לפרשת בחוקותי.....שב

חזונו דאפטרטא בהר בחוקותי (ירמיה טז, יז).....שד

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ.....שה

כתב חידה לחג השבועות.....שה

שז ..... פולמוס

פולמוס / הרב ורבני ולומדי אספקלריא ..... שז

האם מותר לקרוא רות קודם שחרית?.....שז

שכה ..... אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת יומא ..... שכה

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין.....שכה

סיפור.....שלו

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזצקוב.....שלו

שלו.....ופרעה הקריב.

שלו.....המבלי אין קברים!?

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב.....שמה

שמה.....סיפור נפלא: ואומר לך בדמייך חיי.

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק.....שמג

שמג.....בימי שפוט השופטים.

אספקלריא לפרשת במדבר ולחג השבועות תשפ"א

אספקלריא לפרשת במדבר תשפ"א

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

אם "בתורת ה' חפצו" אזי יהיה "ובתורתו יהגה יומם ולילה"

"כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוּ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלָה" (תהלים א, ב)

הובא מאמר חז"ל: "בתחילה נקראת – התורה – על שמו של הקדוש ברוך הוא – "בְּתוֹרַת ה'", ולבסוף נקראת על שמו – של האדם – "וּבְתוֹרָתוֹ". (שאם עמל בתורה תיקרא התורה על שמו).

כעת נעסוק בפירושים אחרים המבארים גם כן מהי 'תורתו' ומהי 'תורת השם', ואיזו הוראה בא הכתוב לרמוז בזה.

*

אם "בתורת ה' חפצו", אזי יהיה "ובתורתו יהגה יומם ולילה"

הרמ"ק:

יכוון שלומד דברים אלוקיים שנעלם ממנו עוצם פנימיותם ("תורת ה'"), ואז תיטב לפני הקב"ה גם "תורתו" בצורה שהוא לומד אותה, למרות שאינו לומדה עם כל העומק הטמון בה.

*

רד"ש אייבשיץ בעל ה'לבושי שרד':

אם יגע היטב במקובל בידו – מה שיודע מרבותיו וכדו' (כנגד "תורת ה'"), אז יוכל לחדש הרבה מעצמו (שהחידושים נקראים "תורתו" – של האדם).^א

*

הרה"ק רמ"מ מקאצק:

קודם הלימוד אז יהיה "חפצו" בתורת ה', שיתבונן שזו "תורת ה'", עניני אלוקות, ותכליתה להגיע לדבקות בה', אבל כשלומד יהגה רק "בתורתו" בלא הכוונה של "תורת ה'", שרק כך יוכל לרדת כראוי לעומקה של הלכה.

^א א. שימצא דברים חדשים, ב. שתהיה לו רשות לחדש. וראה מאיר תהלות שגם הוא מבאר שתורת ה' הכוונה לחכמה שקיבל מאחר ("שכל בקנין") ו"תורתו" הכוונה למה שהגיע על ידי חקירה ("שכל בפועל").

בן פורת יוסף:

חפצו ב"תורת ה'" – להגיע ללמוד לשמה, ובכוונה זו הוא לומד ב"תורתו" (של האדם) – שלא לשמה, יומם ולילה.

יסוד זה בגדרי הלימוד שלא לשמה נאמר ב'אמרי שפר' (רי"ש פרימו, דף ב טורים ג-ד, ודף ד טור ד. מובא ב"פני דוד" לחיד"א, פרשת בשלח טו, כו), שפירש 'לעולם יעסוק וכו', במטרה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

והאריך ביסוד זה ב"יסוד העבודה" (מסלונים, חלק א פרק ז ועוד) ובבן פורת יוסף הנ"ל כתב כן בשם "המפרשים ז"ל", ועיי"ש לתרץ בזה את סתירת מאמרי חז"ל אם הלומד שלא לשמה נח לו שלא נברא (ברכות יז, א), או שילמד שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ, ב).

ושמא יש להטעים כך:

כי אם בתורת ה' חפצו – אם חפצו ומטרתו היא כדי שלבסוף יבוא לעסוק לשמה – "בתורת ה'", ובתורתו יהגה יומם ולילה – אז ראוי שיהגה יומם ולילה אפילו שלא לשמה – "בתורתו".

וניתן לפרש את הפסוק במשמעות זו גם להפך (בסגנון דברי אהבת עולם לרנ"ש אלגזי):
אשרי האישי אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' שלא ללמוד לשמה, **כי אם בתורת ה'** עוסק לצורך חפצי עצמו אין בכך פגם ויקבל שכר, ובלבד ש"בתורתו יהגה יומם ולילה" – שילמד מתוך כוונה כזו שרצונו שהשלא לשמה יביאהו ללשמה, שתמיד יהגה ויצפה מתי יגיע ללמוד לשמה.

ונראה לפרש את המשך המזמור לפי דרך זו:

והיה כעץ שתול על פלגי מים שיש לו את כל התנאים להצמיח פירות לבסוף, שהגם שעכשיו עדיין לא נתן פריו מכל מקום יש לו חשיבות וכבר עכשיו נקרא "עץ פרי", ונקרא על שם פריו "עץ תפוח" וכדומה נוב"ליקוטים מפרדס" ר"י שרים, פרשת יתרו, סוד, אות ח, עמ' קח, אודות פירוש קרוב: ואם תשאל, הרי זה "דבר שלא בא לעולם"? לכן המשיך ואמר "והיה כעץ שתול וגו'", שהוא כמוכר 'דקל לפירותיו', שעשויים לבוא (בבא בתרא קמז, ב), כיון שיתן פריו בעתו (כדברי ה"נורא תהלות" ו"חן טוב"), ולכן גם עלהו דהיינו מה שלמד שלא לשמה שאין בזה צורך, גם זה לא יבול, כי היתה לו הכוונה שיביאהו לכלל לשמה, וכל אשר יעשה יצליח שהתורה תהיה לו סם חיים ולא ייחשב ללומד שלא לשמה שתורתו נעשית לו סם המות ואינו רואה סימן ברכה ותועלת מתורתו. **לא כן**

² במשמעות: "תורתו של האדם".

³ חידושים ערך 'לימוד' דף לט ט"ג, ודרושים ערך 'אות ב' דף מט ט"ג.

¹ עצם הדבר ש"בתורת ה'" היינו לשמה, ו"בתורתו" היינו שלא לשמה כתב בדף מט בשם "רו"ל" ובדף לט בשם "המפרשים ז"ל".

הרשעים הלומדים שלא לשמה בלא כוונה זו **כי אם כמוץ** שאין להם מתורתם שום תועלת אלא אדרבה יש להם ממנה נזק (כדברי הרד"ק), **אשר תדפנו רוח** (כפשוטו, או: לפי שרוח אחרת דחפתם ללימוד זה ולא למדו לשמה, **על כן לפי שיש עצה** זו שגם אלו שאין מצליחים ללמוד לשמה יכולים על כל פנים ללמוד על מנת שיבואו לבסוף לכלל לשמה, לכן **לא יקומו במשפט הרשעים** הלומדים לגמרי שלא לשמה, כי הנה יש גם **חטאים** שלמדו שלא לשמה והינם **בערת צדיקים** מחמת שלמדו על מנת שיבואו לבסוף לכלל לשמה.

ואם תאמר לכאורה מה לא יקומו במשפט, הרי יכולים לטעון שלא ידעו מעצה זו? התשובה לכך: שגם בלא לדעת שכך יקבלו שכר היה להם לנהוג כך, **כי יודע ה' שכך דרך הצדיקים** שכל מה שהם יכולים הרי הם מתאמצים לעשות לשמה, ולא מחמת תקוות שכר, ואילו **דרך רשעים תאבד** שדרך הרשעים עצמה היא שתאבד את הרשעים (כדברי ר"ש עתיה), שדרכם זו שאין להם את דרך הצדיקים הנוטים לרצות לעשות לשמה זה גופא יסתור את טענתם, ולא יקומו במשפט ויאבדו.

*

הרב דסלר זצ"ל - מכתב מאליהו:

אם חפצו להבין את תורת ה' בשלמות, לרבות מה ששומע מאחרים, עצתו שיהיה זה אצלו כאילו ב"תורתו" – בחידושיו שלו עצמו – הוא הוגה יומם ולילה.

^ה חלק א, עמוד 104.

^י עי"ש שבתוך דבריו נכללת גם משמעות שה"חפץ" עצמו הוא תנאי שבלעדיו לא יוכל לפעול על פי עצה זו.
^י ומנמק: כי ההבנה היא תוצאה של העיון וההעמקה, והעיון וההעמקה באים כפי ערך עוצם התשוקה. [את יסוד זה הזכיר בשם הסבא מקלם (הגרש"ז ברוידא-זיו) חלק א צד קפא].

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' וש"ס, ירושלים

"מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֶשָׁה וְהַשְּׁבַעִים וְהַמֵּאֲתָיִם הָעֶדְפִים עַל הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ג, מו)
בפי' רש"י (שם) בד"ה ואת פדויי השלשה וגו', ואת הבכורות הצריכין להפדות בהם, אלו השלשה ושבועים ומאתים העודפים בהם, יתרים על הלוויים, מהם תקח חמשת שקלים לגלגלת, כך היתה מכירתו של יוסף עשרים כסף (וישב לו כח), שהיה בכורה של רחל, עכ"ל.

-א-

וכ"ה ברבינו בחיי (וישב לו כח) בד"ה בעשרים כסף. נצטוינו בתורה בפדיון הבן שיהיה חמש סלעים, הוא שכתוב "ופדויו מבן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים" (קרח יח טז). והסלע ד' דינרים, וא"כ ה' סלעים ד' פעמים הם עשרים כסף, וזהו שתרגם אונקלוס: בעשרים כסף, ולא תרגם בעשרין סלעין דכסף נעי' כי תצא כג יט, שם כט שתרגם בסלעין דכסף], והא למדת למצות פדיון הבן שהוא חמשה סלעים שהם עשרים כסף, לפי שבא לכפר על מכירת יוסף, בכורו של רחל שנתנה לו הבכורה, שנמכר בכ' כסף, עכ"ל.^ח

אמנם בבעל הטורים (שם) בד"ה בעשרים כסף וכו', ד"א שכן ערך מבן ה' עד בן כ' עשרים סלעים (עי' בחקתי כז ח), עכ"ל.

ולכאורה לדבריו דמכירת יוסף היה בעשרים סלעים, ולפי מה שמבואר בפי' רש"י וברבינו בחיי שפדיון בכור הוא לכפר על מכירת יוסף, היה צריך שיהיה פדיונו בעשרים סלעים. י"ל שהטעם שיוסף נמכר בעשרים סלעים, לפי שהערך של עד בן כ' הוא עשרים סלעים, וכמו שכתב בבעל הטורים. משא"כ מצות פדיון נוהג מבן חדש דאז הוי ערכו חמש סלעים.

-ב-

"וְכָל פֶּטֶר חֶמֶר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְגו' וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָן תִּפְדֶּה" ע"כ (בא יג יג).
במשך חכמה (שם) בד"ה וכל פטר חמור תפדה בששה וכו', ובירושלמי שקלים (פ"ב ה"ג) אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים כסף, אף אתם תנו בעד בכורכם חמשה שקלים עשרים גרה. והוא פלא אם נענשו עבור זה, מדוע שבט יוסף צריך ליתן חמש סלעים, ולמי לשבטו של לוי שהוא היה המוכר, וכו' עכ"ל. עיי"ש מש"כ בארוכה בישוב ב' הקושיות.

^ח ומש"כ שנתנה לו הבכורה, לכאורה צ"ב דהא היה בכור לאמו ופדיון הבן בפטר רחם תלה רחמנא, ויש ליישב.
^ט מש"כ שהוא היה המוכר והיינו לוי, כ"כ ג"כ במהרש"א ח"א (תענית ט א) בד"ה ויאמר מה זאת עשה וגו'.

גם יש ליישב והוא בהקדם מש"כ ברמב"ן (שם מה) בד"ה תחת כל בכור בבני ישראל, הנה הבכורים נתקדשו להיות לשם מעת שצוה "קדש לי כל בכור בבני ישראל באדם" וגו' (בא יג ב). והיו בכורים רבים בישראל, ולא נפדו עד הנה, שעדין לא נאמר למי יהיה הפדיון, כי עתה הוא שנתקדשו הכהנים, ועדין לא נצטוו במתנות הכהונה. והנה הם עומדים בקדושתן סתם, וכו', כי כלם נתקדשו כאשר פרשתי שם (בא יג יא). ועתה החליפם בלויים והם פדיונם, וצוה שיפדו הנותרים, ונתן הפדיון לאהרן ולבניו כאשר היא מצוה לדורות, עכ"ל.

ובספר תורת משה לחת"ס (במדבר ג מו) בד"ה ואת פדויי השלשה ושבעים ומאתים, איתא בבכורות (ה א) שאל קונטרקס השר את ר' יוחנן בן זכאי, בפרטין^{יא} אתה מוצא כ"ב אלפים ושלש מאות, [ובכללן אתה מוצא כב אלף]^{יב} אותם ג' מאות להיכן הלכו, א"ל **בכורים היו ודיו שיפקיע את עצמו**. ונראה לפרש השאלה, וכי לא היה מבין מעצמו תשובה זאת, ואפשר לומר דהיא גופא שצריך הבכור לפדות הוא מחמת שבכורי מצרים היו נהרגין, וקיטרג מדה"ד למעלה מה נשתנה אלו מאלו, ועי"ז הוצרך הקב"ה ברחמיו להקנות הבכורי ישראל לקדושה,^{יג} לכן עכשיו שנטלו העבודה מהם הוצרכו להיפדות. והתינוח על בכורי שאר השבטים, אבל שבט לוי ידוע הוא שלא טעו אפי' במצרים לילך אחר ע"זי^{יד}, וגם לא היו בכלל שיעבוד [ע"י פי' רש"י שמות ה ד בד"ה לכו לסבלותיכם], ולא חל עליהם טענת מדה"ד ולכאורה לא היו צריכין לשום פדיון ולא שייך לומר דיו שיפקיע את עצמן. לכן שאל אותו השר שפיר להיכן הלכו.

אך באמת איתא בספרי פ' זו טעם אחר לפדיון בכור והובא ברש"י ז"ל פ' זו משום דמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף, ולטעם זה גם שבט לוי הוצרכו בכוריהם להבדיל לקדושה מחמת קיטרוג מדה"ד, באותו שעה שנגזרה גזירה על בכורי מצרים נתעורר גם אותו החטא של מכירת בכור של רחל, ושפיר השיבו ריב"ז דיו שיפקיע את עצמם. ולכן דקדק רש"י ז"ל שלא הביא טעם של ספרי הנ"ל למעלה אצל פ' פדיון בכור, רק עכשיו גבי פדיון של בכורי ישראל ע"י הלויים,^{טו} עכ"ל.

^י **ברמב"ן** (בא יג יא) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני, בעבור כי מצות פטר חמור איננה נוהגת אלא בארץ. ועל דרך הפשט קדש לי כל בכור, כל הנמצאים בישראל היום, כי בעבור שפדאם ממות בהכותו בארץ מצרים צוה שיהיו קדושים לו לעבוד את עבודת ה' לכל אשר יצוה בהם, ולא צוה להם עתה פדיון עד שהחליפם בלויים וצוה בפדיון העודפים (במדבר ג מו), אבל המצוה בנולדים לא נהגה במדבר, וצוה כי כאשר יבאו אל הארץ תנהג באדם ובבהמה ובפטר חמור וצוה בפדיונם לדורות, עכ"ל.

^{יא} במדבר (ג כב, שם כח, שם לד).

^{יב} (במדבר ג טל) וע"י שם בפ"י רש"י.

^{יג} וכמו שכתוב "פי לי כל בכור פיום הפתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לוי והיו אָנִי ה'" ע"כ (במדבר ג יג). וע"י עוד בהעלותך (ח יז). והוא כולל גם את הלויים וכמו שכתוב "כל בכור בניך תפדה" (כי תשא לד כ) שכולל כולם, וע"י מלבי"ם בהערה לעיל בסמוך.

^{יד} **מאירי** (אבות פתיחה) כמו שאמרו ז"ל מעולם לא עבד שבט לוי ע"ז, עכ"ל.

^{טו} עוד שם: ועי"ז מתורץ ג"כ דמצינו בענין חניות הדגלים בשביל דראובן חונה תימנה שכן לקהת אוי לרשע ולשכיניו לכך לקו מהם דתן ואבירים ור"ן איש וכו', אך לכאורה קשה להבין למה נשתתף ראובן יותר עם קרח הלא ראוי הי' יותר להיות שישתתף שמעון עמהם מחמת שהוא יותר בעל אף וחימה מראובן. אך לפי הנ"ל ניחא דרמב"ן (קרח טז

ולפי מה שנתבאר בדברי החת"ס, דמה שצריך לפדות הבכורים הוא מחמת שבכורי מצרים היו נהרגין, וקיטרגה מידת הדין מה נשתנה אלו מאלו, ועי"ז הוצרך הקב"ה ברחמיו להקנות בכורי ישראל לקדושה, לכן עכשיו שנטלו העבודה מהם הוצרכו להיפדות. מתיישב שפיר מה שתמה במשך חכמה במש"כ והוא פלא אם נענשו עבור זה, מדוע שבט יוסף צריך ליתן חמש סלעים. משום דמלבד הטעם של מכירת יוסף יש טעם נוסף בפדיון הבכורים והוא מחמת שהוצרך הקב"ה לקנות את הבכורים לקדושה כנגד קטרוגה של מידת הדין, וטעם זה שייך גם אצל בני יוסף.

-ד-

ומה שנתקשה במשך חכמה שכתב והוא פלא ולמי לשבט לוי שהוא היה המוכר, ולכאורה יותר היה ראוי שכסף הפדויים ינתן לשבטו של יוסף. **נראה בהקדם מש"כ בחתם סופר** (שם נ-נא) בד"ה מאת בכור בני ישראל לקח וגו' ויתן משה וגו' לאהרן ובניו. הנה הקב"ה קנה הבכורים ומכרם בעד ה' סלעים, ולא הביא הכסף לאוצר בית ה' כ"א נתנו לאהרן הכהן, הוזה זה כותן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב עיי' קדושין (ז א). ואלו היה אחר נותן בעד הבכור ה"ל מדין עבד כנעני, והי' פדיון הבכורים ע"י צרוף ערב ועבד כנעני כמבואר שם, ע"כ קמ"ל מאת בכור בני ישראל עצמם לקח ולא ע"י אחר עבורם, עכ"ל. טו [תקצ"א].

ולפי מה שנתבאר שהבכורים היו קנויים לקדושה ובוזה קנה הקב"ה את הבכורים, ואח"כ מכרם בעד ה' סלעים, והוי כותן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב, א"כ עצם הפדיון נעשה עם הקב"ה שהרי הבכורות קנויים לו. יז

*

(א) מבאר דאותם ר"ן איש כולם בכורים היו, ובא עליהם קרח בטענה המושך לבו של אדם לומר למה הוצרכו אתם ליתן חמש שקלים לפדיון בכוריהם, ממ"נ אתם תוכלו ליפטר עצמיכם מפדיון, אם טעם הפדיון הוא מחמת בכורה של רחל ולוי גם בכלל מכירה היה והוצרכו להפקיע עצמו, מ"מ שבט ראובן פטור מפדיון שראובן לא הי' אצל המכירה ועי"ז נשתתפו עמהם. אבל לשמעון או לגד לא היו יוכל לבוא בטענה זו של ממ"נ ודו"ק, עכ"ל. וקצת צ"ב הא נשאר הטעם הראשון.

טו ונראה דגם הנפדים ע"י האבות שלהם ג"כ היה צריך לדין עבד כנעני, והוא משום דבכורים אלו לא נתחייבו אבותם בפדיונם משום דהחויב חל עליהם.

טז **בספר חשוקי חמד** (בכורות מח ב) ולענ"ד נראה ליישב את עיקר תמיהתו, דבאמת סיבת פדיון הבן הוא תיקון למכירת יוסף, ואכן שבט לוי הוא הי' המוכר, ברם לאחר שכלל ישראל חטאו בחטא העגל ובכללם הבכורות, ואילו שבט לוי מסר נפשו ודבק באלקיו ובמשה עבדו, כנגד כל העם, וזכה ונתעלה להיות שבט משרתי ה', ובזכות מסירת נפשו של שבט לוי היה תקומה לכלל ישראל, א"כ נחשב הדבר כאילו הוא שבט חדש, ואין הוא אותו 'לוי' שהיה בשעת המכירה, ולכן בדין הוא שיטול את דמי הפדיון.

והנה המשך חכמה עצמו כתב (בד"ה הקודם) שגם בשנה הראשונה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, טרם שנתקדשו אהרן ובניו בקדושת הכהונה, היה מצוה לפדות את הבכורים, ולא פורש מה יעשה בהפדיון. וכתב שיתכן שהחמש סלעים היה להם דין הקדש או שקרב למזבח, ע"כ.

הרי שדין פדיון הבן נקבע ללא קשר ליעד הנתניה של הפדיון לכהנים, ורק אח"כ כשנתקדשו הכהנים חלף הבכורות, וזכו ליתול את פדיון הבן כאחד מכ"ד מתנות כהונה. **לכן יש לתרץ את קושיית המשך חכמה, שבאמת לא נותנים את החמש סלעים ללוי אלא להשית, והוא נתנה ללויים** "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו" (וזאת הברכה לג ט), והוא כעין מה שנותנים לכהנים גזל הגר (ע"י נשא ה ח), ומתכפר לו בזה מה שגזל, ה"ה הכא.

חשוקי חמד (הערה דף מח ע"ב, ענין א אות יח) עוד יעוין בספר סוכת דוד (מקראי קודש ב עמ' עו - עח) שביאר שעיקר הכפרה היתה על ידי עבודת המקדש, ולכן שבט לוי שעבדו עיקר הכפרה היתה על ידי עצם העבודה, ושאר בני ישראל שלא עבדו היו צריכים לשלם לכהנים העובדים, כדי שהעבודה תכפר גם עליהם.

"מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכֶּסֶף"

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִיּוֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם: מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח
אֶת הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְפֵי בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ (ג, מט-נ)

-א-

בספר שפתי כהן (שם) בד"ה ויקח משה את כסף הפדיום מאת העודפים וגו' (שם מט) מאת בכור בני ישראל (שם נ). אחר שאמר מאת העודפים, למה חזר ואמר מאת בכור ודאי שהיו בכורות, עוד שהיה לו לומר מאת בכורי בני ישראל לא בכור, רמז כאן מה שאמרו על מכירת יוסף, עכ"ל.

ובמלבי"ם (שם נ) בד"ה מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף, בא למעט בכורי הלוים, שעד עתה היו מחויבים לפדות את עצמם כמ"ש "כל בכור בניך תפדה" (כי תשא לד כ) שכולל כולם, ועתה נשתנה דינם שפדו את עצמם בלא כסף, וזה נשאר לדורות שהלוים פטורים מפדיון כמ"ש במשנה דבכורות (מו א). גם הודיע שהגורל עלה על בכורים גדולים שהם עצמם נתנו את הכסף, לא על בכורים קטנים שיתנו אבותיהם בעדם. ואגב הודיע שהיה הפדיון ע"י משה וכדעת הש"ך ביור"ד (סי' שה ס"ק יא) שיכול לפדות ע"י שליח. חמשה וששים וכו' בשקל הקדש, ר"ל לא שזה כסף הגם שעפ"י הדין יכול לפדות בשוה כסף, עכ"ל.

-ב-

במשך חכמה (במדבר ג מט-נ) ויקח משה את כסף... מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף וכו'. יתכן דבא לרמז, כי מן השמים הורו אשר הגורל הוא לא במקרה רק מהשם יתברך. כי היו בכורים כ"ב אלף ורע"ג. ובמקרה היו יוצאים גם מהקטנים יותר מבן חודש, אשר היו צריכים לתת עליהם פדיון ה' שקלים, והיו חייבים האבות לתת כסף. לזה הורו מן השמים, כי היו יוצאים רק הגדולים, אשר הם חייבים בעצמם לתת חמשה שקלים, "ומאת הבכורים" בעצמם "לקח את הכסף", עכ"ל.

והנה מה שכתב שאילו הגורל היה במקרה היו יוצאים גם קטנים, והיו צריכים לתת עליהם פדיון ה' שקלים, והיו חייבים האבות לתת כסף. צ"ב דמה בכך שיצטרכו האבות לתת, והרי לדורות הוא מן המצות המוטלות על האב. וצ"ל דשאני חיוב פדיון זה מחיוב פדיון של דורות, דבפדיון של דורות החיוב מוטל על האב לפדות את בנו, וא"כ הוא נותן את הכסף מדין חיובו. אבל עתה שכבר חלה הקדושה בהבכורים עצמם ועדיין לא נצטוו אבותם על פדיונם, ומה שהאב משלם הוא את חיובו של הבן [שהוצאתו עליו]. ולזה רמזה התורה שחובת הבכורים נתשלמה ע"י עצמם.

-ג-

בקידושין (כט א) איתא: תנו רבנן הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר בנו קודמו, שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו. אמר רבי ירמיה הכל מודין כל היכא דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם לבנו, וכו' ע"כ.

ומבואר דגם כשפודה את עצמו בגדלותו, דמי פדיונו הם חמש סלעים, דהא מיירי בדלית ליה אלא חמש סלעים.

ובהעמק דבר (במדבר ג מז) בד"ה ולקחת חמשת וגו'. שיעור ערך זכר מבן חודש, וכדכתיב בפרשת קרח "ופדויו מבן חודש תפדה בערכך כסף חמשת" וגו' (שם יח טז), ואף על גב שאם נשתהה הבכור ולא נפדה עד עשרים שנה גם כן אין צריך יותר, היינו משום דכך דרכה של תורה, דעיקר המצוה בטעם והפרטים חקה, וכמו בהא גופא דהא דכתב בן חודש הוא משום חשש נפל כדתניא בתוספתא שבת והובא בגמרא שם דף קל"ה, ומכ"מ אפילו ידוע שכלו חדשיו אי אפשר לפדות בפחות מבן חודש, והרבה כיב"ז, עכ"ל.

ובשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' שכא) **שאלת**, ראובן בכור יעקב ולא פדאו אביו והגדיל ועדיין יעקב קיים. ובא עכשו ראובן לפדות את עצמו ולא הניחו אביו ואמר שהוא יפדנו, שזו מצוה האב על הבן. והבן טוען שכיון שגדל פקע זכות האב מיניה ועליו לפדות את עצמו. ואמרת שנסתפק לכם הדבר וכו'. **תשובה**, נראין לי הדברים פשוטין שלא פקע זכות האב לעולם ואם בא לפדות פודה ואם הגדיל הבן וכו', עכ"ל.

-ד-

אמנם יש לדון באופן שלא נתחייב לפדות בהיותו בן חדש, כגון שמת האב קודם ל' יום מהלידה, או גוי הבא על בת ישראל שאין חיוב על אביו לפדותו.^{י"א} אפשר שפדיונו כפי ערכו בשעת חיובו.

וי"ל דממה דכתבה התורה (במדבר ג נ) "מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף" ובוודאי מיירי שהיו הבכורים בגדלותם, ובכ"ז היה פדיונם בחמש סלעים.

והנה באבן עזרא (שם מה) בד"ה קח את הלויים וכו', יש מכחישים אמרו מזה נלמוד, כי פדיון כל בכור חמשת שקלים. ואינה ראייה, כי זאת מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה, עכ"ל.

וצ"ב דפדיון בכור שהוא חמש סלעים, הוא מקרא מפורש לקמן "ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים" (קרח יח טז).

-ה-

ובספר כרם חמד כתב, דאף דמפורש כן בתורה, מ"מ מכיון דכתיב בערכך דהערך של בן חדש הוא חמשה סלעים, וא"כ י"ל דזה דווקא כשחיובו חל עליו מבן חדש, משא"כ כשחיובו חל עליו בגדלותו, י"ל דפדיונו לפי ערכו. וזה שכתב באבן עזרא דיש מכחישים שאמרו שמזה נלמד לפדיון "כל בכור", והוא כולל גם בכור שנתחייב בגדלותו, וכמו פדיון בכורים במדבר שנתחייבו בגדלותם, ומ"מ נפדו רק בחמשת שקלים. וע"ז כתב דאינה ראייה, כי זאת מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה.

^{י"א} עיי' עוד בספר דגל יהודה (סוף פרשת קרח) שכ' עוד היכי תימצי שהאב אינו חייב בפדיון בנו.

ובדעת האומרים שמכאן נלמד לפדיון 'כל בכור', י"ל שנלמד מייתור הקרא, דלכאורה כיון דכתיב "ויקח משה את כסף הפדיון מאת העודפים" (שם מט), א"כ למה הוצרך הכתוב להזכיר "מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף" (שם נ). אלא ללמד שאף שהיו גדולים בשעה שנתחייבו, היה פדיונם בחמשה סלעים.

ולפי מה שנתבאר בשפתי כהן ובמלבי"ם, לפרש מה שהתורה כפלה מקרא זה, א"כ אינו מיותר ללימוד זה, והוא יישוב נכון לדעת האבן עזרא.

*

בספר שפתי צדיק (וישב אות כא) במד"ר (פרשה פד יח) "ויעברו" וגו' (וישב לז כח), "למה תתענו" וגו' (ישעיה סג יז) כשרצית נתת בלבם לשנוא וגו' אמר הקב"ה מכרתם בנה של רחל בכ' כסף כו' יהי' כל אחד מפריש פדיון בנו ה' סלעים. לכאורה אם זהו דרך עונש כמשמעו למה צריכין בני יוסף פדיון, ואולי מפני שגרם כל זאת, אבל יש לדעת על בני לוי למה זכו עוד לדמי הפדיון והלא אביהם הי' בעל הקורה ברדיפת יוסף, [עיינן זה בספר קול שמחה], לכך נראה שזהו שכר פעולה טבא כדאיתא לעיל במדרש אמר ר' אחוה עבירתן של שבטים טובה לעולם זכירה לעולם תקוה לעולם, ע"כ על ידי עבירתן שהי' באמת לרצון בשמים כל הסיבות, על כן זכו למצות פדיון בכור על ידי אותו סכום שלקחו בעד יוסף, כענין יום הכיפורים שזכו שיהי' יום סליחה לדורות, אף שנצמח על ידי עון עגל שהוצרכו לתפלת משרע"ה מ' יום ופעל רחמים סלחתי כדברייך, מכל מקום נעשה מזה יום כפרה לדורות, כן נהפך עבירה לשם שמים לזכות שנעשה מזה מצוה גוררת מצוה בפדיון הבן, עכ"ל.

*

מסכת אבות פרק ו משנה א-ב - "כל העוסק בתורה לשמה... וכל מי שעוסק בתורה תדיר"

אבות (פ"ו מ"א) רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכו', ע"כ.

שם (מ"ב) אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא נזוף וכו', וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה, וכו' ע"כ.

-א-

בספר פרקי משה (שם מ"ב) בד"ה והנה אמת, וכו' ועוד כי כפי טבע הלשון היה לו לומר אוי להם לבריות מעלבון התורה, למה אמר מעלבונה של תורה, כי איך יתואר העלבון לתורה, קודם זכירת התורה, וכו'. ועוד יש לראות באומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה

^ט כ"ה הגירסא בפרקי משה ובמדרש שמואל, ועי' שם בשינויי נוסחאות.

תדיר נקרא נזוף, שנראה שצריך שיהיה העסק בתורה בלי הפסק כלל, ומי הוא זה ואיזהו ילוד אשה שיזכה למדרגה זאת, כי זה יאות למלאכי השרת וכו'. אשר על כן לבי גומר ואומר, שמאמר זה השלם נקשר בעבותות אהבת האמת עם מאמר ר' מאיר אשר קדם בברייתא הקודמת, כי להיות שר' מאיר אמר שהעוסק בתורה לשמה מגליץ לו רזי תורה, מלבד המעלות המדורות כמו שביארנו, ומצד גלוי צפוני טמוני כל הסודות התוריות, נעשה כמעייין שאינו פוסק, במה שיודע טעמי המצוות ושרשי האמונות, שהם סתרי תורה, עד שידע להשיב בהם לאפיקורוס (עי' אבות פ"ב מי"ד), ולכל שואל, יואל לדעת מעלת גדולת תורתנו הקדושה בלי הפסק והעלם כלל. הנה הוא מבואר שכל מי שיגיע אל המדרגה הגדולה הזאת מהידיעה, לא תקבל התורה עלבון על ידו, כי כל הבא לישראל ימלא את ידו בטעמים נכונים ומתיישבים על לבו, יכיר וידע השואל בהם מעלת התורה ושבחה. אמנם מי שאינו עוסק בה תדיר, כלומר שלא הגיע למדרגת 'מעייין שאינו פוסק', כי זאת היא כונת מלת 'תדיר' על העדר ההפסק בידיעת טעמי המצוות והאמונות, עד שלא יהיה הפסק בתשובותיו לכל שואל, כי זה נמשך לו מהעדר ידיעת סתרי תורה, הנה האיש שנפסק מעייין ידיעתו, הוא מחייב באמת עלבון התורה. כי כאשר יבוא אליו איזה שואל נבוך בסודות התורה וטעמי המצוות, או שרשי האמונות, וישאל לו על דבר מהדברים האלה, ולא ידע להשיב, בהיותו מוחזק לחכם, יחשוב שהוא חסרון בתורה שלא ביארה טעמי הדברים על בורין, וזהו עלבונה של התורה עצמה, שנמשך מהעדר העסק בה תדיר, כלומר מההפסק במעייין ידיעתה. ולא שחייב העלבון הזה הבלתי עוסק בה תדיר בכונה מכוונת, רק שנמשך מאליו מצד ההפסק הנו', ועל כן אמר מעלבונה של תורה, כלומר, שנמשך לה מהעדר העסק בה וכו' עכ"ל.

-ב-

ובמדרש שמואל (שם מ"ב) בד"ה ואפשר עוד לומר ובזה ידויק ויובן מ"ש מלת 'תדיר', כי מי הוא זה ואיזהו אשר יוכל לעסוק בה תדיר ולא ישבות כלל. אמנם בהיות שהכתוב אמר "והגית בו יומם ולילה" (יהושע א ח) כל הדברים החומריים שעושה האדם להנאת גופו וחומריו הוא עלבון לתורה כי מניח חיי עולם ועוסק בחיי שעה (עי' שבת י א), ואפי' האכילה והשינה שהם דברים הכרחיים לגוף עם כל זה עלבון התורה במקומו מונח, לולי אם תהיה כוונתו באותם הדברים החומריים לשם שמים, שאם הולך לאכול כוונתו כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה, וכן בשינה כי מבלתה אי אפשר לו לעסוק בתורה על דרך בכל דרכיך דעהו ובזה יישר אורחותיך (עי' משלי ג ו) ואפי' בשעת האכילה או בשעת השינה שהם אורחותיך עוסק בתורה יחשב לך כיון שהם לצורך עסק התורה, ובזה אין עלבון כלל לתורה ועליו יאמר שעוסק בתורה תדיר, עכ"ל.

ולפי דבריו מתיישב ג"כ שפיר מה שנתקשה בספר פרקי משה, ומי הוא זה ואיזהו ילוד אשה שיזכה למדרגה זאת, משום שאם כוונתו באותם הדברים הגשמיים לשם שמים, ומבלתה אי אפשר לעסוק בתורה, ואז עוסק בתורה ייחשב, ובזה אין עלבון כלל לתורה ועליו יאמר שעוסק בתורה תדיר.

-ג-

בטור או"ח (סי' רלא) כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול את כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שבא לידי עבודת הבורא יתעלה יעשהו ואם לאו לא יעשנו. ומי שמדות הללו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו אפילו בשעת שבתו וקומו והלוכו ובשעת משאו ומתנו ואפי' באכילתו ושתייתו וכו' עכ"ל. וכ"ה בשו"ע (שם).

-ד-

ובספר ישועות יעקב (שם ס"ק א) והנה בש"ס דשבת (פט ב) בהא דקאמר הקב"ה ליצחק בניך חטאו לפני, והשיב כמה ימי שנותיו ע' שנה דל כ' דלא ענש' עלייהו פלגא דלילות פלגא דמיכלא ומישתא וכו', א"כ בהחשב חלק המצות ג"כ המה חלק רביעית, דאף דנחשבו להאדם מעת שנברא מ"מ דל פלגא דלילות ופלגא דמיכלא ומישתא, והנה כשאדם הוא בן שבעים שנה אין בידו שכר מצות רק י"ח שנה דהיינו י"ז שנה וחצי. ואמנם כשהאדם מקיים כמו שמבואר כאן דהנאת עצמו ג"כ לעשות רצון קונו, א"כ כשהוא בשנת י"ח הרי כאדם אחר שהגיע לשבעים שנה.

וזהו מאמר ראב"ע (ברכות יב ב) הרי אני כבן שבעים שנה, דראב"ע היה מכוין כל עניניו לעשות רצון בוראו, וכשהיה בשנת י"ח היה בגדר בן שבעים. ובזה בארתי דבאמת הא דאין מזכירין יציאת מצרים בלילות, משום דבלילה לא היו עובדים את פרעה, וגם אין לומר הללו עבדי ה' (תהלים קיג א) ולא עבדי פרעה דאין עבודה בלילה, ומה נפקא מינה אם ישנים במצרים או בארץ. אמנם האדם אשר מקיים בעצמו "בכל דרכך דעהו" (משלי ג ו) וגם כשהוא ישן עובד ה' כי תכלית כוונתו למען ינוח גופו מעט ויוכל לעבוד ה' ביתר שאת, גם בלילה לא שכב לבו (עי' קהלת ב כג), וא"כ כשהיה במצרים היה המנוחה בעת שינה לעבוד את פרעה, ועכשיו גם בעת שינה עובד ה', ראוי להזכיר יציאת מצרים בלילות.

וראב"ע אף שהוא הי' במדרגה זו שאף בהיותו בן י"ח כבר היה בן שבעים, עכ"ז לא זכיתי היינו לא נצחתי לאחרים לומר יציאת מצרים בלילות, שאין כל אדם זוכה לכך לקיים דבר זה, עד שדרשה בן זומא, והארכת בזה בדרושים שלי לבאר כמה מדרשי חז"ל על דרך זה והוא מתוק מדבש, עכ"ל.

והוא עד"ר שנתבאר במדרש שמואל, שאם תהיה כוונתו בהדברים החמריים לשם שמים, כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה, כעוסק בתורה יחשב.

-ה-

בספר שפתי צדיק (שבועות אות לח): וכתוב "שמח זבולון בצאתך" וגו' (וזאת הברכה לג יח), וכל איש ישראל יוכל להיות בחינת יששכר וזבולון, דהיינו אף שיעסוק במסחר כ"ג שעות ביום ושעה אחת יעסוק בתורה יחשב כאילו עסק כל היום בתורה, אך שהמבוקש בהמסחר יהיה רק למען יוכל לעסוק בתורה, עכ"ל.

והנה מש"כ שיעסוק במסחר כ"ג שעות ביום, נראה בכונתו שבא לכלול גם ההכנות הנצרכות להמסחר, כגון השינה האכילה ושאר צרכיו, [דהא לא אפשר שיעסוק האדם כג שעות ביום] אך שעושה אותם למען צורך המסחר.

ונתחדש לן בזה דאף שעושה דברים הגשמיים כדי לעסוק במסחר, מ"מ מכיון שכל עסקו במסחר הוא כדי שיוכל לעסוק בתורה ג"כ נחשב כעוסק בתורה ועליו יאמר שעוסק בתורה תדיר.

זבחים (פ"א מ"ב) שמעון אחי עזריה אומר וכו' ע"כ. ובתפארת ישראל (שם יכין אות טו) שמעון וכו', ומצאתי בס' יוחסין שעזריה זה היה אביו של ר"א בן עזריה, וא"כ היה עזריה זה ג"כ ת"ח, דהרי אמר עליו ר' דוסא יש לו בן לעזריה חברינו (כיבמות טז א), עכ"ל. ומכאן דגם לת"ח יש ענין להיות כזבולון לת"ח אחר, ועי"ז יחשב שעוסק בתורה תדיר. ועי' עוד מש"כ בזה בשפת אמת (מטות תרלה מאמר א).

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס

באר צבי

פסל מיכה

לְנִפְתָּלִי אַחִירֵעַ בֶּן עֵינָן (א, טו)

דבר מופלא למאוד מצאנו ב'פירושי התורה לרבינו חיים פלטיאל' (תלמיד חבר להמהר"ם מרוטנבורג), שעמד על פשרו של השם 'אחירע', ותמה בזה הלשון: וכי יש לך אדם שקורא לבנו אחירע.

אלא - "אל יאמר אדם שכתוב בתורה דבר שלא לצורך, כי על שם המעשה נקרא כך, כי נשיא דן היה קורא אותו אחי עזר בן עמי שדי - על שם שבט דן שהיה חוץ לענן, וקורא לנפתלי אחיו - אחי, היה לי לעזר, להיות בן עמי שהם במחנה ש-ד-י. ונשיא נפתלי היה קורא אותו 'אחירע', ועונה לו: אחי רע הוא, כי פסל מיכה עמו, ורוצה לישוב בענן". עכ"ל.

והנה מה שכתב ששבט דן היו מחוץ לענן משום פסל מיכה - כן מבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות יז, ח), ובתנחומא (פרשת כי תצא סי' י'), והביאו בעל הטורים להלן (ב, לא).

ומה שביאר שנקראו שמותם על שם מעשה זה שהיה עמם בעתיד, כבר מצאנו בכמה מקומות בחז"ל שדרשו שמותם של אנשים ע"פ מעשיהם שעשו בעתיד, כמו בסוטה (לד): "מרגלים על שם מעשיהם נקראו" וכו', ובסנהדרין (פב): "בן סלוא על שהסליא עונות" וכו'. ועוד רבים.

ומה שפירש ששבט דן קורא לעזרתו דוקא את שבט נפתלי, בפשטות זהו משום ששניהם היו בני בלהה. אולם יובן יותר על פי המבואר להלן בפרשה (ב, כט) שהיו סמוכים זה לזה באותו מחנה.

ומה שפירש ששבט דן היה מבקש את עזרתו של נפתלי, איזו עזרה יכול לתת לו נפתלי, יש לבאר על ידי תפילה, וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין צה). גבי דוד ואבישי, על הפסוק 'ויעזור לו אבישי בן צרויה' (שמו"ב כא, יז), א"ר יהודה אמר רב שעזרו בתפילה. נולכן ביקש ממנו עזרה, כי הוא הנותן אמרי שפר - כתרגומו - הוא ידע לברך ולהתפלל. ולמה היו צריכים תפילות? כי פלטם הענן!].

אך עדיין צריך עיון, שהרי בודאי גם אנשי שבט דן לא ידעו שפסל מיכה הולך עמהם, שאם כן בודאי שהיו משליכים אותו בכדי להיות בתוך הענן, והאיך אם כן ידע שבט נפתלי להשיב לו שהוא 'אחי-רע' שפסל מיכה עמו?!

ואולם בסנהדרין (קג:): כאשר דרשו חז"ל שפסל מיכה עבר את הים. ביאר בזה רש"י שם ב' פירושים:

- בפירוש הראשון כתב, שאין הכוונה שהיה פסל ממש, אלא שמיכה נטל בהחבא את השם שכתב משה על טס של זהב להעלות את ארונו של יוסף מן הנילוס, ולאחר מכן נתנו לעגל. [והיינו לפי המבואר בתנחומא (כי תשא יט) שיצא העגל מחמת אותו טס שהביא מיכה שהיה כתוב עליו 'עלה שור', ועל כן יצא העגל גועה ומקרטע ועל כן טעו אחריו עיי"ש].

ולפי"ז נמצא שמה שעבר בים היה רק אותו טס של משרע"ה, אלא שהקיטרוג מכך בקריעת ים סוף היה מחמת המכשול שיצא מזה בעתיד, ואילו מה ששבט דן היו פלטי הענן היה משום שבגרמתו נעשה העגל, אבל כעת כבר לא היה בידו כלום. [נומה שכתוב בשופטים (פרק י"ז) על פסל מיכה, היה זה פסל אחר שנעשה רק לאחר מות יהושע או לאחר ימי שמשון, יעויין במפרשים שם].

ולפי"ז מתבאר, שהטענה על שבט דן היתה שיצא מהם מכשול בעגל, ואם כן מה שכתב רבינו חיים פלטיאל שנפתלי ענה לדן "אחי רע הוא, כי פסל מיכה עמו", הלשון 'עמו' הולך על העוון של הפסל שהיה עדיין עמו (שגרם לעגל).

- ובפירושו השני כתב רש"י בסנהדרין שם, שאכן מיכה נטל עמו פסל ממש. ואם כל על כרחך שלא גילה זאת לאף אדם. [וכנראה גם משרע"ה לא היה יודע, כי אחרת היה מגלה להם הסיבה מדוע פולטם הענן. וע"ע בהערות מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל פסחים קיז: בזה]. ולפי"ז קשה כנ"ל.

ויתכן ליישב על פי מה שמצאנו בספר 'מושב זקנים' לבעלי התוספות בפרשת בשלח (יד, כה) שהביא בשם רבי יהודה החסיד לבאר מה שאומרים בשחרית "זודים טבעת, וידידים העברת, ויכסו מים צריהם", וקשה, דהרי ה'זודים טבעת' היה לאחר ש'ידידים העברת', ולמה שינה הסדר. וביאר, כי 'זודים טבעת' היינו פסל מיכה שעבר בים, והיו טובעים רשעי ישראל שהיו אדוקים בפסל מיכה, עד שהוצרכו לשברו, והיה שבור לחתיכות, עד ימי שפוט השופטים שאז התיכוהו לפסל, ואחר ששברוהו ידידים עברו. עכ"ד.

ועל פי זה יתכן ליישב על הדרך שנתבאר לעיל, שהקיטרוג בשעת קריעת ים סוף היה עד ששברוהו לחתיכות, ומה שהיו פלטי הענן לא היה מחמת שהיה עמו עדיין הפסל, אלא יש לפרש בחד מהני אנפי, או משום שבגרמתו היו כאלו שעדיין היו אדוקים בע"ז והיה קיטרוג גדול בשעת קריעת ים סוף. [וכמו שביארנו לפי הביאור הראשון שבגרמתו נעשה העגל]. או יתכן לפרש שהטענה היתה משום שלאחר שכבר שברו את הפסל וחתכוהו, השאיר מיכה אצלו את החתיכות שמהם נעשה אח"כ בימי השופטים פסל מיכה, ועצם מה שהשאיר החתיכות היה פתח למכשול, וכמו שאכן היה לבסוף בזמן השופטים שהתיכוהו לפסל, והיה צריך לאבדו לגמרי מן העולם.

פסל מיכה

ולפי"ז מיושב גם לפי הביאור השני ברש"י בסנהדרין הנ"ל שמיכה נטל עמו פסל ממש, דאיך יתכן שאפילו משה רבנו לא היה יודע מזה, ועתה מיושב כי כל מה שנטל עמו פסל ממש היה עד שעבר בים, ושם שברוהו לחתיכות, ושוב לא היה עמו פסל, ומובן שמשה היה סבור שמה ששבת דן פולטם הענן הוא בעבור מה שהכשילו את אחיהם עד ששברוהו בים.

בואי שבת / הרב חיים שולביץ

רשויות שבת

אִישׁ עַל דְּגָלוֹ בְּאֶתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְּגֵד סָבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יִחַנוּ (ב, ב)
שיטת הרמב"ם בדין המדבר בזמן הזה

שבת (ו:), תנו רבנן ארבע רשויות לשבת רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור, ואיזו היא רשות הרבים סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשין. ומקשה הגמרא, ולחשוב נמי מדבר, דהא תניא, איזו היא רשות הרבים סרטיא ופלטאי גדולה ומבואות המפולשין והמדבר. אמר אביי לא קשיא כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזמן הזה. ופירש רש"י כי מה ששנינו שהמדבר הוא רשות הרבים, הוא בזמן שישראל שרויין במדבר. ולכן לא שנינו מדבר בין רשויות הרבים, כי בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים, שהרי הולכי מדברות לא שכיחי.

אכן הרמב"ם (שבת פי"ד ה"א) כתב, 'איזו היא רשות הרבים, מדברות ויערים ושווקים, ודרכים המפולשים להן',^{כא} ותמהו המאירי והמגיד משנה ששמע מדבריו שהמדבר נחשב לרשות הרבים גם בזמן הזה, ושלא כסוגיית הגמרא. והכסף משנה הביא שרבי אברהם בן הרמב"ם (ברכת אברהם סי' טו) כתב, שהרמב"ם פירש בתירוץ הגמרא להיפך מרש"י, והיינו, שבזמן שישראל היו במדבר והיו מחנותיהם סדורים בו, נחשב היה לכרמלית, כי אז לא היה אפשר ללכת בו כרצונו, אך בזמן הזה, שאין ישראל דרים בו, הרי כל הרוצה יכול לעבור בו, ולכן דינו כרשות הרבים.

ובישועות יעקב (סי' שמה ס"ד) תמה, שהרי בגמרא מבואר בכמה מקומות שאף בזמן שהיו ישראל במדבר היה לו דין רשות הרבים, שכן דין רשות הרבים נלמד (שבת צו:): מהכתוב 'ויצו משה ויעבירו קול במחנה', משה היכן הוה יתיב במחנה לוי, ומחנה לוייה רשות הרבים הוא, ואמר לישראל אל תוציאו ותביאו מרשות היחיד שלעם לרשות הרבים, וכן אמרו שם שהמקושש התחייב מיתה על שהעביר ד' אמות ברשות הרבים, והיינו בזמן שהיו ישראל במדבר, הרי שהיה לו דין של רשות הרבים.

ובחידושי החתם סופר (שבת ו.) כתב, שלדברי ר"א בן הרמב"ם בשנה הראשונה שהיו ישראל במדבר, היה המדבר רה"ר, וכיון שנדבת המשכן היתה אז, אמר משה שאין

^כ רש"י פירש כן כשיטתו (עירובין ו: ד"ה ירושלים) שאין רשות הרבים אלא כשמהלכים בה ששים ריבוא, וכבר העירו שאם כן, אף אם הולכי מדברות שכיחי, מכל מקום, ששים ריבוא אין שם.
^{כא} החזון איש (סי' סב סק"י) כתב שטעות סופר נפלה בדברי הרמב"ם, וצריך לומר 'מדברות וכו' ודרכים מפולשים להן, והיינו שאין הכוונה להוסיף עוד רה"ר של 'דרכים המפולשים', אלא שאם יש דרכים המפולשות למדבר או ליער, אזי הוא נחשב לרשות הרבים. אך בפשוטו נראה שכוונת הרמב"ם ל'מבואות המפולשים' וזוהו כרו בברייתא, כמקו נוסף של רה"ר.

להוציא מבתיהם לרה"ר שבמחנה לוייהכ, אך בשנה שניה סודרו הדגלים, ואז פקע דין רשות הרבים מן המדבר^כ.

וכבר תמהו רבים, שהרי שנינו (שבת ה.) 'המעביר ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר', וגם בעצם הלימוד על העברה מרשות לרשות שנינו (צו.) 'שכך היתה עבודת הלויים במדבר', ומבואר שאף בזמן שהיו הדגלים היה נחשב המדבר לרשות הרבים.

ולכך כתב בדברי יחזקאל (סי' ה אות כג), שדווקא בזמן שהיו קבועים באהליהם היה המדבר נחשב לרשות היחיד, אך בזמן המסעות היה חוזר המדבר ונעשה לרשות הרבים, אפילו בזמן שהיו מסודרים בדגלי מדבר. ועוד כתב לחלק, כדברי המאירי (שם ב. ד"ה אמר), שמחנה ישראל היה נחשב רשות היחיד, כיון שכל אחד ידע את מקומו, ולא היה האחר נכנס ברשותו, ואילו אל מחנה לוייה היה יכול כל אחד לבא, ולא היו יכולים למחות בידו, ואם כן יש לומר שאף שבזמן דגלי מדבר לא היה למחנה ישראל דין של רשות הרבים, אך היינו רק במחנה ישראל, אולם למחנה לוייה היה דין של רשות הרבים, וממנו למדו כל הלכות הוצאה לרשות הרבים, שהיו כולם במחנה לוייה.

כיון שנתנה רשות לפרש את כוונת הרמב"ם, נראה לכוון שיטתו בהגדרת המדבר לרובד אחר, בו תעלה ארוכה לכל התמיהות דלעיל.

גבולות הרשויות בשבת

הנה בתנחומא (ט) דרש על הכתוב 'איש על דגלו', 'ילמדנו רבינו, בתוך כמה אמות אדם יכול להלוך בשבת, כך שנו רבותינו השובת בדרך עושה לו עגולה עד ארבע אמות, דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס, ומטלטל לתוך ארבע אמות בשבת, ואומר שביתתי במקומי, וזכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח ורוח. וכמה הן ד' אמות, רבי יהודה אומר כדי שיטול חפץ ממרגלותיו ויתננו במראשותיו. והשובת במדינה אפילו היא כאנטוכיא שהיא מדינה גדולה מהלך את כלה ועבורה וחוף מעבורה אלפים אמה לכל רוח, והשובת במערה אפילו היא גדולה כמערה שברח בה צדקיה מלך יהודה שהיתה בת י"ב מילי, מהלך את כלה וחוף ממנה אלפים אמה לכל רוח שירצה, ומנין סמכו חכמים תחומין מן התורה

^כ במרכבת המשנה כתב, שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה למדבר דין רשות הרבים מפני שהקיפו אותו ענני הכבוד, והיו נחשבים כמחיצות. והקשה החתם סופר (שם) שלדבריו יקשה למה אסרו להביא אל משה רבינו את נדבת המשכן, והרי גם בשנה הראשונה היו מקיפים ענני הכבוד. וכתב ליישב, שהמרכבת המשנה נקט שמה היה נמצא מחוץ למחנה, ושם לא היו ענני הכבוד. ומה שאמרו שם שמה היה במחנה לוייה אין הכוונה בדווקא, שהרי בזמן שהתנדבו את נדבת המשכן עוד לא היה קיים מחנה לוייה, אלא הכוונה היא לאהל מועד, שהיה מחוץ למחנה כמבואר ברמב"ן (שמות לג ז).

^כ וישב בזה את הקושיא הראשונה ממה שלמדו דין רה"ר מהבאת נדבת המשכן, ובמשנת בשבת (הוצאה עמ' קמא) כתב שיש ליישב בזה גם את הקושיא השניה, כי מצינו בספרי זוטא (פר' שלח) שמעשה המקושש היה בשנה הראשונה בכ"א לחודש השני, ואז עוד לא היו הדגלים, ומחנה ישראל היה נחשב רה"ר. ולדעת התוס' (ב"ב קיט: ד"ה אפילו) שמעשה המקושש היה בסוף ארבעים שנה, יש ליישב עפ"ד הביאור הלכה (סי' שמה ס"ז ד"ה שאין בסופו) שמעשה המקושש היה הרחק מן המחנה, שנאמר בו (במדבר טו לב) 'וימצאו אותו', ובוה אף לדעת הרמב"ם כשהיו ישראל במדבר, רק מקום המחנה היה רשות היחיד, אך הרחק מן המחנה היה נחשב רה"ר.

^כ במדרש (במדב"ר ב ט) 'י"ח מיל'.

וכן, וכן אתה מוצא כשאמר הקב"ה למשה שיעשה לו דגלים, אמר לו השוה אותם לדגליהם לכל רוח, מנין, ממה שקראו בענין, שנאמר 'איש על דגלו'יה. הרי שמקומו של אדם לענין שבת, הוא ארבע אמות, ואם הוא מוקף, כל ההיקף נכלל במקומו, ולעולם תחומו נמדד מחוץ למקומו, כאשר מקומו בתווך וממנו מהלך בשווה לכל רוח, כמו שדרשו מ'איש על דגלו'.

עומק הענין הוא כמבואר לעיל (פר' בחוקותי), כי אמנם קדושת השבת היא בזמן, אולם כשהיא נשלמת עד שהיא 'מנוחה שלימה', הרי היא חלה אף על ה'מקום', ועניינה הוא, שקדושת השבת מתגלית בעולם, מצד הרצון העליון, ובעבודת ישראל אף החומר מצטרף ונעשה שותף לגילוייה, והיא חלה גם בו, וזה הוא שדרשו (תיקו"ז מח, פה:) על הכתוב בסנה (שמות ג ה) 'כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא, דא שבת', והיינו, כי במקום זה שורש עבודת ישראל, כאמור (שם יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה', ולכך הוא 'אדמת קודש'יב.

ואכן קדושת מקומם של ישראל בשבת התבארה בזהר (ח"ב סד.) 'אל יצא איש ממקומו, דא איהו אתר יקירא דקדושה, דהא לבר מניה אלהים אחרים ניהו, ממקומו, דא כבוד דלתתא, דא איהו רזא דעטרא דשבת, בגין כך אל יצא איש ממקומו', והיינו שכל מחנה ישראל נחשב כתוך מקומו. וראה בביאור הגר"א (חבקוק) ששלש מחנות, כהונה לוייה וישראל, כנגד שלשת אבות, ועד שם נמשך גבול 'בית אלהים', ולכן הצטוו ישראל שלא לצאת ממקומם ביום השבת, כי התפשטות הקדושה על החומר היא רק במקום עבודת ישראל.

מצד קדושה זו נמשך גם חילוק הרשויות בשבת, כאמור בתקו"ז (סו, צז:) 'מאן דנפיק מרשות הרבים ואעיל ברשות היחיד, או מרשות היחיד ואעיל ברשות הרבים, כאלו ערב שמא דקודשא בריך הוא בעבודה זרה, ועביד אילנא דטוב ורע', וביאר הגר"א (שם ריש תי' כד) שרשות ישראל נקראת 'רשות היחיד', כי בשבת השכינה שורה עם ישראל לבד, כאמור (שמות לא יז) 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם', ועובד כוכבים ששבת חייב מיתה.

בטעם איסור הוצאה בשבת, אמרו בזהר (ח"ג רמד. תקו"ז סט. עג: צח:) שהוא בכדי שתהיה הקדושה כנוסה בדירת השכינה, שהיא רשות היחיד, יחידו של עולם, ולא תצא לרשות הרבים, כי השבת היא עת הזווג, ובה ראוי להמשיך חיות מעץ החיים השולט בשבת, ולכך הוזהרו על הוצאה לרשות אחרת, שלא להמשיך כח אל החיצוניים, וכן

^{כ"א} לשון המדרש (שם) 'וכן את מוצא כשאמר הקב"ה למשה שישרה ישראל דגלים, אמר לו השרה אותם לכל רוח רחוק אלפים אמה, שנאמר מנגד סביב לאהל מועד יחנו, מהו מנגד, א"ר יצחק מרחוק מיל שהם אלפים אמה'.

^{כ"ב} וראה ט"ז (או"ח סי' קב סק"ג) כתב שהאיסור לעבוד לפני המתפלל הוא משום שהמקום שמתפלל עליו אדמת קדש הוא, וכן הוא בזהר (ח"א קלב:) 'ובגין דבר נש קאים קמיה מלכא עילאה נטיל ד' אמות לצלותיה', והיינו שמקום העבודה מתקדש ומתעלה.

^{כ"ג} כמבואר בעירובין (נה:): יושבי צריפין במדבר מודדים להם מפתח בתיהם, אבל ישראל כשחנו במדבר היה כל המחנה להם כארבע אמות, שנאמר על פי ה' יחנו, וכיון שנחשב כקביעת מקום, נמצא שגם אם הלכו את כל המחנה, שהוא י"ב מיל, לא יצאו חוץ לתחום.

אסור להכניס מן החוץ לפנים, כדי שלא לתת לס"מ אחיזה ברשות השכינה. אך מרשות היחיד אחת לחברתה מותר, כי כל נשמות וגופי ישראל הם בכלל אברי השכינה, ובהם אין איסור הוצאה מרשות לרשות.

היציאה מרשות לרשות בשבת היא ע"י הוצאת חפץ כמו שאמרו (שם מח, פה.) 'מאן דאעקר חפץ מאתריה, ואנח ליה לבר מאתריה ומרשותיה, כאלו אעקר אילנא דחיי דאיהו אות ברית, ואנח ליה ברשו נוכראה', והיינו כי אף שהשכינה שורה עם אדם מישראל בכל מקום שהוא, הרי כשחלה מנוחת ישראל, כל חפציהם נחים במקום קביעותם, שהיא ברשות היחיד, ולכך אסור להוציאם לרשות הרבים, שבה אין 'מקום' קביעות, אלא הילוך החיצוניים^{כח}.

'מקום' במדבר

והנה המדבר שאיננו ראוי ליישוב, לכאורה מופקע משם 'מקום', כי על כל העולם נאמר (ישעיה מה יח) 'לא תהו בראה לשבת יצרה', לאמור שתכלית הבריאה היא ליישוב ה'מקום', ואילו המדבר כולו 'תהו' כאמור (דברים לב ח) 'ימצאו בארץ מדבר בתהו ילל ישימון'^{כט}.

וכבר כתב הרמ"ע מפאנו (חיקור דין ג כב) 'בצאת ישראל ממצרים מכור הברזל, מיד נעשינו ממלכת כהנים, וזכינו לדגלים שהם דוגמא ממש למחנה שכינה, וכתוב כן חנו לדגליהם וכן נסעו, כי היו המסעות מ"ב שכנגדן למעלה תוצאות חיים לבאי הארץ העליונה ירושלים הבנויה במרום. והיינו כי אף שהנהגת שם מ"ב שייכת לעולם התהו, אך הוא מצד מה שעולם התהו משמש שורש לעניני התיקון, ולכן תיקונו הוא במסעות עוברי המדבר, ואף שהמדבר נראה כעלמא דחרובא, הרי ע"י עמל ניתן לתקן את שרשו, כאמור (ישעיה לה) 'יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת'^ל.

ונודע כי המדבר מורה על עלמא דחרובא (ראה קב הישר פ"ה), ובתנחומא (מסעי ג) מצינו שעתיד הקב"ה ליתן שכר למדבר שקיבל את ישראל, שנאמר (ישעיה לה, א) 'יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת, ועתיד המדבר להיות ישוב, שנאמר (ישעיה מא) 'אשים מדבר לאגם מים', וכנגדו היישוב עתיד להיות מדבר שנאמר (מלאכי א) 'ואת עשו שנאתי, ואשים את נחלתו לתנות מדבר'. שלעתיד לבא יתברר במדת

^{כח} ואף חפץ הנמצא ברשות הרבים יש לו מקום ביחס לצרכי בעליו, ולכך נקבע שאסור להוציאו מארבע אמותיו, כפי שיבואר להלן פרשת נשא.

^{כט} בפסחים (צד.) אמרו 'שית אלפי פרסי הוה עלמא', וביארו התוס' שם שהוא שלישי ישוב שלישי ים ושליש מדבר, וכתב הגרי"א חבר (אפיקי ים חולין צא:) שהם בעולם כנגד מה שאמרו בזמן, שית אלפי שנין הוה עלמא, אלפים תהו אלפים תורה אלפים ימות המשיח, ונמצא שאלפים פרסה של מדבר, הם כנגד אלפים שנות תהו.

^ל וכבר נודעו דברי רבי שמשון אוסטרפאלער הי"ד, שאמירת מ"ב מסעות מסוגלת לעת צרה ובפרט בעת מגפה רח"ל, וביאר את אופן סידור אותיות השם לפי המסעות [נדפס בראש הגדת מתוק מדבש]. וענין אמירתם בעת המגיפה הובא באמת ליעקב בשם מפעלות אלקים עפ"ד החיד"א (נחל קדומים פר' מסעי), שתכלית המסעות היתה להסיע ולברר ניצוצי הקדושות בין בדרך הילוכם ובין בחנייתם, וכל עליית העולמות והבירורים תלויים בשם מ"ב. וכיון שחולי המגיפה בא מכח שלא הובררו ניצוצי הקדושה, אם כן על ידי קריאת המ"ב מסעות אלו, שעל ידם עשו ישראל כמה בירורים, מתעורר אותו בירור שוב, ומתקן את סיבת החולי.

הייחוד שכל מקום מדבר יש לו תכלית ליישוב, זולת אלו שהיו ישוב לעשו, שהיה בכלל ישראל והתרחק וניתק ממקור החיים, ונעשית נחלתו מדבר, ושם מקום החיצוניים^ל.

נמצא כי המדבר נחשב 'רשות הרבים' לפי שהוא מקום החיצוניים, ורבוים הוא לפי שהם נפרדים, אך בהיות ישראל במדבר, אזי היה נחשב 'רשות היחיד', וכאשר אמר רבא (עירובין נה:) שכאשר חנו ישראל במדבר היה כל המחנה להם כארבע אמות, וטעמו 'כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי', הרי שבהיותם במדבר היה להם בבחינת קביעות מקום^{לב}. והיא כוונת הרמב"ם שאף שלעולם המדבר הוא רשות הרבים, הרי כשהיו שישראל שרויין במדבר אזי נחשב כ'רשות היחיד'^{לג}.

שתי רשויות לרבים

אם כנים הדברים, הרי מסתערת תמיהה עצומה, שהרי איסור ההוצאה במדבר נאמר כשהביאו את הנדבה מאהליהם אל משה, וכאמור (שבת צו:), 'משה היכן יתיב, במחנה לוי, ומחנה לוי רשות הרבים הוא', ופירש רש"י שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו, ולכן הזהירם 'אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש', דהיינו שלא יביאו מביתם למחנה לוי. ולהאמור, הרי רשות היחיד היא מקום עבודת ישראל, לעומת רשות הרבים שהיא מקום החיצוניים, ואיך יתכן שמקומו של משה הוא הנקרא 'רשות הרבים'.

ואמנם ענין זה מבואר מיניה וביה בברייתא הנ"ל, כי שנינו בה ש'רשות הרבים' כוללת סרטיא ופלטיא, ופירש רש"י 'סרטיא, מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, ופלטיא, רחובה של עיר ששם מתקבצין לסחורה', והם שני אופנים של מקומות המיועדים לצורך הרבים, 'סרטיא' היא מקום המסור להילוך רבים, ואילו 'פלטיא', היא רחבה העומדת לתשמיש של רבים. ומתוך כך כתב הרשב"א בעבודת הקדש (ש"ג פ"א), ש'פלטיא' נחשבת רשות הרבים אף אם אינה מפולשת, לפי שכל בני העיר מתקבצים בתוכה לסחורה^{לד}.

^ל ראה זהר חדש (שה"ש) שעשו הוא הקלי', ואינו חפץ לראות בכבוד המלך, וכאשר מתגלה כבוד השי"ת, הוא יוצא לשדה, והולך מדעתו ומתרחק אל מקום הקלי', שהוא סטרא דחורבא, ובכך מפסיד את השפע. ובעץ חיים (של"ב פ"ב מ"ת) הביא בשם הזוהר שה'שדה' הוא מקום מדור כל הקליפות, הנקרא סטרא דחורבא ויהיינו שיש בו צד חורבן, מצד היותו שמים מיישוב], אמנם אותיות 'שדה', הם הקודמות לאותיות 'תה"ו', והיינו כי השדה מוכנת לקבל זריעה, אבל המדבר שאינו מקבל זריעה, הוא מורה על 'עולם התהו' שהוא עלמא דחורבא, וראה זהר (ח"א קכו.).

^{לב} ובשבת (לא:): אמרו, שמלאכות בונה וסותר נלמדו ממשכן, אף שלכאור' הוא סותר על מנת לבנות שלא במקומו, כי כיון דכתיב 'על פי ה' יחנו' כסותר על מנת לבנות במקומו דמי.

^{לג} וראה בביאור הגר"א להגדש"פ (הא לחמא) שכתב שבליל היציאה נגאלו מארבעה דברים שחייבים להודות עליהם, ותמוה שהרי אחד מהם הוא עוברי מדבריות [וראה שם שיש ארבע מיני עניות, ואחד מהם הוא הולכי דרכים], ולכאורה אדרבא, אז יצאו למדבר ונעשו הולכי מדבר. ומבואר, שכשהיו ישראל במדבר, אזי תקנו את חסרון זה של המדבר, כי תקנוהו ועשו בו קביעות מקום.

^{לד} ראה שם 'איזו היא רשות הרבים, כל מקום שרחב ט"ז אמה על ט"ז אמה, ומתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשוקים שבמדינות, ואע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה, וזו היא פלטיא שאמרו, וכן המבוארות המפולשין ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה, היו דלתותיהן ננעלות בלילה אין זה רשות הרבים, שאין רשות הרבים אלא הנמסר לרבים בכל שעה', הרי שהחסרון בדלתות נעולות בלילה נאמר רק לגבי דרכים הכבושות לרבים, אך פלטיא נחשבת רשות הרבים אף אם דלתות המדינה נעולות בלילה. והאחרונים נחלקו בטעמו, בבית אפרים (סי' כו) ומשכנות יעקב (סי' קכא) כתבו שאף לשיטתו בשעה שהדלתות סגורות אינה רה"ר, אלא שכוונתו שאף שנעולות בלילה לא בטל הימנה שם רה"ר ביום, כי היא מסורה לרבים כל שעה. אך באבני נזר (או"ח סי' רעג

ובחסדי דוד (פ"א ה"א) הקשה, שהרי דיני רשות הרבים נלמדו ממחנה ישראל במדבר, כמו שאמרו (צח). שמקום מקורה אינו רה"ר, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, ואם כן אין תחשב פלטיא שאינה מפולשת לרה"ר, והרי אינה דומה לדגלי מדבר, שהילכו בהם הלויים עם העגלות בדרך המדבר שהיא מפולשת.

והעלה מכך, ששני אופני רשות הרבים נלמדו מפרטים חלוקים במשכן, שיעורה של הסרטיא נלמד (שבת צו.) ממקום הילוך העגלות, ולכן צריך שתהיה מפולשת, ואילו הפלטיא דומה לקיבוץ הרבים במחנה לוייה, ומקום זה נחשב רשות הרבים אפילו אם אינו מפולש. ולהאמור נמצא, שרק רשות הרבים המיועדת להילוך, היא המופקעת מתורת 'מקום', אך רשות הרבים העומדת לשימוש הרבים, היא קביעות מקום נעלה, שמיועד לקביעות של רבים^ל.

והנה התוספות (שבת ב. ד"ה פשט) הקשו, למה הוצרכו ללמוד איסור הוצאה משני כתובים, א. 'אל יצא איש ממקומו ביום השבת' ב. 'אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש'^ל, ולהאמור, הרי רק 'אל יצא איש ממקומו', משמעו איסור יציאה מן ה'מקום', והיינו כמבואר, שאין לצאת ממקום קביעות, שבו מנוחת הפנימיות, אל החיצוניות, שאין בה קביעות, אלא מיועדת רק להילוך. ולכך הוצרך הכתוב לומר גם 'אל יעשו עוד מלאכה', שהוא איסור להוציא אף למחנה לוייה שהוא מקומו של משה, ששם יש קביעות של רבים בשימושם ברחבה.

ואמנם, חילוק צרכי הרבים בין שתי רשויותיהם, מורה על מהותם, כי הנה קיי"ל (שבת ק.) שאין רשות הרבים למעלה מעשרה, וכתב רש"י (שם ז. ד"ה חייב) שלמעלה מעשרה לא שלטי ביה רבים, וביאר הפני יהושע (שם צו.) שעיקר תשמישי אדם ברה"ר הם הוצאה והעברה, בידיו או בתוך חיקו, והם למטה מעשרה. אולם טעם זה שייך רק בפלטיא העומדת לשימוש הרבים, אך לכאורה סרטיא שתכליתה להילוך רבים, למה תוגבל רשותם עד גובה עשרה. ובהכרח הוא מענין מה שאמרו (סוכה ה.) מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, ופירש רש"י 'למעלה מעשרה מיפסקא רשותא', והיינו שרה"ר של הילוך חלה על הקרקע המיועדת להילוך, ואינה ראויה להשראת שכינה, אך אינה תופסת אלא עד גובה עשרה, ולמעלה מכך הוא רשות בפני עצמה. אולם חסרון זה ש'אין שכינה יורדת' הוא רק לרשות של הילוך, אבל ברשות של קיבוץ הרבים, המעלה היא בכל גובה עשרה, שבו מתקבצים הרבים לתשמישם, ואדרבא, החסרון הוא 'למעלה מעשרה לא שלטי בה', ודוק.

אות יז) נקט, שהרשב"א לשיטתו שפסק דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, וכיון שהיא רשות הרבים מצד עצמה, שוב אינה נפסדת ע"י מחיצות, כי אתי רבים ומבטלי מחיצתא.

^ל וראה ריטב"א (שבת צח.) שלכאורה קשה, איך אמרו (שבת ה.) שהמעביר ד"א ברה"ר מקורה אינו חייב לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, והרי היו מקורים בענני הכבוד, והעלה מכך שענני כבוד אין זה קירו. אך להאמור יש לומר שאין הקירו מגביל אלא רה"ר של סרטיא העומדת להילוך, שהיא מופקעת משם מקום, והקירו מגדיר את המקום, אך בפלטיא הקירו הוא מעלה, כי הוא מוסיף בקביעות מקום של רבים.

^ל וביארו דהיינו משום שהוצאה מלאכה גרועה היא, ולכן צריך פסוק אחד לעני וחד לעשיר, והיינו אחת להכנסה ואחת להוצאה, ויבואר אי"ה להלן (פר' נשא).

שתי רשויות הרבים 'זה לעומת זה'

דעת לנבון נקל, כי חלוק הוא תכלית ריבוי הנמצאים בשני אופני רשות הרבים אלו, שהרי בעוד ריבוי אנשי הפלטיא מורה על מעלתה, התלוי ביכולת הקיבוץ בתוכה, הרי שהעוברים בסרטיא, אינם אלא חולפים ויוצאים ממנה בהילוכם, והיפוץ אופנים אלו מורה על ענין הריבוי שנמצא זה לעומת זה, הן בעליונים והן בנפרדים. וכמבואר בעץ חיים (שי"ג פ"ה) שככל שהעולם עליון יותר כך גדלים הענינים שבו פי עשר מעולם התחתון ממנו, ולכך מצינו שרי אלפים שרי מאות ושרי עשרות^{לז}, ולעומת זאת, הרי כאשר יתפרדו פועלי אוון, אף הם ירבו בשברי ניצוצות, עד שילוקטו ויצטרפו בתיקונם ואיחודם.

מעתה פשוט הוא איך ולמה לעומת 'רשות הרבים' שהיא מקום החיצוניים, נקרא גם מקומו של משה 'רשות הרבים', כי אכן הם עומדים זה לעומת זה, ובעוד מקומו של משה הוא כ'פלטיא', שיש בה מעלה בריבוי קיבוץ אנשיה, הרי שריבוי העוברים בסרטיא מורה על פירוד. אך האיסור להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, שייך בין בזה ובין בזה, כי כשם שאין לצאת בשבת, ולרדת לבירור במקום החיצוניים, כך אין ליחיד עבודת בירור בשבת להתעלות בה^{לח}, אלא כל העולם מתעלה.

נמצא, כי אף שבהיות ישראל במדבר, היה עיקרו נחשב כ'רשות היחיד', כי על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו, מכל מקום היה בו צד של רשות הרבים, הן כשירדו לברור בעת מסעם, והן כשעלו אל משה בעת חנייתם, ולכן למדו את דיני רשות הרבים מדגלי מדבר.

^{לז} ומקור דבריו בתיקון^ז (תי' ע, קמה:), והרחיב בזה בלשם שבו ואחלמה (הדע"ה ח"ב דרוש ג ענף כב).
^{לח} כי כל עליית המ"ן עניינה כדי להתתקן, כמבואר בספד"צ (פ"א) ד'ביה סליקו וביה סלקן דלא הוו ויהוויין, ובכל עלייה נעשה בירור, כדי שיעלה רק החלק המובחר והזך.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

א, יח: ויתילדו על משפחותם לבית אבותם.

איתא בילקוט שמעוני [במדבר רמז תרפד] וז"ל בשעה שקיבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין עכ"ל. וצריך ביאור מהו היחוס אבות שיש להן, שזה סיבה מספקת לקרבן, שאף אומות העולם יודו בזה בלי פקפוק שמי שאין לו יחוס אין לקרבו ולא יקנאו בנו.

ושמעתי דהג"ר ברוך בער ליבוביץ זצ"ל אמר בזה על פי ע"ז [ב, ב] דאומות העולם אומרים לפני הקב"ה כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל עיין שם, אבל באמת התשובה היא דכפיה באונס לא חשיב ולא מידי ומה שזה מהני בישראל הוא על פי דברי הרמב"ם [פ"ב מגירושין ה"כ] דמי שהדין נותן שכופין אותו לגרש בי"ד של ישראל כופין אותו, וזה מהני כשאומר רוצה אני משום דבנקודה הפנימית רוצה כל אחד מישראל לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו עיין שם. ולכאורה גם זה הטעם שהועיל כפה עליהן הר כגיגית במעמד הר סיני כיון שישראל בנקודה הפנימית שלהן רוצין. ובמכילתא דרשב"י פרשת יתרו איתא דכשכפה עליהן ההר כגיגית געו כולם בבכיה וחזרו בתשובה ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, והיינו שרצו על ידי זה וכנ"ל. אולם כל זה בישראל שירשו מהאבות את הנקודה הנ"ל אחר שהאבות סללו לנו הדרך ועבדו את הקב"ה מרצונם בלי הפסק כלל.

לכן גם אנו בניהם נשאר לנו משהו מהרצון הזה טבוע בקרבנו, מעת שנולדנו, אבל באומות העולם שאין להם את זה בירושה באמת אם יכפו אותן אין להן שום רצון לקיים התורה וממילא לא שייך לכפות אותן על כך כי אין בזה תועלת וממילא אין להן מה לקנאות למה התורה לא ניתנה להן כיון דאין להן ספרי יחוסין כמו ישראל, היינו דאינן בני אברהם יצחק ויעקב אין להן את הנקודה הפנימית הנ"ל לא היתה אפשרות לכפותן כנ"ל עכ"ד.

*

ב, לד: ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן חנו לדגליהם.

לא מפורש היכן היה מקומם של הערב רב. אמנם מצאתי ברוקח [במדבר כב, ו] על הפסוק "ועתה לכה" שכתב לכה מלא ה"א, כי הם ד' דגלים וערב רב אחריהם יוצא זנב ב' כנגד ב' ואחד יוצא זנב עכ"ל.

*

ג, לא: ומשמרתם הארון והשולחן וגו'.

מה דלא כתב ומשמרת "בני קהת" כמו שכתב משמרת בני גרשון ובני מררי, יתכן לפי מה שכתב בפירוש המיוחס לרבי יהודה החסיד כאן דאת הארון וכו' וכלי המוקדשים לא היו נושאים אלא הזקנים והיחידים הנקיים ולא כל אחד מבני קהת היה ראוי לזה, עיין שם.

א"כ יתכן דזה נרמז כאן "ומשמרתם" ומשמר – תם, דרק התמימים והשלמים בעבודת ה' היו ראויין לכך [מעין זה כתבו בתוס' (ב"ב עד, א ד"ה פסקי) וה"נ דרשינן במדרש ועשו להם ציצית לדורותם - לדור תם ע"ש].

*

ג, לב: ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן.

איתא במדרש רבה [ג, יא] ולמה לא חישב איתמר הלא על ידו היתה משמרת בני גרשון ובני מררי למה לא מנאו עמהם לנשיא כמו שמנה אלעזר לנשיא עם בני קהת, לפי שאיתמר לא היה משותף בעבודת בני גרשון ובני מררי לכך לא מנאו לנשיא עמהם, אבל אלעזר שהיה שותף במשא בני קהת לכך מנאו הכתוב לנשיא עמהם.

ופירש בעץ יוסף דאיתמר לא היה שותף לשאת במשאן, אבל אלעזר הוא בעצמו נשא ד' דברים כדלקמן סוף פרשה ד' עכ"ל. ולכאורה צריך להבין מה בכך שלא נשא עמהן במשא, מה זו סיבה שלא זכה ליקרא "נשיא" עליהם.

והנה במדרש רבה [ד, כ] איתא עה"פ ופקודת אלעזר וגו', הדא הוא דכתיב [משלי כה, ו] אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד, אם לפני מלך בשר ודם צריך אדם לנהוג שפלות בעצמו ק"ו לפני המקום וכו', אריב"ל אלעזר היה דוכנין נשיא על הנשיאים... ראה שררה שהיתה בידו ואת סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו את הכלים שהיה עשוי לטעון אותם, לאו אלא הוא בעצמו היה טוען שנאמר ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן עכ"ל.

לפי זה יש לומר דמן התנאים לזכות לנשיאות שאדם ישפיל ויקטין עצמו בתוך הכלל להיות כמו כולם לצורך עבודת המקום הוא ואז המקום ינשאנו, וממילא אלעזר שהשפיל מכבודו לטעון ד' דברים עמהן, זכה להיות נשיא עליהם וכדאיתא באבות כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו, אבל איתמר שהוא בעצמו לא נשא כלום זכה רק להיות ממונה עליהם אבל לא ליקרא בתואר "נשיא".

וכיוצא בו כתב הרוקח בפרשה דאע"פ דבפרשת שמיני כתיב ויקרא משה אל מישאל ואל אליצפן מוזכר מישאל ראשון, מכל מקום דוקא אליצפן זכה להיות נשיא לבני קהת כדכתיב [לעיל פס' ל] ולא עוזיאל, לפי שהיה מקטין את עצמו לפיכך זכה לנשיאות.

*

ג, לח: והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה.

איתא בתוספתא מגילה [פ"ג הי"ד] אין פותחין פתחי בתי כנסיות אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שהיה פתוח למזרח, שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה, וכתב המפרש אלמא מזרח נקרא פני המשכן שפתח היה שם.

וכתב בחסדי דוד דהפוסקים כתבו דבמזרח לאו דוקא אלא כלומר כנגד הרוח שמתפללין בה, ונקט מזרח משום דבארץ ישראל מתפללין לצד מערב דבית קודש הקדשים למערב, והוא הדין לכל המקומות שהן במזרחה של ארץ ישראל. ומ"מ איכא למידק אמאי מיייתי מהך קרא דהחונים לפני המשכן, ולא מיייתי קרא דפרשת תרומה [שמות כז, יג] דנראה בהדיא דפתח המשכן וכן פתח שער החצר היה קדמה מזרחה. ונראה דאי מהתם הוי אמינא דגזירת הכתוב היה ואין למדין ממשכן שהיה לפי שעה, אבל הכא ילפינן מיתורא דכתיב "והחונים לפני המשכן קדמה" היינו לפני אוהל מועד מזרחה, ועין רואה שהלשון כפול דהיינו לפני המשכן קדמה היינו לפני אוהל מועד מזרחה, אלא ללמד על כל מקום קדושה שיהו פניו דהיינו פתח מקום הכניסה לצד מזרח כמו במשכן כלומר נגד הקודש עכ"ד.

ובשו"ת חת"ס [או"ח סימן כז] כתב איפכא, דמקראי דתרומה ליכא ראייה דהו"א הכי איתרמי בההוא זימנא, אבל מדתלא חניית הדגלים בצדדי המשכן מוכח דהוי דבר קבוע, ולפי"ז אפילו מתפללים למזרח נמי לעולם פותחים הפתח במזרח, ודלא כשו"ע [קנ, ה].

*

ג, מא: ולקחת את הלויים לי אני ה' תחת כל בכור בבני ישראל.

כתב בהעמק דבר לא נתבאר לקיחה זו מהי, והרי כבר נפדו על פי דבר ה' שלוקח הלויים תחת כל בכור, ומה היה למשה לעשות. אלא נראה דהיה למשה רבינו לומר על כל בכור בישראל פדאך בן לוי זה, כלשון הגמרא סנהדרין דף יז מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי, ולא תני מי שעלה בידו בן לוי הלך לו, ובזה חלה קדושת הבכור וסגולתו על הלוי, וכבר ידוע על פי לשון המשנה פסחים פ"ג [מ"ו, א'] דתנן לא תקרא לה שם, דמצוה במילי דקדושה להוציא בשפתיו.

*

ג, מא: ולקחת את הלויים לי אני ה' תחת כל בכור בבני ישראל, ואת בהמת הלויים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל.

צ"ב מש"כ "אני ה'" באמצע הפסוק לא כשאר דוכתי דכתיב בסוף הפסוק. וי"ל דבפס' מה כתיב "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם, והיו לי הלויים אני ה'", וכתב באור"ח הק' וז"ל הכוונה במאמר אני ה', לומר שהגם שאחז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות, לא ירדו הלויים מהיות לה' והוא אמרו והיו לי אני ה', כשם ששמי לעולם ועד כמו כן יהיו לי הלויים עכ"ל.

והנה על אני ה' שבפס' מה איתא להדיא במדרש רבה שדרשו אני ה' נאמן ליתן שכר טוב ללויים על אשר קידשו את שמי בעגל עכ"ל. ולכן היה נראה לענ"ד לומר את דברי האור"ח הנ"ל על פסוק זה של ולקחת את הלויים אני ה' כשם שאני קיים לעולם כך יהא לקיחת הלויים לעולם אף כשתחזור העבודה לבכורות, ולכך זה נכתב באמצע הפסוק ולא בסופו כי לגבי בהמת הלויים זה לא שייך, כי הדין דבהמת לוי פטר כמה פטרי חמור של ישראל נהג רק במדבר ולא לדורות עיין בכורות [ד, ב], ולכך בפס' מה נכתב "אני ה'" בסופו כיון דשכר טוב ללויים על שקידשו שם שמים בעגל שייך בין על בכורי אדם בין על פט"ח שפטרו תחת ישראל.

*

ג, מה: קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל.

עיין באבן עזרא דיש שרצו ללמוד מכאן כי פדיון כל בכור ה' שקלים, ודחה דזו אינה ראייה כי זאת מצוה בפני עצמה והאמת דברי קבלה עכ"ל.

התפלאו העולם מה צורך לילפותא, הא מקרא מפורש הוא להלן [יח, טז] "ופדויו מבן חודש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים". וי"ל כיון דכתיב "בערכך" ס"ד דמבן חודש עד ה' ערכו ה' שקלים כמו שהוא קצוב בפרשת בחוקותי בקצבת "הערכין", אבל אי פדה ליה כשגדול יותר מה' שנים וערכו ג"כ יותר כמו דכתיב שם, א"כ ג"כ יהיה חייב ליתן בפדיונו יותר מה' שקלים, זה רצו למילף מפדיון בכורות במדבר שגם גדולים מה' שנים ויותר נפדו בה' שקלים בלבד הרי שאי"צ להוסיף בדמים. וע"ז דחה האבן עזרא דאין ראייה מקרא דזו מצוה בפני עצמה [יתכן כוונתו הוראת שעה דהא מצינו דאיכא הפרשה קודם נתינה] אבל דין אמת הלמ"מ. [מהגר"א דיסקין שליט"א]

*

ג, מז: ולקחת חמשת שקלים לגולגולת.

יעויין בפנים יפות שכתב ונראה דמה שכתוב ולקחת חמשת שקלים לשון כפול, היינו משום דצריך ליתן חמשת שקלים לכהן אחד ולא לשני כהנים, א"כ אם היו נותנים האלף ושלוש מאות וששים וחמישה שקלים מעורבין זה בזה היה חשש שיקח אהרן מקצתו ואחד מבניו מקצתו ואין זה פדיון, לכך צריך ליתן כל אחד בפני עצמו, והיינו דכתיב חמשת חמשת, ומשה זיכה אותם בפרט לאהרן או לאחד מבניו, וכיון שכבר נפדו בזכות משה היה יכול לערבם והיינו דכתיב לשון כפול "ויקח משה את כסף הפדויים וגו' מאת בכורי בני ישראל לקח את הכסף וגו' ", פירוש מתחילה מכל בכור בפני עצמו וזיכה לאחד מהם, ואח"כ עירבם עם כל המעות, ולפיכך לא נתנו כל הכ"ב אלף ביחד כל הסך מפני שצריך הפדיון לכל אחד בפני עצמו כמשאחז"ל [בכורות מח, ב] חמש ולא חצי חמש, ובזה אתי שפיר מה שכתוב חשבון הכולל וכי לא ידעתי מזה, אלא שבא להורות שלא עירב אותם ביחד עד שקיבלו מכל בכור בפני עצמו.

*

מירון תשפ"א – מ"ה זאת עשה ה' לנו

רבים וטובים כבר כתבו ויכתבו על האסון הנורא במירון תשפ"א, ואמרתי אתרום גם אני את חלקי.

הנה בקורות ימי עמנו מצאנו פעמיים מיתה ע"י רמיסת אחרים. הראשונה בימי אלישע [מלכים ב' פרקים ו-ז]. וַיִּקְבֹּץ בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם אֶת כָּל מַחְנֵהוּ וַיַּעַל וַיִּצַר עַל שְׁמֵרוֹן; וַיְהִי רָעַב גָּדוֹל בְּשְׁמֵרוֹן וּגְוֹ; וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע שְׁמְעוּ דְבַר יְקֹנָק, כֹּה אָמַר יְקֹנָק כְּעַתְּ מִחָר סָאָה סֶלֶת בְּשֶׁקֶל וּגְוֹ; וַיַּעַן הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ נִשְׁעַן עַל יָדוֹ אֶת אִישׁ הָאֱלֹקִים וַיֹּאמֶר, הִנֵּה יְקֹנָק עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׁמַיִם הִיְהִיָּה הַדְּבַר הַזֶּה, וַיֹּאמֶר [הַנְּבִיא אֱלִישֶׁע] הִנֵּכָה רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל; וְאַרְבַּעַה מִצּוֹרְעִים [הֵם גַּחְזִי וּבְנִיּוֹן] בָּאִים לְהוֹדִיעַ שְׂמִחָנָה אֲרָם בְּרַח וְהָעַם הִחְלוּ לְבַזּוֹת אֶת הַשְּׁלֵל וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁלֹּא הָאִמִּין נִמְחָץ לְמוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אֱלִישֶׁע. וַיִּצָּא הָעַם וַיִּבְזּוּ אֶת מַחְנֵה אֲרָם וַיְהִי סָאָה סֶלֶת בְּשֶׁקֶל וּגְוֹ; וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל יָדוֹ עַל הַשְּׁעָר וַיִּרְמָסֵהוּ הָעַם בְּשַׁעַר וַיָּמַת כַּאֲשֶׁר דְּבַר אִישׁ הָאֱלֹקִים:

הפעם השנייה בימי הלל הזקן. שנינו במסכת פסחים [דף סד, ב] תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה, חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד, והיו קוראין אותו פסח מעוכין.

וכתב הרמ"ע מפאנו שהשליש שנרמס בשער וימות כדבר אלישע חטאו היה כי לימד קטגוריא ומזכיר עוון ישראל [ולא בגלל מה שנראה לנו שהיה מחוסר אמונה], כי אמר הנה יקונק עשה ארבות בשמים היהיה הדבר הזה, ונתכוון לומר הדור הזה ראויים למות במבול שנאמר בו ג"כ נבקעו כל מעינת תהום רבה וארבת השמים נפתחו. ואין הקב"ה חפץ במלשינות על ישראל.

ושליש זה שנרמס בשער וימת כדבר אלישע הוא גילגול שר האופים שחטאו היה כי לימד קטגוריא על ישראל כי אמרו במדרש [ב"ר פח, ו] כי חלומו מבשר רעה על ישראל לכן פתר לו יוסף תליה. וזה לשון המדרש: וירא שר האופים, א"ר חמא ד' הם שפתחו באף ואבדו באף, והנה שלשה סלי חורי, אלו שלשה מלכיות הראשונות, ובסל העליון, זו מלכות הרביעית שהיא מכתבת טרימוסיאה מכל אומות העולם, והעוף אוכל אותם, ומשאכל את העליון אח"כ אוכל את התחתון, א"ל [יוסף לשר האופים] אתה בשרתני בשורה רעה [ארבעה גליות], אף אני מבשרך בשורה רעה, בעוד שלשת ימים וגו'.

ושליש זה נתגלגל שוב באותו זקן שמת בפסח מעוכין, וימת גם בפעם אחרת לא סר מעינו רעה על ישראל בענין שראה אוכלוסין הרבה ונתמעך וקראו פסח מעוכין כדאיתא בפסחים!

עוד כתב: רבי יוסי דמן יוקרת גילגול אלישע, וחמורו של רבי יוסי דמן יוקרת – גילגול השליש [עייין תענית כד, א]. עד כאן דברי הרמ"ע מפאנו.

ויש להוסיף על דבריו, דהנה אם שר האופים נתחייב הריגה על שקיטרג ובישר רעה לישראל, על כרחך ששר המשקים שניצול היתה עינו טובה ובישר טובה לישראל, והנה

הפלא ופלא כן הוא שם בבראשית רבה [פח, ה] ויספר שר המשקים והנה גפן לפני, אלו ישראל, שנאמר (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע, ובגפן שלשה שריגים, משה אהרן ומרים, היא כפורחת, הפריחה גאולתן של ישראל, עלתה נצה, הנצה גאולתן של ישראל, הבשילו אשכולותיה ענבים, גפן שהפריחה מיד הנצה, ענבים שהנצו מיד בשלו, וכוס פרעה בידי, מכאן קבעו חכמים ד' כוסות של לילי פסח.

ועוד דהנה ישועת עם ישראל בזמן אלישע נסתובבה ע"י המצורעים גיחזי ובניו. ועונש הצרעת הרי בא על צרות עין ולשון הרע, וכאן גיחזי ובניו לא שמרו את הטובה רק לעצמם, אלא באו לבשר לכל עם ישראל שמחנה ארם ברח והגיע ישועתם, ובוזה באו גיחזי ובניו על תיקונם.

ונסיים בדברי החתם סופר [יו"ד סי' רלד] המופלאים וז"ל: ובמתני' אמרי' לא אמר אדם מעולם צר לי המקום שאלין בירושלים, ולא אמר ולא נדחק אדם מעולם בלינת ירושלים, משמע דודאי היה צר ודוחק שהרי אפילו בבהמ"ק עצמו עמדו צפופים רק ההשתחוי' היה בנס שמשתחויים רווחים. ובחי' אגדה שלי אמרתי שלא רצה הקדוש ברוך הוא לעשות נס גם בעמידה רווחים שלא יקופח שכר אגרא דוחקא דבי כלה. אמנם מעובדא דפסח מעוכין משמע דהיה צפופים ממש מכ"ש בלינה שבירושלים דלא היה מצוה כל כך כראיית פנים בעזרה ובודאי היו נדחקים, אלא שהנס היה שלא אמר אדם מעולם שמרוב אהבת ה' ושמחה אשר שמחם ה' בהיותם שמה לא אמר מעולם צר לי וכו'.

ובמ"ש לעיל דעומדים צפופים היה בנס ליתן שכר להבאים בחצרות בית ה', יובן דלפמ"ש בתשב"ץ [ח"ג סס"י ר"א] דגם בזמנו נראה נס בזה בבה"כ שבירושלים בבואם שם בחג השבועות כל סביבותיהם ולא צר להם. וה' יודע כי עיני ראו בחו"ל דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמינו [וכתב בנו הכתב סופר שכוונתו שגם בישיבתו היו נכנסים מאות בחורים למקום צר בדרך נס], וא"כ מאי רבותא דעשרה ניסים נעשו בביהמ"ק, אבל הנס הוה עומדים צפופים וכנ"ל.

ובזכות עין טובה ולב טוב וסיפור בשיבחן של ישראל לא נדע עוד שוד ושבר עד עולם. אכי"ר.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

ביאור סדר חניית השבטים לפי ענינם

אִישׁ עַל הַגִּלּוֹ בְּאֵתָת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סְבִיב לְאֵהָל מוֹעֵד יִחַנוּ (ב, ב)
בפסוקים מבואר, כי השבטים היו חונים במדבר לפי סדר קבוע וידוע מראש, לפי סדר ארבע רוחות השמיים.

ונראה לבאר על דרך רמז, כי סדר מקום חניית השבטים לפי רוחות השמיים, נקבע בתורה לפי תכונותיהם. (ועיין רבינו בחיי שג"כ נתן רמזים על ענין הרוחות של חניית השבטים)

אשר – נקבע ברוח צפון. רוח צפון באה לרמז על השפע שרמוז בצד בצפון, על דרך מה שאמרו חז"ל "הרוצה להעשיר יצפין" (ב"ב כ"ה ע"ב), וגם אשר נאמרה בנחלתו שפע ועושר, כמבואר בקראי: "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" (בראשית, מ"ט, כ), וכן נאמר בו: "וטובל בשמן רגלו" (דברים, ל"ג, כ"ד).

ובגמרא במנחות (פ"ה ע"ב) מסופר על העושר שנפל בנחלת שבט אשר, וז"ל הגמ': "תנו רבנן: וטובל בשמן רגלו - זה חלקו של אשר, שמושך שמן כמעין. אמרו: פעם א' נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן, מינו להן פולמוסטוס אחד, אמרו לו: לך והבא לנו שמן במאה ריבוא. הלך לירושלים, אמרו לו: לך לצור. הלך לצור, אמרו לו: לך לגוש חלב. הלך לגוש חלב, אמרו לו: לך אצל פלוני לשדה הלז, ומצאו שהיה עוזק תחת זיתיו, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא שאני צריך? אמר לו: המתן לי עד שאסיים מלאכתי, המתין עד שסיים מלאכתו. לאחר שסיים מלאכתו, הפשיל כליו לאחוריו והיה מסקל ובא בדרך, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא? כמדומה אני ששחוק שחקו בי היהודים. כיון שהגיע לעירו, הוציאה לו שפחתו קומקמום של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן וטבל בו ידיו ורגליו, לקיים מה שנאמר: וטובל בשמן רגלו. לאחר שאכלו ושתו, מדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו: כלום אתה צריך ליותר? אמר לו: הן, אלא שאין לי דמים. אמר לו: אם אתה רוצה ליקח קח, ואני אלך עמך ואטול דמיו, מדד לו שמן בשמונה עשר ריבוא. אמרו: לא הניח אותו האיש לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא שכרו. כיון שהגיע לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו, אמר להם: לא לי קלסוני אלא לזה שבא עמי, שמדד לי שמן במאה ריבוא והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא, לקיים מה שנאמר: יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב" ע"כ.

נפתלי- ג"כ נקבע מקומו ברוח צפון. שכן גם על נחלתו נאמר שנשתבחה בעושר ובשפע רב, שנאמר בה: "הנותן אמרי שפר" (בראשית, מ"ט כ"א). ובמדרש (בר"ר פר' צ"ט) פירטו את העושר והברכה שהיה בנחלתו, וז"ל: "נפתלי אילה שלוחה, זו בקעת גנוסר שהיא ממהרת את פירותיה כאילה, הנותן אמרי שפר, שארצו מתברכת שנאמר (דברים לג)

נפתלי שבע רצון וגו', והם מבכרין מפירותיהם למלכים ומשפרים דבריהם ואם היה בלבן עליהן היו מתרצין להן" ע"כ.

דן – על דן נאמר שיהא לוחם, כמ"ש בו הכתוב: "הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו" (ברא' מ"ט, י"ז). עומק המושג האמיתי של המלחמה אינו מלחמה גשמית, אלא מלחמה רוחנית, מלחמה עם היצר הרע (וזה נראה עומק כוונת הזוה"ק (ויחי רמ"ג ע"ב): "הנושך עקבי סוס, בגין לנטרא ליה מכל משריין", דהיינו שמירה רוחנית מכוחות הטומאה והקליפות, עי"ש).

אחד משמותיו של היצה"ר הוא "צפוני" (סוכה נ"ב ע"א, יואל קראו צפוני), וכמו שנאמר: "ואת הצפוני ארחיק מעליכם" (יואל, ב', כ'). מכאן מובן הקשר של דן לרוח הצפון, דכיון שנאמרה בו סגולת המלחמה עם היצר הרע הנקרא צפוני, נתנוהו בצפון שיהא בו כח ללחום בצפוני.

רוח מזרח, הוא המקום שממנו עולה השמש, המסמל את ענין הכבוד וההשפעה, כשם שהשמש מקומה למעלה ברקיע ומשפיעה היא לכל העולם. ומכאן שאף השבטים שעמדו בו, היתה בהם בחינה זו של השפעה רוחנית טהורה על הכלל, והם:

שבט יהודה: המסמל את המלוכה, שכן כל המלכים יצאו לישראל משבט יהודה, כפי שהבטיחו הכתוב: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" (ברא', מ"ט, י'). ובגמרא מבואר שבלשון הכתוב מבואר שיקומו ממנו תלמידי חכמים המלמדים את ישראל, דהכי איתא בגמ' בסנהדרין (ה' ע"א): "לא יסור שבט מיהודה - אלו ראשי גליות שבבבל, שרודין את ישראל בשבט. ומחקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל, שמלמדין תורה ברבים" ע"כ, ואין לך השפעה רוחנית טהורה כמו המלמדים תורה ברבים.

שבט יששכר: כבר נשתבח בלומדי התורה שהיו בו, וכדברי המדרש (בר"ר ויחי צ"ח): "ויהי למס עובד, אלו מאתים ראשי סנהדראות שהיו משבטו של יששכר", ועוד נאמר ביששכר: "ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים, ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם" (דה"י א', י"ב, ל"ג), ומכאן מוכיחה הגמרא (יומא כ"ו ע"א) "אמר רבא: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר", וכן אמרו בספרי (וזאת הברכה שנ"ד): "ויששכר באהליך, מלמד ששבטו של יששכר משתבח בתורה" ע"כ.

שבט זבולון: זכה להיות תמיד סמוך ליששכר, לפי שהיה תומך בו תדיר, זכה להיות בדרגתו ובמחיצתו, וכדברי המדרש (בר"ר אלבק ויחי צ"ז): "זבולן לחוף ימים ישכון", בסחורתו, ויששכר בתורתו, זה עם זה שותפין בעולם הזה ובעולם הבא" ע"כ.

רוח דרום מסמלת את החכמה, וכדברי חז"ל: "הרוצה להחכים ידרים" (ב"ב שם), ואין חכמה כחכמת התורה (רוקח הל' חסידות). לפיכך גם השבטים שחנו שם, היתה בתכונתם תכונות השייכות לקניית החכמה.

שבט ראובן - מסמל על כח הראייה שבעין, כי העמל בתורה נשתבח בעיניו, וכמו שנאמר: "עיניך לנוכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך" (משלי, ד', כ"ה), שכן התורה היא: "מאירת עינים" (תהילים, י"ט, ט').

שמעון – מסמל על כח השמיעה, ומידת השמיעה נצרכת בתורה, כי "שומע ומוסיף" (אבות פ"ו מ"ו), הוא אחד ממ"ח קנינים של קנייני התורה. וכמו שאנו מבקשים בברכת אהבת עולם: "ותן בליבנו בינה וכו' לשמוע ללמוד וללמד".

גד – פירושו מזל, "בא גד" (ברא', ל' י"א), וגם עניינו שייך לתורה, וכדברי הגמרא (מגילה ו' ע"ב): "לאוקמי גירסא - סייעתא מן שמיא", הרי שכל ענינים אלו המרומזים בשמות השבטים, שייכי לקנייני התורה.

רוח **מערב** מסמלת את בחינת הקושי וההסתר פנים, כמו השמש השוקעת בו, ושמו הוא "ערב" שאין הדבר הנראה בו ברור, אלא מעורב ומעורבב.

ולכן שכנו בצידה השבטים: **אפרים** **מנשה** **ובנימין**, שכולם היו צאצאי רחל, שעל אף אהבת יעקב סבלה רבות, במניעת הבנים ובצער אביה ולאחמ"כ בפטירתה בלידת בנימין, ואף יוסף בנה סבל מאחיו ובמצרים, וגם בנימין העיד על עצמו שסבל רבות בהעדר אחיו, שלכן קרא לכל בניו בשמות ייסוריו כמובא במדרש, וכ"ז מתאים לאותה הנהגה של "ערב" והסתר פנים אשר היתה בחינתם של בני רחל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים.

איך ה"בידול" של השבטים בדגלים ורוחות, הביא דווקא ל"אחדות ישראל"

בחנית בני ישראל סביב למשכן, בצדדים נפרדים ובדגלים נפרדים לכאורה יש בכך בידול והפרדה של חלקי עם ישראל זה מזה, ולכאורה מעלת בני ישראל הינה באחדותם ולא בחלוקה.

וקושיה זו תגדל ותתעצם, שעצם הבקשה לבידול זה הגיע מכלל ישראל עצמם.

שבמדרש נאמר (במדבר רבה פרשה ב סימן ג) : וז"ל ד"א הביאני אל בית היין בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים שנאמר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן והיו כולם עשויים דגלים דגלים שנאמר (שיר/השירים/ ה) דגול מרבבה כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים התחילו מתאווים לדגלים אמרו אלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן.

ושם במדרש נאמר: אמר להם הקדוש ברוך הוא מה נתאוויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ) ימלא ה' כל משאלותיך מיד הודיע הקדוש ברוך הוא אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאו.

ומבואר שבני ישראל "מתאווים להיות דגלים וצריך ביאור תאווה זו.

ודברי המדרש הללו מסבירים את שנאמר במדרש אחר נאמר (במדבר רבה פרשה ב סימן ח ב) לבית אבותם, וז"ל : בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאו.

ואחר כן נאמר במדרש התחיל משה מיצר אמר עכשיו עתידה המחלוקת להנתן בין השבטים אם אני אומר לשבטו של יהודה שישרה במזרח והוא אומר אי אפשרי אלא בדרום וכן ראובן וכן אפרים וכן כל שבט ושבט מה אני עושה.

ומבואר שחשש משה רבינו שעצם אמירתו לכל שבט היכן להיות תגרם בכך מחלוקת, והוא כמו שהקשנו שלא רק אין כאן אחדות בבידול אלא מחלוקת עלולה להגרם לכך בין השבטים.

וצריך ביאור בכל זה ואשר יראה בזה, שבביאור התאווה של בני ישראל להיות "דגלים", ביאר ר' צדוק הכהן מלובלין בספרו (פרי צדיק במדבר פרשת במדבר): ביאר שלמלאכים כל אחד מצוין בקדושה מיוחדת בפני עצמו שאינו רק למה שנברא הוא. וכמו שאמרו (בראשית רבה נ', ב') אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. וכן ישראל כל שבט מצוין בקדושה מיוחדת.

והיינו מבואר שכל מלאך ומלאך מבטא את קדושה מיוחדת שאין בחברו. וכן הוא כלל ישראל כל שבט ושבט מבטא מהות ויחודיות שיש רק בו ואין בשאר שבטים. אמנם הוסיף, כלל כנסת ישראל כל ישראל כלולים מכל שתים עשרה קדושות של השבטים כמו שנאמר (בראשית מ"ט, כ"ח) איש אשר כברכתו בירך אותם שחזר יעקב וכללן יחד (בראשית רבה צ"ט, ד):

וביאורם של דברים הוא כך, שאחר חששו של משה רבינו נאמר במדרש

"ועל כך השיבו הקב"ה, "משה מה איכפת לך אין צריכין לך מעצמן הן מכירין דירתן אלא דייתיקי יש בידן מיעקב אביהם היאך לשרות בדגלים איני מחדש עליהם כבר יש להם טכסים מיעקב אביהם כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו כך יקיפו את המשכן".

וביאר המדרש שם שיעקב ציוה איך בדיוק ישאו את מיטתו וז"ל: אלא אמר להם בני יהודה יששכר וזבולן יטענו מטתי מן המזרח ראובן ושמעון וגד יטענו מטתי מן הדרום אפרים ומנשה ובנימין יטענו מן המערב דן אשר ונפתלי יטענו מן הצפון

כיון שנפטר טענו אותו כשם שציום.

ושם במדרש נאמר עוד צדק עמהם שלא שינה הדבר שלא ליתן מחלוקת ביניהם לכך נאמר לבית אבותם כענין שהקיפו מטת אביהם כן יחנו הוי לבית אבותם יחנו בני ישראל.

ומבואר שלפי שהיה בידם ציווי מיעקב איך הם צריכים לחנות בכך נמנעה מחלוקת. ומבואר שלולי כן היתה פורצת מחלוקת בישראל, וצריך להבין מדוע כך היה חשוב היכן כל שבט באיזה צד מרוחות השמים יעמוד כל שבט ושבט.

עוד יש להבין, שמלבד חלוקת הרוחות לשבטים, מלבד זאת היה ענין שכל שבט יהיה מרוכז במקומו ביחד ולא מעורבב עם שאר שבטי ישראל, וצריך להבין מה מעלה יש כאן בכך ומדוע היה חייב להיות כל שבט ביחד עם בני שבטו ולא עם אחרים.

ואכן, מתוך הפסוקים נראה שיש חשיבות לכלל ישראל החונה כל אחד במקומו, נראה שהיה בכך חשיבות אף בעיני אומות העולם. שבשעה שבא בלעם לקלל את ישראל ראה את עם ישראל "שוכן לשבטיו". וברש"י שם ביאר, (במדבר כד ב): שוכן לשבטיו - ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין. ושם ברש"י הוסיף

ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה. והיינו שתכלית ההבדלה היתה שיהיו לעצמם מרוכזים עם בני שבטם מעלת הביחד שלהם עצמם, ומכל מקום אופן חניתם היה בכך שאין אחד מציץ ומסתכל מה קורא אצל חברו. וצריך לבאר מה ראה בלעם בהנהגה זו.

והנה בשירת האזינו נאמר (דברים לב י) יצרנו כאישון עינו: וכתב רש"י שם: יצרנהו כאישון מן האומות דהיינו שסבבן בדגלים: ומבואר שעצם החלוקה למקומות ולדגלים היתה בכך שמירה לישראל וצריך להבין מה שמירה יש בדגלים הללו.

וביאור הדברים הוא כך, שברמב"ן (במדבר ב ב): ביאר את מהות החשיבות ששמו כל צד ברוח שלו והביא את המדרש וכך נאמר: (במדבר"ר ב ט), וכשם שברא הקדוש ברוך הוא ארבע רוחות בעולם כך סבב לכסאו ארבע חיות, ולמעלה מכלן כסא הכבוד, וכנגדן

סדר הקדוש ברוך הוא הדגלים למשה. אמר לו מזרח שממנו יוצא אור לעולם יהא כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה, ועליו שבט יששכר שהוא בעל תורה, ועליו מטה זבולן שהוא בעל עשירות.

וביאורם של דברים הוא, שכל צד מרוחות השמים מבטא כוחות והשפעות שמצד זה יורד השפע האלוקי לעם ישראל. ובידוע שהיה בבית המקדש וכבר אמרו בגמרא (ב"ב כה ב) : אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין, וסימניך: שלחן בצפון ומנורה בדרום; שמנורה היתה בדרום וארון בצפון. ומבואר שכל רוח מרוחות העולם משפיע שפע אחר, והואיל וכן הואיל ומנורה בדרום היתה בבית המקדש לכך מקום זה רומז לחכמה וכן שולחן היה בצפון בצד זה יורד השפע האלוקי של העשירות מחמת השלחן שהיה בצד זה, ולכך הרוצה להעשיר יפנה לצד צפון.

מעתה דור דעה שחנה כולו סביב למשכן ה', משם ירדה השפעתו יתברך בחלוקת השפע לכל כלל ישראל, ומשום כן היתה חשיבות לכל שבט היכן הוא נמצא שהוא שיקבל את השפע ממנו לכל כלל ישראל.

מעתה הואיל וכל צד מיצג השפעה בעולם הבאה מצד שבו הוא נמצא. לזה ביאר המדרש, שצד מזרח מבטא "שממנו יוצא אור לעולם", היינו שאור מבטא השפעה של נתינה של אור. אור משמע כח לפעול לראות דברים ולהשפיע, להבדיל מן החושך שהוא ביטוי לחוסר לפעול ולהשפיע.

מעתה לפי זה יבואר היטב מדוע שלושת השבטים, שבט יהודה יששכר וזבולן דוקא היו בצד זה.

שלושתם מבטאים את ההשפעה הגדולה ביותר שיש בחיי העם היהודי. "יהודה שהוא בעל מלוכה". היינו שבט יהודה מכך שהמלכות נתונה בידו הוא השבט השולט על כלל ישראל והמשפיע ביתר על כלל ישראל מבחינת השלטון.

השני שהיה לידו הוא שבט יששכר וכתב המדרש הטעם "ועליו שבט יששכר שהוא בעל תורה". שבט יששכר היו מרביצי התורה של כלל ישראל ותורה הוא תכלית הקיום של כלל ישראל. ויכולת ההשפעה של יששכר בתורה היתה הכי גדולה משום כן אף הוא נמצא בצד של האור הצד המשפיע והמאיר. השלישי הוא זבולון השבט העשיר של כלל ישראל, הממון נמצא בידו ומשום כן השפעתו גדולה ולכך אף הוא נמצא בצד של האור צד ההשפעה והנתינה.

וכן היה בשאר צדדי רוחות השמים, שכל צד וצד מבטא את ההשפעה שיש בכל צד, וכל שלשה שבטים היו בצד כדי שהשפע המגיע מכל צד יהיה בצד המתאים והנכון לכל שבט.

מעתה, הואיל וכל צד מרוחות השמים הוא דרכו באה השפעה, חשש משה רבינו, שתהיה מריבה בכלל כלל ישראל שירצו את לקבל צד שיש יותר השפעה על הכלל, וחשש מפני המחלוקת.

אמנם לזה אמר לו הקב"ה, שאל לו לדאוג, שיעקב שמיטתו שלימה הוא כבר סידר את חלוקתם לשבטים, וכל שבט "מכיר את מקומו ולא תיהיה ביניהם מחלוקת.

ויש להוסיף על דבריו ששעת מתן תורה היתה שבאו כולם בברית יחד, היינו היו כל כלל ישראל מאוחדים כולם יחד, ומ"מ ראו שיש יחודיות ומעלה שיש בכל אעחד ואחד מכל השבטים, שיחודיות זו צריכה להיות נפרדת כדי שכח השפעה על השבט עצמו תהיה גדולה, שאם יהיו מעורבים מאבד כל אחד ואחד מהם מהשפעתו בערבוב עם אחרים, לכך היה צורך לבדל כל שבט ושבט, שכל היחוד שלו יתפתח ויגדל.

ולכך היתה חשיבות שכל שבט יהיה בצד שמתאים לאופיו וכפי שנתבאר לעיל. ומאידך ככל שתגדל ההשפעה של כל שבט בדברים המאפיינים רק אותו, תגדל השפעת אותו יסוד חיובי על כלל ישראל.

ולזה נמצא שהואיל שבכל שבט ושבט היו דברים המיוחדים רק אותו, כשנצטרפו כל הצדדים והשפעות של כל השבטים גם יחד מהם כולם באה השפעה שלימה של של שלימות לכלל ישראל.

ונמצא שמתן תורה שהיה זמן האחדות הגדולה של כלל ישראל, מכל מקום נתאו כל כלל ישראל להשפיע מהיחוד שקיים בכל שבט ושבט להשפיע לכלל ישראל,

وهוא ביאור דבריו של רבי צדוק שראו דבר זה אצל המלאכים, שכל מלאך יש לו את ציווי שלו ואת היחודיות שלו. מעתה מכח האחדות שהיתה בהם הואיל והם בניו של הקב"ה שמקבלים את השפע רצו שכל שבט ושבט ישפיע את חלקו על הכלל.

ומעתה לפי זה יבואר היטב מה שראה בלעם את עם ישראל חונה לשבטיו, וכתב רש"י "ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין. ושם ברש"י הוסיף

ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה. והיינו מחד את כל שבט שוכן לעצמו, והיינו כל שבט עם הכוח שיש בו נמצא לבדו, והמטרה שבכך הוא יכול להשפיע מכוונתו לכלל באופן הטוב והנכון.

אמנם באותו נשימה, ראה בלעם שאין פתחיהם מכווננים, היינו מטרת היחוד והבידול לא להתנשא מעל השני, כי אין הם מציצים למקום חביריהם להציץ אל הפרט ולראות את חסרונו, אלא כך הם חונים מחד כל שבט לבדו, מאידך אין הם מביטים אל חסרונו של האחר ובוזה ראה את מעלתם.

ומעתה יבואר מה שנתבאר בשירת האזינו ש"יצרנהו כאישון מן האומות דהיינו שסבבן בדגלים": ושאלנו מה שמירה יש בדגלים שהיו מסובבים בגדלים.

והביאור בזה, שענין הדגלים ביטא מחד שמחד עם ישראל שוכן לשבטיו, כל שבט יש בו את היחודיות שלו שהוא משפיע אל הכלל.

אמנם הואיל וכל מטרת הבידול הוא השפעה לכלל ולא מתוך להתנשא על הכלל. מכח זה "איש אשר כברכתו בירך אותם שחזר יעקב וכללן יחד".

והיינו כל אחד ואחד מן השבטים תרם את חלקו לכלל, וכשהכלל מקבל את חלקו מכולם, אין אומה שיכולה להזיק להם, ולכך גדולה היתה השמירה בדגלים, מחד יחודיות ובידול, ומאידך כולם ביחד, ובזה הוא כוחו של עם ישראל, כח שיש בכוחו לשמור עליהם מכל צרה.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

מנין - על שום מה?

אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנֹשִׂיאי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר אִישׁ אֶחָד לְבַיִת אֲבֹתָיו הָיוּ. וַיְהִיו כָּל פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַיִת אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל. וַיְהִיו כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים (מד, מו)

מבואר בתורה שהיו ג' דברים במפקד בני"י. א. לדעת מספר כל שבט. ב. לדעת מספר כל דגל. ג. לדעת המספר של כל כלל ישראל. וכמו שמבואר בפסוקים שבתחילה מנו כל שבט בפני עצמו, ואח"כ היה סיכום כללי של כל עם ישראל, ולאחמ"כ מבואר כמה נמנים על כל דגל. וברמב"ן הקשה מה העניין בידיעת 'המספר'. בשלמא מה שבדקו את הייחוס של כל שבט, בכדי שידעו להיכן כל אחד שייך ובאיזה דגל הוא, אבל המספר עצמו מה הענין בו?

וביאר הרמב"ן שהיה בכך שלש סיבות. א. להודיע לעם ישראל חסד ה' עליהם שבשבעים נפש ירדו אבותיהם מצרימה ועתה הם כחול הים. וזהו שאמרו רבותינו מרוב חיבתם מונה אותם כל שעה. ב. כי מי שבא לפני אבי כל הנביאים ואחיו קדוש ה' והוא נודע אליהם בשמו, יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים, כי ישימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים. ג. כיון שעתה היו מזומנים להיכנס לארץ, והיו צריכים להילחם עם מלכי האמורי, משה והנשיאים היו צריכים לדעת את מספר חלוצי הצבא למלחמה, ומספר כל שבט, כדי לדעת היכן יעמדו במלחמה.

ובכתב סופר הוסיף ע"ד הרמב"ן. שיש רמז וסמך לשלושת הטעמים, בכתוב אשר שילש את לשונו. "אלה הפיקודים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל.. ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבותם מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל. ויהיו כל הפקדים שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים". ומבואר בלשון הפסוק שהיה כאן מפקד אחד לצורך ידיעת משה ואהרון בכדי שישומו את עינם עליהם. וכן שהיה מנין כדי לדעת מי וכמה ראויים לצאת למלחמה עם היכנסם אל ארץ ישראל. וכן כדי להודיע חסדו של הקב"ה שהירבה את ישראל כחול הים.

המנין בשלושה מצבים של עם ישראל

הנה מבואר בתורה שעם ישראל נמנו ג' פעמים בזה אחר זה, כשיצאו ממצרים, ואח"כ שחטאו בעגל והיה בהם מגיפה נמנו לדעת מנין הנותרים. ושוב נמנו באחד באייר שהקב"ה בא להשרות שכינתו עליהן במשכן.

וביאר הבאר משה: שג' זמנים אלו מראים על שלשה מצבים בעם ישראל, כי בזמן שיצאו ממצרים זכו לצאת מטומאה לטהרה ונכנסו אל הקדושה להיות חלק ה' עמו, ובכדי להראות שחפץ בהם והם גורלו ונחלתו מנה אותם. ואחרי שחטאו בעגל מנה

אותם שנית כיון שנפלו בחטא והיה בהם מגיפה, חשבו שהקב"ה אינו חפץ בהם, לכן מנאם שוב להראות שעדיין חביבים הם לפניו. וכמו שמשלו חז"ל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהם, והוא מונה אותם לידע מנין הנותרות.

אמנם עיקר המנין היה כשבא להשרות שכינה בניהם במשכן, כיון שבמנין זה, היה כל אחד ואחד קיבל חשיבות בפני עצמו, וכמו שכתוב בתורה "ויתלדו על משפחותם לבית אבותם במספר שמות". וביארו חז"ל 'שהביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידת כל אחד ואחד, להתייחס על השבט'. שלא היה זאת בשאר המנינים. וכן מוכח מדברי חז"ל (יומא סח:): שקראו לספר במדבר - 'ספר הפקודים'. ולכאורה מפליא, שכל הספר יקרא, רק על שם המנין שמובא בתחילת הספר, ומוכח מכאן שבמנין זה היה חשיבות מכל המנינים שבו כיון שבמנין זה היה חשיבות לכלל ולפרט.

ומנינים אלו יש בהם רמז לדורות הבאים, שכשם שעם ישראל עמדו בג' מצבים, כך לכל יהודי יש מצבים שונים, ובזמן שבא להיטהר מעוונתו דומה הוא למנין שהיה ביציא"מ, שמובטח לו שכיון שבא להיטהר ייסעו בעדו, וימנה יחד עם הצדיקים. ואם ח"ו נכשל בחטא גם אז אין לו להתייחס אלא ישוב ורפא לו ואז יזכה להמנות מחדש כמו המנין שהיה אחרי חטא העגל. ויש שזוכה להשיג מדריגה גדולה, שמנינו דומה למנין שנמנו עם ישראל בכללות בעת שבא הקב"ה להשרות שכינתו עליהם.

המנין בשלוש בחינות: ככוכבים, כחול, כעפר.

במדרש רבה (ב, י"ב) איתא וז"ל: אתה מוצא אברהם שנתברך בכוכבים שנאמר: "ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים, אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך". (בראשית טו, ה). ויצחק נתברך בחול שנאמר: "כי ברך אברכך, והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים, וכחול אשר על שפת הים, וירש זרעך את שער אויביו". (שם כב, יז) ויעקב נתברך בעפר הארץ שנאמר: "והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך". (שם כח, יז).

ברכתו של אברהם באתה בימי משה שכן כתיב: "ה' אלוהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב". (דברים א, י). וברכתו של יעקב שנתברך כעפר הארץ באתה בימי בלעם שכן כתיב: מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל". (במדבר כג, י). וברכתו של יצחק שנתברך בחול באתה בימי הושע שנאמר: "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי". (הושע ב, א). עכ"ל.

ומבואר בדברי חז"ל שיש ג' בחינות של ברכה במספר בני ישראל, וכתבו המפרשים (הבאר משה והמשך חכמה^ט): שיש לומר שגם בג' זמני המנין אלו ניציא"מ, אחר חטא

^ט ובמשך חכמה הוסיף לבאר בזה הטעם שאצל אברהם הקב"ה בירכו שיהא כעפר הארץ, כיון שרצה שיתפשט שיטתו באמונה בה' גם באומות העולם, לכן רצה שיהיו בחינת עפר. שהיו כולם באחדות, וכשיבואו אומות העולם ויראו את כבוד עם ישראל יתווספו עי"ז גרים כמש"כ "נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם". (תהלים מז, י). שהגרים נחשבים עם אלהי אברהם שהיה ראש לגרים. אבל יעקב שראה שעשיו בא ומחפש להתבולל בתוך עם

העגל, השארת שכינה] היו ג' בחינות אלו, שבשעה שיצאו ממצרים היו בחינת 'עפר'. ואילו המניין אחר חטא העגל הוא בבחינת 'חול'. כי ההבדל בין חול לעפר, שעפר הוא מדובק ביחד, אבל חול הם גרגירים מפורדים אחד מהשני. [וכן אמרו חז"ל (ביצה ח.) שעפר שמונח ע"ג קרקע מבטל בטיל, וכן אמרו (קידושין כז:)] 'סדנא דארעא חד הוא'. ופירש"י דהא כולה מחוברת].

ולכך ביציאת"מ שהיה קודם מתן תורה שהיו באחדות נחשבו 'לעפר'. אבל לאחר חטא העגל שחטאו והיה בניהם מדין ומריבה [הן במח' על עצם החטא, והן שהרגו איש באחיו] וירדו ממעלתם נמנו כמו 'חול'. אמנם גם אז מודגש מעלת היחיד, כי מהות החול הוא ריכוז של גרגירי עפר, אך בכל זאת כל אחד נחשב בפני עצמו, וזה מרמז לצדיקים שהיו בעם ישראל, שלא חטאו בעגל והיו נפרדים משאר העם שחטא בו. וגם חז"ל (ב"ב ז:)] דרשו מעלת הצדיקים כחול. שאמרו: 'ומה חול שהוא מועט מגן על הים, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים, לא כל שכן שהם מגינים עליהם'.

ובשעה שבא להשרות שכינה עליהם היו בחינת 'כוכבים'. כמו שאמרו חז"ל (מגילה טז.) 'אומה זו משולה לעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדים יורדים עד עפר, וכשהן עולים עולים עד לכוכבים'. ומבואר שבזמן שעם ישראל ברום המעלה בהיותם ראויים להשראת השכינה נמשלו לכוכבים.

ואכן הדימוי לכוכבים בא לרמז, שאף שלמראית העין הכוכבים נראים קטנים מאוד ושהאור שלהם חלש מאוד, אך האמת שהם גדולים עשרות פעמים יותר מכל גלגל הארץ, והם רחוקים כל כך, עד שהאור שהם שולחים מגיע לפעמים עד לכדור הארץ רק לאחר מהלך כמה שנים, וזאת למרות שהאור נע במהירות עצומה מעבר לכל תפיסה]. וכמו כן עם ישראל אף אם לעתים לא רואים ייחודיותו ונראה שאין לו השפעה כלל, מ"מ הרי הוא כמו הכוכב שגודלו ועצמותו האמתית היא עצומה מאוד. וכן כל יהודי אף שכעת אינו מאיר, מ"מ סופו להאיר באור עצום, כמו הכוכב שהאור שלו בא רק אחרי כמה שנים.

המנין בכל שעה, מתוך חיבתן

במדרש רבה עה"פ "בטנך ערימת חטים". (שה"ש ז, ג) נמשלו ישראל כערימה של חטים, מה החטים הללו נכנסות לאוצר במנין כך אמר הקב"ה שיהיו ישראל נימנים בכל שעה, לכך נאמר בטנך ערימת חטים. אבל התבן והקש אינן נימנים ולא נמדדין כך אומות העולם משלו כתבן וכקש שנאמר "כקש לפני רוח". (תהלים פג, יד). וכן "ובית עשו לקש". (עובדיה א, יח). למה? שאין להקב"ה הנייה מהם שנאמר: "כל הגוים כאין נגדו". (ישעיה

ישראל ביקש "הצילני נא מיד אחי.. ואתה אמרת... ושמתי את זרעך כחול הים". (בראשית לב, יב-יג). דהיינו שעם ישראל לא יהיו בחינת 'עפר' ואז יבואו הגוים לראות באחדותו, כי עי"ז יגרם שיהא יתבוללות בעשו, לכן עדיף שיהיו 'כחול'. שאף שע"ז עם ישראל יהיו כתות נפרדים, מכל מקום יהיה להם בחינת 'חול' שהוא בריח בעד גלי הים, כך יהיו בחינת מגן מפני ההתבוללות מהגוים.

מ, יז). אבל ישראל יש להקב"ה הנייה מהם קורין שמע מתפללין ומברכין שמו של ממ"ה הקב"ה בכל יום לפיכך נמנים בכל שעה לכך נמשלו כחטים שנאמר "בטנך ערימת חטים". בספר 'הצבי והצדק' כותב שהנה רש"י הלך בדרכו של מקום, ובכל תחילת חומש פותח בדבריו דברי שבח לעם ישראל.

בספר **בראשית** כתב רש"י וז"ל: בראשית ברא: אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת "ראשית דרכו". (משלי ח, כב). ובשביל **ישראל** שנקראו "ראשית תבואתו". (ירמיה ב, ג).

ובספר **שמות** כתב רש"י וז"ל: ואלה שמות בני ישראל: אע"פ שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן מיתתן, להודיע **חיבתן** שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר: "המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא". (ישעיהו מ, כו).

ובספר **ויקרא** כתב וז"ל: ויקרא אל משה: לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון **חיבה**, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר "וקרא זה אל זה". (ישעיהו ו, ג). אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר: "ויקר אלהים אל בלעם". (במדבר כג ד).

ובספר **במדבר** כתב וז"ל: וידבר. במדבר סיני באחד לחדש: מתוך **חיבתן** לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם. עכ"ל. - ואף שבפסוק הראשון זה לא מוזכר מנין ישראל אלא רק בפסוק השני שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם. וזאת, כי רש"י נוהג לפתוח כל חומש בדברי חיבה על עם ישראל.

ובספר **דברים** כתב רש"י וז"ל: אלה הדברים: לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני **כבודן** של ישראל עכ"ל.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער

למכור מצות תפילין של יום אחד לתועלת וועד הישיבות

מתקרבים לחג השבועות, וכלל ישראל עומדים תוך ימי השלשים של אחינו הנפטרים ביומא דהילולא של הרשב"י, בלב נשבר ורוח נמוכה. קולמסים רבים נשברו והרבה דיו נשפך במשך הימים האחרונים, וגם שיחות למאות נאמרו בהתעוררות נוראה ברחבי תבל – לאור האסון הנורא. לא לחנם אנחנו "העם הנבחר" ו"עם סגולה" מיוחד! הקבלות הטובות ותשובה ומעשים טובים לרבבות – הם אות ומופת לגודל האחדות של כלל ישראל. יהודים שהיכרנו ויהודים שלא היכרנו, אבל אחים אנחנו, "ויחן שם ישראל נגד ההר" – נגד "הר מירון" זכינו לאחדות מיוחדת – להמשיך האחדות השורה מדי שנה באתרא קדישא מירון כאשר יהודים מכל הסוגים רוקדים יחד כאשר מתגלה הפנימיות של כנסת ישראל שבשורש נשמתינו אנו מאוחדים בתכלית היחוד ביחודא שלים.

איש אל רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק, ולב יודע מרת נפשו, על איזה ענינים בידו להתעלות ולשפר דרכיו ומעשיו, ורציתי רק להעלות על הכתב רגשי לבי בהאי ענינא. יודעים אנו מה שחינכו אותנו רבותינו וגם הנסיון יוכיח שלקבל קבלה גדולה לא יחזיק ולא יעמוד לאורך הימים, ולכן מן ההכרח ליקח נקודה קטנה. וכאן הבן שואל, האם כל הרעש וכל האסון נורא בא לעורר אותי לזה, אתמהא, האם כל האבילות וכל הטרגדי' היה לתועלת שאתחיל ללמוד מהיום והלאה שתי הלכות ביום של הלוח החדש של ספר חפץ חיים, שמתחיל בר"ח סיון או ללמוד משנה יומי לעילוי נשמתם או כל שאר קבלה טובה שכלל ישראל קיבלו על עצמם.

דברי רבינו יונה – ארבע סיבות להיות העבירות הקלות חמורות בעיניו

והנה יתכן שאין להקוראים הנכבדים קושיא זו, אבל אולי יהיה לתועלת למישהו כמוני שמטריד אותו ביודעים ובלא יודעים בקושיא זו ויהיה לתועלת לרשום כמה תשובות על שאלה זו. וזאת יצא ראשונה, דברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער א' אות ל"ח) שמבאר אודות מה שיהיו "העברות הקלות חמורות בעיניו" ונעתיק דבריו שמזכיר בזה ארבעה נקודות. "האחד, כי אין לו להביט לקטנות העבירה, אבל יביט לגדלת מי שהזהיר עליה. והשני, כי היצר שולט בעברות הקלות, ואולי תהיה זאת סבה להתמיד בהן ואז יחשבו גם הן כחמורות בהצטרף ענש כל פעם. ומשלו על זה מחוט המשי שהוא דק ורפה וחלש, וכאשר יכפלו אותו כפלים רבים יעשה עבות חזקה. השלישי, כי בהתמדתו על העברה, נעשית לו כהיתר, ויפרוק עולה מעליו, ולא ישתמר ממנה, ויחשב עם פורקי עול ומומרים לדבר אחד. והרביעי, כי אם נצחו [היום] היצר בדבר קטן, ינצחוהו מחר בדבר גדול, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קה, ב) כל המשבר כלים בחמתו, יהי בעיניך כאלו עובד עבודה זרה, שכך דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו לך עבוד אלהים אחרים".

להביט בגדולת מי שהזהר עליה

ולהיות מבין דבר מתוך דבר, נבין לנכון עד כמה אלו הנקודות שייכים שפיר בנוגע ל"קבלות קטנות". האחד, להביט בגדולת מי שהזהיר עליה – זאת אומרת, אם לאחר התבוננות וישוב הדעת, האדם יודע בנפשו שבידו ליזהר ולהתחזק באיזה ענין, הרי נמצינו למדים שהבורא כל עולמים מצווהו בזה ורוצה לשפר דרכיו בהאי ענינא – וא"כ הרי מוטל עליו להתבונן ולהביט "בגדולת מי שהזהיר עליה" ולייקר הקבלה כראוי.

ותרגילנו בתורתך

הסיבה השניה שמזכיר רבינו יונה הוא "כי היצר שולט בעברות הקלות, ואולי תהיה זאת סבה להתמיד בהן ואז יחשבו גם הן כחמורות בהצטרף ענש כל פעם" וזה מאיר אור חדש בגודל מעלת "הקבלות הקטנות", והוא, כי כאשר האדם מבין כי אדרבא מחמת גודל הקלות, "אולי תהיה זאת סיבה להתמיד בהן"! ויזכה לקיום תפילתו "ותרגילנו בתורתך" כי "ההרגל על כל דבר, שלטון" (שערי תשובה ב', ל'). וכמו כן המשך דברי רבינו יונה שמוסיף בזה משל "ומשלו על זה מחוט המשי שהוא דק ורפה וחלש, וכאשר יכפלו אותו כפלים רבים יעשה עבות חזקה". ולכן כאשר האדם מחזיק בקבלתו, וממשיך מדי יום ביומו, הרי החוט הדק הרפה והחלש – יעשה עבות חזקה!.

נעשית לו כהיתר

הסיבה השלישית, "כי בהתמדתו על העברה, נעשית לו כהיתר, ויפרוק עולה מעליו, ולא ישתמר ממנה, ויחשב עם פורקי עול ומומרים לדבר אחד" – והרי מדה טובה מרובה, כי אם בזה שח"ו פורק עול מעבירה אחת מחמת שנעשית לו כהיתר, ועי"ז כבר נחשב להיות ח"ו מכונה בשם "פורקי עול ומוחר לדבר אחד" רח"ל, הרי א"כ כאשר האדם מתיישב בעצמו ומפשפש במעשיו ומהרהר בתשובה, וכוונתו לטובה לשפר דרכיו, והיה רוצה לקבל קבלות רבות גדולים באיכות ובכמות, ורק מכח מה שהוא חכם ועיניו בראשו, ויודע שגם זאת מעצת היצר, בכדי שלא יצליח לעמוד בקבלותיו, ומכח זה בוחר להתחיל בקבלה טובה – הרי לא רק שאינו עוד בכלל פורקי עול, אלא כבר מיד נכלל להיות בכת הצדיקים הגדולים! והדברים מבוארים גם מדברי רבינו יונה בעצמו בשערי תשובה (ב' י') ובפירושו על מסכ' אבות (ג' ט') שכותב אודות מי שמקבל לשמוע לדברי המוכיחים ולעשות כדבריהם "האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאורה גדולה", "עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר - ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצות והמוסרים, ואשריהו כי צדק נפשו בשעה קלה!" ונראה פשוט שנכלל בזה מי שמקבל על עצמו קבלה קטנה מכח מה שמצמצם התעוררותו שרוצה לשנות מן הקצה אל הקצה ברגע קטן, ומתחיל לאט לאט ברצון עז להמשיך בדרך זו – הרי הוא נכלל בדבריו הקדושים, וזכותו גדול עד לשמים.

ינצחהו מחר בדבר גדול

הסיבה הרביעית "כי אם נצחו [היום] היצר בדבר קטן, ינצחהו מחר בדבר גדול" – הרי במדה טובה ג"כ נאמר כי "מצוה גוררת מצוה" וכאשר מתחיל בדבר קטן, וזוכה לנצח

היצה"ר, ושמח בנצחוננו בהודאה על העבר וצעקה על העתיד לבוא, הרי מכח זה נכלל הוא במאמרם ז"ל "הבא לטהר", כי מתחיל כבר בדרך הטוב והישר, וממילא "מסייעין אותו". וכמו כן נאמר עליו "פתחו לי פתח כפתחו של מחט" ואז "ואני אפתח לכם כפתחו של אולם".

אני אנו יכולים להחשיב אמיתת גדולת המצות

והנה כל הנאמר, הוא כאשר דנים אנו ב"עבירות קלות" שחייבים לדעת כי עדיין מוטל עלינו להתעסק לשפר דרכינו בזה, וכמו כן להחשיב "קבלות קטנות", אולם מן המחויב להרחיב היריעה ולהדגיש עד כמה אין אנו מבינים גודל ערך המצות. אין לנו הכלים בכלל לדעת גודל שכרם וחשיבות של כל מצוה ומצוה. לא מיבעא במצות תלמוד תורה כי חז"ל גילו לנו כי "תלמוד תורה כנגד כולם" וידוע מש"כ הגר"א בשנות אליהו בריש מס' פאה כי על כל מילה ומילה של לימוד התורה מקבלים שכר של תרי"ג מצות (!), אלא אפי' על שאר מצות שלא נאמר כן, מ"מ אין לנו הכלים לשער ולייקר אותם כראוי.

סיפור נפלא עם החפץ חיים

הא לך הסיפור הנפלא שהיה עם מרן החפץ חיים זצ"ל והגר"ש גריינמאן זצ"ל שהיה עסקן גדול בוועד הישיבות בתקופה שהמצב הכספי היה קשה ביותר, בא למרן החפץ חיים בהצעה שיחליף זכות מצות תפילין של יום אחד תמורת כסף כהאי עלמא, וע"י כן יהיה כ"כ הרבה כסף לעולם הישיבות שיוכלו להתקיים מזה שנים רבות. וענה לו החפץ חיים אני מוכן, אך זה לא אפשרי כי השכר שמגיע על מצות הנחת תפילין אחת הוא כ"כ הרבה, הרבה יותר מאשר לפרנס את כל העולם הישיבות עד סוף כל הדורות. משל למה הדבר דומה, לילד קטן שבא לקנות סוכריה קטנה שעולה כמה פרוטות עם "טשעק" של כמה אלפי דולר, הלא זו בדיחה ויצחקו עליו, לבעל החנות לא יהיה עודף על הסכום הגבוה הזה, כן הוא הדבר אצל שכר מצוה כי כל הכסף של העולם הוא ככסף קטן וכסוכריה לעומת השכר הרב הצפון לעולם הבא בשביל מצות תפילין.

מאטגינג

זאת ועוד, כי כל אלו החשבונות הוא לגבי איש יחידי, אבל כאשר מתחשבים יחד כל כלל ישראל, וכל אחד עושה שינוי, אפי' מקצת דמקצת, הרי ביחד הכל עולה לסכומים אדירים עד למאד. פוק וחזי בגודל מצות צדקה שנעשית בשנים אחרונים בכלל ישראל, מליוני דולרים ושקלים ושטערלינג ועוד – הכל מכח החשיבות של "פרוטה פרוטה מצטרף", כי כל סכום קטן שמתנדב חשוב ומייקרים אותה.

דבר שבמנין אינה בטל

הדברים שייכים מאד לפרשת השבוע – כלל ישראל נמנים, כל יחיד בפני עצמו הוא דבר שבמנין שמצד הלכה אינה בטל כמו שידוע בשם החי' הרי"ם בנוגע למנין כלל ישראל, וכלל ישראל ביחד כגוף אחד. לא רק הנשיאים וראשי העם, לא רק האדמורי"ם והראשי ישיבות, גם האנשים שהסתכלו על עצמם בבחינת "אין", ג"כ נמנים. והנה כאשר רואים השמות והתמונות של הקדושי מירון, שהיו נבחרים מלעילא להיות שלוחים עבור

כלל ישראל – הרי אם היינו רואים אותם לפני שאירע מה שאירע, כמעט רובם ככולם היו נראים כאנשים רגילים, ובכל זאת כאשר רואים ומבינים בפרטי חייהם, ורואים גודל מעלת כל אחד ואחד – הרי זאת מעורר אותנו להסתכל ככה על כל יהודי, אלו שחושבים שמכירים אותם ואלו שלא מכירים אותם – כל אחד מתברך במעלות מיוחדים, וכל אחד מצד עצמו, יש לו תכלית ותפקיד מיוחד שבידו להוציא מן הכל אל הפועל.

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת' 'השולחן כהלכתו' ו'המועדים כהלכתם', רב קהילות בני הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמב"ש ג'

ניגוני רקע בחוג התעמלות

שאלה: האם מותר לשמוע ניגוני רקע בחוג התעמלות?

תשובה: בחוגי התעמלות וכן בחוגים נוספים דומים, מקובל להשמיע מוזיקת רקע שהרבה פעמים עיקרה הוא קצב ויש בה גם קצת נגינה.

ורבים הסתפקו האם מותר לשמוע מנגינות אלו בספירת העומר [ובבין המצרים].

ולמעשה, הדבר תלוי בסוג המנגינה, שהרי הגמ' בסוטה [דף מח.] לגבי איסור שמיעת כלי שיר אחרי חורבן הבית מחלקת בין שני סוגי נגינות, ואיתא שם 'זימרה דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור', ופירש רש"י 'דנגדי' היינו מושכי ספינות בחבל והשיר רק לזרום במלאכתם, ודגרדאי אינו אלא לשחוק ולכן אסור, והובא בב"י [סוף סי' תק"ס] ובמג"א [שם סק"ט] ובמשנ"ב [שם סקי"ג].

ואם כן, הדבר תלוי אם השיר עיקרו להנאה והקצב רק מוסיף שאז אסור או שעיקרו לקצב ולזירוז הפעילות ולא להנאה שאז מותר [גם אם יש קצת הנאה, אלא שאין זה סיבת הניגון, שהרי גם מושכי הספינות כנראה היו נהנים קצת בניגון, אלא שאי זה עיקר סיבת הניגון].

ויש להוכיח כן שהרי המחבר בשו"ע לא הזכיר בשום מקום איסור כלי שיר לא בספירת העומר וגם לא בבין המצרים ואפילו לא בימי אבילות רח"ל [בסוף יו"ד], ואפשר הטעם שלשיטתו כלי שיר אסורים בכל השנה כמש"כ בסי' תק"ס, ג' [שזו שיטת המחבר שם שהאיסור כלי שיר הוא תמיד ולא רק על היין, ועי' גם משנ"ב שם סקי"א וסקי"ג], ורק לשיטת הרמ"א שאיסור כלי שיר בכל השנה הוא רק בקביעות או על היין שייך לכתוב איסור כלי שיר בספירת העומר ובבין המצרים [וכן כתבו הפוסקים כמו שהבאנו בהמועדים כהלכתם סי' מ"ו הע' ה'].
וא"כ כמו שבכל השנה מותר גם למחבר לשמוע כלי שיר בקצב המסייע לעבודה, שהרי מקור האיסור הוא בגמ' סוטה שם, ושם מבואר ששמיעת קול שיר לזרוז את העובדים מותר, א"כ כך גם בספירת העומר ובבין המצרים יש להקל במנגינה כזאת אם באמת עיקרה קצב ונועדה לזרוז ולתת מרץ ולא להנאה וגם אין בה כל כך ניגון אלא בעיקר קצב. והיתר זה נכון לכל ימי ספירת העומר ולבין המצרים.

ברכות המעביר שינה ו'אלוקי, נשמה' למי שהיה ער בלילה

אמנם, יש להוסיף, שאחרי ל"ג בעומר הדבר קל הרבה יותר, שהרי בא"ר [סי' תצ"ג סק"ב] הסתפק אם יש להקל בריקודים ומחולות של רשות בשאר הימים והביאווהו הפמ"ג [שם בא"א סק"א] והשעה"צ [שם סק"ד], ולמעשה אין בזה מנהג ברור ויש שנוהגים כך ויש שנוהגים כך [ובעבר הביאו הפוסקים שהמנהג להחמיר, אבל כיום אין המנהג מוחלט כך כלל], ולכן יש להקל כי ספק מנהג להקל כמש"כ החק יעקב [שם סק"ב] ושעה"צ [שם סקי"ד] [וכעיי"ז בפמ"ג במ"ז סי' ת"ע, וכן הביאו האחיעזר ח"ג סי' פ"ד והשד"ח מערכת המ"ם של ל"ז בשם הברכ"י יו"ד סי' רי"ד ס"א שיש להקל בספק מנהג, ועי' גם בהשולחן כהלכתו סי' א' סעי' י"ב במה שהבאנו בשם הגרי"ש אלישיב כעיי"ז לגבי ספק אם עברו ו' שעות מאכילת הבשר].

ויש להעיר, שבאגרו"מ [ח"א סי' קנ"ט] התיר נישואין וריקודים ומחולות בליל ל"ג בעומר, אמנם דבריו בעיקר משום שיש ל"ג ימים בלי זה, והיינו לנוהגים לאסור נישואין וכלי שיר גם אחרי ל"ג בעומר, אבל הנוהגים להקל בריקודים ומחולות וכלי שיר אחרי ל"ג בעומר אינם יכולים להקל בליל ל"ג בעומר גם לדבריו, וגם בס' הל' חג בחג עמ' עט הביא כעיי"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם יש ל"ג יום בלא זה יש להקל בליל ל"ג, ובאמת בשבט הלוי ח"ח סי' קס"ח אות ה אוסר ריקודים ומחולות וכלי שיר בליל ל"ג, ועי' מנח"י ח"ד סי' פ"ד אות ב ואות יב שאין להקל בדר"כ בליל ל"ג [ובליל ל"ד לספרדים], והביא בשם שו"ת יהודה יעלה שהיקל שאומרים מקצת לילה ככולו [וזוה טעם אחר להקל ורוב הפוסקים לא הסכימו לו], ולכן אלו שמחמירים בריקודים ומחולות ואינם שומעים כלי שיר מפסח עד ג' ימי הגבלה יש להם יותר להקל בליל ל"ג בעומר, אבל אלו שמקילים מל"ג בעומר בכל אלו [וכלשון הרמ"א סי' תצ"ג, א' א"כ אין להם להקל בליל ל"ג בעומר, ואף שמרבים בו שמחה גם משום הילולת רשב"י כמש"כ הח"א [כלל קל"א סי"א] וערוה"ש [סי' תצ"ג ס"ה] והחיד"א [מורה באצבע אות רכג], מ"מ לא הקילו בלילה כי אם ביום.

*

ברכות המעביר שינה ו'אלוקי, נשמה' למי שהיה ער בלילה

שאלה: מי שלא ישן כל הלילה ואין לו מי שיוציא אותו ידי חובה בברכות השחר וברכות התורה [סי' מ"ז, ח'], מה יעשה?

תשובה: מי שלא ישן כל הלילה ואין לו מי שיוציא אותו ידי חובה בברכות השחר וברכות התורה [סי' מ"ז, ח'], יש להציע לו כמה דרכים לצאת ידי חובה.

א. אם ישן ביום והיה ער בלילה, ידועה שיטת הגרעק"א [בגליון השו"ע סוף סי' מ"ז] שהובאה גם במשנ"ב [שם סק"ח] שאם ישן ביום ואח"כ היה ער בלילה יכול לברך ברכות התורה ממה נפשך, גם ישן שינת קבע ביום וגם עבר עליו לילה, וכן הורו הפוסקים [לוח אר"י וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן מובא בשם החת"ס]. [ואמנם יש

ברכות המעביר שינה ו'אלוקי, נשמה' למי שהיה ער בלילה

שמועה בשם החזו"א שאמר שכל שינת יום נחשבת לעראי, עי' אשי ישראל פ"ו הע' ע"ה].

ולכאורה משום כך תהיה גם אפשרות לברך ברכת המעביר שינה וברכת 'אלוקי, נשמה' מאותו הטעם של מ"נ, אם הלילה מחייב א"כ יברך ואם השינה מחייבת א"כ הרי ישן ביום.

והנה, לגבי ברכת 'אלוקי, נשמה' כתב הב"י [סוף סי' רל"א] בשם שיבלי הלקט [סוף סי' ב'] שיכול לברך על שינת היום, ודלא כהרא"ה בברכות דף ס: שכתב שמברכים על מנהגו של עולם ולא על שינה שלו- ומכח זה כתב שאין מברכים על שינת היום, ועפ"י זה כתב הבאה"ל [סי' נ"ב, א' ד"ה ומכל מקום] שאם יישן ביום בודאי יוכל לברך [ודיבר שם לגבי שינה ביום אחרי שהיה ניעור בלילה, אבל לכאן פשוט דהוא הדין אם יישן ביום לפני שהיה ניעור בלילה וכהגרעק"א הנ"ל].

ובפשטות השיבלי הלקט והרא"ה נחלקו ממש במח' זו אם הברכה היא על מנהגו של עולם או על שינת היחיד.

אמנם לגבי המעביר שינה לא מפורש שם, אבל המג"א [סי' ו' סק"ח] הבין שהוא הדין לענין המעביר שינה [והנה, לפנינו הגירסא המפיל חבלי, אבל המשנ"ב בסי' מ"ז סק"ל והשע"ת בסי' ו' סק"ז כתבו שהגירסא המעביר שינה, וכך מפורש בסדר היום שהוא המקור למג"א. והסיבה לטעות כי בשיבלי הלקט הגירסא 'המעביר חבלי שינה' והמעתיקים 'תיקנו' להמפיל חבלי שינה, כיון שלפנינו הגירסא המעביר שינה ולא המעביר חבלי שינה, אבל כך היתה גירסת השיבלי הלקט], וגם הב"ח בסוף סי' רל"א השווה את ברכת אלוקי, נשמה לברכות התורה לענין זה. ובח"א [כלל ז' ס"ח וכלל ח' ס"ו] כתב שאם ניעור בלילה יברך המעביר שינה ואם יישן שוב יברך שוב כשיקום, ולכאן דבריו ע"פ המג"א הנ"ל וגרס גם כן המעביר שינה ולהלכה פסק את המג"א בעיקר לגבי המעביר שינה [והובא ג"כ בבאה"ל סי' מ"ז, י"ג ד"ה המשכים] וכ"כ הפר"ח [ריש סי' מ"ו וסי' מ"ז סי"ג].

ולפי"ז הסומך על הגרעק"א והמשנ"ב, יכול לברך גם המעביר שינה וגם 'אלוקי, נשמה' מכח הממ"נ הזה.

אלא שבספר בצל החכמה [ח"ה סי' קמ"ד] טען ע"פ המשנ"ב בסי' נ"ב סק"י שאם תאב לישון שוב לא יברך המעביר שינה, והרי בדרך כלל מי שלא ישן כל הלילה הרי תאב לישון בשחרית, והרי בלאו הכי עדיף שיברך אחרי שינת היום וירויח שהברכה תחול גם על זה ואז יוכל לברך בודאי כמש"כ הבאה"ל בסי' נ"ב ד"ה מכל מקום בשם ספר תורת אביגדור, וכנ"ל שדין זה הוא גם ביחס להמעביר שינה.

ובח"א כלל ח' ס"ט כתוב שאם היה ער בלילה לא יברך המעביר שינה ו'אלוקי, נשמה', אבל אם ישן שיתין נשמין יברך, והיה מקום לפרש שכוונתו לשינה ביום, אבל המשנ"ב בסי' מ"ו סקכ"ד כתב שכוונתו לשינה בלילה. ובשע"ת שם כתב דנראה שיביא את עצמו

ברכות המעביר שינה ו'אלוקי, נשמה' למי שהיה ער בלילה

לידי שינה כל שהוא, ויל"ע אם כוונתו לשינה ביום דהיינו עכשיו שרוצה לברך או לשינה בלילה מראש.

וא"כ בדרך כלל עצה זו יכולה להיות רק אחרי שיישן ביום ואז בודאי יכול לברך. אלא שלכתחילה יברך ברכה זו קודם חצות כמבו' במשנ"ב ובבאה"ל סוף סי' נ"ב.

ב. עצה נוספת יש לו, לברך ברכות התורה בעצמו ע"פ הגרעק"א והמשנ"ב, ולצאת ידי חובת ברכת המעביר שינה ו'אלוקי, נשמה' מאשתו, שהרי אשה חייבת בברכות אלו כמו האיש [סי' ע' סק"ג]. וכשיש צורך לשמוע מאשתו ולצאת ידי חובה הוא לכתחילה, ובאופן זה לא נאמר תבוא וכו' כמו בסוכה דף לח. ובברכות דף כ:, מפני שהן מחוייבות בזה כמו האיש ובזה אין חיסרון שהאשה מוציאה את האיש ידי חובה כמש"כ רש"י ותוס' בסוכה שם, וכ"כ החק יעקב סי' תע"ט סק"ו לגבי הלל והביאו המשנ"ב שם סק"ט (וכן מבו' בסי' רע"א, ב' שאשה יכולה להוציא את בעלה ידי חובה ורק לאנשים אחרים כתבו הח"א ודה"ח שזילתא מילתא והביאם המשנ"ב שם סק"ד, ועי' סי' תרפ"ט, ב' וסק"ז), וכן הוא בבאה"ל סי' תכ"ב, ב' ד"ה הלל. (אמנם בבאה"ל סי' תרע"ה, ג' ד"ה אשה כתב דבר זה לגבי נר חנוכה שאשה חייבת בו כמו האיש).

ג. עצה נוספת שיכולה להיות פיתרון גם לציבור שאין להם מי שישן בלילה, הוא למצוא ילד קטן בגיל חינוך שישן בלילה וגדול יברך בשביל להוציא אותו ידי חובה שהרי יש בו מצות חינוך, וכל הציבור ישמע את הברכות וייצא ממ"נ ידי חובה.

ועצה זו מצויה מאוד במוצאי שבת אם יש אשה שלא שמעה הבדלה והרי אסור לאיש להבדיל בשבילה אם אינו יוצא בעצמו ידי חובה, וכתב המשנ"ב [סי' רצ"ו סק"ב וסקל"ו] שיש עצה למצוא ילד קטן שלא שמע הבדלה והגדול יבדיל בשבילו והאשה תשמע את ההבדלה ותצא ידי חובה. ואע"פ שהילד הקטן בקי ויודע לברך בעצמו, הרי בסי' רע"ג סק"כ ובסי' ח' סקי"ד [ובשעה"צ שם סק"א] מבואר שדין זה שאין להוציא את הבקי ידי חובה הוא רק לכתחילה, ובפרט כאן שיש לגדול ספק האם יכול לברך שלכאו' יהיה מותר גם לכתחילה, ובודאי אם הגדול ישן ביום שלפניו שינת קבע שקרוב לודאי שיכול לברך ורק לחומרא חושש לצד רחוק שאינו יכול, ובפרט שבאמת לקטן יש עדיפות לשמוע מגדול המברך מאשר לברך בעצמו כי הגדול בודאי בר חיובא יותר ממנו. [ועי' גם משנ"ב סי' ו' סקי"ד].

ויש להיזהר שלא לתת לנער בר מצוה שלא נתמלא זקנו לברך להוציא את כולם ידי חובה.

*

לתגובות, ולהעביר שאלות: 4118843@GMAIL.COM

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה'

אשדוד

מה הסיבה שאין דגל שנקרא על שם יוסף

לְבַנֵי יוֹסֵף אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם ... לְבַנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם וְגו' (א, לב לד)

כתב הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת לשון הכתוב מורה שהמניין לא היה על שם יוסף עצמו אלא על שם בניו של יוסף - אפרים ומנשה. אומר על כך בעל הטורים שהסיבה שהכתוב לא אמר "לבני יוסף לאפרים", לפי שמשום כבוד מלכות לא נשא יוסף את מיטת אביו יחד עם שאר אחיו, לא רצה הכתוב למנותו בדגלים ונקרא הדגל על שם בניו,

אומר על כך הסבא מקלם: בעצם יוסף היה אנוס משום כבוד מלכות, ואעפ"כ הוא בכלל מי שנאמר עליו "כל מי שנימנו חבריו לדבר מצווה והוא לא נמנה עמהם, הרי זה מעוות לא יוכל לתקון". כי "המעוות לא יוכל לתקון" בעניין זה אינו בתורת עונש, אלא שמי שלא נמנה לא זכה למעלה שזכו אותם שנכנסו עם חבריהם לדבר מצווה, ולפיכך אף שיוסף היה אנוס במה שלא נמנה עם אחיו לדבר מצווה של נשיאת מיטת אביו, אך סוף סוף את המעלה של נמנה לדבר מצווה אין לו,

יש כאן לקח חשוב. לפעמים אנחנו מתפתים די בקלות לדון את עצמינו במצבים שונים כאנוסים, ולא תמיד בצדק. אבל אם נזכור שגם כשיש אנוס אמתי מפסידים את המעולה של עשייה בפועל, אולי לא נמהר לפטור את עצמנו בתירוץ של אנוס כשאינן לכך הצדקה. המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, אמר לבחור מסוים שתמיד היו לו הסברים מדוע אינו לומד: "אילו לא היו לך הסברים, היית יוצא עם הארץ בלי תירוצים, עכשיו תצא עם הארץ עם תירוצים..."

לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

פּלַך שתיקה - שכל רב-גוני

אִישׁ עַל הַגְּלוּ בְּאֵתֶת לְבַיִת אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְּגֵד סְבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יִחַנוּ (ב, ב)

הקדמה קצרה: בלמדי בישיבת אור אלחנן לפני כל"ה שנה (תשמג-תשמט), נהג מו"ר ראש הישיבה רבי משה מרדכי חדש זצ"ל להביא דמויות-הוד להשמיע את שיעוריהם ושיחותיהם לפני תלמידי-הישיבה. בין אותן דמויות-הוד שהביא היה הגה"צ רבי חיים אפרים זייציק זצ"ל - מגדולי נובהרדוק. למרות שהיינו קשובים מאוד למוצא פיו, כפי הנראה לא ידעתי באמת להעריך את רום-גדלות ערכו. לימים נודע לי שמו"ר גאון ישראל רבי חיים קמיל זצ"ל יחד עם עוד גדולי ישראל [נדוגמת הגאונים רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצ"ל וילחט"א רבי חיים וואלקין שליט"א] נהגו להתפלל בביתו של הגה"צ רבי חיים זייציק זצ"ל בלילי שבת קודש ולשמוע את שיחותיו. או אז קבלתי מבט חדש אודות גדלותו! להלן מאמרו, מתוך ספרו "תורת הנפש" (עם קיצורים והתאמות). הלשון מעט מוקשה אך כדאי הוא אותו גאון וצדיק לעמול כדי להבין את דבריו. באשר לפי המדומה לא השאיר זש"ק יהיה זה גם לע"נ.

[אמרו חז"ל (במדבר רבה ב, ז):] "בְּאֵתֶת! סימנין היו לכל נשיא ונשיא. מפה וצבע על כל מפה ומפה - כצבע של אבנים טובות שהיו על לבו של אהרן, מהן למדין המלכיות להיות עושין מפה, וצבע לכל מפה ומפה. כל שבט ושבט נשיא שלו, צבע מפה שלו דומה לצבע של אבנו! ראובן: אבנו אדום, ומפה שלו צבוע אדום, ומצוייר עליו דודאים. שמעון - 'פטדה', ומפה שלו צבוע אדום, ומצוייר עליו שכם. לוי - 'ברקת'... יהודה - 'נופך'... יששכר - 'ספיר'... זבולון - 'יהלם'... דן - 'לשם'... גד - 'שבו'... נפתלי - 'אחלמה'... אשר - 'תרשיש'... יוסף - 'שוהם'... בנימין - 'ישפה', וצבע מפה שלו דומה לכל הצבעים, לשנים-עשר הצבעים, ומצוייר עליו זאב על שם 'בנימין זאב יטרף'... [עד כאן לשון המדרש].

ענין סדר הדגלים וקביעותן ברוחות וסדר מסען - הכל היה מתוכנן ומסודר לפי טיב מהותן ומעלתם של כל שבט ושבט. צבעי המפות של הדגלים, גם איכות האבנים ושמותיהן, ציינו והבליטו את מעלותיהם של השבטים. אף רמזו לפעמים בבקורת שלילית על אפיים של שבט זה או אחד, כמו שהזכירו חז"ל שם.

וכן האריך לבאר פרשה זו רבנו בחיי על התורה (תצוה), ואביא קצת בקיצור, "ומה שניתן אבן אודם לראובן על שם שהאדימו פניו בחטא בלהה... שמעון היה מפותח על 'פטדה' - היא אבן ירוקה ככרתי הים, ומה שנתן האבן הזאת לשמעון על שם שהוריקו פניו של זמרי בן סלוא... לוי היה מפותח על 'ברקת', והיא נקראת ברקת על שם שנוצצת כברק ומאירה כנר... יהודה היה מפותח על 'נופך', והאבן ירוקה ככרתי וניתנה ליהודה על שם שהוריקו פניו במעשה תמר... יששכר על 'ספיר' והוא מראה 'תכלת' ונתנה לו ליששכר לפי שהיו גדולים בחכמת התורה... זבולון על 'יהלום' על שם הכסף שהוא 'לבן'

והוא סימן עשור... דן על 'לשם' ונמצא בו פרצוף אדם מהופך על שם שהפכו שבת דן את הקערה על פיה... נפתלי על 'שבו' שהוא לשון חבור. גד על 'אחלמה' וכו' וניתנה אחלמה לגד... אשר צבע מפתו דומה 'לאור השמן'... יוסף על 'שוהם' וסגולת אבן זו לתת חן... בנימין על 'ישפה' והיא כלולה מגוונים הרבה וכו' והיה צבע שלו דומה לכל השנים-עשר שבטים", עכ"ל.

אחרי שנתברר לנו שכל אלו האבנים הצבעים והציורים הביעו וסימלו את מעלתו של כל שבת ושבט לחוד, נעמוד נא לבאר את טיבה ומהותה של אבנו של 'בנימין' - הכלולה וממוזגת מגווני כל השבטים המיוחדים, ואשר מזה תהיה לנו פינה ויתד להבנות כמה וכמה מתופעות והליכות עמנו בתקופות שונות.

נצייר נא לעצמנו שאנו חיים בדור של גאונים וגדולים, בעלי שיעור קומה, כל אחד ואחד במקצועו ופינתו. הנה אחד זקן וגדול בחכמה ובשנים על כל בני דורו ומפאת חריפותו וסמכותו המוכתרת והמיוחסת לו מן ההכרח שיווצר מצב של 'קבלו דעתי', כי הכל צריכים למריה דחיטיה, והכל כפופים ונכנעים לפניו, ואין מחווים דעתם העצמית. ומי זה יהין לפרוך הנחותיו וסברותיו של... החד בדרא!?

אמנם תוספת מעלה יש בידי גאון צעיר לימים, שחי גם כן בתקופת אותו הגאון הגדול או הגדולים גאוני הדור ההוא, שהוא קולט, סופג ומעריך, ושוקל את סברתו וחוות-דעתו של כל גאון גדול ממנו בשנים, והוא עושה את נפשו כעין אוצר בלום למערכת כל הדעות, ההשקפות והסברות. ומעלתו המצויינה, שלעת כזאת אין גם מתפקידו להשמיע את רובי תורותיו וסברותיו, אלא שהוא כובש ומסנן, מזכך ומסדר, את כל דעות וסברות הגדולים, עד ששכלו הולך ומפתח לאורך ולעומק ולרום שמים, וכל בעייה ושאלה שמזדמנת לו בן-רגע נתפשת ונערכת על כל היקפה ורב-צדדיותה ורב-גווניותה. פותח הוא את כל מעיינות העיון וההשקפות שנרכשו לו בשתיקה ובהתרכזות של כל הגאונים החיים בתקופתו והעולים עליו בשנים, וכל סברא וכל מחשבה יוצאת ברורה מזורזת ממולחת ומובהקת כעין הבודלח.

ובגדלו בשנים מן ההכרח שזה הצעיר נעשה לגאון ומנהיג הדור, אב החכמה והתורה, כי דעתו ממזוגת והיא כליל ושלמות דעת הגאונים הרבים שמזדמנים לפונדק אחד במוחו של זה, שלמד בצעירותו לספוג ולקלוט, לשתוק ולשמוע, ולפתח את מוחו לתל-פיות ומרכז ענקי של תורה ודעת.

וראיתי מה שכתב המאירי על מה שאמרו חז"ל (נזיר סו ע"ב) שגדול העונה אמן יותר מהמברך, וכתב הטעם מפני שרוב פעמים המטה אוזן לשמוע גדולה יותר כוונתו מכוונת המדבר, עכ"ל. כי ריכוזו וסגולתו של השומע וכוחו להעמיק עיון והגות הוא לפעמים גדולה מזו של המדבר. המחשבה המתקבלת על ידי שמיעה מרוכזת היא לפעמים יותר רעננה מזו של המדבר, כי המדבר מְלֻוָּה, מפעיל ומניע את המחשבה על ידי דיבור, והחושב הקולט את המחשבה, מעמיקה, מרוממה, אף מזככה, מתוך מחשבת דומיה ואלם-יה, ויש שלגבי טיב המחשבה - השתיקה יפה והדומיה לך תהלה.

ושמעתי ממרן הגאון רבי אברהם יאפין (שליט"א) [זצ"ל], שלכן היה [מרן] הגאון רבי חיים עוזר גראדזענסקי זצ"ל כל כך גאון מפורסם, מושלם בכוח היקף המחשבה הנפלאה והמלוטשה, מפני שנתגדל והיה בדוד של גאונים זקנים ומובהקים, והוא הזעירא-דמן-חבריא לא היה יכול לומר חוות-דעתו, ויקבלו דעתו, וכל התפתחותו הגאונית המופלאה באה לו על ידי שתיקה מרוכזת והקשבה מקיפה של כל דעות גדולי-הדוד, עד שלבסוף נעשה התלפיות וגאון הדוד המוסמך והמוכר ביותר.

ובזה נשוב להבנת מהותה של מפת בנימין הצדיק. הצבע שלו היוותה מזיגה משוכללת של הגוונים, של מפת אחיו וצבעיהם, היינו שהוא היה כליל המעלות והמדות המצויינות שנמצא אצל כל אחיו.

וכל כך למה? מפני שהוא היה הצעיר שבכולם והיה לו המצב של "שתיקה ושמיעה", ובעל כרחו היה מקשיב ושומע ומתרכז להעמיק הבן את כל דברי אחיו - סברותיהם ושיטותיהם, וכל טוב וכל נעלה וכל נשגב וכל אמת שבהשקפות אחיו נדבקו נתאחדו ונשלבו בקרבו. כל פניני החן והחסד של דברי אחיו נשתבצו ונקבעו בכתר המחשבה העילאית והמקודשת של בנימין, ולכן זכה ובחלקו נבנה קדש הקדשים.

וגם האבן שלו - "ישפה" - מסמלת את טיבו של בנימין, יש - פה! יש - פה, ושותק! וכמו שאמרו חז"ל: 'לאה תפשה פלך יהודיה', ורחל תפשה פלד 'שתיקה'. והנהגת אמו - סימן לבנה, ומדה זו נעשתה מורשת כל שבטו של בנימין, וקוו אפייני לכל גבורי-הרוח מזרעו של בנימין שהיו מלומדי-שתיקה. שאול, המלך הראשון, מצניע לכת ונחבא אל הכלים, ולא הגיד מאומה על דבר המלוכה. וכן 'אין אסתר מגדת את עמה ומולדתה כי כן צוה עליה מרדכי', הימיני וכו'.

ומה שיש לנו ללמוד מזה לעניני ההשתפרות בדרכי המוסר הוא, שנתלמד ונסגל לעצמנו את כה ההתכופפות וההיכנעות לשמוע, לשמוע ולהקשיב לדברי רבותינו וחברינו, לחדד ולשכלל את כח השמיעה וקליטת המחשבה המובעת לנו על ידי חברי הצוותא שלנו.

ובדרך זו של שתיקה וריכוז אפשר לפעמים להגיע לידי מעלות מרוממות יותר מאלו הזוכים אליהן מצד טבעם וכשרונותיהם. ועל זה רמז החכם מכל האדם באמרו 'וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לְנֶצַח יְדַבֵּר' (משלי כא, כח).

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"ס

תמימות תהינה

זמן מצות ספירת העומר הוא בתחילת הלילה, לפי שנאמר 'תמימת תהינה' ואי אפשר למצוא תמימות אלא אם מתחילים בתחילת הלילה של יום טז' (עי' מ"ב סי' תפט' ס"ק ב'). וכיון שספירה ראשונה בתחילת הלילה - שאר כל הספירות שוין לה, וזמנן בתחילת הלילה. ולכך אף על פי שבכל ערבי יום טוב נוהגים להקדים קצת תפילת ערבית של יום טוב, בליל שבועות מאחרים להתפלל עד אחר צאת הכוכבים, לפי שהתורה אמרה (על הימים שלפני החג - ויקרא כג'): שבע שבתות תמימת תהינה, ואם יקדימו לקבל קדושת יום טוב מבעוד יום, והוא היום הארבעים ותשעה לספירה, נמצא שהחסירו מעט ממ"ט ימי הספירה ואין זה 'תמימות'. וכן הקידוש שעל היין של שבועות, אין אומרים אותו עד שיהיה לילה ודאי (סה"ת).

דעת הט"ז

כתב הט"ז (סי' תצד'): מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות, עכ"ל. מבוא' מדברי הט"ז שאע"פ שתמיד אפשר ערבית מפלג המנחה, בכ"א בשבועות אין לעשות זאת בכדי שיהיו ימי הספירה 'תמימות'. וכדברי הט"ז כתב בקיצור שו"ע (סי' קכ' סעי' יא'): בליל ראשון דשבועות מאחרין מלהתפלל ערבית עד צאת הכוכבים, שאם יתפללו קדם ויקבלו קדש יום טוב, חסר מעט מתשעה וארבעים ימי הספירה. והתורה אמרה, שבע שבתות תמימות תהינה.

דעת המג"א

אמנם במג"א (שם) כתב: בליל שבועות אין מקדשין על הכוס עד צאת הכוכבים דכתיב 'תמימות תהינה', עכ"ל. מדבריו משמע שערבית אפשר להתפלל לפני כן ואין בכך חסרון בתמימות, רק קידוש אין לעשות עד צאת הכוכבים.

וכדברי המג"א מבוא' בשל"ה וז"ל: חג השבועות הוא אשר צוה הש"י לעשות חג אחר שבעה שבועות של הספירה. וקבלתי ממורי הגאון מהר"ש ז"ל מלובלין, שקיבל איש מפי איש מפי הגאון רבינו יעקב פולק ז"ל, שלא לעשות קידוש ולאכול בליל ראשון של חג שבועות עד צאת הכוכבים. והטעם מפני שבספירה כתיב (ויקרא כג' טו'), שבע שבתות תמימות תהינה, ואם כן כשמקדש בעוד יום מחסר אותו המקצת ממ"ט ימי הספירה, שהרי חג שבועות הוא לאחר הספירה, וכשיש ספירה אינו שבועות, וכשמקדש אם כן מקבל על עצמו החג ומחסר אותו המקצת מימי הספירה, ונמצא שאינן תמימות. ואל תשיבני ממה שמתפללין אז התפילה מבעוד יום, דזה אינו כלום. דהא ר' אושעיא צלי של מוצאי שבת בשבת כדאיתא בברכות (כז' ע"ב), אע"ג דעדיין ממש שבת גמור הוא. ואל

תקשה מקידוש השליח ציבור בבית הכנסת, דזה אינו אלא בשביל אורחים ולא מחזי כלום כמחסר משבע התמימות. מה שאין כן אלו היה כל יחיד מקדש לעצמו. גם מצינו בהדלקת נרות חנוכה קצת דומה לזה שהשליח ציבור מדליקן בבית הכנסת בעוד היום, והקהל מחויבין להמתין מלהדליקם בביתם עד שיגיע זמן ההדלקה, עכ"ל.

ובספר נחלת שבעה (לרבי שמואל ב"ר דוד הלוי. י"ל בשנת תקמ"ד – באה"ד) כתב, וכן בליל ראשון דשבועות דכתב הרב משאת בנימין בחידושי דינים שלו בשם מהר"ש, שנהג להמתין עם הקידוש עד הלילה משום דכתיב 'תמימות תהינה' ואם מקדש ביום לא הוי תמימות, היינו נמי לפי שאע"פ שהתפללו הקהל ערבית לא נחשב ללילה ולא הוי תמימות. ומכל מקום נראה לי שאין צריך להמתין רק עם הקידוש ולא עם תפילת ערבית, והטעם דאין צריך להמתין בתפילת ערבית, כדי להוסיף מחול על הקודש לענין איסור מלאכה, אבל מכל מקום לא נחשב ללילה, ואי הוי מקדש תכף אחר יציאה מבית הכנסת בעוד יום, הוי נתקדש היום לכל מילי ולא הוי תמימות, לכן יש להמתין עם הקידוש עד הלילה, ע"ש. וכמו"כ כתב בסידור יעב"ץ, י"א שמאחרין להתפלל עד שחשכה. והוא דקדוק קלוש מחודש צהאחרונים. ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש הרי זה זריז ונשכר בקיום מצוה ומתקיים זה וזה בידו, כי מ"מ בעוד שמתפללין כבר הוא לילה ועיקר הקפידא למאן דחש לה הוא שלא לאכול קודם הלילה, ע"ש. ולהדיא כתב בפרי חדש: ליל א' של חג השבועות ממתנינים לקדש עד הלילה ממש.

עוד דיעה בזה הענין

ובספר יוסף אומץ (לרבי יוסף יוזפא האן נוירלינגן) אחר שהביא דברי השל"ה (שהבאינו לעיל) כתב: אכן באמת לא ראיתי רבנן קשישי בעלי מעשה אשר בארצנו ארץ אשכנז דעבדי הכי, ובפרט אותם המדקדקים העומדים בבית ה' בלילות שעומדים כל הלילה על עומדם ללמוד כל הלילה כמ"ש בספר הזוהר פרשת אמור, והמה לומדים ע"פ הסדר הכתוב לקמן (ע"ש), כי המלאכה מרובה והלילות בהם קצרים עד מאוד בעת ההיא, ואם יתמהמהו בקידוש והתחלת אכילה עד צאת הכוכבים וגם באכילה ישהו קצת זמן מה וכו' בזה תצא קרוב לחצי הלילה ומתי יעשו לביתם הנצחי, לכן נראה לי - רחמנא לבא בעי ואחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים, ומותר לעשות קידוש בין השמשות, כי מדאורייתא קרי בין השמשות לילה, ע"כ. ובספר נוהג כצאן יוסף (לרבי יוסף יוזפא קאשמן סג"ל. י"ל בשנת תע"ח) כתב, ולא יקדש עד שתחשך דכתיב 'שבעה שבועות תמימות תהינה'. ודוני אמ"ז מהרי"ח ז"ל בס' יוסף אומץ כתב, דטוב יותר לקדש תכף כדי למהר ללמוד, ובכל דרכיך דעהו, ע"כ.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

סוד החיים הציבוריים והפרטיים – הענוה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר (א, א)

ויש להוסיף דברי התנא בפרקי אבות (פרק א משנה א): מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסְרָהּ
לְיִהוֹשֻׁעַ, וְיִהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים מִסְרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם
אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תְלֻמִּידִים הַרְבֵּה, וְעָשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה:

שאלות

א { יש לדקדק מדוע כתבה התורה שדיבר איתו במדבר סיני ומדוע לא מספיק וידבר ה'
אל משה באוהל מועד?

ב { ועוד יש לשאול על לשון התנא. "משה קבל תורה מסיני" הרי משה קבל תורה
מהקב"ה ולא מסיני והיה יותר ראוי לכתוב על הר סיני?

דרכם של בני אדם

הנה כאשר נתבונן בדרכם של בני אדם אחד המכשולים הגדולים בחיי האדם הן בפן
הציבורי וכן בפן הפרטי, היא מידת הגאווה יש חכמים שמתגאים בחוכמתם אשר הגיעו
לעמדות מפתח ורבים משחרים לפתחם ונצרכים לעזרתם, וכן גבורים בגבורתן, ויש
עשירים שמתרברבים ומתגאים בעושרם על אחרים, ועל כך אמר הנביא ירמיהו פרק ט
(כב) פֶּה אָמַר יְקוֹק אֱלֹהֵי־תְהַלֵּל חָכָם בְּחִכְמָתוֹ וְאֱלֹהֵי־תְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֱלֹהֵי־תְהַלֵּל עֲשִׂיר
בְּעִשְׂרוֹ: (כג) פִּי אִם־בִּזְאת יִתְהַלֵּל הַמְתַּהַלֵּל הַשֹּׁפֵל וַיֵּדַע אוֹתִי פִּי אֲנִי יְקוֹק עֲשֵׂה חֶסֶד
מִשְׁפָּט וַיְצַדֵּקָה בְּאֶרֶץ פִּי־בְאֵלָה חֲפִצְתִּי נֶאֱמַר־ה': הטעות האנושית נובעת מתוך תחושה של
גדולה שהשיג בכוחו ומאמצו חכמה או גבורה או עושר ולזאת מרגיש יתרון על חברו,
אולם האמת שהכל מאת השם יתברך וניתן לו הדבר לצורך שליחותו בעולם למלא את
תפקידו ואין הדבר תלוי באדם ולא במעשיו, וכל עוד אין האדם מגיע להכרה זו הרי זה
מחטיא את המטרה שאינו מכיר בטובת בוראו, וממילא נוהג בגאווה ונהפך למאוס בעיני
אלוקים ואדם, וזו תביעת הנביא במה יוכל להתהלל השכל וידוע אותי שהכל מתנה
ממני וידע להודות לקב"ה על המתנות שנתן לו ויעשה רצון השם לעשות צדקה וחסד
ומשפט, ורק אז זוכה להיות אהוב למעלה ונחמד למטה והמתנות שקיבל מתקיימות בידו.
בדומה לכך בחיים האישיים בכל בית בין בני הזוג המפתח לרוגע ושלוה וחיים מאושרים
תלוי במידת הענוה, אחד הדברים המאפילים על חיי הנשואין היא מידת הגאווה, כאשר
מתעורר ויכוח סביב מי קובע ודעת מי תתקבל ובכל נושא מי מחליט וכדומא, כך שפעמים

רבות כל השלום בית מתערער בגלל שכל אחד עומד על דעתו ורוצה שתקבל דעתו, מפני שבתוך ליבו מתגנבת מידת הגאווה שהוא החכם והוא המבין והוא היודע מה צריך לעשות ואיך צריך לנהוג כך שאין מקום לדון ולהתייעץ ולשתף את הבן זוג או ההיפך אצל האשה, אולם תורתנו מלמדת שסוד ההצלחה דוקא ההיפך שהענווה היא המנצחת ורק במידת הענוה ניתן להשיג את התוצאה המנצחת כמו שנבאר.

דברי מרן החיד"א מהו האות שבצאת בני"י יעבדו על הר סיני

ובתחילה נבאר על הפן הציבורי, כותב מרן החיד"א לבאר דברי המשנה בפרקי אבות שבאמת התנא לא התכוון ללמד אותנו את השתלשלות מסירת התורה, את כל זה אפשר באמת ללמוד מהתורה והנביאים שמפורש בהן, אלא בא ללמדנו יסוד חשוב וגדול איך זכה משה רבינו לקבל את התורה ולהיות המוסר אותה לעם ישראל, ואיך זכה להיות מנהיג של עם ישראל, ונקדים את דברי מרן החיד"א אשר שואל בספרו "פתח עינים" מדוע כאשר הקב"ה רצה לשלוח את משה להיות המנהיג של עם ישראל, משה סירב והתווכח עם הקב"ה עד שהקב"ה לכאורה חרה אפו וכעס על משה, ומצד שני בזמן קבלת תורה כשהקב"ה הורה למשה לעלות להר סיני לקבל את התורה לא מצאנו שום וויכוח או סירוב כל שהוא, אלא תכף עלה להר למשך ארבעים יום וארבעים לילה לקבל אותה, מדוע כאן הוא לא סירב כבעבר? כך שואל מרן החיד"א, ומתרץ החיד"א שבאמת משה רבינו ע"ה לא ראה את עצמו וגם האמין שאינו ראוי לגאול ולהנהיג את עם ישראל מרוב ענותנותו, לכן הוא סירב והתווכח ולא הסכים להיות השליח לתפקיד, אולם הקב"ה שכנע את משה שבגלל זה דוקא הוא הראוי לקבל את התורה. ככתוב (ספר שמות פרק ג פס' (יב):) וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שֹׁלְחֲתִיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: ונשאלת השאלה בעצם מה שכנע את משה בכך? וצריך לדקדק במילים "וזה לך האות" אומרים המפרשים דבר יפה, שכאשר הקב"ה רצה לתת את התורה הוא שאל על איזה הר לתת אותה ואז פנו אליו כל ההרים וכו', ולומדים מהפסוק בתהלים "למה תרצדון הרים גבנונים", כלומר גבנונים בעלי גאווה! למה תרצדון כלומר למה אתם מתווכחים וכל הר רואה את עצמו הוא הראוי? ולזאת כיון שהתגאו וראה מצד שני שהר סיני מתבייש ולא רואה את עצמו שיהיה ראוי לקבלת התורה מפני שהוא נמוך, ולזאת לא פתח את פיו כנגד ההרים האחרים, וכיון שהקב"ה ראה כן, אמר הקב"ה שדוקא בגלל שהר סיני ראה עצמו נמוך וקטן ואינו ראוי עליו תינתן התורה עליו. ולכן בזה שכנע הקב"ה את משה, שהיות והנהגתו של הקב"ה היא הפוכה מבני אדם, שאצל בני אדם מסתכלים תמיד על המעמד של האדם בחברה, על גודל התפקיד והשליטה שלו ועל הרושם החיצוני, אולם אצל הקב"ה ההנהגה הפוכה שבוחר דוקא במי שמנמיך את עצמו, ולכן אמר למשה בגלל שאתה רואה עצמך נמוך, ושאינך ראוי ומגמגם, דוקא בגלל זה כך אני בוחר לתת לו את ההנהגה והתורה, לכן אמר למשה "וזה לך האות", שזה סימן לך ובשבילך, ומזה למד משה רבינו ע"ה מוסר. ולזאת כשפנה אליו לעלות לקבל את התורה לא סירב כי הבין מקל וחומר, שאם לאדמה שמשפילה

סוד החיים הציבוריים והפרטיים – הענוה

עצמה ואינה מתגאה הקב"ה עושה לה חשבון אם לתת עליה את התורה או לא אז אדם על אחת כמה וכמה, צריך להבין שזו הנהגת הקב"ה לתת את התורה לאדם היותר שפל ונמוך בעיני עצמו, וזה רצונו. כמ"ש דוד המלך בתהלים פרק נא פסוק (יט) זְבַחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה לִב־נְשַׁבֵּר וְנִדְפָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: וכן אמר ישעיהו פרק נז פסוק טו כִּי כֹה אָמַר רִם וְנִשְׂא שֶׁכֶן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּן וְאֶת־דָּפָא וְשִׁפְל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים:

הענוה אמצעי לקניין התורה

ומכאן אנו למדים שזה המפתח לזכות לתורה לחכמה ולגדלות, וזה המסר שאומר לנו התנא איך זכה משה לקבל את התורה מסיני כלומר שלמד מוסר מהר סיני. וכן הלאה ומסרה ליהושע, למה יהושע? כי יהושע ראה עצמו כעבד והיה מנקה את בית המדרש ומסדר ספסלי בית המדרש למרות שלמד תורה ממשה שירת אותו והיה נוהג בענוה ולא ראה עצמו יותר ממשרת בבית המדרש ולזאת זכה והעפיל מעבד שמנקה בית המדרש למנהיג עם ישראל לכן מסרה ליהושע, וכן לשאר הדורות מקבלי התורה כל אחד לפי מעמדו. כן נלמד מכאן מוסר כללי לגבי כל אחד ואחד, שאם אדם מתגאה בדבר אחד שהשם נתן לו על זה נאמר **במסכת בבא בתרא דף צח ע"א** אמר רב מרי האי מאן דיהיר אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל, וכו'. א"ר יהודה אמר רב כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא ע"כ. פירוש המתגאה אפילו לבני ביתו אינו אהוב ומקובל וגם אין הקב"ה במחיצתו. לכן צריך ללמוד יסוד שהוא יסוד היסודות שכל מה שיש לו לאדם הכל מהשם יתברך שמו אין כוחי ועוצם ידי, כי הוא הנותן כוח לעשות חיל והוא נותן את העושר והוא הנותן חכמה ובינה, לכן משה שזכה להגיע להכרה זו זכה להיות עניו מכל איש אשר על פני האדמה. היות והדבר דומה לפקיד בבנק במחלקה המסחרית שדרך ידיו עוברים סכומי עתק של כסף ביום אחד ובכל זאת לעולם לא תתגנב לליבו איזו הרגשה של "אני מליונר", שהרי אם יקרה מקרה כזה יגידו שהוא משוגע, אלא תמיד ירגיש שזה אינו שלו ולא יעלה על דעתו לבזבז מכסף זה ולהרשות לעצמו לקנות ולבזבז על הנאותיו מפני שחושב שיש לו הרבה כסף. וכך כמעט כל אחד יבין זאת. אבל בדברים כגון שאחד זכה לפקחות או לעושר או לגבורה בדרך כלל בני אדם לא ירגישו כאותו פקיד בנק, אלא להפך יחשבו שזה משלהם והם שעבדו על כך, והנה משה הוא זכה להרגיש ולהבין שכל מה שיש לו זה לא שלו וממילא הרגיש שפלות ואפסות, והשיג את מדת הענוה. לכן התנא פתח בענין זה להורות לנו מפתח להצלחה בחיים, שכל אחד יעבוד על מידה זו להחדיר לליבו כל הזמן שאין לו משלו כלום ואז יוכל להשיג הצלחה בחיים בכל המידות ובכל יחסי אנוש וברוחניות וכו'.

ביאור לשון הפסוק בפרשתנו

ולפי זה יובן לשון הפסוק שכונת התורה ללמדנו כיצד זכה משה רבנו שהקב"ה מדבר איתו ובחר בו להנהיג את ישראל ולמסור על ידו את התורה בגלל שהוא נהג בעצמו כמדבר והר סיני כדכתיב ומשה האיש עניו מכל איש אשר על פני האדמה.

מעשה שהיה עם מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל בביאור משה עניו מאוד

נוסיף על כך מעשה שהיה בפגישתי עם מרן הרה"ג עובדיה יוסף זצ"ל כפי זכרוני הייתה האחרונה לפני שאושפז בפעם האחרונה, התפללתי איתו ולאחר התפילה קרא לי לחדרו וכדרכו כאשר רוצה לבקש או להעיר היה אומר מוסר בדרך סיפור או חידוש, ושאלני כתוב בתורה ומשה האיש עניו מאוד מכל איש אשר על פני האדמה ללמדנו שזה שיא הענוה, והנה בפרקי אבות פרק ד משנה ד רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה. ללמדנו שלא מספיק מאוד אחד אלא פעמיים מאוד לצוות את האדם עד כמה צריך להתרחק ממידת הגאווה, והקשה כיצד אפשר לבקש מכל אדם פעמיים מאוד בזמן שאצל משה נאמר מאוד אחד והוא עניו יותר מכל איש אשר על פני האדמה? ותירץ שאמנם התנא מחייב כל אדם לעבוד על עצמו ולהיות שפל רוח פעמיים מאוד, אך אצל משה רבנו התורה מדברת אחרי שאצל הכלל אפילו שהגיעו לדרגה גבוהה של מאוד מאוד משה רבנו הגיע למאוד השלישי יותר מכל הבריאה. ודפח"ח. ובזה פתח במוסר הרי אתה הולך בדרכי משה ולכן אבקש ממך שתסכים למה שיו"ר התנועה מבקש וכו'.

מעשה שהיה עם האדמו"ר מויזניץ

מסופר על האדמו"ר מויזניץ האמרי חיים אחרי מלחמת ששת הימים בשנת תשכ"ז שהוחזר הכותל לידי ישראל ונפתחה הכניסה לכותל בשמחה גדולה וכאשר הגיע לכותל אשר אמרו חז"ל שהשכינה לא זזה משם, אמר הרוצה להרגיש את השכינה צריך להיות כותל, הכונה לר"ת כות"ל ונפשי כעפר לכל תהיה, כי אין הקב"ה גר בכפיפה אחת עם הגאותן, ורק מי שיש בו מידת הענוה זוכה להרגיש את השראת השכינה במקום. מובא בספר מעשיהן של צדיקים.

דברי הזוהר

מידה זו של הגאווה מול הענוה היא המפתח הן בפן הציבורי והן בפן האישי כמ"ש בזוהר בפרשתנו שיש שני חלקים שאינם נפרדים הראשון במדבר סיני שזה קבלת התורה והשני אוהל מועד השראת השכינה בעם ישראל. ואפשר להוסיף בדרך זו שבעצם היכן הקב"ה משרה שכינתו דוקא כאשר האדם הופך כמדבר סיני שזה סמל הענוה והויתור זוכה להיות אוהל מועד ושהשכינה שורה בביתו, כמ"ש חז"ל איש ואשה שזכו שכינה שורה בניהם והדבר תלוי בשלום בית המושתת על ויתור ונוהג בענוה ובזה זוכה להפוך ביתו לאוהל מועד, כי אם יש רק תורה ואין מידות אין השכינה שורה ולא נהפך ביתו לאוהל מועד.

רבי יוסף הצדיק חתן הנודע ביהודה

ולזאת מסופר על אשתו (שהיתה בתו של הנודב"י) של רבי יוסף הצדיק חתן הנוב"י היתה נוהגת שמי שבא לשאול שאלה לבעלה היתה נכנסת באמצע ומבזה את בעלה בפני השואל. והיה הדבר פלא בעיני הקהל איך בתו של הנודב"י נוהגת כך. לימים נפטר

רבי יוסף בעודו מונח על הארץ נכנסה אשתו וצווחה בקול להוי ידוע לכם שכל הנהגתי לכוונתו היתה ע"פ פקודתו, כדי שלא יבוא לידי יוהרא ופרצה בבכי על שהוצרכה לנהוג כך ע"פ פקודתו.

עצת חז"ל חלוקת הנהגת הבית

עצת חז"ל להנהגת הבית היהודי במסכת בבא מציעא דף נט ע"א ואמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנום, שנאמר רק לא היה כאחאב וגו'. אמר ליה רב פפא לאביי והא אמרי אינשי איתתך גוצא גחין ותלחוש לה לא קשיא, הא במילי דעלמא, והא במילי דביתא. לישנא אחרינא הא במילי דשמיא, והא במילי דעלמא. וכתב מרן החיד"א רמז לדבר בספרו נחל קדומים בראשית פרשת בראשית אות טז ויבן ה' אלהים את הצלע. אותיות לעצה כמשו"ל אתתך גוצא גחין ולחיש לה. ד"א אותיות העצל דשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה והוא עצל. רבינו אפרים ז"ל:

והקשה בספר עיון יעקב (על עין יעקב) בבא מציעא דף נט ע"א אות יד אמר רב פפא לאביי והא אמרי אינשי אתתך גוצא גחין ולחיש לה. ק"ק אמאי מקשה מדאמרי אינשי ולא מקשה מהא דאיתא בברכות דף ס"א ע"א גבי מנוח דכתיב וילך אחר אשתו וכן גבי אלקנה דכתיב וילך אחר אשתו פירושו אחר דבריה ועצתה ולא מצינו שחטאו בזה ובאחאב שנענש היינו לפי שהסיתה אותו לעבירות חמורות וכה"ג אסור לילך אפילו אחר עצת כל אנשים וצ"ע: ותירץ מרן החיד"א בספרו פתח עינים מסכת בבא מציעא דף נט ע"א ולק"מ דמההיא ליכא לאקשוויי דמאיזה פעם דהאיש הלך אחר עצת אשתו לא איריא. אבל רב מאי דקאמ' הוא דתמיד הולך אחר עצתה דייק' נמי דקתני ההולך אחר עצת אשתו דרגיל בכך ואהך פריך מהא דאמרי אינשי אתתך גוצא גחין ולחיש לה דלשון זה מורה ובא תדיר:

הגדול ליטול רשות מן הקטן

ובאמת הדבר מבואר בחז"ל בבריאת האדם. יש לשאול מה השתנה בריאת האדם מכל הבריאה שבכל הבריאה נאמר ויאמר אלוקים יהיה וכו' בלשון יחיד וכאן בבריאת האדם נאמר בלשון רבים נעשה אדם? ופרש"י על בראשית פרק א פסוק כו וז"ל נעשה אדם אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן, ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו. ותשובתו כתובה בצדו ויברא את האדם ולא כתיב ויבראו: בצלמנו בדפוס שלנו: כדמותינו להבין ולהשכיל: וירדו בדגת הים יש בלשון הזה לשון רידי וישון ירידה זכה רודה בחיות ובהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו עכ"ל: וז"ל המדרש בבראשית רבה פרשה ח ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן בשעה שהיה משה כותב התורה היה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע לפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם וגו' אמר רבונו של עולם מה אתה נותן פתחון פה למינים, אמר לו כתוב, הרוצה לטעות יטעה, אמר לו הקב"ה משה האדם שאני בורא לא גדולים ולא קטנים אני מעמיד ממנו אתמהא, שאם יבוא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו הוא אומר

מה אני ליטול רשות מן הקטן אתמהא, והן אומרים לו למד מבוראך שברא העליונים והתחתונים וכיון שבא לבראות האדם נמלך במלאכי השרת עכ"ל המדרש.

ביאור המהר"ל מפרג

וכתב לבאר את עצת חז"ל המהר"ל מפרג בספרו אור חדש אסתר פרק ו פסוק יג ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו (שם ו, יג) וכו' כאן מקדים חכמים לזרש אשתו ולמעלה מקדים זרש לאוהביו כי לעיל העצה שיעצו הוא דבר שכלי בלבד ולא היה אותו דבר שכלי אלקי ואל דבר זה הנשים קודמת כדאמרינן בפרק הזהב (נט, א) אשתך גוצא גחין ולחיש לה ומוקי ליה בלישנא בתרא דוקא במילי דעלמא אבל במילי דשמיא לא, ופי' זה כי הדבר שהוא שכלי יש לנשים שכל טוב אבל לא במילי דשמיא כי למילי דשמיא צריך שכל אלקי ואין זה שייך כ"כ לנשים כי האשה היא נוטה אל החמרי ולכך אצל זה שנתנו לו עצה מה לעשות במרדכי האשה קודמת כי דבר זה אינו שכל אלקי שהם רואים את הקרוב יותר אבל דבר זה שאמרו כאשר החילות לנפול וגו' ודבר זה שכל אלקי לגמרי לדעת כח ישראל ושם מקדים חכמיו ואח"כ האשה כלל הדבר כל שהוא שכל אלקי קודם האיש לאשה בחכמה אבל דבר שאינו רק עצה בלבד מה יעשה באויב דבר זה האשה בשכל שלה קודם כמו שאמרו אשתך גוצא גחין ולחיש לה.

מעשה עם השאגת אריה

ולדוגמה מצינו על עצת האשה חכמת נשים בנתה ביתה. מסופר על קהילת וולוז'ין היתה אז ענייה, ולא נמצא בה ש"ס שלם. ספרי התלמוד היו בימים ההם יקרי-המציאות, בייחוד ברוסיה וליטא. יחידי סגולה בלבד, עשירים מופלגים, שהיו גם אוהבי תורה, או קהילות גדולות וחשובות, הצליחו להשיג ולקנות ש"ס שלם מדפוס אמשטרדם, שנדפס כולו בשנות תקי"ב תקכ"ה. האוכלוסיה, הדלה של וולוז'ין לא יכלה להשיג את ספרי הש"ס בשלמותם. הפרנס רבי יצחק, אביו של ר' חיים, היה נוסע, לרגל עסקיו, מחוץ לתחומי רוסיה. פעם בקשה אותו רבקה, אשתו, שיקנה ש"ס שלם מדפוס אמשטרדם, שמחירו גבוה מאוד. שמע ר' יצחק לעצת אשתו ובחזרתו הביא לוולוז'ין ש"ס נאה ומהודר, לרגל מסחרו וגם מחמת היותו פרנס הקהילה, לא היה באפשרותו להיענות לכל תלמידי-החכמים בוולוז'ין ובעיירות הסמוכות, שביקשו לעיין במסכת זו או אחרת, ולכן מסר את מפתח ספרי הש"ס לידי אשתו, והיא היתה מרשה ברצון לתלמידי החכמים לעיין בש"ס בביתה. ה"שאגת אריה", שמחמת עוניו נבצר ממנו לרכוש ש"ס, ולפי המסופר היה אף הוא בא עתים תכופות לעיין בספרי הש"ס של פרנס הקהילה. אולם רבקה לא יכלה לסבול, שהרב יכתת כפעם בפעם את רגליו ויבוא לביתה לעיין בש"ס, על-כן הציעה לו לשלוח בכל עת ובכל שעד. על-ידי שמשו כל מסכת, שתהיה דרושה לו גם לעיון וגם לשם לימוד בחורי הישיבה על-כך בירך אותה ה"שאגת אריה", שבניה יהיו גדולים בתודה, וברכתו נתקיימה.

סוכת השלום של החפץ חיים

בבואו לתאר את מידת סבלנותו של החפץ חיים זצ"ל, היה מספר הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל, את הסיפור הבא. כאשר הקים החפץ חיים את סוכתו ליד הבית, כרגיל, במקום שאין רבים מהלכים שם, יצאה הרבנית, הביטה בסוכה שהוקמה והתלוננה לאמר, המקום אינו מתאים כלל, לדעתי, רצוי להעמיד את הסוכה שם ושם, תוך שהיא מצביעה על מקום פלוני. למרות שבמשך כל השנים עמדה סוכתו דוקא במקומה הראשון, לא היסס החפץ חיים, לא הגיב ולא ענה. מיד סתר את הסוכה והקימה במקום החדש, עליו הצביעה הרבנית. והנה הסוכה מוקמת מחדש, שוב יוצאת הרבנית לבדוק ולבחון, עד שנענתה ואמרה חזרתי בי, בראותי כי אכן צדקת הסוכה מתאימה יותר במקום הקודם. באין אומר ואין דברים, סתר שוב החפץ חיים את סוכתו, והקימה על מקומה הראשון...

אחרי כל גדול - אשה גדולה

וכל אשה ואשה יכולה לבנות את ביתה לגדל ולחנך את בניה ולעזור לבעלה לעלות בתורה ויר"ש ומאידך ח"ו גם הפוך. כידוע פתגם המפורסם שאחרי כל גדול עומדת אשה גדולה, וביארתי הדברים דחז"ל אמרו שבזכות מרים זכו בני לבאר מים, ובזכות אהרון זכו לענני כבוד הסוככים על בני שזה מסמל צניעות [לאהרן] מאשר באר המים [למרים]?

אולם כל יצירה של בנין בכדי לבנות זקוקים לערב מים עם החומרים ועי"ז אפשר לבנות אבל בלעדי המים א"א להקים שום בנין, וכן כשאופין פת א"א בלי מים, ואחרי הבניה והאפיה אין זכר למים למרות שהן הן עיקר המעמיד את הבנין.

ודבר זה מלמד אותנו את תכונת האשה כל כבודה בת מלך פנימה, שהאשה היא המעמידה את הבעל אך לא רואים אותה כי מסתרת אחרי הקלעים, ולכן את תכונת ומעלת מרים מתבטה בבאר מים שזכו בני.

מנהג אוזני המן לרמז אוזן שומעת

שמעתי מפי הרב מנשה זליכה הו"י ששואלים מדוע בפורים המנהג לעשות זכר לאוזני המן דברי מאפה ולא לדבר אחר?

ואמר לתרץ כי המן כולו רע אך דבר אחד ניתן ללמוד ממנו שכתוב במגילה שכאשר המלך גידלו כינס את כל אוהביו וזרש אשתו בכדי להתייעץ איתם מה לעשות למרדכי, והציעו לו לעשות עץ גבוה חמישים אמה לתלותו עליו ושמע לעצתם, וכן מסופר שוב אחרי שהולך את מרדכי על הסוס ושפכו עליו קיתון של שופכין נכנס לביתו אבל וחפוי ראש ובכל זאת שוב כינס וסיפר לזרש אשתו ולכל אוהביו מה לעשות עם מרדכי, והשיבו לו שאם החילותה לנפול לפניו לא תוכל נגדו.

נמצינו למדים ממנו תכונה טובה הייתה לו שהיה שומע לאחרים ולא חושב לבד, ודבר זה חשוב לכל אדם להתרגל לשמוע עצות מאחרים ולא ילך עם דעתו לבד, ולזאת נהגו

לעשות זכר רק לאוזן של המן שהיא הייתה טובה ורגילה לשמוע, וכל אחד ילמד מכך להתרגל להיות שומע.

מעשה עם הגרי"ס זצ"ל

כתב בספר אמרי השכל מעשה שפעם התאוננה האשת חבר של ר' ישראל ז"ל מסלנט לפני ר' אליהו קרטינגר ז"ל המקורב ביותר לר' ישראל שבעלה ר' ישראל אינו שומע לה כלום, השיב לה ר' אלי' הייתכן, הלא במילי דעלמא מוכרח לפי הדין לשמוע אליך בגמרא איתתך גוצא גחין ותלחש לה השיבה הלא אצלו הכל מילי דשמיא.

איש ואשה שזכו שכניה בניהם

ראיתי בקובץ אור ישראל סוטה די"ז ע"א דריש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן וכו', וברש"י שם שהרי חלקיות שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש והיה באשה וכו'. יש לפרש הא דהיו"ד באיש והה"י באשה. עפ"י מה שאמרו מנחות דכ"ט ע"א לחד לישנא דבמילי דשמיא ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם ובמילי דעלמא איתתך גוצא גחין ותלחוש לה. ולכך אצל האיש שיכן את היו"ד, דהיינו ממה שנברא העוה"ב וזהו מילי דשמיא ואצל האשה שיכן את הה"י, דהיינו במה שנברא העוה"ז וזהו מילי דעלמא ודו"ק.

מוסר השכל

עלה בידנו ללמוד שאמנם כל אדם אומר ונפשי כעפר לכל תהיה בסיום תפילתו אך השאלה עד כמה הדברים יוצאים מהלב בהיות ויתכן שלאחר אותן מילים אם פגעו בציפורנו הקטנה ופותח את פיו כאריה שואג, לכן בכדי לזכות שהשכינה תשרה עליו ולזכות לחכמת התורה וכן לעושר ולכבוד ולתפארת הן בפן הציבורי והן בפן האישי צריך שהאדם ינהג בענווה אמיתית וידע שכל אשר יש לו הוא מאיתו יתברך ואינו אלא כפקיד על רכוש שאינו שלו ואותן כלים הקב"ה נתן לו בכדי להשלים תכליתו ותפקידו בעולם כפקיד בבנק וידע תמיד להודות לקב"ה, וישתדל תמיד לנצל את מעמדו בכדי לשרת ולמלא את תפקידו ויעודו בעולם ובדומה לכך בביתו עם בני ביתו לדעת שסוד הצלחת הזוגיות וחיי הנשואין תלויים במידת הענוה וככל שידע לנהוג בחכמה ולשתף את אשתו או האשה את בעלה ולחיות מתוך כבוד והערכה הדדית הרי מובטח להם לחיי אושר וברכה והצלחה בזכות השראת השכינה בביתם ויראו נחת מיוצאי חלציהם ושובע שמחות בביתם תמיד אמן ואמן.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין ההשגחה על הבוטח בה'

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר (א, א)

פי' רש"י וז"ל, "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם", עכ"ל. ודברי רש"י צ"ב, דבשלמא כשיצאו ממצרים מנאן להראות חיבתן, דבאותה שעה כלל ישראל נבחרו מכל האומות להיות לו לעם סגולה. וגם כשנפלו בחטא העגל השי"ת מנאן להורות חיבתן, שאע"פ שחטאו מ"מ עדיין היו כלל ישראל חביבין אצלו ית'. אבל מדוע כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן, מדוע זו שעה שצריך השי"ת להראות חיבתו ואהבתו שהוא "אוהב עמו ישראל"?

להיות בוטח בהשי"ת צריך שיתברר לו אהבת ה' על ברואיו

הנה אחד מן היסודות הנצרכים ביותר להיות בוטח בהשי"ת באמת, הוא שיאמין בלב שלם שהשי"ת אוהב את עמו ישראל. ומי שבאמת מאמין בזה, ומרגיש האהבה, בודאי יבטח בהשי"ת שימלא משאלות לבו.

החובת הלבבות (שער הבטחון, פרק ב') כתב וז"ל, "אך הסבות אשר בהן יתכן הבטחון מהבוטח על הברואים הן שבע. אחת מהן הרחמים והחמלה והאהבה, כי האדם כשהוא יודע בחברו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחו מעניניו ... וכאשר נחקר על אלה השבעה תנאים, לא נמצאם כלל בברואים ונמצאם כולם בבורא יתעלה: שהוא מרחם על בריותיו, כמו שכתוב רחום וחנון ה' וגו', ואמר: ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה וגו'", עכ"ל.

והוסיף על זה (בפרק ג') וכתב וז"ל, "אך ההקדמות, אשר בברורן ואמתתן ישלם לאדם הבטחון באלהים ... הראשון, שהבורא יתברך מרחם על האדם יותר מכל מרחם, וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו, כולם הם מרחמי האל וחמלתו, כמ"ש הכתוב: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך", עכ"ל. הרי שהוסיף החובת הלבבות (בפרק ג') שלא יתכן שיושלם בטחונו של אדם בהשי"ת, רק אם יתברר לו שכל הרחמים כולם הם מרחמי השי"ת. דהיינו שכל הרחמים שאחרים מרחמים על ברואים, כגון אם המרחמת על בניה וכדומה, זהו כולו מרחמי השי"ת. ואין שום כח לבן אדם לרחם על אחר מצד עצמו. וע"כ מה לו לבטוח על זולתו שירחם עליו, הלא כל הרחמים הם אך ורק מאת השי"ת.

מי שאינו מכיר גודל אהבת השי"ת זהו אחד ממפסידיו הבטחון

והנה מי שאינו מכיר גודל אהבת השי"ת על ברואיו זהו סיבה שיפסיד כל בטחונו בהשי"ת. וכבר האריך החובת הלבבות (פרק ז') שזהו אחד מן הסיבות שיפסיד כל מדת

הבטחון בהשי"ת וז"ל, "ומפסידיו עוד, הסכלות בענין הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מבין רחמי הבורא על ברואיו והגנתו עליהם והשגחתו ומשלו בהם ושהם קשורים באסוריו לא ינוח לבו ולא יסמוך עליו", עכ"ל. ר"ל, שכל זמן שלא יתברר לאדם גודל רחמי השי"ת, ואינו מכיר מידותיו של הקב"ה, לעולם לא ינוח נפשו להיות בוטח בהשי"ת באמת, דבכל מה שבוטח בו, יחשוב לעצמו "מה"ת שיעשה לי השי"ת מה שאני סומך עליו ובוטח בו לעשות"? אבל אם מכיר גודל האהבה שהשי"ת אוהב את עמו ישראל, בודאי לא יעלה על דעתו מחשבה זו, דמי שאוהב את חבירו, בודאי יעשה מה שסמוך עליו לעשות, קו"ח בן בנו של קו"ח אם אחד בוטח בה' בודאי יעשה כל מה שבטח עליו.

ועל כן, החובה מוטלת על האדם להיות מתבונן ברחמי השי"ת על ברואיו, וע"י זה יחזק את עצמו להיות מן הבוטחים בהשי"ת באמת. אבל האמת הוא שאין לנו שום השגחה בגודל אהבתו אותנו, כדאיתא בזוהר הק' (שמות דף ה', ע"ב) וז"ל, "א"ר יהודה אלמלי הווי ידעין בני נשא רחימותא דרחים קודשא בריך הוא לישראל הווי שאגין ככפיריא למרדף אבתריה", [תרגום: א"ר יהודה אלמלי היו יודעין בני אדם האהבה שאוהב הקב"ה לישראל היו שואגים ככפירים לרדוף אחריו], עכ"ל. הרי מבואר מדברי הזוהר, דלית לנו שום השגחה כמה אהובים אנו לפני אבינו מלכנו, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

הבוטח בהשי"ת זוכה להשגחה כבן

ויש להוסיף על זה, דמי שמכיר גודל אהבת הקב"ה בודאי יבטח בהקב"ה באמת בלב שלם, ומתוך אותו בטחון זוכה להשגחת השי"ת באופן נפלא למעלה מדרך הטבע. ונבאר הענין על פי דברי הגר"א (אמונה והשגחה סי' ז') שכתב וז"ל, "והנה הנהגת המלך יתחלק לשלשה חלקים בכלל. א] הנהגת המלך עם בנו יחידו שנפשו קשורה בנפשו, ומשגיח עליו תמיד בעינא פקיא, בלא שום אמצעי כלל. ב] הנהגתו עם לגיון המיוחד לו, אשר העירו נפשם כמה פעמים למות על כבוד מלכותו. והנה גם עליהם משגיח המלך בעינא פקיא, אלא לא על ידי עצמו, רק על ידי משרתיו העומדים בהיכלו. ג] הנהגתו עם שאר העם יהיה על ידי הרבה אמצעים, שרי אלפים, שרי מאות כו'. כן בדמיון זה יתחלק הנהגתו יתברך את העולם לשלש מדרגות, למראה עינינו ... וכמו שכתוב (הגדה של פסח): "אני ולא מלאך", והיה כהנהגת האב את בנו, כמו שכתוב (שמות ד, כב-כג): "בני בכרי ישראל כו'", "הנני הרג את בנך בכרך", וזכו לזה מפני תקף האמונה ... ויותר מזה נתגלה השגחתו בים, וכן כל הנהגתם היה שלא כדרך הטבע, במן, ובאר, ועמוד ענן, ובמלבושיהם, והיה זה לעמת תקף אמונתם בלכתם אחריו בארץ לא זרועה (ירמיהו ב, ב) ... " עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, דמי שבוטח בהשי"ת זוכה להשגחת השי"ת באופן נפלא! ממש כמו בן שזוכה להשגחת אביו! כמו שהאב תמיד משגיח על בנו בהשגחה גדולה, ותמיד דואג לכל צרכיו, מהדברים הגדולים ועד הדברים הקטנים, עד לכל פרט ופרט הנוגע לחייו. וכל זה הוא רק על בנו, אבל על אחר שאינו בנו אינו משגיח עליו כלל, דמתוך גודל אהבתו שאוהב את בנו זהו הגורם הך השגחה. וכך הוא גם ענין השגחת קוב"ה, דמי שמשים עצמו כבן של הקב"ה זוכה שהקב"ה משגיח עליו, ודואג על כל צרכיו כמו שהאב דואג

על בנו. וזה שהאב דואג על בנו הוא מגודל האהבה שהאב אוהב את בנו. וע"כ זהו מיסוד היסודות שצריך לידע למען יבטח בהשי"ת, את גודל האהבה שהקב"ה אוהב את עמו ישראל. וע"י שיתבונן בזה, יחזק עצמו להיות בטוח בהשי"ת באמת בלב שלם, ויזכה ל"והיה ה' מבטחו", והשי"ת ישגיח עליו ממש כמו אב שמשגיח על בנו, ותמיד ידאג לו, לכל צרכו ומחסורו, כמו שהאב האוהב את בנו תמיד דואג ומשגיח עליו.

וכן איתא בזוהר (ח"א דף ר"ה, ע"ב): "אתה ה' אבינו, דהא את קיימא עלן תדיר לברכה ולאשגחא עלן, כאבא דאשגח על בנין בכל מה דאצטריך לון" [תרגום: אתה ה' אבינו, שהרי אתה תמיד עומד עלינו לברך ולהשגיח עלינו כמו אב שמשגיח על הבנים בכל מה שצריך להם"], ע"כ. ואם אחד באמת ירגיש שהקב"ה משגיח עליו ממש כמו אב שמשגיח על בנו האהוב לו, בודאי בלי שום ספק שיבטח בהשי"ת באמת, ובודאי יזכה להשגחת השי"ת שיעזרהו בכל מצב שהוא.

השגחה למעלה מדרך הטבע

והך השגחה שהבוטח בה' זוכה לה, אינו רק השגחה בדרך הטבע, רק שיזכה להשגחה באופן נפלא למעלה מדרך הטבע, והשי"ת בעצמו יעזרהו ולא ימסרהו אפילו למלאכים להשגיח עליו. וכבר האריך המלבי"ם (תהלים צא) בענין זה וכתב בענין מי שבוטח בה' וז"ל, "אבל ה' יאמר, לא אעזוב את שמירתו אל מלאכים שהם ישמרוהו בדרך הטבע שיתרחק מן המזיק ושינצל בדרך הקרוב אל הטבע, כי רק בעצמי אשמרהו בענין נעלה מדרך הטבע ... כי אין שמירתך ע"י מלאכים ושלוחים בענין קרוב אל הטבע רק ע"י ה' בעצמו, כי אחר שבי חשק אפלטוהו בעצמי מן הצרה, הגם שיהיה במקום סכנה, וע"י שידע שמי, שהיא מדרגה יותר גדולה מן החשק, שזה כבר השיג את חשקו וידע שמי, אשגבהו שעוד יתגבר על המזיקין", עכ"ל. הרי שמי שבוטח בהקב"ה, הקב"ה בעצמו שומר אותו, ואינו מניח שמירתו אפילו למלאכים. ואותו שמירה שהקב"ה שומר, אינו שמירה בדרך הטבע, אלא שמירה למעלה מדרך הטבע. נורא למתבונן!

שמירתו של אדם תלוי בדביקותו בהשי"ת

הרמב"ן האריך שהשיעור שהאדם זוכה להשגחה למעלה מדרך הטבע תלוי כפי השיעור שהוא דבק בהשי"ת, שכתב על הפסוק (איוב לו, ז): "לא יגרע מצדיק עיניו" וז"ל, "זה הכתוב מפרש ענין גדול בענין ההשגחה ובאו בו פסוקים רבים, כי אנשי התורה והאמונה התמימה יאמינו בהשגחה כי האל ישגיח וישמור אנשי מין האדם ... והטעם הזה ידוע וברור כי האדם מפני שהוא מכיר את אלהיו ישגיח עליו וישמור אותו, ולא כמו שאר הבריות שאינן מדברות ואינן יודעות בוראם, ומן הטעם הזה ישמור את הצדיקים, כי כאשר לבם ועיניהם תמיד עמו, כן עיני ה' עליהם מראשית השנה ועד אחרית שנה, עד כי החסיד הגמור הדבק באלהיו תמיד, ולא יפרד הדבק במחשבתו בו בענין מעניני העולם, יהיה נשמר תמיד מכל מקרי הזמן אפילו ההווים בטבע וישתמר מהם בנס יעשה לו תמיד, כאלו יחשב מכת העליונים אינם מבני ההויה וההפסד למקרי העתים, וכפי קרבתו להדבק באלקיו ישתמר שמירה מעולה, והרחוק מן האל במחשבתו ובמעשיו ואפילו לא

יתחייב מיתה בחטאו אשר חטא, יהיה משולח ונעזב למקרים ובאו בזה פסוקים רבים ...
וכתיב "עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו", יאמר כי עינו עליהם כאשר הם מיחלים לו
תמיד ונפשם דבקה עמו", עכ"ל. ומבואר מדבריו, דשמירתו של אדם תלוי כפי השיעור
שהוא דבק בהשי"ת, מי שדבוק בהשי"ת תמיד, ישמר לגמרי מכל טבעי העולם, ויזכה
לשמירה למעלה מדרך הטבע. ומי שאינו דבוק בהשי"ת כל כך, כן ימעט שמירתו. ותן
לחכם ויחכם עוד.

שכינה מתוך הבטחון

ולפי זה י"ל, דזהו הטעם מדוע מנאן השי"ת קודם שהשרה השכינה בתוכם. שהרי עיקר
השראת השכינה היתה רק מכח בטחונם של כלל ישראל. נכמבואר בדברי הגר"א (ביאורי
הגר"א אגדות ב"ק צב, ע"ב) וכן בדברי הרמב"ן (דברים לג, יב) עיי"ש בדבריהם. [וא"כ
כשראו כלל ישראל גודל החביבות שהשי"ת "אוהב עמו ישראל", ועל כן מנאן תמיד,
בודאי בלי ספק כל אחד ואחד הוסיף בטחונו בהשי"ת, וע"י זה השי"ת השרה השכינה
בתוכם. שהחביבות של כלל ישראל לפני השי"ת גרם לכלל ישראל לבטוח בו ית', ורק על
ידי זה השי"ת השרה השכינה בתוכם.

שכינה - השגחה

הרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פרק כ"ה) כתב שפי' "שכינה" – הוא מלשון הקרא "והוא
שוכן באלוני ממרא" – וענין השכינה במקום הוא התמדת העומד במקום אחד, כן
כשהשגחת ה' מתמדת במקום אחד נקרא זה "השראת השכינה". וביאר הנודע ביהודה
(או"ח סי' ק"ז) ששניהם הם דבר אחד, לפי שבזמן שישראל עושים רצונו של השי"ת אז
עיקר השגחתו עליהם, ומשפיע להם כל שפע טוב שבעולם. וזהו הפי' שהשכינה שורה
בישראל שהשגחה שקרוי' שכינה הוא בישראל רק כשעושין רצונו של השי"ת, עיי"ש
בכל דבריו. ולפי זה מובן היטב ענין זה שהשכינה שורה בישראל משום מדת הבטחון,
ומכח מדת הבטחון זוכה להשגחת השי"ת, שהם ענין אחד.

לימוד למעשה:

הנה כל אחד ואחד יש לו צרכים ובקשות וישועות שהוא מחכה ומצפה להם, אבל אם
נזכה להכיר גודל האהבה שהשי"ת אוהב כל אחד ואחד, כמו אב שאוהב את בנו, ורוצה
ליתן לנו כל בקשותינו, יהיה זה סיבה שנבטח בו באמת, ועי"כ נזכה שהשי"ת ימלא כל
משאלות לבנו לטובה!

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

מנינו הכפול של שבת שמעון

לְבַנֵי שְׁמֵעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדֵי בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָּם כָּל זָכָר מִבְּנֵי
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה שְׁמֵעוֹן תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים אָלֶף וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת (א, כב-כג)

רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל עומד על כך שכשהתורה מזכירה את מנין שבת שמעון כופלת
בלשון 'פקודיו פקודיהם' שלא כבשאר השבטים.

ומבאר, דמבואר ביבמות דף ק' ע"ב ופסחים דף נ' דאברהם ויעקב הוזהירו שלא לישא
מבנות כנען אף אם יתגייר, אבל שמעון לקח [עיין מהרש"א ז"ל בסנהדרין דף פ"ב ע"ב]
משום שאביה היה מעבד וס"ל דבאומות הלך אחר הזכר עיין סוטה דף ג' וקידושין דף ס"ז
ע"ב וברמב"ם בזה, אם זה היה לאחר גרות, עכ"פ הוא גדר פגם במשפחת שמעון שבא
אדם ... להפקד עמו. לכן נמנה פעמיים, [דה]חלק של שאול בן הכנענית [נמנה] בפ"ע לכן
מקפידים על זה. אך מ"מ לדינא הוה כשרים בד"ת והנשיא הוה מן משפחה זה נשיא על
כל שבטו ואח"כ בסוף מ' שנה קודם מעשה זה בזמן בלעם נתחלקו זה מזה השבט.

[מקורות: צ"פ סנהדרין דף פ"ב ע"ב]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיון חיי, שבילי דירחא, וש"ס

על הר מירון

קיבלנו מכה (קורונה) אשר לית מאן דפליג כי אַצְבֵּעַ אֶ-לְהִים הוּא (שמות ח, טו), ולא למדנו. הערבים הרימו ראש, והכו את מי שנראה כירא וחרד לדבר ה', ועדיין לא לְקַחָה מוֹסֵר (צפניה ג, ב). כעת, עם המכה השלישית, האסון הגדול בל"ג בעומר, קשה להתעלם מכך שיש מי שמחזיק את המטה, ומכוון את מְלַמֵּד הַבְּקָר (שופטים ג, לא).

אפילו במאורעות בקצה העולם, אמר החפץ חיים בשם הר"ן שכל זה נועד לזעזע אותנו, ולפעמים מתחדשים מקרים בריחוק מקום ובאיים הרחוקים, כדי שיתעוררו ישראל אל התשובה, וייראו ויפחדו פן יגיעם הפורענות... עלינו להאמין שזוהי התראה מהקב"ה, שנעשה תשובה (מכתבי החפץ חיים מכתב יב, בשם דרשות הר"ן דרוש ו, וכבר הוזכר ברש"י שמות ז, ג. ראה עקבי פרשת השבוע חלק ב פרשת ניצבים עמ' 342). כל שכן כאשר המקל חובט עלינו בעצמינו.

ששה סדרי משנה, וכן סידור הגמרא, נעשו בדרך ניסית של קיבוץ כל חכמי ישראל, כפי שכתב רבי משה מקוצי: ובימי רבינו הקדוש... וקיבץ כל חכמי הארצות ויסד ששה סדרי משנה על פי הקבלה... עד שעמד רב אשי... ושלח וקיבץ כל חכמי ישראל שבכל הארצות והעמידו פירוש המשנה על מתכונתו, והוא הנקרא תלמוד בבלי, וסידרוהו בהסכמת כל חכמי הדור (סמ"ג, הקדמה ללאוין).

לעומת זאת ספר הזוהר, ובעיקר האידרא רבה והאידרא זוטא, נאמרו לפני עשרה או שבעה תלמידים, בני החבורה של רשב"י. ועם כל זה, אנחנו מרגישים שייכות איתם עד היום הזה.

מדוע, מפני שבתוכו של כל אחד ואחד יש ניצוץ של שייכות לתורת הסוד, לכל אחד יש הרגשה פנימית שאינה ניתנת לתיאור, הרגשה של קשר אישי ומיוחד עם ריבונו של עולם, בתוכו של כל אחד ואחד (בנפש החיים ש"א פ"ד הגהה). כמו הכהן גדול שנכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים, בשליחות של כלל ישראל, וכל יהודי התכפר, כל אחד היה המשלח וכל אחד היה שייך.

תורת הסוד היא עסק של יחידים (ראה יו"ד רמו סע' ד וש"ך ס"ק ו), ולא כל אחד ראוי לזה. וכפי שכתב הרמב"ם ולמה אין מלמדין אותו לרבים, לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פירוש וביאור כל הדברים על בוריין (הל' יסודי התורה פ"ד הי"א). ועם כל זה, לכל אחד יש הרגשות ורוממות בתוך ליבו, שייכות לתורת הסוד.

לִב יוֹדֵעַ מְרַת נִפְשׁוֹ (משלי יד, י), הקב"ה מדבר אל כל אחד ואחד באופן פרטי, ומי אני שאומר את הרגשת ליבי. גדולי הדור הורונו במה להתחזק ואת מה לתקן.

ובימינו יש לי הרגשה ששכחנו כיצד להתפלל. איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה (תענית ב, א), הקב"ה רוצה מאיתנו את הלב. 'קונים' את התפילות בכספי צדקה, במקום להתחנן בעת צרה עושים סגולות ומפסידים מצות עשה דאורייתא של תפילה (רמב"ן על סה"מ לרמב"ם עשה ה, וברמב"ם הל' תענית פ"א ה"א).

נדמה לי שאיבדנו את הלב, ואנו עוסקים בפעולות חיצוניות. איבדנו את הסוד שרשב"י גילה בעת פטירתו, באידרא זוטא, הקשר האישי עם בורא עולם. קשר שנמצא בתוך ליבו של כל אחד ואחד, וְעָשׂוּ לִי מְקֻדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם (שמות כה, ח), בתוכו של כל אחד ואחד.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

המקבל עליו עול תורה – סיפור לקראת מתן תורה

!"ועכשיו, מור", הודיע אבא, "רצים"

הריצה, ריצה מהירה בנשימה טרופה על סלעי הבזלת שלהטו בעוצמה תחת השמש הקופחת, היתה רק אקורד הסיום של המסלול, שגם כך היה סוחט ומתיש. אבל מור, אז ילד בן תשע, אהב את הטיולים הללו עם אביו, דווקא בשל התחרויות הללו שהפכו לחלק בלתי נפרד מההווי המשותף שלהם, ואולי למסמר העיקרי. תחרות הריצה עד האוטו באה בהמשך לתחרות השחיה בבריכת המשושים, ל'מי יכול לטפס עד הסלע תוך 4 דקות', ומי יצליח לצעוד במערה החשוכה יותר זמן ללא פנס. התחרויות, הוא יאמר לעתיד, רק העצימו את החוויות, שגם כך היו נפלאות.

כעת הם ישבו זה לצד זה, אב ובנו, על מדף סלע ענק שנמצא מתאים למנוחה קצרה, אחריה יחלו את המסלול הבא שאמור להתמשך אף הוא על פני שש שעות. העובדה שהם צועדים על הרגליים מאז השעה חמש בבוקר, כשלאחר מכן עשו דרך של חמישה קילומטרים בנזק צר, לא נראתה כלל על פניהם שלא שידרו ולו קמצוץ של לאות. "לנוח", חזר אבא על הפתגם המוכר, בעודו מעביר למור את בקבוק המים שלפני מספר שעות היה נציב קרח ועכשיו הוא התבשל בחום, "יש זמן, אבל לא עכשיו. זה עושים בקבר..."

מור מחה עם כנף חולצתו את פלגי הזיעה שנגרו ממצחו, הסיר את כובע השמש מעל ראשו ונופף בו מול פניו, מנסה לשוא להפחית את החום הנורא. עיניו השקיפו על המראה הגלילי הקסום שנפרש לפניו בתמונה פנורמית, מרהיבה, אך אבא קטע את האידליה. "אינן זמן", אמר לו, "שכחת שיש לנו תוכנית?"

התוכנית. ממנה לא זזים. אתמול שרטטו השניים יחד את תוכנית הטיול, וכעת ברור שעליהם לעמוד במשימה, בלי כל אפשרות של חריגה או התגמשות. אם מקבלים החלטה – עומדים בה, בכל מחיר. כעבור דקות אחדות הם צעדו שוב במסלול המפרך. מור מנסה להדביק את פסיעותיו הרחבות של אביו, המדלג על הסלעים האימתניים כאילו היו גרם מדרגות. הוא נשם ונשף, מתקשה להסדיר את נשימותיו, משווע להגעה לאפיק מים שבו יוכל לפחות לצנן את גופו שלהט מחום. אבא, מצידו, לא חשב בכלל על מנוחה. מעת לעת הוא שלף את המפה מהתרמיל הדבוק לגיוו, עיין במיקום וקבע: "מור, צריך להזדרז. אנו בפיגור. עכשיו כבר היינו צריכים להיות ליד עץ האלה."

*

זה מה שמור אהב באביו, דן, את הדבקות במשימה, את החתירה הבלתי נלאית להגעה למטרה, בכל מחיר, בלי הנחות. את היכולת להפוך כל פעולה לתחרות, שבה חייבים

לנצח. גם בבית היו להם אינספור תחרויות, קטנות וגדולות: מי זריז יותר, מי חזק יותר, מי מהיר יותר, מי יספיק יותר, כשתמיד היה אבא זוכה בניצחון. אמנם, פה ושם היתה אמו מתערבת ומבקשת ממנו: 'תן למור לפחות לחשוב שהוא ניצח', אבל אבא, טיפוס עקרוני, משימתי עד לשד עצמותיו וממוקד מטרה, לא היה מוכן לויתורים: "מור, זכור דבר אחד: אם תתאמץ – תצליח. אם לא תעזור לעצמך – לא יהיה מי שיעזור לך. בחיים, חייבים לעבוד קשה כדי להשיג את המטרה".

היכולות הללו של אביו תורגמו אצלו למעשה גם בחיי היום יום.

דן החל את דרכו מאפס, הוא גדל במשפחה נחשלת וחסרת כל. לחיים הוא יצא עם נתוני פתיחה גרועים כמו ילדים דומים לו שגדלו בישובי הפריפריה ומצאו את עצמם בשולי החברה או בצדדים האפלים שלה.

אך יכולת ההתמדה ודבקותו במשימה הביאו אותו למקום שונה לחלוטין. הבית הנאה בשכונת אפקה שבראש העין, שתי המכוניות שניצבו בשעה זו בחניה, והעיקר – החברה המצליחה אותה הקים יחד עם שני חבריו 'מהיחידה', שגם בה הלך שמו לפניו כשכל בוגריה ידעו לספר על יכולותיו בהערצה – סיפרו על כך שהוא אכן הצליח להשיג את היעדים אותם הציב לעצמו. אלו אשר בשעתו נתפסו – לפחות בעיני סביבתו הקרובה – כבלתי ניתנים להשגה, אך במאמץ תמידי ועקבי הם הושגו גם הושגו.

אך גם לאחר שהגיע למעמד איתן, הדינמיות שאפיינה אותו לא התעמעמה. התחרותיות הניעה אותו כמנוע עוצמתי בכל תחום: להשיג יותר כסף, להגיע למעמד גבוה יותר, לבית מרשים יותר, להשפעה רבה יותר, כשהוא קובע לעצמו יעדים אך גם כובש אותם בזה אחר זה. היעדים הללו הפכו לסימן ההיכר שלו, כשבחברה היו משוכנעים שרק בזכותם היא הצליחה לרשום בכל שנה נתונים חיוביים. דן נהג מלכתחילה להציב יעדים שנראו 'בלתי מושגים' אך בעבודה פיזית עקבית הם הושגו.

את המסרים הללו הוא הצליח להטמיע בכל הרבדים, החל מאנשי המכירות, פועלי הייצור ובעיקר בקרב שדרת הניהול. אלו, גם אם היו מתעוררים משנתם באמצע הלילה, יכלו לשמוע את קולו של דן כשהוא מרעים באזניהם: "תחלמו גבוה, תגיעו רחוק".

והמסר הזה נקלט היטב באזניו של מור, בנו יחידו שהיה גם חברו הקרוב. השניים היו דבוקים זה לזה, כשהאב אוהב את בנו כאהבת אב לבנו, אך הבן, מצידו, היה קשור אליו בעבותות. ואם בעבודה ידע האב להעביר היטב את מסריו, ודאי שבכל הנוגע להשקעה בבן לא היו לו כל גבולות. כשמור היה רק בן שלוש, נהגה האם לספר בגאווה, כבר היה האב מעודד אותו להתחרות בתחרויות ריצה והרמת משקלות. בהמשך, ככל שגדל, כבר הפכו האתגרים למורכבים יותר. בדירבוננו הבלתי פוסק של האב השיג מור את הציונים הטובים ביותר, אך בעיקר המשיך לשאוף להגיע ליותר, בכל תחום, בלימודים, בחברה, בכושר. "אתה לא מצויין", נהג האב לומר, "אתה יותר ממצויין. אתה תוכל להשיג יותר, הרבה יותר, אם רק תרצה. אם רק תתאמץ".

זוה עבד. מאז שהוא זכר את עצמו ראה מור באביו דמות שהיא מושא להערצה ולחיקוי. הוא העריץ בכל לבו את האב המצליח, זה שתמיד עמד במרכז החברה, מי שמעולם לא הרשה לעצמו להיכשל, ואשר ידע בכל מצב להשתלט על האווירה ולשנות אותה. הוא היה מבחינתו התגלמות ההצלחה. אין פלא, שמאז ילדותו היתה לו שאיפה אחת ויחידה: להיות כמו אבא.

אך השאיפה הזו לא בדיוק התממשה...

*

המשבר התרחש דווקא בנקודת הזמן שבה הצליח מור לרשום את ההישג המשמעותי שלו. היה זה בסיום שנות הלימודים בבית הספר היסודי התורני שבו למד, אז חזר מור הביתה ובידו התעודה. הציונים ביטאו את הכשרונות, אך בעיקר את ההתמדה שעשתה פרי. אבא עיין בתעודה שוב ושוב ולא הפסיק לבטא את התפעלותו. "מור", אמר, "על זה בדיוק נאמר: יגעת ומצאת תאמין".

עיניו של אבא זרחו. הוא עבר שוב ושוב על רשימת המקצועות, מלטף בעיניו את הציונים הגבוהים. "עם כזו תעודה תגיע רחוק", אמר, ושרטט את העתיד תוך שהוא טופח על כתפיו של בנו: "זכור מה שאני אומר לך. עם כזו נכונות להצליח, עם החריצות שלך, לא יהיה מה שיעצור אותך, מור. לא בצבא, לא באוניברסיטה, אך בעיקר בעסקים. אתה 'וינר' אמיתי. אבל זכור, בכדי להצליח, חייבים להשקיע..."

מור הקשיב, גומע כל מילה, אך בניגוד לעבר, הפעם מחשבותיו נדדו. ליבו לא היה עמו. הוא שמע את המילים של אבא, הכיר גם היטב את התוכנית שאותה שרטט עבורו האב ולא מהיום, כשהוא חוזר עליה שוב ושוב: הלימודים, אחרי כן השירות בצבא, כמובן ב'יחידה', משם לעסקים. דרך סלולה אם כי רצופת אתגרים לא פשוטים, אך דווקא היעד עליו הצביע אביו הפך לאחרונה למטושטש. הוא העז לחשוב על יעד אחר.

משהו בתוכנית שהותוותה עבורו, השתבש לאחרונה והוא החל לחשוב על שינוי כיוון. היה זה לאחר שיחה שעשה עם רב בית הכנסת, בשבת האחרונה בה ביקרו שם כמנהגם. הרב, אברך צעיר, פעיל 'אחינו' וחדור להט שהשתקע לאחרונה בשכונה, יצר קשר עם הנער הכשרוני שהגיע ממשפחה שהוגדרה אמנם כדתית 'לייט', אם כי נראה היה שהוא שואף ליותר. בשיחות שערכו ביניהם בבית הכנסת הוא שם לב שהילד מתחבר מאד ללימודים התורניים, שאמנם היו חלק ממערך הלימודים הבסיסי, אך מור חש שהוא נקשר אליהם במיוחד. "מור", אמר לו הרב בשבת, "אתה חייב ללכת אחרי לבך. לך לישיבה".

ישיבה, המילה הזו פיעמה באוזניו, ומאז הצטלצלה בחללו של בית הכנסת הוא לא ידע מנוח. הוא הסכים לחלוטין עם הרב: לימודי הגמרא קרצו לו. אמנם, גם בבית הספר התורני בו למד היו לימודי הגמרא רכיב בודד בתוך השיעורים, כזה שהשתחל לו בין יחידות המתמטיקה ותרגילי הגיאומטריה והחינוך הגופני, אך דווקא השיעור הזה הצליח לעשות עליו רושם ולהטביע בנפשו חותם. העיסוק בסוגיות פתח בפניו עולמות חדשים,

שהוא חש כי הוא נסחף אליהם מבלי משים. פה ושם יצא לו לשוחח עם רב בית הכנסת, וזה גילה בפניו אופקים חדשים. הוא חשף בפניו שאלה של התוספות, הצביע על קושיה של המהרש"א. פעם אף העז ושטח לפניו 'מהלך' של "רב חיים", דבר שהעסיק את מוחו זמן רב. כל שיחה כזו הצליחה להלהיט את רוחו של מור ולסחוף אותו לגבהים.

בתוככי ליבו חש שזהו מקומו, וכאשר רק אמר לו הרב כי 'אתה אמור להיות בישיבה' הוא מצא את עצמו מתחבר למילים הללו. בדמיונו ראה את עצמו יושב ליד הסטנדר, שקוע בגמרא, לומד סוגיה אחר סוגיה בעמקות, אולי גם מסיים מסכתא. המראות הללו הציתו את דמיונו, אם כי גם הוא ידע שהדמיון הזה לא יסתכרן עם המציאות.

כי אכן, לא היה זה קל. הוא בסך הכל ילד בן ארבע עשרה, המכיר ויודע את דעתו של אביו אותו הוא מעריך ומעריך עד כלות. מעולם לא חלק עליו, מי כמוהו יודע שאבא יודע את אשר הוא אומר, ומאחר והוא מתאר לעצמו מה תהיה תגובתו של אביו – אין פלא כי חשש רק מהרגע שבו יאלץ להתעמת עמו. והאמת, שהוא לא חשש מהויכוח עצמו, כמו שידע כי לא יהיה מסוגל להישיר מבט בפניו של האב, לראות את היגון בעיניו. הרגע הזה שבו יבין אבא שהתוכנית אותה הוא בונה עבורו עומדת בפני סכנה, יהיה מבחינתו רגע הרסני של שבר. ומהפגיעה הזו שתהיה כמו חץ מורעל השלוח לליבו של אביו, ביקש מור להימנע.

וכך הוא סבל והתייסר בחיבוטי נפש לא פשוטים, בימים כמו בלילות. מור, שקשור לאביו בכל נים ונים, אינו מסוגל לראות את אבא בצערו. גם אמו, שהיתה שותפה ללבטיו והיא זו שעודדה אותו לדבוק דווקא בדרכו, טרחה לסייג את דבריה. וכה אמרה: "אני רוצה, אתה רוצה, אבל אבא לא יהיה מסוגל, וגם אנו לא נהיה מסוגלים לעשות לו את זה".

*

ובכל זאת, הרגע הזה הגיע. היה זה בסעודת ליל שבת. אבא ישב בראש השולחן כשהוא ממתין למגש הדגים המובא מהמטבח, ומור קיווה כי האווירה השבתית כעת אחרי הקידוש תשפיע ותקהה את עוצמת הכאב. עכשיו, חשב, זהו הרגע הנכון. כבר אי אפשר לדחות עוד ועוד. הגיע הזמן להטיל את הפצצה.

מור שיחק במזלג, פירר את המושט לפתיתים, ואז זרק כבדרך אגב. 'חשבת, אבא, ונראה לי שאני ממשיך שנה הבאה לישיבה'.

אילו היה מודיע באותו רגע כי החליט לחצות את הגבול ולהצטרף לשורות דאעש, כנראה שההפתעה היתה פחותה בעוצמתה – ההגדרה הזו היתה של אמא, כפי שניסחה זאת לאחר מכן. ברגע הראשון אבא התאבן, הוא הביט בו במבט שנועד לבחון האם זהו בנו או שאולי מדובר במתחזה, אולי במתיחה, אך היכולות האנליטיות שיחקו שוב. מבט נוסף, הפעם מעמיק, בעיניו של הנער, גילו לו שמאחורי המילים הללו ישנה נחישות וציפיה. היה זה שבריר של שניה, אך היה בו בכדי להבין את התמונה המלאה. לימים יאמר שהוא אמנם הופתע, לא מהרעיון – "שיערתני שמור ידבק בלימודים התורניים,

ראיתי את הניצוץ בעיניו בעת שלמד" – כמו מהאומץ של מור להוציא את המילים מפיו, על אף שהוא יודע מה הן יעשו לאביו.

מור הביט אף הוא בפניו וראה כיצד הפליאה מתחלפת בזעם, אך מיד לאחר מכן בא המבע ממנו חשש יותר מכל – מבע של אכזבה. היו אלו בסך הכל כמה שניות, אך בשניות הללו היו מקופלות השנים האחרונות כולן, היחסים ההדוקים בין האב לבנו שכעת נפגעו, אולי ללא תקנה. מור ראה בעיניו של אבא את המבצעים אותם ערך לו, את התחרויות, את הדירבון התמידי להגיע להישגים ולחתור למצויינות, כשלפתע הכל התמוסס ונעלם. ההשקעה רבת השנים התאדתה ברגע. החלומות על בן מצליח, גאוות היחידה, מצטיין המחזור באוניברסיטה, ממציא האקזיט הבא – התפוגגו להם במחי של שתי מילים בלבד: מקומי בישיבה.

אבא הביט במור, משם עבר המבט לאם, שהשיבה לו במבט חוזר. כעבור רגע קם ונכנס אל החדר הסמוך, ממנו יצא כשהוא לבוש בבגדי ריצה. הריצה, נהג לומר, טובה לגוף, אבל בעיקר מנקה את הראש. כשנדרש לקבל החלטה או עמד בפני הכרעה, נהג לצאת לריצה סביב השכונה. גם הפעם לא שינה ממנהגו.

כשחזר, התיישב ליד מור, שעדיין ישב על מקומו נסער. האב התקשה אף הוא להסתיר את רגשותיו, אך כנראה שגם הוא הגיע להחלטה. "אני אוהב אותך, בן", אמר לו בעודו לוגם מבקבוק המים הקרים, "ואני אחריך בכל החלטה. אם קיבלת החלטה ללמוד בישיבה – אנחנו מאחוריך".

שתי זוגות עיניים נתלו בו בהפתעה. מור היה בהלם, אך גם אמו לא הצליחה להבין מה מתרחש. אבל דן שם את הדברים על השולחן: "שמתי לב כבר מזמן שמור נקשר דווקא ללימודים התורניים. הוא אמנם הצליח בכל המקצועות, אך ללימוד הזה הוא התחבר. כשהוא למד לקראת המבחן בגמרא, הוא עשה זאת בהתלהבות אמיתית, לא רק מרצון שנועד להשיג את הציון הגבוה... אז נכון, זה לא מה שאני הייתי מצפה ממנו, והאמת, שאני מאוכזב. אני רוצה לראות אותו מסיים בגרות ויוצא עם מקצוע ביד. לפחות ממשך בישיבת הסדר, למה בדיוק ישיבה תורנית? הרי תוכל להיות מהנדס מצטיין, טייס, רופא, מה לא. אך אם זה מה שהחלטת מור, תפעל כלבבך. אל תיתן לאף אחד שיסיט אותך מהדרך".

אך היתה לו גם בקשה, הנחיה בעצם. "איפה שלא תהיה, מור, זכור שעליך להתאמץ, לא לוותר. גם שם, בישיבה, אתה תהיה הראשון".

את המילים הללו יזכור מור – שבישיבה כבר שונה שמו ל'מרדכי' כפי שהנחהו אחד מגדולי ישראל שליט"א – גם בשנים הבאות. לא שחסרו קשיים, לא שלא היו לו רגעים שבהם חשב להרים ידיים, להתחרט ולחזור למסלול המקביל, זה ששרטט לו אביו והוא נסוג ממנו, אך בעיקר המילים הללו של אבא 'אם החלטת, תפעל כפי שהחלטת' היוו עבורו תמרור. אם מציבים יעד, משיגים אותו ולא נכנעים.

והיה לו את הגמרא - בה הוא דבק ובה מצא את שאהבה נפשו. הוא נקשר לסוגיות, ירד לעמקי רבדיהן, וראה ברכה בעמלו. חריצותו ויכולת ההתמדה שלו – תכונות אותן ייחס לחינוך אותו ספג מאביו – גרמו לכך שהוא הפך לאחד משקדני הישיבה. הוא למד ולמד, רכש מסכתא אחר מסכתא, וצמאוננו לא ידע שבעה. בישיבה הלך שמו לפניו תוך תקופה קצרה כמתמיד ובקיא, כשקשה היה להאמין שזהו 'מור מראש העין', הצעיר המתחיל שרגליו עמדו בהיסוס על המפתן רק לפני שנה...

אך לצד ההצלחה, פיעפעה בתוככי נפשו תחושת החמצה. אמנם, בכל פעם שבה הגיע הביתה קיבלו אביו במאור פנים, אך גם מבלי שיאמר מילה ידע מור לשמוע גם את מה שלא נאמר. עיניו של אבא שבעבר הקרוב נתלו בו בציפיה, שידרו פתאום אכזבה. אבא לא דיבר אמנם מילה בגנות, אך העידוד הבלתי פוסק, החתירה להגעה לפיסגה, הדירבון שהיה לכח מניע – כל אלו נעלמו פתאום מהשיח. מנגד, מור גם התקשה להשלים עם העובדה שדמות האב שעד לא מכבר היתה בעיניו מושא להערצה ולחיקוי, מי שנתפס בעיניו כמצליחן, כפסגת השאיפות, הפכה פתאום לדמות חיוורת, ודאי בהשוואה לדמויות החדשות שהתקבעו בחייו – דמותיהם של רבותיו, ראשי הישיבה והר"מים, שתפסו אט אט נוכחות רבה בעולמו.

וכך הפכו להם המפגשים הללו, הביקורים שערך בבית אחת למספר שבועות או בחודשי החגים, או אלו שבהם הגיעו הוריו לישיבה – והם הגיעו אליו פעמים רבות, מתקשים להתגבר על הגעגועים – לרגעים לא נעימים במיוחד. ליבו של מור נקרע בין החמימות הביתית, אהבת הוריו שגם כעת היתה ללא סייג, לבין התחושה שאחרי הכל, הוא מאכזב את אבא. כמי שגדל משחר ילדותו עם נכונות לרצות את אבא, להתחרות ולהצליח בהגעה לייעדים משותפים, הוא התקשה להשלים עם המציאות שבה התפצלו לפתע הדרכים. פתאום, כך גילה, הוא ואביו החלו לחיות בשני עולמות מנוגדים, ביקומים מקבילים. הם אמנם משוחחים, מדברים, אך כל אחד מהם חי לו בעולם אחר לחלוטין. השפה, השיח, המושגים – כל אלו הפכו לפתע לשונים, דבר שיצר חיץ בין השניים שקודם לכן היו מחוברים זה לזה בעבותות.

וזה כאב. החתירה המשותפת נעלמה, והיא השאירה אחריה חלל שלא התמלא.

*

השינוי לטובה התרחש לו אמנם באיטיות, אך עינו החדה של מור זיהתה את הסממנים, ואלו החלו לרצד מולו, מהבהבים עם סימני שאלה מודגשים. היה זה כאשר הגיע לבית הוריו לקראת ימי בין הזמנים של פסח, אחרי זמן החורף בו עשה חיל. אבא אסף אותו בתחנה שבכניסה לעיר, ומה שצד את עיניו של מור היתה הכיפה שגם בעבר התנוססה על ראשו של אביו, אך כעת היא היתה גדולה יותר. וגם שחורה.

מור ראה, אך שתק. במהלך הנסיעה שם לב למשהו נוסף שאותו לא יכול היה להגדיר. הדיבור של אבא היה שונה, גם משהו בשפת הגוף נראה לו מוזר. הם הגיעו הביתה, וכמו תמיד התיישבה לה המשפחה בסלון, משוחחים על מה שהיה ומה שקורה. אבא אמא

ובן. משפחה אחת, עולמות שונים. אמא הגישה עוגיות ושתייה, אבא התעסק עם המזגן. מור המשיך לבלוש בעיניו, מנסה להניח את האצבע על הנקודה, להבין מה בדיוק השתנה.

אבא היה זה ששבר את הקרח. "אתה יודע מור?" שאל, "בשעתו, כאשר רצית ללכת לישיבה, זה כאב לי ברמות. זה פגע בי עד העצם. היום, אני פתאום שמח על כך. אני שמח שהיה לך את האומץ לעמוד נגדי ולקבל החלטה שונה. שמח שניצחת..."

מה קרה? מור לא הצליח להבין את מה אירע, מנסה להבין מה הסיבה לשינוי הגישה. השיחה קלחה, ובינתיים יצאה אמא שוב למטבח. בחזור היא נשאה עמה את הדואר. הניחה בצד את החשבונות, רפרפה בעיניה על המכתבים, עורכת מיון ראשוני בין הדואר שיושלך לפח, זה שסובל דיחוי וזה ששווה קריאה, ואז חזרה לסלון כשהיא מחזיקה בידה שני מכתבים. שניהם הגיעו מאותה כתובת ירושלמית, אך כל אחד מהם היה ממוען לנמען אחר, אם כי שניהם התגוררו באותו הבית: מכתב אחד היה ממוען לדן לוי, והשני, דומה לו בתכלית, נשלח למור לוי.

מה זה? שאלה כשהיא מוסרת את המכתבים לידי הנמענים, מניחה אותם על שולחן ההגשה, איך אותו מכתב בדיוק מגיע לשניכם? להפתעתה, מיד לכשוזיהו את הלוגו על המעטפה, הסתער כל אחד מהם וחטף את המעטפה בלהיטות. דן פתח את המעטפה, שולף את הדף וקורא את הכתוב בצימאון. מנגד, היה זה מור שעשה את אותו הדבר: פותח, קורא, אך בה בעת מציץ בתדהמה לעברו של אביו.

ואז היתה אמא עדה לדו שיח מוזר, שהתנהל לו בין האב שחיוך צופן סוד נמרח על פניו, לבין הבן שעניו התעגלו בהפתעה

מה, גם אתה?!

כן. גם אני!

ממתי?

כבר חצי שנה...

מור, כך המשיכו הוריו לקרוא לו גם כעת, הביט באביו כהוזה. פיו נפער בתדהמה, בעוד שחיוכו של אבא הלך והתרחב. מור, מצידו, הציץ במכתב שעדיין היה אחוז בידיו, משם העביר עיניים למכתב שהיה בידיו של אביו, אך לא יכל להתאפק.

כמה, אבא?

תשעים וחמש. ואתה?

תשעים...

*

מור התקשה להפנים ולהתאושש, אך אבא הסביר: "לא יודע איך בדיוק זה התחיל, אך מישהו בבית הכנסת הציע להקים שיעור, משהו קצר וקליל בכל ערב. קצת הלכה.

החלטתי שאני הולך. התחלנו עם 'הדף היומי בהלכה' וכך למדנו בכל יום דף אחד במשנה ברורה. אך אתה כבר מכיר אותי... אני החלטתי שאם כבר לומדים, צריך ללמוד 'עד הסוף'.

ברור, קטע מור, אצלך אין דבר כזה 'סתם ללמוד'. אצלך תמיד זה יהיה 'עד הסוף'...
ואבא המשיך:

מה עושים? ביקשתי להיבחן, וכך נרשמתי למבחני 'הדף היומי בהלכה'. וזהו. מאז אני לומד, ואם כבר לומדים הלכה, מתחילים לחיות אחרת. מאז אני לומד גם את ה'דף היומי בהלכה', אך גם 'דף היומי'. אני אמנם לא בישיבה, אפילו רחוק ממנה, אבל כן, אנחנו הולכים ומתקרבים...

"אז מור", אמר ועיניו זורחות, "אתה אמנם פרצת את הדרך, אבל אני אתך. אתה כבר לא לבד"...

"ובכל זאת", ענה מור שחש כי עוד מעט ליבו פוקע וכי רגליו מבקשות לצאת במחול, בעודו מצביע על הציונים – תשעים וחמש לאבא, תשעים למור, "אנחנו סוף סוף ביחד, אבל כמו תמיד, לא ניצחתי אותך. בסוף אתה מנצח".

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

מצות חינוך בתינוק בן יומו ואם אמרו נעשה ונשמע

פְּקֹד אֶת בְּנֵי לְוֵי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וְמַעְלָה תִּפְקְדֵם (ג, טז),
וברש"י: משיצא מכלל נפלים הוא 'נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש' אמר ר' יוסי בר'
שלום למוד הוא אותו שבט להיות נמנה מן הבטן.

והנה ידוע הסיפור של אדמו"ר הזקן רבי דוד משה מטשארטקוב זצ"ל המובא בהרבה
ספרים (נשמת כל חי, כרם ישראל פר' לו, תפארת אדם, ועוד) שבילדותו היו אחיו
הקדושים קורים אותו "דאס ציצית יודל", שהמנהג היה בבית אביו הס"ק מרוזין זצ"ל
שכשנעשה ילד בן שלושים יום, היו עושים לו בגד של ארבע כנפות עם ציצית. כן היה
נוהג האדמו"ר מרוזין עם כל בניו. ופעם אחת, כשהיה רבי דוד משה תינוק קטן בן כמה
שבועות, בכה הרבה מאוד ולא רצה לינק וגם לא יכול לישן, ופחדה המנקת והלכה לקרא
את הרבנית היא אמו.

ונסתה גם היא לשחק עמו ולנענעו ולפעות אליו כדרך שעושים עם הילדים והוא אך
בכה בלי הפוגות, ופחדה הרבנית ואמרה פן הנה הוא חולה וצריך איפא לקרות רופא,
ולא רצתה לעשות זאת בלא רשות בעלה הקדוש זללה"ה. וסיפרה לו איך שהילד בוכה
זה כמה זמן ואין אדם יודע מה חסר לו על כן היא רוצה לשלוח לקרוא איזה רופא.

ושחק האדמו"ר מרוזין ואמר "מען האט אוודאי פארגעסין איהם צו לייגען דאס
לייבצידעקעל מיט די ציצית אין דיע וויקעלליך" (בטח שכחו להלביש אותו במלבושו עם
הציצית). והלכה הרבנית ומצאה שכן הוא והלבישוהו את הארבע כנפות, ותיכף פסק
מלבכות, ועל כן קראו אחיו שמו "דאס ציצית יודל".

ובספר אמרי טוב (סוף פר' שלח לך) מהרה"ק רבי נחום מבורטשין נכד הרה"ק ר' יהודה
מסטרעטין זצ"ל (ומגדולי חסידי אדמו"ר הזקן מטשארטקוב) איתא וז"ל "על ידי מצות
ציצית יכול לשמור את נפשו מכל רע בכח שם שד"י כי שד"י ישמרך מכל רע בכח מצות
ציצית שמחנכין תינוקות ישראל שילכו בציצית, צריך להלביש את בנו בציצית כשהוא בן
חצי שנה ואז נשמר התינוק מכל רע". ואולי למד כן ממעשה הנ"ל דאדמו"ר הזקן.

אמנם לכאורה מנהג זו צ"ב להתחיל מצות חינוך מתינוק בן חודש, ואכן בשו"ת ערוגת
הבושם (או"ח ס' ר"י) כתב שאין לחנך קטן פחות מבן ג' שנים מדכתיב "שלוש שנים יהיו
ערלים" וכן כתב הרה"ק המנחת אלעזר ממונקטש במכתב אחד (הובא בספר אגרות
שפירין מכתב רח"צ) "שמעתי מקדוש אחד מדבר זי"ע אשר קרע את הציצית מד' כנפות
שלבשו לילד פחות מג' שנים, ואמר כי המה בבחינת ערלים בלי מצוות".

ובספר חינוך ישראל (פר' א ס"ק כ) מהגרי"ד הארפענעס שליט"א כתב דאולי מחמת
גודל קדושת בני הס"ק מרוזין לא שייך אצלם בחינת ערלה הנ"ל עכ"ד. ואכן בכתבי

חסידיים מובא עוד דכשאדמו"ר הזקן מטשארטקוב היה נער בן שבעה שנים, למד עם מלמדו הפטרת פרשת מטות, וכאשר הגיע לפסוק זה שירמיה הנביא אמר על עצמו (ירמיה, א, ו) "לא ידעתי דבר כי נער אנכי" **אמר אל מלמדו בלשון בתמהון:** "וואס! א נביא איז אויך אמאל גוועזן א אינגל? איך געדיינק שוין נישט ווען איך בין גיוועזן א אינגל!" (מה! הנביא היה גם פעם ילד קטן, אני כבר לא זוכר מתי אני הייתי ילד קטן!).

המשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל היה רגיל לומר: כמה צדיקים אבדנו וכמה גדולי הדורות הפסדנו, בגלל שלא שמעו את דבר ה' "אל תאמר נער אנכי". כל אחד צריך לומר לעצמו, לא משנה באיזה גיל ובאיזה מצב, אני יכול להגיע לדרגות גדולות בדביקות ואהבת ה', וכו' ואל תאמר נער אנכי. ובוז מבואר דברי אדמו"ר הזקן הנ"ל, שקיים בנפשו הציווי "יסוד החסידות ושורש העבודה שיתאמת אצל אדם מה חובתו בעולמו", ומשנותיו הראשונות היה כבר עמל על עצמו להתעלות ולהשיג גדולות ונוראות.

ויש להרחיב הדיבור בזה, וראה דברי המשנה ברורה (ס' שמ"ג ס"ק ג) "**ודע דשעור החינוך במצות עשה הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי ענינו**" עכ"ל, וע"ע בזה בגמ' ברכות (לא:): שעלי הכהן רצה לענוש שמואל הנביא כשהיה רק בן שתים, וביאר שם הצ"ח (שם סוף ד.ה. אמר להן) "כי לפי רוב חכמתו ראוי להענישו אף שקטן אינו בר עונשין, זה שחכים טובא בר עונשין הוא לפי חכמתו". וכן איתא בבעלי תוס' עה"ת (פר' וישב) בשם רבי יהודה החסיד וכן במזרחי ובבנין אריאל שם לבאר למה מתו ער ואונן אע"פ שלא הגיעו ליי"ג שנים ולא היו בני עונשין, אולם מאחר שכבר נעשו בני דעת בקטנותם לכן נתחייבו כגדול.

ובספר מעדני יוסף (ערך תינוק) מחו"ז הרב יוסף היילפרין ז"ל יישב בזה קושית הפני יהושע על המשנה (סוכה כח.) "קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה, מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסכך על גבי המטה בשביל הקטן". ובגמ' שם (כח:): הקשה שמעשה לסתור הוא ותירץ דשמאי עשה כן רק דרך חומרא דהא מן הדין קטן הצריך לאמו פטור מן הסוכה. והקשה הפני יהושע שלכאורה אין טעם לחומרא זו, דמה חינוך שייך בקטן בן יומו שאין בו דעת כלל לחייבו במצות עשה עיי"ש תירוצו.

וכתב במעדני יוסף שלפי עובדא הנ"ל דאדמו"ר הזקן מטשארטקוב לא נפלאה היא ששמאי רצה להחמיר שיכניסו תינוק בן יומו לתוך הסוכה, שאם כי מן הדין הלכו אחר הרוב, ורוב תינוקות אין בהם דעת ולכן פטרו תינוק בן יומו, אבל שמאי שהיה יודע שיש מיעוט שכבר מבינים מיומן הראשון, ואפשר שהכיר בנכדו שהוא היה מן המיעוט האלו, לכן החמיר לחייבו בסוכה. וכן מצינו בירושלמי כתובות (פרק ה' הל"ו) **ששמואל אמר שהוא הכיר את המיילדת שלו שבצאתו מרחם אמו היה בו דעת להכירה, ור' יהושע בן לוי אמר שמכיר וזוכר הוא עדיין להמוהל שמל אותו, ור' יוחנן אמר שהוא מכיר להנשים שהיו נקבצות לבוא אל אמו להיות לצוות לה בעת לידתו עיי"ש.**

ובכתבי הרה"ח המפואר ר' אלטר מאיר ז"ל גם יישב קושית הפני יהושע באופן דומה, וכתב שלפי המעשה הנ"ל של אדמו"ר הזקן שלא היה אפשר להשקיטו רק כאשר הלבישו

אותו בציצית, כן י"ל בנכדו של שמאי הזקן היה אותו הדבר, הילד היה בוכה מאוד וא"א היה להשקיטו עד שבא שמאי הזקן והבין שנכדו בוכה משום שרוצה להיכנס לסוכה, וכאשר פיחת את המעזיבה וסיכך על גבי הילד הפסיק הילד מלבכות. וכתב ר' אלטר שדבר זה נפל בדעתו בדרך נסיעתו לטשארטקוב לפני הושענא רבה תרס"ה, והציע הדברים לפני הגאונים רבי שלמה מפעלעשטין זצ"ל (בעל גנוזי חיים) והגאון ר' יהושע ווידערקעהר הי"ד (בעל חידושי מהרי"ו) והגאון ר' דוד רייז זצ"ל (בעל שושנים לדוד) שנסעו בעמו, והסבירו מצא חן יפה בעיניהם.

הרי מכל הנ"ל אנו רואים דאם כי גיל החינוך מתחיל בדרך כלל מבן ג' שנים, אבל יש ילדים חריפים בני סגולה שהם יוצא מן הכלל ובהם מתחילים מקודם. אמנם עדיין יש לעורר על זה מדברי הרה"ק מבורשטין הנ"ל שכתב **"צריך להלביש את בנו בציצית כשהוא בן חצי שנה"**, ודבריו איירי לכל אחד ולא רק לבני קדושים ולילדים חריפים.

ואכן כן מצינו בשבט לוי שנמנו **"מבן חודש ומעלה"** (במדבר ג, טז) וביאר שם רש"י: **"משיצא מכלל נפלים הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש** אמר ר' יוסי בר' שלום למוד הוא אותו שבט להיות נמנה מן הבטן". ובדרש משה מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל העיר שמזה נראה שתינוק בן לוי שהוא רק בן חודש אחד כבר הוכתר ליקרא **"שומר משמרת הקודש"**, וביאר שמאחר ששבט לוי הוקבעו לעבודת ה' לכן בניהם התחנכו **מבן חודש לעבודת ה' ומיד שנעשו בן חודש כבר התחילו לחנך אותם** בדרך התורה והיראה, משא"כ שאר ישראל שמצד טרדות האבות אינו ידוע אם בניהם יתגדלו בתורה כראוי, אין למנותם עד שהוא בן עשרים ובן דעת ורואין שהוא בן תורה. ומסיים הגר"מ פיינשטיין **"ויש ללמוד מזה דאם ההורים הם בני תורה ונוהרים במצות ה' ובכל לבם ונפשם שואפים הם להיות שומרי תורה ומצוות יש לנו לומר גם תיכף שנוולד שהוא שומר משמרת הקודש"**.

וכן איתא בירושלמי (יבמות א ו) עה"פ את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה **גמולי מחלב עתיקי שדים** ור' דוסא בן הורכניס פירש הפסוק הזה על ר' יהושע **"שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתבדקו אזניו בדברי תורה"**. הרי שחינוכו התחיל כשהיה תינוק מוטל בעריסה.

והנה בעת קבלת התורה כתיב (שמות יח, ט) **"ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה"** הרי שכל העם מגדול ועד קטן קבלו עליהם את התורה, וכן איתא במדרש רבה (פר' מב, א) **"דור המדבר כשהיו בסיני היו ששים רבוא של זקנים וכן של בחורים וכן של נערים וכן של נשים, כיון שבאו לסיני וקבלו עליהם מלכותו של הקב"ה וענו כולם קול אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"**.

והנה הדבר צריך תלמוד, דהא גמרא ערוכה היא (כתובות יא.) דקטן שנתגייר בקטנותו **"הגדילו יכולים למחות"** וכתב שם רש"י דזהו אפילו אם נתגיירו אם אביהן, ואם כן במאי הועילו קבלת הנערים שאמרו נעשה ונשמע, הא כשהגדילו יכולים למחות. (ולא ראיתי מי שעמד בקושיא זו).

ולפי דברי הירושלמי הנ"ל שהאמוראים הק' כבר היה בהם דעת בשעת לידתם להכיר מה מתרחש סביבם, מסתברא דגם דור המדבר שהיו "דור דעה", היה בילדיהם דעת כנ"ל, ובדיני נדרים איתא בגמ' נדה (מו:): דמופלא הסמוך לאיש נדריהם ושבועתם קיימים, והגם דהיינו רק בקטן שהגיע לי"ב שנה ויום אחד וקטנה מבת י"א שנה ויום אחד, שבדקו אותם ויודעים לשם מי נדרו או נשבעו דאז נדריהם ושבועתם קיימים, אבל למטה מגיל זה אינם נחשבים כמופלא הסמוך לאיש, אולי הדור דעה היה להם דין של מופלא סמוך לאיש כבר משנות ילדותם וכנ"ל ולכן מאחר שקבלו התורה עליהם בדעה שלימה אין אומרים בהם "הגדילו יכולים למחות".

וראה בישמח משה (פר' תזריע ד.ה. אדם כי יהיה) דמתחלה נקט בפשיטות "קטנים יונקי שדים שאין בהם דעת לא היו בכלל מקבלי התורה". ולאחר שהאריך בפלפול נפלא, חזר מדבריו וכתב "לפי המבואר במדרש פרשת יתרו (שמו"ר פכ"ח ו') 'קול ה' בכח (תהלים כט ד), בכחו לא נאמר אלא בכח, לפי כחו של כל אחד, הזקנים לפי כחן, והבחורים לפי כחן, והקטנים לפי כחן', אם כן משמע דגם קטנים קבלו לפי כחן ועל פי ניסי, ואם כן לפי זה נפל בבירא התירץ שכתבתי, כיון דקטן היה גם כן בכלל מקבלי התורה. ואף דנראה לומר דאין מזה סתירה להתירץ שכתבתי דאף אם קטנים קבלו לפי כחן, דוקא קטנים שיש בהן כח וקצת דעת ודבור, אבל לא יונקי שדים ותינוק בן יומו, מכל מקום אפשר לומר כיון דגם קטנים קבלו התורה, ורצון הבורא היה שיקבלו הכל אפילו קטנים, ודאי דכולם קבלו בדרך ניסי והיפלא מה' דבר, ושירת הים יוכיח שאפילו יונקי שדים ועוברים במעי אמן אמרו שירה (ברכות נ.)." עכ"ל.

ויש להוסיף על דברי הישמח משה, שבשעת מתן תורה כל החולים נתרפאו והגם שלשון חז"ל היא "מלמד שלא היה בהם סומא חרש אלם", וכדהביא רש"י בשם המכילתא עה"פ (שמות פרק כ פסוק טו) "וכל העם רואים את הקולות" – "מלמד שלא היה בהם אחד סומא, ומנין שלא היה בהם אלם ת"ל ויענו כל העם, ומנין שלא היה בהם חרש ת"ל נעשה ונשמע". ומדברי המכילתא נראה שלא כל המומים והמחלות נתרפאו רק שלשה דברים אלו, אבל בספרי המפרשים מבואר שנתרפאו כולם מכל המומים ומכל המחלות וכלשון הצרור המור עה"פ (שמות טו, כה) "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה', וכו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך", וזהו שארו"ל שכולם נתרפאו במתן תורה, וזהו כי אני ה' רופאך, מכל וכל".

וכן כתב המלבי"ם (במדבר א, ג) "מבן עשרים שנה כל יוצא צבא, היינו שראו אם הוא גבור חיל ראוי לצאת לצבא ואם אינו בעל מום וחלש, והגם שאז היו כולם אנשי חיל שלמים וגבורים שכל בעלי מום נתרפאו בעת מתן תורה כמ"ש חז"ל, זה היה ענין נסיי, והעברת המנין היה כפי הטבע שנצטוו להשגיח ע"ז אם כ"א ראוי לצאת לצבא".

והנה חז"ל כללו "חרש שוטה וקטן" בחדא מחתא, שהם פטורים מן המצות שאין בהם דעת, ואם כן אין מסתברא לומר שרק החרש נתרפא כדי שיכול לקבל התורה כראוי, והשוטה לא התרפא. ובודאי שגם מי שהיה שוטה התרפא ונעשה בר דעת כדי שיקבל התורה בדעה שלימה, ואם כן י"ל דה"ה הקטנים נתמלאו בדעה שלימה הגם שהיו קטנים ואמרו נעשה ונשמע וקבלו התורה עליהם באהבה רבה.

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

ביאור שורש 'שמר' – השמירה למטה והשמירה מלמעלה

וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת (א, נג). וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶתוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לִפְנֵי אֱהֹל מוֹעֵד לְעֶבֶד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. וְשָׁמְרוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֱהֹל מוֹעֵד וְאֶת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן... וְאֶת אֲהֲרֹן וְאֶת בְּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם וְהָזַר הַקָּרֵב יוֹמֵת (ג, ז-י).

על הענין של 'משמרת' כתב רש"י: "כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו, קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון משנה", וצריך להבין מה הקשר בין זה לענין של 'שמירה' ו'שומר' שהוא ענין של השגחה וזהירות, ובפרט בפסוק שלפנינו משתמש עם שני הנושאים ביחד, שאומר 'ושמרו את משמרת', ולכאורה הפירוש הוא שישגחו על המינוי שלהם שיהא כתיקוננו, אך אם כן היה צריך לומר 'ושמרו את משמרתם' ולא 'את משמרת משכן העדות', שהרי הם הממונים על כך, ולא המשכן ממונה על עצמו, וצריך לומר שהמינוי עצמו יש לו קשר למושג של 'שמירה', ולכן פעולת המינוי נעשית על ידי 'שמירה', וכל זה צריך ביאור.

ידוע גם מה שאומר רש"י (בראשית לז, יא) על פסוק "ואביו שמר את הדבר" – "היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן (ישעיה כו ב) שומר אמונים וכן (איוב יד טז) לא תשמור על חטאתי, לא תמתין". וצריך להבין מה הקשר בין הציפיה הזו לענין של 'שמירה'.

ונראה שהנקודה של שורש 'שמר' הלזה הוא: 'שימת לב ומסירות'!

כי השומר צריך לתת לב להביט ולהשגיח אם מתקרב איזה משהו היכול להזיק לענין הנשמר, מוטל עליו לתפוס כל מיני סיבות היכולות לגרום בעקיפין לנזק, ועליו לא רק להתריע עליהם ולהזעיק עזרה, אלא אף למסור את עצמו וגופו לעשות כל השתדלות למנוע את הנזק, לעצור את הפגע.

וזהו הענין של 'אביו שמר את הדבר', שכאשר יעקב שמע שיוסף עתיד להיות מלך, החל לבו להביט ולהתעניין ולראות איך שמגיעים סיבות והתפתחויות אשר יכולים לגרום למלוכה הזו, הסכים גם לסייע לכל ההתפתחויות הללו.

ונמצא ש'שומר' רגיל נותן לב ומשגיח שלא יגיעו מזיקים ולא יגרמו נזקים, ויש 'שומר' הפוך שנותן לב להבחין אם מגיע משהו המועיל ומטיב שיוכל לסייע להם.

והענין של 'משמרת' הוא שאדם ממונה על משהו, כגון שנעשה גבאי בבית הכנסת, והוא צריך את שני הענינים, צריך להשגיח שלא יארעו נזקים בבית הכנסת, וצריך לראות כיצד לשפר ולשכלל יותר ויותר את המקום, וכיצד לנהל אותו כראוי וכנכון.

ומעתה מובן, שכל חפץ שאינו הפקר יש לו את 'משמרתו' – שהם המחשבות הסובבות אותו, כי הבעלים חושב כיצד להגן על הדבר ולפעמים כיצד לתקן אותו יותר ולהשתמש בו.

ולכן ה'משכן' מצד טבעו יש לו משמרת, כי הוא דבר יקר וחשוב, ודורש להתעניין בשלומו וטובתו ולהשתמש בו, וכאשר מישהו מקבל את המינוי להיות זה החושב את המחשבות הללו ונותן את לבו לכך ומוסר את גופו להשתדל בכך הוא מקבל את ה'משמרת' הזו, כאילו שהמשכן עצמו כבר לא צריך לדאוג לעצמו, יש מישהו שלקח את עול האחריות.

והנה נזכר בפסוקים שהלויים ישמרו את 'משמרת כל העדה', ואת 'משמרת בני ישראל', ועיין במפרשים מהו הכפל הזה, ויש לפרש כך:

ש'משמרת כל העדה' הכוונה שבעצם היו העדה צריכים להתעסק במשמרת הזו, והלויים מקבלים על עצמם את אותה 'משמרת'.

ו'משמרת בני ישראל' הכוונה שגם אחר המינוי של הלויים עדיין יש 'משמרת' השייכת לבני ישראל, כי כולם מוטל עליהם לראות שכבוד המשכן לא יתחלל וכו', וכמו שבבית כנסת – במדה מסוימת – כל המתפללים צריכים להשגיח על הסדר והנקיון וכו'. ואומר הפסוק שהלויים ממונים על זה, דהיינו, שהלויים צריכים לקחת אחריות על העדה, עליהם להשגיח שהעדה יעשו את המוטל עליהם, וכמו שמצוי שגבאי בית כנסת יתלה מודעות ויעורר להחזיר ספרים למקומם ולשמור על הנקיון וכו'.

וגם המשמרת הזו יש בה שני חלקים, כי אפשר לעורר להיזהר על החפצים והכלים, ואפשר לעורר להיזהר על ה'הדרת קודש', שהבאים לבית ה' יתהלכו שם בחרדת קודש, ובודאי לא יתעסקו שם עם דברים שהם היפך הקדושה, ואולי לכן מסיים הפסוק 'לעבוד את עבודת המשכן' שיזכרו שבאו לשם כדי לעבוד את העבודה הראויה למקום הזה.

וכיום יש מקומות קדושים שיש הרבה המתמנים לשמור על החיצוניות והניהול, לפעמים גם נלחמים על זה, אבל מעט מאד יש המתמנים 'לעורר על החרדת קודש' שצריך להיות במקום קדוש, ומבואר מהפסוק שלפנינו שזה בעצם 'משמרת בני ישראל', כולם אחראים על כך, ואם אין ממונה להזהיר על אחרים, צריך כל אחד לשמור את המשמרת שלו.

*

בברכת אלקי נשמה אומרים: "נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה... ואתה משמרה בקרבי", והנה לא אומרים 'ואתה שומרה בקרבי', אלא 'אתה משמרה בקרבי' משמע שאתה נותן לה את היכולת לשמור על עצמה, להיות 'משמרת', וההסבר בזה הוא לכאורה כך, שה' שולח לאדם אותות וקולות של זהירות, אדם שומע קול פנימי לא להיכנס למקום סכנה וכו', להתרחק ממקום שיכולה להיתפתח שם סכנה, ואת הקולות הפנימיים הללו שולח ה' לנשמתו, היא קולטת שמצב פלוני הוא 'סכנה', ומיד הופכת לשומרת המזהירה את הגוף וזועקת לו להתרחק...

ויש לומר שהענין הזה נכלל גם בברכת 'ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום', כי טבע העולם הוא שכאשר משנה תנוחה לצאת או לבוא מתבונן האם אין איזה חשש סכנה בשינוי הזה, ועל כך מבקשים שה' ישלח לנו את האותות הנכונים שיורו לנו אז, באם אכן צריך להימנע מהיציאה או הביאה.

*

ועומדים אנו לפני זמן מתן תורתנו שכהקדמה לו כביכול אומר לנו ה': וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלְי וּשְׁמֵרְתֶם אֶת בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ (שמות יט, ה).

ולאור כל המבואר לפנינו יש לפרש כך, שהנה ה' כרת ברית עם ישראל לקיים את התורה, אך יתכן שיהודי יכשל בהלכות שלא באשמתו, מחמת כל מיני סיבות צדדיות, ועל זה אומר הפסוק 'אם שמוע תשמעו בקולי' – שאם יתן יהודי את לבו להקשיב לקולות הקלושים החולפים במצפוננו, ויבין שה' שולח אותם אליו, כי כמו שה' משמר את נשמתו בקרבו על ידי איתותים הללו כמו כן שולח לשם גם קולות המזהירים ומעוררים להתרחק מכל משהו היכול לפגוע בנקיון ובזוך של נשמתו, ולא יזלזל בקולות הללו בהצטדקות שעל פי הלכה לא צריך לחשוש כל כך וכו', אלא יקבל עליו את ה'משמרת' הזו, יאמר לעצמו: קבלתי את התורה בברית, ההתחייבות הזו היא על אחריותי, אני צריך להיות השומר המקשיב לכל רחש וצל של סכנה וכשלון, אני צריך להקשיב בכל יציאה וביאה מה עלולים להיות התוצאות – זה יתן לו את המעלה להיות סגולה מכל העמים.

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר

שכרם של ההרים שרצו שתינתן עליהם התורה

וישפן כבוד ה' על הר סיני (שמות כד, טז)

בתחילת שירת דבורה^מ (שופטים ה) נאמר 'אנכי לה' אנכי אשירה וגו', וברש"י הביא ממדרש, וזה לשונו: "לא קפח הקב"ה שכר תבור וכרמל שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בבושת פנים, אמר להם הקב"ה סוף שאני פורע לכם כפלים. נאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך' - בתבור ייאמר 'אנכי אנכי', נאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך' - בכרמל ייאמר כפול 'ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים' בימי אליהו.

ומקור לדברים תמצא במדרש (ילקוט שמעוני שופטים פרק ה): "ואף על פי כן פרע להם הקב"ה שכרן בטירוף שנטרפו ובאו. בתבור נפל סיסרא וחילותיו ונעשה לישראל ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה, בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר שני פעמים: ובכרמל נתקדש שמו של הקב"ה, ונאמר בו (מלכים-א יח, לט) ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים כנגד אנכי ה' אלקיך^{מא}.

וגם במגילה (כט, א) נאמר, שבזכות שבאו שיתנו עליהם את התורה נקבעו הרים אלו בארץ ישראל^{מב}.

ובפסיקתא^{מג}: רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות בית המקדש על גביהן מה טעם והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים והם אומרים שירה.

ובעטרת משה להגה"צ ממאקאווא זצ"ל: הרי אמרו דלעתיד לבוא יתאחדו הר סיני עם הר המוריה עם הר תבור וכרמל, ורמז מה שנקרא התלמוד בחלקו 'מסכת' ראשי תיבות מ'זריה סיני כ'רמל ת'בור^{מד}.

*

^מ בודאי מתקשר זאת עם מה שהזכירה דבורה בשירתה תכף את ריב ההרים במתן תורה [לדעת התרגום וחלק מהמפרשים] 'הרים נולו מפני ה' וגו', ובתרגום יונתן: "טוריא זעו מן קדם ה', טורא דתבור טורא דחרמון וטורא דכרמלא מתרגשין דין עם דין, ואמרין דין לדין, דין אמר עלי תשרי שכנתה ולי חזיא, ודין לדין אמר עלי תשרי שכינתא ולי חזיא, אשרי שכנתה על טורא דסיני דהוא חלש וזעיר מכל טוריא".

^{מא} וביאר זאת מרנא החתם סופר (הפטרת בשלח): ונראה לי לבאר, כי בהר סיני אמר הקב"ה ית"ש אנכי ה' אלקיך, ובתבור וכרמל אמרו בני אדם, דבורה בתבור וישראל עם אליהו בהר הכרמל, אך זה הוה כבחינת תורה שבע"פ נגד תורה שבכתב. תורה שבעל פה חשוב פעמיים כתורה שבכתב.

ולכאורה עדיין אין הדבר מובן כל כך, שהרי לכאורה אנכי שבשירת דבורה לא נאמר כלפי שמים אלא מפי דבורה הנביאה? זאת מבאר בדרשות מהר"ם בנעט (דרוש לז), כי אמרה דבורה, "אנכי" שאמר הקב"ה בהר סיני על זה גופא אשירה ואומר לאלקי ישראל שהודיע אלקותו יתברך לישראל [וראה עוד בשערי אורה, ר"מ ברגמן, פרשת בשלח].

^{מב} וראה במרכבת המשנה על התורה למהר"ש חעלמא מה שכתב בפסוק זה שבספר שופטים לבאר על פי זה.

^{מג} הובא בילקוט שמעוני.

^{מד} ובספר יפה נדרשת (ר"י פרידמאן) הביא דבריו מעט בשינוי, שאף שבעצם לא ניתנה התורה רק על הר סיני אבל שאר ההרים גם כן היה להם שייכות עם התורה, וזה נרמז בתיבת מסכת.

מעלת מי שרוצה ומשתדל

רואים אנו מכאן כמה חשוב ויקר בעיני נותן התורה מי שרוצה ומשתדל לזכות בתורה! ואפילו אם נדחה, מסיבות מוצדקות, וחזר בבושת פנים – מכל מקום את שכר 'טירופו' בעת שבא לזכות בתורה - לא הפסיד!!

ננסה ונתאמץ שוב ושוב לזכות בכתרה של תורה, אם לא זכינו עד עתה – אולי נזכה בהמשך, כידוע שהיאוש הוא אך למותר, ועל דרך אבנים שחקו מים... וגם מי שימיו עברו ו"לא יצא ממנו" כלום, כמה גדול נועם שכרו על עצם המאמץ! על עצם הרצון והשאיפה!

והדבר מתאים במיוחד לאור העובדה שהתבור והכרמל שניהם גובלים את נחלת זבולון [הכרמל מדרום-מערב והתבור מצפון-מזרח^{מדי}], מי לך כזבולון אשר לרוב חפצו למצוא קשר ושייכות עם התורה לחוף ימים ישכון להטיל מלאי לכיסם של תלמידי חכמים.

יש לדמות זאת למה שמצאנו לגבי תמנע, שבקשה להדבק לאברהם יצחק ויעקב, ואמנם הם מנעו ממנה זאת ומכל מקום היה רצון טוב, ולבסוף מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. (אהלי שם^{מו})

אמר רבינו בעל בית הלוי זצ"ל, כי מי שמזמין עצמו להיות תלמיד חכם, שמזמין את גופו להיות ה"קלף" בשביל התורה שבעל פה, הזמנה מילתא, ומיד חלה עליו קדושת התלמיד חכם!!

והוסיף הרב אברהם יעקב הכהן פאם זצ"ל^{מו} כי אפשר למצוא את חידושו של הבית הלוי מרומז בדברי הרמב"ם הידועים (סוף הל' שמיטה ויובל): "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מבאי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדיל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים וכו'". הרי שכותב הרמב"ם שמי שנדבה רוחו אותו לקדש עצמו, מאותה שעה נתקדש קדש קדשים!

*

שכר 'הקדימו' ובאו – תורה הבאה ביוזמת האדם

וב'שבטי נחלתך' מוסיף ומטעים, כי שכרם של התבור והכרמל בא להם מפני שהקדימו ובאו, וגילו בזאת את הרצון בתורה, ובזה זכו שבהם יהיה הגלוי של רצון של בני ישראל לקבל את התורה עד שהיא תבוא גם מצידם [שבכרמל אמרו ישראל 'ה' הוא האלקים', ובתבור 'אנכי לה'"].

^{מדי} שבטי נחלתך, ר"מ שלנגר, עמ' 151.

^{מו} אוצר ההפטרות, הפטרת בשלח.

^{מז} קובץ 'המתיבתא', שנת תשנ"ח, עמ' תקלב.

וזו בחינת תורה שבעל פה, שהיא באה מצד האדם, כמו שאמרו בתחילה 'בתורת ה'
חפצו' ולבסוף 'בתורתו' יהגה יומם ולילה' שהתורה היא שלו, וכאומרם חכם שמחל על
כבודו כבודו מחול, תורה דיליה היא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה (ע"ז יט, א;
קידושין לב, ב). [וכיון לדברי מרנא החתם סופר שאמר כן מצד אחר, ראה הערה^{מ"ח}]

---

^{מ"ח} החתם סופר מבאר (והובא כבר בהערה לעיל) שמעלת התבור והכרמל היא מעלת תורה שבעל פה (הפטרת בשלח): "ונראה לי לבאר, כי בהר סיני אמר הקב"ה יתברך שמו אנכי ה' אלקיך, ובתבור וכרמל אמרו בני אדם, דבורה בתבור וישראל עם אליהו בהר הכרמל, אך זה הוה כבחינת תורה שבעל פה נגד תורה שבכתב. תורה שבעל פה חשוב פעמיים כתורה שבכתב".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

**"אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה" (אז
קיבלו את הכח של 'מצווה ועושה' והופקעו בני נח מינה)**

עַמֵּד וַיִּמְדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם (חבקוק ג, ו)

בני נח מוגדרים 'אינם מצוים ועושים'

א [בגמ' בב"ק (לח, א) מובא: "אמר רב יוסף "עמד וימודד ארץ ראה וכו'", מה ראה?
ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום, עמד והתירן להם איתגורי אתגר.
א"כ מצינו חוטא נשכר?! אמר מר בריה דרבנא לומר, שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין
עליהן שכר. ולא, והתניא ר"מ אומר מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול,
ת"ל "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", כהנים ולוים וישראלים לא נאמר, אלא אדם,
הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, אמרי אין מקבלים עליהן שכר
כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה, דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה יותר
ממי שאינו מצווה ועושה".

ומבואר שבגלל שלא רצו לקבל עליהם שבע מצות, לכן עמד והתיר להם ומכאן ולהבא
אינם נחשבים כמצויים ועושים אלא כמי שאינם מצוים ועושים.

ותמה הקרן אורה, ממה שמבואר בגמ' בפסחים (כב, ב) "תניא רבי נתן אומר, מנין שלא
יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח? ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול" – הרי
מפורש שיש איסור של לפני עור לתת אבר מן החי לבן נח, ואם בן נח נחשב כמי שאינו
מצוה ועושה, מדוע יש איסור לפני עור.

אולם פשוט וברור, שכונת הגמ' רק שאינו נוטל שכר, אבל ודאי שחייבים המה בכל הז'
מצות. וכפי שכותב הרמ"ע מפאנו (שו"ת סי' ל) שהושטת אבר מן החי לבן נח לאכילה
לא הותרה, אע"ג דדרשינן ראה ויתר התיר להם ז' מצות, דה"ק הותרו להם ועתידים
ליתן עליהן את הדין (וע"ע מש"כ בשו"ת סי' קכג. וכן תמה החת"ס חו"מ ח"ה סי' קפה
כנגד הפנ"י).

ויסוד הדברים מפורשים ברש"י בע"ז (ו, א ד"ה ולפני) שכותב על הדין של לפני עור
במכירת בהמה לבן נח שעובד בה לע"ז, וז"ל: "ולפני עור דמזבין ליה בהמה ומקריבה
לעבודת כוכבים, ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות כו'. ונהי דאמרן עמד
והתירן, מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן
ואע"פ שאין להן שכר בקיומם".

ועלינו לבאר מהו הענין שהם מחויבים בה ואעפ"כ אין להן שכר בקיומם (וכבר עמד
בזה האור שמח פ"ז מהל' איסור"ב הי"ד).

גדר 'בן תושב'

בן גדולה מזו מבואר בריטב"א במכות (ט, א) שיש שני דרגות של בן נח בז' מצות. יש בן נח שמקיים את ז' המצות שמחוייב בו, ויש גוי שבא לפני בית דין של ישראל, ומקבל על עצמו לשמור את ז' המצות שהוא מחוייב בו, ואז הוא נחשב 'גר תושב' שהוא בדרגה גבוהה יותר. וזה עפ"ד הרמב"ם (פ"ח מלכים ה"י) שכותב: "וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח^{מט}, וכל מי שלא יקבל יהרג, והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום, וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים^{נ"ו}."

ומה החילוק בין סתם 'בן נח' לגר תושב? כותב הריטב"א שם, שהנפק"מ הוא אם הוא נחשב בכלל גדר של 'מצוה ועושה' או של 'אין מצוה ועושה'. שהרי מבואר בסוגית הגמ' בב"ק הנ"ל, שמעת מתן תורה נחשבים אוה"ע כמי שאינם מצוים ועושים, אבל אם מקבל הבן נח על עצמו לקיים את הז' מצות, הוא נחשב כ'מצוה ועושה'.

וגדר הדברים מבאר הגר"ש רזובסקי זצ"ל (מכות ט, א הע' מז): "דאף שנשארו באזהרתן, מ"מ הופקע מינייהו חלות שם ואיסור ומעשה מצוה בעצם, דלאו בני מצוה ואיסורין נינהו, ורק אזהרת גברא וגזירת מלך בעלמא הוא דרמי' עלייהו, ועל המראת האזהרה הוא דנהרגין. ולפי"ז שפיר מוספת בהן הקבלה חלות דינים ואיסורים" עכ"ד.

ועלינו להבין מהו הגדר של סתם "בן נח" שמוגדר אינו מצוה ועושה, לעומת "גר תושב" שקיבל על עצמו לשמור ז' מצות שמוגדר "מצוה ועושה" – הגם שכאמור שניהם באמת מצווים ועתידיים ליתן את הדין בעברם על ז' המצות.

"אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו"

ג] והביאור הוא, דהנה בעיקר מה שאמרו חז"ל ש"גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה", מבארים התוס' בקידושין (לא, א) שזה מצד ש"מי שמצווה ועושה עדיף לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח", ולפי"ז קשה כל הנ"ל.

אולם הרמח"ל (דע"ת סי' קכו-קנח) כותב לבאר באופ"א, ואלו דבריו: "ותראי שזהו ענין ההפרש שבין המצוה ועושה למי שאינו מצוה ועושה, כי האדם המצוה ועושה, יש כח בידו מסור ממנו יתברך שיתקן במעשיו התיקונים המצטרפים בבריאה, משא"כ באינו

^{מט} ראה בחי' הגרי"ז (סוטה לה, ב) מש"כ לבאר, שהטעם שהוצרכו לכתוב את כל התורה כולה ע"ג האבנים, שזה גם בשביל השבע מצות דיידהו, כדי ללמוד מהיקש ומגזירה שוה. ויתכן שזה גם הסיבה של 'באר היטב' שניתנה בשבעים לשון, מאחר שגם אוה"ע שייכי למתן תורה.

^נ כנראה שהטעם שצריך לקבל בפני בית דין, כי 'גר תושב' נחשב מקצת גירות, ולכן בעי קבלה בפני בית דין כמו אצל גר. וע"ע בהג' ר"י אנגל (ע"ז סד, ב) מש"כ שגירות של גר תושב, זה שמקבל עליו מצות גר תושב בתורת ישראליות, ונעשה ישראלי למצות אלה, דאילו היה בן נח עדיין ומקיימם בתורת בן נח, א"כ לא יפול על זה לשון הכנסה תחת כנפי השכינה, דלשון זה מורה על ישראליות ע"ש. וע"ע בביאור הלכה (דש, ד) שכותב דבר חידוש, שגר תושב יכול לקבל על עצמו עוד מצות מלבד הז' מצות. ויש לציין לידיעה נפלאה שכותב הראב"ד (בעלי הנפש סוף שער הטבילה) שהמקור שבית דין מטביל גר ומברכים "וצוננו", הוא ממש"נ "ואת הנפש אשר עשו בחרן". ויש להאריך בסוגיא זו, כגון אם מועיל חזרה לגר תושב וכדו', וראה במכתבים בסוף חידושי הגרי"ז על הרמב"ם ואכ"מ. ועוד יש לציין לידיעה שמבוארת בגמ' בע"ז (כד, ב) שגר תושב יש לו נאמנות על שמירת ז' המצות.

מצוה כו'. כי הכל תלוי בכח העליון הורמנא דמלכא שביד המצוה לבדו. אמנם לא ינתן הכח הזה, אלא למי שהוא מוכן מצד עצמו לקבלו, כי לא ינתן כו' אלא לבני ישראל שכבר הוכנו לזה מתחילה".

ומוסיף הרמח"ל: "שאע"פ שישראל כבר מוכנים הם מצד עצמם להיות לעבודתו יתברך, וגם הם פועלים מעצמם שלא בהכרח כלל כו'. אמנם כח העבודה עצמה אינו ניתן להם אלא מידו יתברך, וזה מה שנתן לה בשעת מתן תורה, ומה שמקיים ומחדש לכל אחד ואחד תמיד כו'. ובבואם אל הר סיני נתן להם האדון ב"ה כל היקר המגיע להם לישתלם במציאותם, להיות להם כח להיות משרתים אותו, ואז קירבם אליו באהבה שהוא ענין (מה שאומרים בפיוט 'דיינו' בהגדש"פ) "קרבנו לפני הר סיני", וכך מה שאנו אומרים בכל יום (בברכת 'אהבה רבה') "וקרבתנו לשמך הגדול וגו'", והדביקים אליו באהבתו. ואז נתן להם תחילה הכח לשמור כל מצותיו ושמעשיהם בעבודתו יעשו הפרי הטוב המצטרך לתיקון הבריאה".

ועוד כותב הרמח"ל בכללים ראשונים (סי' ל): "אע"פ שהתחוננים יש להם עבודתם שלא בידי שמים, אך עכ"פ מעשה האדם לא היה כלום לולי הרמנא דמלכא שהוא הנותן לו כח לעשות חיל, והוא ענין המצוה ועושה. והעושה מה שאינו חייב כלל נקרא הדיוט. והוא הכח שניתן בכלל ישראל על הר סיני ומתחדש לכל אחד בכל יום ויום ובכל עת המצטרך".

ומבואר מדבריו – שהכח של מצוה ועושה ניתן להם רק קודם מתן תורה, וזהו מה שאומרים "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה" (עיין הערת הגר"פ שם הע' 423).

עבודת האבות קודם מתן תורה

דן והנה לכאורה קשה, שהרי הנפש החיים (א, כא) מבאר, שהטעם שהאבות קיימו את התורה גם קודם מ"ת הגם שלא היו מצווים ועושים, כי בכל מצוה מלבד קיום רצון הבורא, יש גם את התיקונים שזה פועל בכל העולמות. וכותב שזו היתה עבודת הצדיקים הראשונים, אשר עדיין לא ראו את התורה קודם שניתנה, ויתהלכו חנוך ונח"א את האלוקים, וכן התהלכו האבות לפני האלוקים הגם שעדיין לא היו מצווים ועושים, אעפ"כ קיימו את התורה, מצד שהשיגו בטוהר שכלם את התיקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות, וכוחות העליונים והתחוננים והפגמים הגדולים, והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום.

^{נא} ויעו"ש מש"כ שלכן נח הקריב דוקא מן הבהמה הטהורה, כי ראה והשיג הכח והשורש העליון של כל בהמה וחיה איזה מהם כח שרשו מצד הקדושה והקריבה, ואיזה מהם כח נפשה מצד הטומאה והס"א ולא בחר בה להקריבה לפניו יתברך כי לא ירצה. והוסיף שזהו מש"נ (ה, כד) "ויתהלך חנוך את האלוקים", "את האלוקים היתהלך נח" (ו, ט), וכן מה שאמר יעקב (מח, טו) "האלוקים אשר התהלכו אבותי אברהם ויצחק", שפי' אלוקים בעל הכוחות כולם והיינו שהשיגו עניני הכוחות כו', וע"פ סדר וענין זה היה כל אחד מהם מתהלך ומתנהג בכל עניניו כפי שראה והשיג התיקונים העליונים לפי שורש נשמתו עכ"ד.

[ואיך הגיעו לזה? מבואר בגר"א (או"ח סי' א) על דברי הרמ"א "שויתי ה' לנגדי תמיד", זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, וכותב עלה: "ובמעלת הצדיקים אשר כו'. כמ"ש "איש צדיק תמים" "את האלהים התהלך נח", וכן בחנוך, וכן באבות "אשר התהלכו אבותי לפניו", וזהו כל מעלת הצדיקים". דהיינו שהעבודה של האבות היה על ידי שלא הסיחו דעת מהקב"ה, ועי"ז הגיעו לדרגה ולהשגות מעצמם²² (ודברי הגר"א ונפה"ח בענין "אשר התהלכו" משלימים זה את זה)].
וקשה עלה מדברי הרמח"ל הנ"ל שמבואר מדבריו, שהטעם של "גדול המצוה ועושה" הוא כי רק מי שמצוה הוא הפועל.

וכבר ביארנו בזה במקו"א (אהל אבות בראשית מאמר ה) באר היטב (בשם מו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א), שיש חילוק מהותי בין קודם מ"ת לאחר מ"ת, כי הנה כלפי מהות העבודה קודם מ"ת, כותב החזו"א (או"ח קלח, ה): "קודם מתן תורה במדרשו של שם ועבר ובני לוי במצרים, קיימו התורה ע"פ סודות הפנימיות, וממילא אין ההלכות הקבועות שלאחר מ"ת נוהגות בהן". אבל אחר מתן תורה סיבב הקב"ה הכל בתוך גבולי המצות.

וטעם החילוק ביארנו שם, שעם ישראל בכללותו שמורכב מאומה שלימה חסר לה בהשגות, ולכן סוג העבודה וכל התיקונים כפופים ועומדים ונקבעים לפי ציווי התורה. לא כן האבות וכל הצדיקים קודם מ"ת, שהיה להם השגות גדולות והם התהלכו את האלוקים לפי ההשגות שלהם, לכן הם שפיר היו פועלים בזה.

"זרח משעיר למו" ולא אמרו "זרח לשעיר למו"

ה] והנה מובא בזוהר (במדבר קצב, ב) לבאר מה שנאמר "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן" ולא נאמר "זרח לשעיר למו הופיע להר פארן", אלא שהשרים של עשו וישמעאל הציעו לקב"ה שוחד כדי שיתן את התורה לישראל ולא להם ואמרו לקב"ה "טול נהורא מנהירו דחילי שמיא (קח את חלקי הקדושה שיש לנו) והב עלייהו ובדא יקבלון לה כו'. אפשר מניה נהירו דחפיה עליה ויהב ליה למיהב לון לישראל (וכן עשה הקב"ה הפשיט מהם את אור הקדושה ונתנה לישראל), הדא הוא דכתיב "זרח משעיר למו" משעיר ממש. וממשיך הזוהר "ואינון יהבו ליה מתנן ונבזבזן בגין דיקבלון לה, וכולהו קביל לון משה למיהב להו לישראל, הדא הוא דכתיב "עלית למרום שבית שבי וגו'", ובגין כך ירתו ישראל אורייתא בלא ערעורא ובלא קטרוגא כלל עכ"ד.

ושמעתי מת"ח אחד שליט"א לבאר, שאומות העולם שסירבו לקבל את התורה, הופקע מהם הכח של "מצוה ועושה" – וזהו השוחד הנ"ל. ולכן הגם שמחוייבים לקיים ז' מצות

²² ראה בספר תורה אור (פר' ויצא ד"ה אם לא) שכותב: "והנה יעקב אבינו ע"ה לפי שהיה בחי' מרכבה המשך בחי' צאן ע"י עבודתו וע"י עובדא דמקלות (וכן עד"ז חפירת הבארות שהם המשכות או"א"ס ב"ה במקלות ובארות), כי לפי שהיה במעלה ומדרגה העליונה מאוד מאוד היה יכול להמשיך או"א"ס ב"ה במעשה של עצמו שיהיו כל מעשיו משכן ומכון להשראת או"א"ס ב"ה. אבל אנו אין לנו כח זה אלא במה שמוכן כבר להיות שם המשכת או"א"ס ב"ה דהיינו בבחי' תורה ומצות הניתן לנו כו'. והנה האבות הן הן המרכבה אבל אנו אין לנו כח זה כו" עכ"ד.

ועתידים לידן את הדין, עכ"ז הופקעו מלהיות בכלל תיקון העולם להיות "מצווים
ועושים".

וזה אם כן כונת חז"ל שאמרו: "ראה ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא
קיימום, עמד והתירן להם איתגורי אתגר שאין מקבלים עליהן שכל כמצווה ועושה אלא
כמי שאינו מצווה ועושה".

ולכן בעת "וקרבנו לפני הר סיני" – שעם ישראל קיבל את הכח לפעול כמצווה ועושה,
אומות העולם שלא חפצו להיות שותפים בענין, לא נכללו בזה.

ולפי"ז א"ש שבן נח שמקבל על עצמו לפני בי"ד של ישראל לקיים את הז' מצות, חוזר
למעיקרו לכח של מצווה ועושה בז' המצות.

לתגובות: gmail.com@5322906

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' וש"ס, ירושלים

"ביום הזה באו מדבר סיני"

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט, א) בפ' רש"י (שם) בד"ה ביום הזה בראש חודש, לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו, עכ"ל.

-א-

הנה מה שכתב שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו, צ"ב דהא עדיין היו לפני קבלת התורה, ומה שייך לומר שיהיו חדשים כאילו היום נתנו.

בספר באר בשדה (שם) בד"ה ביום הזה וכו', ומ"ש שיהיו דברי תורה חדשים עליך וכו' ונראה לי דהך דהכא מיירי כשהולך לבית המדרש, שילך בזריזות לשמוע ד"ת כמי שהולך לשמוע דבר חדש, דהוא נכתב גם ביום שבאו אל הר סיני לקבל התורה וכו', עכ"ל. עי"ש בארוכה.

בספר פרי צדיק (לר"ח סיון אות ב) בד"ה ביום הזה וכו', אבל כאן ביום שבאו למדבר סיני ועדיין לא ניתן להם ביום זה שום ד"ת וכו' מה שייך כאילו היום נתנו וכו'. וזה שנדרש "ביום הזה" שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו, שתמיד יהיה לישראל חשק זה כמו היום הזה שבאו למדבר סיני שהיה להם החשק הנפלא וכו', עכ"ל. עי"ש בארוכה.

וכן הוא באמרי אמת (במדבר תרפ"ב מאמר ד) בד"ה בחדש השלישי וכו', ברש"י מהו ביום הזה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו, הרי פסוק זה לא נאמר במתן תורה, אלא גם ההכנה והתשוקה לדברי תורה צריכים להיות כחדשים וכו', עכ"ל.

מבואר דהיו דברי תורה חדשים עליהם והלכו בזריזות לשמוע ד"ת כמי שהולך לשמוע דבר חדש [וכמו שכתב בבאר בשדה], גם באו לשם בחשק נפלא [וכמו שכתב בפרי צדיק], גם ההכנה והתשוקה היו כחדשים [וכמו שכתב באמרי אמת].

-ב-

"וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר" ע"כ (יתרו יט ב).

בפ' רש"י (שם) בד"ה ויסעו מרפידים, למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חונים (בשלח יז א), בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה, עכ"ל.

הנה מש"כ, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, נראה עפ"י מש"כ במשכיל לדוד (שם) בד"ה ויסעו מרפידים וכו', דבכל מקום שמצינו נסיעה נופל אחריו לשון חנייה, והכא נמי אם הוא כפשוטו הוה ליה למימר ויסעו מרפידים ויחנו מדבר סיני, אלא ודאי שלא בא הכתוב להודיע אלא להקיש וכו', עכ"ל.

מבואר דבמה שכתב 'מה ביאתן לסיני בתשובה' הכוונה על ביאתן ממש. וצ"ב היכן מבואר דביאתן היה בתשובה.

והנראה בזה בהקדם דברי רש"י שכתב שאף נסיעתן מרפידים בתשובה, והנה מה שחטאו ברפידים הוא שריפו עצמן מדברי תורה, כמבואר בסנהדרין (קו א) ובבכורות (ה ב) שנאמר "לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים" (ירמיה מז ג). ובפירוש רש"י (סנהדרין שם) לא הפנו אבות אל בנים להטיב להם, מפני רפיון ידים של תורה ומצות, והכי נמי רפידים רפיון ידים הוא, כלומר מפני שרפו ידים מן התורה בא עליהם עמלק, עכ"ל. וא"כ במה שבאו להר סיני בזריזות בחשק ובתשוקה לדברי תורה, הוא תשובה על מה שריפו עצמם מדברי תורה.

-ג-

בספר דגל יהודה (שבועות) כתב בשם החידושי הרי"ם, ויסעו מרפידים וכו' מה להלן בתשובה אף כאן בתשובה, וקשה היקש זה למה לי, מה דהוה הוה וכו' עכ"ל.

פי' דמה הנפקא מינה במה שעשו תשובה מקודם ברפידים, אחרי ששבו בתשובה בבואם לסיני.

"וַיֹּאמֶר אֶל תְּקַרְב הֵלֶם שֶׁל נְעֻלְיָךְ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קָדָשׁ הוּא" ע"כ (שמות ג ה).

והוא הר סיני וכמו שכתוב "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה" ע"כ (שם יב). עי' בספר פנים יפות (יתרו יט ב) בד"ה ויש להבין מש"כ בזה.

וא"כ במה שחזרו בתשובה כשבאו להר סיני, עדיין לא היו נעשים בעלי תשובה גמורים, משום דתשובתם לא היתה באותו מקום שחטאו (עי' יומא פו ב) אלא בסיני שהוא אדמת קודש. ובא ההיקש ללמד שכבר ברפידים שבו בתשובה, וקמשמע לן שתשובתם היתה במקום שחטאו והיתה תשובה ראויה.

בספר דובב מישרים (ח"ד ליקוטי תשובות והערות סי' טו) כתב וידועים דברי הגה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זצללה"ה לפרש מתניתין דאבות (פ"ג מ"ב) שנים שיושבים ואין ביניהם ד"ת ה"ז מושב לצים, שנאמר "ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א א), והדיוק מבואר דאיך משתמע מהקרא דאם אין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים. ופירש הוא וצ"ל דסגולת המקום הוא, שאם המקום הוא מקום ששם הי' מקודם מושב פריצים אזי ממילא אינו מוכשר מקום הזה שתשרה שם קדושה, וע"כ אמר שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, מניין להם זה, ומשיב התנא, הרי זה מושב לצים,

שמקודם הי' בכאן מושב לצים, וע"כ אינו מוכשר מקום זה לד"ת, שנאמר ובמושב לצים לא ישב, כי במקום שהוא מושב לצים, אעפ"י שעכשיו אינם שם, לא ישב, עכ"ל.

-ד-

בספר בית אהרן (לר"ח סיון) בד"ה ביום הזה באו מדבר סיני וכו', עוד יש לדקדק לפי רש"י "ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני" ומקיש נסיעתן מרפידים לביאתם להר סיני מה ביאתן להר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה, מה ענין שני פעמים תשובה, כיון שעשו תשובה ברפידים מה עניינה עוד בסיני וכו' עכ"ל.

ונראה לפי מה שפי' רש"י דילפינן מפסוק זה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו, וכמו שנתבאר [בבאר בשדה בפרי צדיק ובאמרי אמת] מתיישב שפיר מה דהיה כאן ב' פעמים תשובה.

והוא דברפידים היתה התשובה על רפיון ידיהם בלימוד התורה [שכבר היתה בידם], נוסף עתה דאף ההכנה לקבלת התורה היה בהתחדשות, וזהו מה שאמרו שחזרו בתשובה שנית בסיני. והוא לימוד לדורות, דאף ההכנה לעסק התורה צריך להיות בזריזות בחשק ובתשוקה, כדרך שבאו להר סיני.

-ה-

שם בבית אהרן: ונוכל לומר כי התשובה צריכה להיות בשני אופנים מתחילה צריכה להיות תשובה מיראה, ואח"כ צריכה להיות תשובה מאהבה וכו', ועתה מתורץ דברי רש"י מה ביאתן וכו', עכ"ל.

וכ"ה באמרי אמת (במדבר תרצ"ב מאמר ד) בד"ה בחדש השלישי וכו', במכילתא וכו', ב' פעמים תשובה, תשובה מיראה ותשובה מאהבה, עכ"ל יעו"ש בארוכה.

-ו-

אמנם צ"ב היכן מבואר דתשובתם בסיני היתה תשובה מאהבה.

בצל"ח (ברכות ד ב) בד"ה ועיין בעין יעקב בהכותב ואני אומר שגם המאמרים שייכי זה לזה, לפי שמצינו שני מיני תשובה, דהיינו תשובה מאהבה ותשובה מיראה, וההפרש ביניהם שבזה זדונות נעשו כזכיות וזה זדונות נעשו כשגגות (יומא פו ב). ואמנם בדרושי תוכחת מוסר אשר לנו (דרושי הצל"ח דרוש ג) ביארנו שגם ע"י תשובה מיראה שנעשו שגגות, היינו תיכף אחר התשובה, אכן כשחוזר אחר כך ועושה שנית תשובה שוב הרי הוא מאהבה ונעשו זכיות וכו' עכ"ל.

ולפי דבריו גם כאן שעשו תשובה בעודן ברפידים ושוב עשו תשובה בבואם למדבר סיני, א"כ התשובה הב' קרויה תשובה מאהבה.

בכלי יקר (קרח יז כג) בד"ה והנה פרח מטה אהרן וכו', ורש"י פירש כאן (שם יח ח בד"ה ואני הנה נתתי לך) 'הנה' בשמחה, כמה דאת אמר "הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבבו" (שמות ד יד). וטעמו של דבר, שכל 'הנה' לשון זריזות הוא, וכל מה שהארם עושה בזריזות ודאי הוא שמח בעשייתו וכו', עכ"ל.

וכן הוא בתניא (אגרת הקדש פרק כא) דבעושה המצוה בזריזות מראה על שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו וכו' עכ"ל.

ובהקדמה לשו"ת בית אפרים (חלק או"ח) בד"ה ועוד מעלה יתרה מבואר, דכל שעושה בשמחה התשובה נחשבת כתשובה מאהבה, עי"ש.

ולהמתבאר דכל דבר שעושה בזריזות הוא מראה על שמחתו בעשייתו [כמו שכתבו בכלי יקר ובתניא], וכל שעושה בשמחה התשובה נחשבת כתשובה מאהבה [כמו שכתב בשו"ת בית אפרים].

מיושב שפיר מש"כ בבית אהרן ובאמרי אמת דבסיני היתה תשובתם מאהבה, כיון שהיתה ביאתם בזריזות והוא מראה על השמחה, וכל שעושין בשמחה הוה תשובה מאהבה.

*

"כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה... כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשָּׂם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה': וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (שמות יט, ז-ח)

וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (כד, ז)

הנה מתחילה בפרשת יתרו כאשר קרא משה לזקני העם ושם לפניהם את דברי ה', אמרו כל אשר דבר ה' נעשה. ובפרשת משפטים כשלקח משה את ספר הברית ויקרא באזני העם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וצ"ב מה שהוסיפו עכשיו גם כן תיבת ונשמע.

-א-

בספר משך חכמה (יתרו) בד"ה "ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה" (שם יט ח). הנה מצוות התורה יש אשר לכהנים ויש אשר ללוויים ויש לכהן גדול ויש למלך או לסנהדרין, ויש למי שיש לו קרקע ובית, רק בכלל ישראל צריכה התורה להתקיים וכו'. לכן על מצוות שאין לקיימם צריך ללמוד, ד'כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת' (מנחות קי א) או להחזיק לומדי תורה. לכן להלן (משפטים כד ז) ענו "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" יש מהם שנעשה מה ששייך אצלנו, ויש שנשמע שנלמד ונבין פנימיותם והלכותיהם וחוקותיהם. אבל כאן ענו "כל העם יחדיו כל אשר דבר ה' נעשה", שבכללות העם כאחד כולם יחדיו יעשו כל אשר דבר ה', וכל אחד יעשה השייך לו ודו"ק, עכ"ל.

ומבואר בדבריו דבאופן שענו כל העם יחדיו מתקיים שפיר הנעשה על כל מצות התורה, משא"כ היכא דלא כתיב יחדיו, ע"כ הכוונה שכל אחד מקיים מה ששייך אליו, ומה שאינו שייך אליו יתקיים ע"י לימוד, ובזה שהוסיפו ונשמע הכוונה על הלימוד, שע"ז נחשב כעשייה.

-ב-

ובתוספות לפסקי דינים צמח צדק (סוף חלק ב, במילואים לאו"ח סימן א) כתב, ובזה יובן מעלת התורה, שהיא הגבה מאד נעלה מהמצות עצמן, אשר על כן המצות תלויות בזמן דייקא, כמו מצות סוכה בחג הסוכות דוקא, ואם יעשנה מקודם לזמן זה אינו כלום ולא ימשיך כלום עי"ז, וכן עדר"ז יש מהן תלויות במקום, כמו הקרבנות בבהמ"ק, ותרומות ומעשרות בא"י, או מזוזה להניח בשעריך דייקא. 'והתורה' הוא לימוד הלכות סוכה מועלת שלא בזמן עשייתה 'כמו בזמנה', כמארז"ל מנחות (קי א) על ת"ח שעוסק בהלכות עבודה, שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב בו, ואף שעוסק בזמן שאין בהמ"ק קיים, ובלילה דלאו זמן הקרבה הוא, וגם הוא אינו כהן בו, עכ"ל.

ומבואר בדבריו דמה שהלימוד נחשב כאילו קיים, הוא גם במצוות התלויות בזמן מסויים, או במקום מסויים.

-ג-

בחתם סופר (חנוכה עמו' 134) בד"ה על הנסים וכו', להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, פי' כי אי אפשר להעביר על חוקי רצונך היינו מצוות עשה, בשלמא ל"ת יכול לאנס לאכול נבלות וכדומה, אבל שלא לקיים מצות עשה הרי הישראל יעסוק בתורת עולה וכאילו הקריב, ובתורת תפילין וציצית וכאילו הניח תפילין וציצית, אך הם רצו להשכיחם תורתך וממילא להעבירם על חוקי רצונך, עכ"ל.

ומבואר בדבריו דבאופן שאינו יכול לקיים איזה מצוה מן המצוות, שילמוד הלכותיהם וזה נחשב כאילו קיים.

-ד-

ובספר תפארת שלמה ליקוטים (רבינוביץ, דרוש למתן תורה עמו' תע"ב) ובזה ממילא יבוא לנכון הפי' במשנה (מכות כג ב) אמר ר' חנינא כו' רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, היינו שיהיה להם תיקון, הרבה להם תורה ומצות היינו תורה, שבתורה לחוד יקיימו כל המצוות, וחוץ מזה גם כן כדי להרבות שכרם עד אין סוף. וממילא מסולק קושית הרמב"ם והמפרשים [דלכאורה הלשון כפול דהיינו תורה היינו מצוות] וק"ל.²²

-ה-

"וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קִרְבָּנוּ נְחֹשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב לְמִטֵּה יְהוּדָה: וְקִרְבָּנוּ קֶעֶרֶת כְּסָף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ" וגו' ע"כ (נשא ז יב-יג).

²² שם: ובכל הנ"ל ישבתי קושי' המפרשים על מה שאנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים' (עי' ברכות יא ב) וכן בתהלים (קמז כ) "לא עשה כן לכל גוי" וגו', הלא אי' בש"ס (ע"ז ב ב) ובמדרש ובזוה"ק על פסוק "ד' מסיני בא זרח משעיר למו הופיע מהר פארן" (וזאת הברכה לג ב) שרצה הקב"ה ליתן התורה לאומות הקדמונים וכמו שפרש"י שם, ולפמ"ש ניחא מאד שלא רצה ליתן להם רק התרי"ג מצות דהיינו העשי' לחוד יהיו מקבלים שכר. אבל כמו שנתן לנו את התורה הוא בבחי' אחרת שאף בלימוד המצוה יהי' נחשב כעושה המצוה חוץ שכר מצות לימוד שהוא בפני עצמו. ולזה אנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו'. ולזה אנו אומרים נותן התורה ולא נותן המצות וק"ל, עכ"ל. וע"ע בדברי יציב (חלק ה' סי' קל"ג אות ח) מש"כ בזה.

והנה אף דנחשון בן עמינדב הקריב ביום הראשון מ"מ כתיב ביה 'וקרבנו' בוי"ו החיבור וצ"ב, ועי' מש"כ בזה בבעל הטורים (שם).

גם צ"ב מה דרש"י לא פי' בקרבנו של נחשון טעם הקרבתם על סדר זה, ורק בקרבנו של נתנאל בן צוער פי' שם הטעם. עי' מש"כ בזה בדברי דוד להט"ז (שם).

"בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעֵר נְשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר: הִקְרִיב אֶת קִרְבָּנוּ קֶעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת וּגוֹ" ע"כ. (נשא ז יח-יט).

ובפי' רש"י (שם יט) בד"ה הקריב נתנאל בן צוער. הקרב את קרבנו מה תלמוד לומר הקריב בשבטו של יששכר, מה שלא נאמר בכל השבטים. לפי שבא ראובן וערער ואמר די שקדמני יהודה אחי, אקריב אני אחריו. אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען לדגליהם. לכך אמר הקרב את קרבנו, והוא חסר יו"ד, שהוא משמע הקרב לשון צווי, שמפי הגבורה נצטווה הקרב. ומהו הקריב הקרב שני פעמים, שבשביל שני דברים זכה להקריב שני לשבטים אחת שהיו יודעים בתורה, שנאמר "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (דה"י א' יב לג), ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו. וביסודו של ר' משה הדרשן מצאתי, אמר רבי פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו, עכ"ל.

-ו-

ובספר שיר מעון (שם) בד"ה ביום השני וכו'. פירש"י למה כ' אצל נשיא יששכר שני פעמים הקריב משא"כ בשאר נשיאים. וי"ל אחז"ל (מנחות קי א) ע"פ "זאת התורה לעולה" וגו' (צו ז לז) כי מי שעוסק בתורה כאילו הקריב עולה וכו', והנה יששכר המה ת"ח וראשי סנהדראות (עי' פי' רש"י וזאת הברכה לג יח ד"ה ויששכר), ודחז"ל שהוא יעץ לנשיאים להקריב קרבנות אלו לחנוכת המזבח, א"כ במה שלמד וסדר קרבנות אלו הוא כאלו הקריבם הוא בעצמו. וזה ביום השני הקריב נשיא יששכר, ממילא הקריב ב' פעמים אחד בלמדו לנשיאים ואחד שהקריב הוא את קרבנו, ולכן כתב ב' פעמים הקריב וכו' עכ"ל.

נתבאר בדבריו שאפילו במצוה שיכול לקיימה והולך לקיימה, כאשר עוסק בלימוד מצוה זו מעלה עליו הכתוב כאילו קיימה.

ולפי המתבאר דבמה שלמד את סדר הקרבנות האלו הוי כאלו הקריבם הוא בעצמו, א"כ הוא היה הראשון שהקריב. ושפיר מיושב מה דכתיב בקרבנו של נחשון וקרבנו בוי"ו החיבור אף שהיה ראשון, מ"מ נתנאל בן צוער הקדימו ע"י לימודו שהוא כאילו הקריבו.

ומכיון שהוא היה המלמד לנשיאים להקריב קרבנות אלו כסדר הזה, ודאי נתן טעם לדבריו. לכן אתי שפיר מה שהאריך רש"י בביאור טעם הקרבנות אצלו. [גם מכיון שקדם לימודו להקרבנות של נחשון, א"כ הוא היה הראשון, ולכן טעמי הקרבנות שייך אצלו].

גם מתבאר לפי"ז מה שהקדימה התורה אצלו שמו ואח"כ נשיא השבט, כדי לרמוז שהיו כאן ב' הקרבנות, אחד מצד עצמו והיינו בשעה שלימד לאחרים, ואח"כ בשעת הקרבה ממש שהוא מדין נשיאותו. [גם משום שהוא היה היועץ על קרבנות אלו].

*

"וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כד, ז)

שבת (פח א) דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכו' ע"כ.

-א-

בספר בית הלוי (שם) "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע". מסכת שבת (פח א) דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ס' ריבוא של מה"ש וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. ויש להבין אומרו בשעה שהקדימו ולא אמר בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע ומוכח דרק ע"י ההקדמה זכו להני שני כתרים, ויש להבין היאך תלוי בהקדמה. והנראה לי ויובן ג"כ למה אמרו ישראל נעשה ונשמע ולא נשמע ונעשה. דהנה איתא בזוה"ק (זוהר חדש אחרי מות עז א) נעשה בעובדין טבין ונשמע בפתגמין דאורייתא, הרי דנעשה הוי קבלה על קיום המצות ונשמע הוי קבלת לימוד התורה"ק. והנה ידוע דלימוד התורה הוא משני פנים, אחד כדי לידע היאך ומה לעשות וכו', גם מ"ע לעצמו וכמו הנחת תפילין וכדומה ונמצא הווי ב' בחינות מבוא להמצות וגם תכלית בפני עצמו וכו', ומש"ה אמרו נעשה ומובן מאליו שמוכרחין ללמוד מקודם, ואח"כ אמרו נשמע, ונמצא דהוי נשמע תכלית מצד עצמו ג"כ, דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מצד עצמה ונמצא ע"י ההקדמה נעשה ב' קבלות של ב' תכליתים עול מצות ועול תורה וזהו שאמרו בשעה שהקדימו והווי ב' קבלות עול מצות ועול תורה, ירדו ס"ר מה"ש וקשרו לכל א' מישראל ב' כתרים א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע דע"י ההקדמה זכו לב' כתרים וכו' עכ"ל.

ומבואר דבאמירתם נעשה ונשמע היתה כוונתם על ב' דברים: א. על לימוד התורה כדי לקיים ב. על עצם לימוד התורה.

-ב-

"וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיְתִיצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר" ע"כ (יתרו יט יז).

שבת (פח א) "ויתיצבו בתחתית ההר" (יתרו יט יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם וכו' ע"כ.

בתוספות (שם) בד"ה כפה עליהן הר כגיגית, ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן וכו' עכ"ל.

-ג-

ובמדרש תנחומא (נח סימן ג) ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגיגית, שנאמר "ויתיצבו בתחתית ההר" (יתרו יט יז) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקדוש ברוך הוא לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו "נעשה ונשמע" (משפטים כד ז) מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו, שנא' "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (ואתחנן ו ה), ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך" (שם ו), ואי זה זה תלמוד שהוא על הלב, הוי אומר "ושננתם לבניך" (שם ז) זו תלמוד שצריך שנון וכו' ע"כ.

ולהמתבאר מיושב שפיר קושיית התוס' למה הוצרכו לכפיית הר כגיגית אף שכבר אמרו נעשה ונשמע. והוא משום דנעשה ונשמע קאי על תורה שבכתב, והכפיה על תורה שבע"פ.

-ד-

בהגדה של פסח 'ליל שימורים' (לבעל ערוך השולחן, בפסקא 'כמה מעלות טובות למקום עלינו') וכנגד תורה שבע"פ אמר 'אלו קרבנו לפני הר ולא נתן לנו את התורה'. והיינו תורה שבע"פ, ואין הכוונה שלא היה נותן כלל דחלילה לומר כן, **אלא דהכי פירושו דהנה בבבא מציעא** (נט ב) איתא במחלוקת ר"א ור"י שיצתה בת קול ואמרה הלכה כר"א, עמד ר"י על רגליו ואמר "לא בשמים היא" (נצבים ל יב) שכבר ניתנה תורה מהר סיני, ואין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת "אחרי רבים להטות" (משפטים כג ב) עכ"ל הגמרא, ונמצא שהכרעת הדינים נתן לנו הקב"ה בארץ ולא בשמים. וזהו שאומר 'אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה' שתהא הכרעת ההלכה בידינו אלא הניחה בשמים ע"י נבואה או בת קול ג"כ דיינו. **אלא שמרוב אהבתו מסר לנו תורתו שתהא ההכרעה בידינו להורות כדין תורה ע"פ המדות שהתורה נדרשת בהן.** וע"י הכרעת הרבים, וזהו שדרשו חז"ל (שבת קה א) "אנכי" (יתרו כ ב) **אנא נפשי כתבית יהבית, שמסרתי א"ע בהכרעת ההלכה לישראל,** עכ"ל.^{יד}

^{יד} **בפי' רש"י** (האזינו לב י) בד"ה יסבבנהו, שם סבבם והקיפם בעננים וסבבם בדגלים לארבע רוחות וסבבן בתחתית ההר, שכפהו עליהם כגיגית, עכ"ל. **ולהמתבאר אתי שפיר** מה שכולל רש"י כפיית הר כגיגית עם הקפת ענני הכבוד וסיבובן בדגלים שעניינם מורה על חיבה.

ולהמתבאר מדוייק מה שאמר 'אילו קרבנו לפני הר סיני', פי' משום דהכוונה דבעמדם לפני הר סיני קבלו תורה שבכתב, 'ולא נתן לנו את התורה' הכונה על התורה שבע"פ, שקבלו רק כאשר כפה עליהם הר כגיגית. וכמו שפי' רש"י (שבת פח א) בד"ה תחתית ההר, תחת ההר ממש, עכ"ל.

-ה-

ברכות (ה א) אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן להם תורה לישראל ושמח, שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורתנו אל תעזובו" (משלי ד ב), ע"כ.

ובהקדמה לספר נחל יצחק (אות ד) ופשטות הענין מה דאמרו דניתנה התורה במתנה, י"ל דזהו כמבואר בברכות (ה א) בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן להם התורה ושמח כו', וכן הוא במדרש רבה תרומה (לג ו). וצריך ביאור דהא אינו דומה למוכר חפץ, דבמוכר לא נשאר אצלו החפץ לכן המוכר עצב, מה שאין כן בהתורה דכל הרוצה לומדה. **אך כוונתם הוא על פי מה שכתב הקצות החושן (בהקדמה)** בשם דרשות הר"ן (דרוש ז) בהא דב"מ (פו א) דרבה בר נחמני כו', דקודשא בריך הוא אמר טהור ומתיבתא אמרו טמא, ומאן נוכח רבה בר נחמני, דאחר שניתן התורה לנו ונמסר לחכמי הדור שידונו על פי הוראת שכלם דכן יקום על פי הדין. ולכן אמרו "לא בשמים היא" (נצבים ל יב), כי התורה ניתנת לנו לדון ולהורות כפי הכרעתנו וכן מסכימים מן השמים עמנו. ועל כן אמרו דבמדת בשר ודם המוכר עצב ולוקח שמח, אבל במה שנתן הקדוש ברוך הוא התורה לנו דאף שמסר דיני התורה דיהא רק כפי הכרעת דעתנו ולא בשמים היא, מכל מקום שמח הקדוש ברוך הוא. וכדמצינו בב"מ (נט ב) דאמר רבי יהושע "לא בשמים היא", דאמרו שם מאי עביד הקדוש ברוך הוא, אמר ליה קא חייך ואמר נצחוני בני. ולכן אמרו בזה לשון מתנה, דהא אמרו במתנה נותן בעין יפה נותן כמבואר בב"ב (עא א), ואין הנותן עצב, וכו' עכ"ל.

ומה שזכו לכפיית הר כגיגית שניתנה להם אז כח ההכרעה בתורה, נראה דהוא על פי מה שנתבאר בבית הלוי דבמה שהקדימו נעשה לנשמע מלבד מה שקבלו עליהם לימוד התורה לידע איך לקיים המצות, קבלו עליהם גם כן לימוד התורה מצד עצמה.

ובזה מובן מה שאמרו במדרש תנחומא (שופטים ט) אמרו לפניו כלום כפית ההר עלינו כגיגית כשם שעשית לישראל, שנאמר "ויתיצבו בתחתית ההר" (יתרו יט יז) ואמרת להם אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתם, שאלולי כן לא קבלוה. אומר להן הקדוש ברוך הוא, והלא אמרו מתחילה "נעשה ונשמע", ע"כ.

פי' דמכיון שבהנשמע קבלו עליהם עסק ולימוד התורה, לכן זכו לכפיית ההר כגיגית דהוא הכרעת התורה וכמו שנתבאר בערוך השולחן.

לתגובות: a0527677650@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

האם ההרים ב'מתן תורה' נעקרו ממקומם?

מצינו בכמה מקומות בחז"ל, שבשעת מתן תורה הגיעו כל ההרים למדבר כדי שתינתן עליהם התורה. וכגון מה שאמרו במגילה (כט.). "ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה" וכו', וכתב רש"י (ד"ה וכרמל) שמהפסוק "וכרמל בים יבא" (ירמי' מו, יח) למדנו שעבר את הים, ואימתי היה בשעת מתן תורה. (וכן הוא במכילתא דרשב"י פרשת יתרו מסכתא דבחדש פ"ה, ובילק"ש שופטים רמז מ"ז).

בראשונים מבואר שהענין הוא כפשוטו, שההרים נעקרו ממקומם ממש והגיעו. יעויין ברמב"ן פר' יתרו (שמות כ, טו) וכן ברבינו בחיי"י שם (שמות יט, כד) שכתבו דמה שכתוב בתהילים (קיד, ד) "ההרים רקדו כאילים" איננו משל, כאשר איננו משל מה שכתוב שם "הים ראה ויננס".

אולם המהרש"א במגילה שם העיר, שההרים אינם בעלי בחירה לבא לשמוע תורה, אלא הפירוש ש'שר ההרים' בא. נוכחו שכתבו התוספות בחולין (ז). גבי גינאי נהרא ד"ש מא שר של ים השיבו, עיי"ש].

אך לכאורה יש לעיין בדבריו, דמה הועיל שמדובר ב'שר ההרים', והרי גם השר שלהם עדיין אינו בעל בחירה. ואין זה דומה כלל למה שכתבו התוספות בחולין הנ"ל גבי גינאי נהרא.

ומצאנו שגם ה'מגן אברהם' וה'חתם סופר' הבינו כהראשונים הנ"ל שההרים אכן נעקרו ממש, ואף הוציאו מזה דין להלכה. דהנה הרמ"א בשו"ע (או"ח סי' קנ"א סי"ב) כתב שאם מתחלה נבנה בית הכנסת לבית חול ושוב הקדישו לבית הכנסת מותר לשמש בו, וה'מגן אברהם' (שם ס"ק ט"ו) הביא את דברי התוספות (מגילה כח: ד"ה בתי) שמה שמועיל תנאי על בתי כנסיות שבבבל משום דמהרה תפקע קדושתן, והקשה, שהרי אמרו שם בגמרא (כט.) שכל אותם בתי כנסיות שבבבל עתידיים שיקבעו בא"י, ואין לומר דרקע עולם לא תקבע בא"י, שהרי תבור וכרמל הקרקע שלהם נקבעה בארץ ישראל, עיי"ש. והניח בקושיה.

והאיר את עינינו בזה מרנא ה'חתם סופר' (בשו"ת ח"א או"ח סימן ל'), ומיישב את קושיית המגן אברהם, שיש חילוק בין תבור וכרמל לשאר בתי כנסיות שעתידין להיקבע בארץ ישראל, שהרי תבור וכרמל נדלדלו ונעקרו ממקומם לקבל תורה, ונקבע קרקע שלהם בארץ ישראל, ומזה יש ללמוד לעצים ואבנים שבבנין בהמ"ד ובהכ"ג, שגם כן נדלדלו ממקומם ונשקעו בבנין - שיזכה מי שיטלטלם שיקבעו בארץ ישראל, אבל קרקע

עולם שנבנה עליו בית הכנסת, שלא נטלטל ונדלדל ממקומו, עדיין אין על כך קל וחומר מתבור וכרמל שגם הקרקע שלהן תיקבע בארץ ישראל.

ב'ילקוט ראובני' (פרשת יתרו אות נ' על הפסוק ויסעו מרפידיים י"ט ב') הביא דבר נפלא בשם המדרש, וז"ל: "בשעת קבלת התורה נעקר הר המוריה ובא למדבר כדי שתינתן התורה על מקום המעולה הזה". כלומר, שהתורה ניתנה לא רק על הר סיני אלא גם על הר המוריה ממש.

ובמדרש 'שוחר טוב' (ס"ח) כתב בזה הלשון: סיני מהיכן בא, א"ר יוסי מהר המוריה נתלש כחלה מעיסה, ממקום שנעקד יצחק אבינו, אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה, עכ"ל.

ומדברי השוחר טוב מבואר, שהר סיני עצמו הוא חלק מהר המוריה. וע"ע בספר 'דברי אגדה' למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בפרשת ויחי בענין זה.

ובזה מבארים את מה שאנו אומרים בזמירות ליום השבת "דיבר בקדשו בהר המור, יום השביעי זכור ושמור" וכו', ולכאורה 'הר המור' הוא הר המוריה, ואילו 'זכור ושמור' דיבר הקב"ה בהר סיני, ומה ענין זה לזה, אך להנ"ל ניחא, כי זהו אותו הר ממש.

ולפי זה נראה שמיושבת מאיליה קושיית המהרש"א בתענית (טז). על פירש"י ותוספות שם שפירשו שהר המוריה זה הר סיני, והרי בקרא מפורש (דה"י ב', ג' א') לבנות בית ה' בהר המוריה, ואם כן אין זה הר סיני. אולם להנ"ל לא קשה כלל. [ומוכח מזה שהמהרש"א שהקשה הולך בזה לשיטתו שמה שאמרו שהר המוריה בא למדבר, אינו כפשוטו ממש, אלא שרו של הר, וכמו שכתב במגילה שהבאנו לעיל].

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

חג השבועות ומתן תורה - תיקון חטא עץ הדעת

שלושת הרגלים מכוונים כנגד חטא עה"ד | וההר עולה באש כנגד ופסילי אלוההין
תשרפו באש | פרחה נשמתן לתקן חטא שפיכות דמים | אל תגשו אל אשה כנגד עוון
גילוי עריות | נתרחקו ג' אלפי פרסאות כנגד גזירת הגלות | נעשה ונשמע לתקן כי שמעת
בקול אשתך | הר כגיגית לקיים מצות קבורה | ביאור המאמר אילו קרבנו לפי הר סיני אף
ללא התורה

*

כתב האר"י הקדוש, כי שלושת הרגלים המה מכוונים כנגד חטאו של אדה"ר, וענינם
תיקון חטא עץ הדעת, ובס"ד נבאר אי מהלך חג השבועות בענין זה.

וראשית נבאר איך פסקה זוהמתן של ישראל במתן תורה. והנה בגמ' שבת (קמו:):
בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן,
עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן. וכו', ואמר רבי אבא בר כהנא:
עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד
את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי.

והנה מבואר בזוהר הקדוש (פ' בהר דף קיא.), שבחטא אדם הראשון גרם פגם בשלושה
עבירות החמורות שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור", והמה עבודה זרה, שפיכות דמים
וגילוי עריות. ועבור תיקון שלושת עבירות חמורות אלו, נטלו חלק כל שלושת האבות,
אברהם יצחק ויעקב.

כי במה שאדם עבר על מה שנאמר: ויצו ה' אלוקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול
תאכל (בראשית ב' טז), עבר על ציווי השם, פגם בעוון עבודה זרה, וכן אמרו בגמ'
סנהדרין (לח:): אדם הראשון מין היה, וכנגד זה היה על אברהם אבינו לתקן את עוון
עבודה זרה, ומשום כך אברהם שיבר את צלמי העבודה זרה של תרח אביו, ופרסם את
האמונה בהשי"ת בכל העולם, והכניס אנשים תחת כנפי השכינה, כי תפקידו היה לתקן
את החטא של עבודה זרה של אדם הראשון. ומסיים הזוהר שזה הטעם שאברהם נכנס
במסירות נפש לכבשן האש, כי זה כנגד מה שנאמר פסילי אלוהיהם תשרפון באש
(דברים ז).

וכיון שמחמת חטאו של אדם הראשון נאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות, ובכך
נגזרה מיתה על האדם, ואחריו על כל באי עולם, נמצא שגם אדם הראשון חטא של
שפיכות דמים, וחטא זה היה מוטל על יצחק אבינו לתקן, ולכן יצחק אבינו נתנסה למסור
את עצמו למיתה בנסיון העקידה, ועל ידי מסירות נפשו למיתה תיקן את החטא של
שפיכות דמים.

ועל ידי חטא אדם הראשון נגרם שנתפזרו ניצצות הקדושה, (וכמו שביאר האר"י הקדוש ענין זה בשער הפסוקים ריש פרשת שמות ע"ש), וכן מבואר עוד בגמ' שבת (קמו.) שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, וכל זה הוא כעין הפגם של גילוי עריות. ואת זה היה מוטל על אבינו לתקן, ולכן יעקב אבינו היה מיוחד מאוד במידת הקדושה וכמו שאמרו חז"ל (ביבמות עו.) עה"פ (בראשית מט ו') ראובן בכורי אתה כוחי וראשית אוני, שראובן טיפה ראשונה שלו, לפי שלא ראה יעקב אבינו קרי מימיו. ובוה תיקן יעקב את חטא גילוי עריות של אדם הראשון. (ועי' במדרש אותיות דר"ע מהדו' ורטהימר עמ' כה, בנ"א).

ולפי דברי הזוה"ק, אמרתי לבאר ד' הגמ' בשבת הנו' שבשעת מתן תורה פסקה זוהמא מאבותינו.

ונראה, דלפמשנ"ת דאכילת אדם הראשון מעץ הדעת, ה"ז הרי זה כאילו עבר על ג' עבירות החמורות, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, א"כ במעמד הר סיני שקיבלו ישראל את התורה, וכיפרו על ג' עבירות החמורות, לכן פסקה זוהמת הנחש שראשיתה בחטא אדם הראשון.

דהנה נתבאר בד' הזוה"ק, שאברהם תיקן את חטא עבודה זרה, בזה שנכנס במסירות נפש לכבשן האש, כי זה כנגד מה שנאמר פסילי אלוהיהם תשרפון באש (דברים ז). ויש לומר דכך ממש היה במתן תורה.

ובקבלת התורה איתא בגמ' (שבת פח.): ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. ונמצא שהיה פה ממש סכנת מיתה.

ועי' במהרש"א שביאר מנ"ל לחז"ל לדרוש כן, מדלא כתיב "תחת" ההר, אלא כתיב "בתחתית", משמע בתוך התחתית כגיגית שמוקפת גם מצדדין (כלומר קערה הפוכה), ועם ישראל היו ממש בתוך ההר, כמו בתוך גיגת. ולכן אמר שם תהא קבורתכם - כקבר המוקף גם בצדדין. וכעין זה כתב הנצי"ב במרומי שדה שם, מה שהמשיל לגיגית, כגיגית הזאת שאם היה אדם מונח בחדר מלא הבל, ושואף אויר הפה, וכיון שכופה את הגיגית על הפה מת מן ההבל, כן אם לא קבלו את התורה, היו מתים תחת אויר השמים מדוחק האויר.

ויש לומר עוד בטעם הדבר שכפה עליהם הר כגיגית, דהנה כתיב: וההר בוער באש חושך ענן וערפל. ולכאוי' היה מובן מזה, דעם ישראל היו עומדים בתחתית ההר, ורק ההר היה בוער באש, ולא היה נוגע בהם האש.

אמנם יעוי' בד' הגרי"ח בבן יהוידע (שבת קמו.), שכ', שהיו בניי ממש בתוך האש, דע"ש שעמד לבאר למה תלה פסיקת זוהמתן במעד הר סיני, וכ' זות"ד: ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון מהר"י ז"ל ביערות דבש (ח"א דרוש יא) דהאש מגרשת ארס הנחש הנדבק בפירות וכל מיני מאכל, ולכן קודם חטא אדם הראשון לא היה צריך שום פרי אפיה ובישול, וכדאמרינן (כתובות קיא:): דלעתיד לבא תוציא הארץ גלוסקאות. והטעם שכעת

לאחר החטא צריך בישול, כי אין מגרש ארסו של הנחש רק האש, כי ארס של נחש שורשו מיסוד העפר, ונחש עפר לחמו, והאש תכלית רחוקה מהעפר, זה למטה מטה, וזה למעלה מעלה, ולכן האש מגרש ארסו של נחש. וכל פרי המתבשל אע"פ שנאכל כשהוא חי בלא"ה, הנה הוא יהיה נקי ע"י הבישול מן חלק הזוהמה, והוא משובח בכך טפי מן החי.

והוסיף עוד הגרי"ח: גם ידוע דמעמד הר סיני היה בו דבר פלא, כי האש שירדה מן השמים גירשה את האויר של כל אותו המקום שהיו עומדים בו כל ישראל ונעשה החלל ריקן מן האויר, והיו ישראל חיים אותה עת בנס, כי א"א לבריה לחיות אפי' רגע אחד בלתי שאיבתה האויר.

ולכן כתיב: וכל העם רואין את הקולות, שראו את הקולות ממש מהלכין בתוך חלל אותו מקום, ומגיעים ודופקים בתוף שבאזניהם, כי מניעת האדם מראיית הקולות הוא מכח שהחלל מלא אויר, עד שנדבק בעינים ממש, לכן אין הקולות העוברים בתוכו, וכמ"ש הרב אפיקי יהודה באורך (ע"ש בדרוש כג אות יא), ועל כן אם אש גשמי מגרש ארס הנחש שהוא הזוהמא הנוז', כל שכן האש קדושה שהיתה במעמד הר סיני, במקום שעמדו בו ישראל, ולכך פסקה זוהמתן, ונמצא פסיקת הזוהמא לא היתה מכח קבלת התורה, אלא מחמת עמידתם אצל הר סיני, ששם ירד אש של מעלה וגירש את האויר, ומימלא נדחה הארס של הנחש שהיה דבוק בהם, לכך תלו הדבר במעמד הר סיני. עכ"ד.

ונמצא מבואר מדברי הגרי"ח, שבמתן תורה היו עם ישראל בתוך האש ממש, עד שנלקח מהם כל האויר, וכשנצרף ד' המהרש"א והנצי"ב - שכתבו שעם ישראל היו נתונים בתוך ההר ממש בהיותו הפוך - עם דברי הגרי"ח, נבין היטב מדוע כפה עליהם הר כגיגית, כי זה היה חלק מהענין של וההר בוער באש, בכדי להסיר מהם הזוהמא.

והמפרשים נתקשו, מדוע נעשה נס זה שכל העם רואים את הקולות, ומה התועלת בנס זה. ועימש"כ בזה בחי' הגרי"ז. ולדברי הגרי"ח הדברים מבוארים מאוד, דכיון דהיה צריך להסיר זוהמת הנחש, לכן נעשה נס זה ע"י שבנ"י היו כמו בתוך האש ממש, ולכן נלקח האויר, ובלקיחת האויר מימלא כולם ראו את הקולות.

ולדרכנו הדברים מבוארים כמין חומר, דכמו שאברהם היה צריך לזכך עצמו בכבשן האש, גם בני ישראל היו צריכים להיכנס לכבשן האש בשביל להסיר זוהמת הנחש, ולכן ההר היה בוער באש.

ומעתה יתבאר היטב לשון המקרא: ויתיצבו בתחתית ההר והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עלי ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן. והביאור הוא, ויתיצבו בתחתית ההר, ע"י שכפה עליהם הר כגיגית, ולקח מהם את האויר, וכיון שכפה עליהם ההר, לכן הר סיני עשן כולו, שבפעולה זו גם לקח מהם את האויר, כי ענין האש הוא ענין אחד עם כפית ההר כגיגית, ומה טעם עשה כן הקב"ה, בכדי להסיר מהם זוהמת הנחש, וכמו שאברהם הסיר זוהמת הנחש ע"י שהכניס את עצמו לכבשן האש, לכן גם כאן בהר סיני

היה האש גדולה עד "שויעל עשנו כעשן הכבשן", והיינו כאברהם אבינו ממש - כבשן מול כבשן. והבן.

ויצחק אבינו תיקן את החטא של שפיכות דמים, ולכן יצחק אבינו נתנסה למסור את עצמו למיתה בנסיון העקידה, ועל ידי מסירות נפשו למיתה תיקן את החטא של שפיכות דמים. ויש לומר דזה המבואר בגמ' שבת שם (פח:): ואמר ריב"ל, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. ע"כ. ומבואר שנתקיים בהם ממש בחינת מיתה. וז"ל הזוה"ק (פ' נח דף ס.ו): לפי שיצחק בזמן שנקרב על גבי המזבח פרחו נשמתו, וכיון שנאמר בו באברהם ברוך מחיה המתים חזרה בו נשמתו של העולם הבא, ע"כ. וכן הוא בפדר"א (פרשה לא). ונמצא דכמו שיצחק תיקן את הענין של שפיכות דמים, ע"י שפירחה נשמתו, כך בדיוק גם עם ישראל פרחו נשמתן במעמד הר סיני. ואף שבגמ' שבת שם הלשון "יצתה נשמתן", מ"מ במדרש שהש"ר רבה (פ"ו ס"ג) הלשון "פרחה נשמתן". וז"ל הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (חקור דין ח"ב פ"ח) כי כשם שפרחה נשמתו של יצחק בשעת העקדה כך פרחו נשמתן של ישראל בסיני. עכ"ל.

ולשלמת ענין זה, יש להזכיר דמצאנו שיעקב תיקן את הפגם של אדם הראשון בעוון שפיכות דמים, דכ' התנחומא (פ' ויצא פ"א): כך שנו רבותינו ההורג נפש בשגגה גולה לערי מקלט, ויעקב אבינו גלה לחרן בורח בנפשו ונתיירא שלא יהרוג אותו הרשע עשו אחיו. וע"ש שנתבאר, דמה שאדם הראשון גורש מגן עדן לפי שהיה חייב גלות כדין הורג נפש בשגגה, וע"ז נאמר ויגרש את האדם, ומעתה מובן דכיון דיעקב אבינו הוא שופריה דאדה"ר, לכן היה חייב גלות כדין הורג נפש בשגגה. ובזה תיקן גם את עוון שפיכות דמים.

וע"ד זה יש לבאר עוד מש"כ בגמ' שבת שם: ואמר ריב"ל, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותן, שנאמר מלאכי צבאות ידדון ידדון אל תיקרי ידדון אלא ידדון. ע"כ. ויש לומר דהטעם שחזרו ישראל לאחורן וגלו ממקומן, הוא לתקן בחינת גלות, כעין מה שהיה אצל אדה"ר ויעקב אבינו.

וכנגד עוון של גילוי עריות, יש לומר דלכן הפרישם מן האשה, וכדכתיב: ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם. וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם. ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. ודו"ק.

ויתבאר בזה מש"כ בגמ' (שבת פז.) דאף שהקב"ה ביקש שיפרשו מן האשה רק יומים, וכדכתיב: וקדשתם היום ומחר, מ"מ יום אחד הוסיף משה מדעתו, והסכים הקדוש ברוך הוא עמו. ע"ש. וצריך ביאור מדוע הוסיף משה מדעתו, ויש לומר, דמה שמוסיף על הצווי אף שלא נצטווה, הוא מכוון למעשיה של חוה שהוסיפה על הצווי בחטא עה"ד,

ואמרה לנחש: ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו "ולא תגעו בו" פן תמותון. ופרש"י: ולא תגעו בו - הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שנאמר (משלי ל): אל תוסף על דבריו. ולתקן ענין זה, כאן משה הוסיף על הצווי. וכבר נודע מה שרמזו בזה"ק: אד"מ, אדם דוד משה, שכולם עסקו בתיקון חטא עה"ד.

ובזה נבין מאוד ד' הגמרא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. ואינו מובן למה רצה לקוברם חיים, ודי היה לו לאיים עליהם בגזירת מיתה, וקבורה זו מה ענינה לכאן.

ולזה נקדים מה שגילה לנו רבנו האר"י הקדוש בטעם מצות קבורה, וכמ"ש בטעמי המצוות (פ' ויחי) וז"ל: סוד קבורת המת צריך שיכינו הקוברים שתתעכל כל אותה הזוהמא שנתערבה בנפשו בחטא אדם הראשון שתתעכל בקרקע וישאר נקי. ע"כ.

ומקור הדבר בזה"ק הקדוש (מדרש הנעלם פ' וירא דף קטז). שכ': הקב"ה מכניס את הגוף תחת הארץ עד שנרקב כולו, ויוצאת ממנו כל זוהמה רעה, ונשאר אותו כף מלא רקב, ונבנה הגוף ממנו, ועד עתה לא היה הגוף שלם. ע"כ.

ונבין היטב, כי מה שגזר הקב"ה על אדם הראשון ועל כל הנבראים אחרי שחטא בעץ הדעת כי עפר אתה ואל עפר תשוב, אין בזה רק עונש, אלא גם טובה גדולה לאדם כדי שתתעכל זוהמת הנחש בעפר האדמה ובתחיית המתים יקום האדם לתחיה עם גוף נקי בלי שום זוהמא. (ועימש"כ בס' תורת העובר עמ' תצט).

וז"ל הרמ"ד ואלי בס' הליקוטים (עמ' מז): טמנם בעפר יחד וגו' (איוב מ יג), סוד הענין הוא, לפי שהקב"ה ברא את העפר כדי שתהיה כור ומצרף לברר את הטוב מן הרע, שהרע יבלה ויכלה בעפר עצמו, והטוב יעלה למעלה במקום הראוי לו, וזה סוד הקבורה בתוך העפר, וכל שכן קבורת הרשעים כדי לברר ולהעלות כל הטוב מהם ועל רוא דא כתיב: ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו (קהלת ח' י'), שמתוך היותם קבורים, מתברר כל הטוב מהם, והוא שבא ונכנס בתוך הקדושה, מה שלא היה אפשר כי אם על ידי הקבורה בעפר, מן הטעם שאמרנו.

ובגמ' סוכה (נג.): אמר רבי יוחנן: רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה. ופרש"י: לאתר דמתבעי - למקום שנגזר עליו למות בו, משם הוא מתבקש ליטול נשמתו. תמן מובילין יתיה - לשם רגליו מוליכות אותו. וכ' שם רבנו האר"י בשער מאמרי רז"ל שם: וצריך להבין, מה ענין זה שמצינו רבי רבבות אנשים, נקברו בארצות אלו פה ואלו פה. והענין הוא, במה שהודעתך כי כל הנשמות כלולות באדה"ר קודם שחטא, ואח"כ נשרו ממנו כשנתמעטה קומתו. והנה כמו שנשרו נצוצי נשמתו, כן נשרו נצוצי גופו. ונמצא כי כל הנשמות שבעולם תלויות באיברי אדה"ר זה בראשו וזה בעיניו, כמ"ש רז"ל בתנחומא פ' תשא (סי' יב) וז"ל: עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעומד מזרעו, יש שתלוי בראשו, ויש תלוי בשערות, ויש בצוארו, ויש בשתי עיניו, ויש בחוטמו, ויש בפיו, ויש באזניו, ויש בזרועו,

תדע לך שבשעה שבקש איוב להתוכח עם בוראו ואמר (איוב כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו וכו', השיבו איפה היית ביסדי ארץ (איוב לח), ארשב"ל איפה כתיב, א"ל היכן היתה איפה שלך באדם הראשון תלויה, בראשו, בשערו, בצוארו, בעיניו, באי זה אבר, וכו'. ע"ש.

והנה אדה"ר היה בתחילה מוטל מסוף העולם ועד סופו מן המזרח למערב, ונודע כי אדה"ר נצבר עפרו מד' רוחות העולם, וכפי המקום אשר ניטל ממנו עפר, בבחי' אבר פרטי שיש באדם, כך האיש ההוא הנתלה באבר ההוא שם תהי קבורתו, מן חלק האדמה אשר ממנו לוקח בראשונה, כי גם שנשרו איבריו של אדם, נשר כל אבר מהם ממקום שממנו לוקח בראשונה. וזה ביארו הפסוק: כי עפר אתה ואל עפר תשוב, ר"ל אל עפרו הראשון, וזה הטעם עצמו הוא בענין הנשמות שנשרו ממנו ועיין בפרקי רבי אליעזר (פי"א). עכ"ל.

ולפי"ז מובן היטב מה שאמר להם הקב"ה שאם אינם מקבלים את התורה "שם תהא קבורתכם", ולדרכנו הביאור הוא, שהלא אם אכן יקבל את התורה, תיבטל זוהמת הנחש, ואם אינם חפצים בביטול הזוהמא, א"כ עליו לקבור אותם בשביל לבטל זוהמת הנחש. ודו"ק היטב.

ולפיכך נבין מדוע שחזרו וחטאו בעגל חזרה עליהם גזירת המיתה וכמ"ש במדרש (שמות רבה פ' משפטים פ' לב סימן ז'): הה"ד (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, כשעמדו ישראל בסיני וקבלו את התורה אמר הקב"ה למלאך המות על כל עובדי כוכבים יש לך רשות בהם, ועל אומה זו אין לך רשות בה שהם חלקי כשם שאני חי וקיים כך בני קיימין שנא' (דברים לב) בהנחל עליון גוים וכתוב (דברים ל"ב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ולא רציתם אלא חבלתם מעשיכם ואמרתם לעגל אלה אלהיך ישראל, ולכך (תהלים פב) אכן כאדם תמותון. ע"ש.

ונמצא, שבמתן תורה נסתלקה מהם גזירת המיתה, שנגזרה עליהם בחטא עה"ד, אבל כשחזרו וחטאו בעגל, חזרה עליהם גזירת המיתה מכח חטא אדם הראשון, וע"ז נאמר אכן "כאדם תמותון".

ויובן מה שערים בליל שבועות דווקא, כי השינה היא אחד משישים במיתה, ולהורות שענין המיתה שנעשה מחמת חטא אדה"ר פסק מכח מתן תורה שניתנה בחג השבועות, ולזה ערים בזה הלילה.

והנה בביאור חטא אדה"ר באכילת עץ הדעת, כבר כ' בספה"ק, דחלילה מלחשוב שהדברים כפשוטם, והיה פה ענין של תאוה גשמית ח"ו, וכמ"ש בס' שפתי חיים (אמונה ובחירה ח"ב עמ' קיט): מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל (ממ"א ח"ב עמ' קמ) הביא בשם האריז"ל, שחטא אדה"ר היתה בחינה של עבירה לשמה, ועצם החטא הוא סוד גדול, כי אין אנחנו פחותי המדרגה נוכל להשיג את חטאו לפי מדרגתו הרמה, אך נבאר במקצת מה ששייך להשיג ע"פ מדרגתנו. אדה"ר ע"י אכילת עץ הדעת רצה להכניס בקרבו את ההשפעה הרוחנית של פרי עץ הדעת, שהיא ידיעת טוב ורע, שע"י כך תגדל בו עבודת

הבחירה בין הטוב והרע, כל מטרת הבריאה והשתלשלותה מגבהי מרומים עד הבריאה הגשמית והחומרית כדי לתת אפשרות לעבודת הבחירה בין הטוב והרע.

ונמצא שהחטא לא היה חלילה איזה תאוה לטעם העץ, אלא רק שרצה לעבוד את השי"ת מתוך בחירה, אבל עליו היה לעשות רצון ה' כפי שנאמר לו, ולא כפי הבנתו. עכ"ד.

ומעתה נמצא, דכשהקדימו ישראל נעשה לנשמע, תיקנו בזה את חטא עץ הדעת משורשו, דכפי שנתבאר עיקר החטא היה בזה שאדה"ר רצה לעבוד את השי"ת כפי הבנתו, ולא כפי שנאמר לו, ובזה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, תיקנו את ענין זה, דעיקר המעלה בנעשה ונשמע, דאף שאין אנו מבינים, מ"מ כל אשר יאמר ה' נעשה, וכנגד זה שאדה"ר פגם בחוש השמיעה וכנאמר: כי שמעת לקול אשתך, כנגד זה הקדימו נעשה לנשמע, ותיקנו ענין זה.

ויש לבאר עוד מש"כ בגמ' (פ.ח.): אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח - לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה לנשמע. וכ' שם התוס', דתפוח היינו אתרוג. וכבר כ' הרמב"ן (פ' אמור כג מ'), דעץ הדעת אתרוג היה. וכן הוא במדרש רבה (פרשה ט"ו).

ויש לבאר השייכות בין אמירת נעשה ונשמע לאתרוג, עד שחז"ל דימו את ישראל לאתרוג, דהנה כתיב (א' יא): ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן. ופרש"י: עץ פרי - שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה ונתקללה. ולכאן צ"ב מדוע האדמה עשתה כן. וכ' מהרש"ל (הובא בשפתי חכמים): שכוונתה היתה לטובה, דאם העשב שטעמו ועליו שוים, ועדיין צריך תיקון, ק"ו לאילן שאין טבעו כך ויהיה צריך תיקון, לכן עשתה כך. וכ"כ בחזקוני: עץ פרי והיא לא עשתה כן ובדשאים הוציאה למיניהם יותר משנצטותה, מכאן יש ללמוד שלטובה נתכוונה לפי שכמה אילנות יחסרו אם העץ עצמו כפרי ואעפ"כ כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא ונתקללה דבהדי כבשי דרחמנא למה לה. ע"כ.

ונמצא שהעץ היחידי שלא חטא בחטא האדמה, הוא האתרוג, והמתבונן בעינא פקיחא יראה, שהחטא של אדם הראשון והחטא של האדמה שוים בעינינו, דגם אדה"ר וגם האדמה המרו את פי ה' באופן שלטובה נתכוונו, ולא באופן של מרידה, אבל האתרוג שטעם עיצו ופריו שוה, ולא נתחכם, הוא מסמל את קבלת דבר ה' בתמימות אף אם אינו מבין, ומובן מאוד למה ישראל בשעה שאמרו נעשה ונשמע המה דומים לאתרוג.

ומעתה אמרתי שנבין עוד למה קבלת התורה נעשה באופן של "כפה עליהם הר כגיגית", אף שכבר עם ישראל אמרו נעשה ונשמע, דכיון שנתבאר שחטא אדם הראשון היה בזה שרצה לעבוד את השי"ת מתוך בחירה, ואמנם לא היה לו לעשות כן אלא לעשות דבר ה', אפי' בכרח ובאונס שלא מתוך בחירה, ולתקן ענין זה הקב"ה כפה הר

כגיגית. וארוחנא בזה לתרץ קושיית התוס' בשבת (פח. ד"ה כפה), כאשר עיני המעיין תחזינה. ואגב אציין לתירוץ נפלא לקושיית התוס' שעורר מרן החיד"א בהגהותיו ניצוצי אורות על הזוה"ק (פ' נשא דף קכה) בשם ס' אספקלריא המאירה (דף פח.), שסברת הזוהר דרק על עמי הארץ כפה הקב"ה הר כגיגית. ע"ש נפלאות.

וזה הביאור במה שארז"ל במדרש (דברים רבה פרשה ז אות ח'): א"ר שמעון בן יוחאי מנין אתה אומר אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם א' לא היתה השכינה נגלית עליהן דכתיב (שמות יט) כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני. ע"כ. וביאור הדבר לפי דרכנו בס"ד, דכבר כ' רבנו האר"י בכ"ד (עי' לקו"ת פ' שמות), דבאדה"ר היו שישים רבוא נשמות ישראל כלולות בו, ובשעה שחטא, הרי החטא מתיחס לכל השישים רבוא נשמות ישראל, וכולן צריכות תיקון. וכפי זה נבין, דבמתן תורה שצריך להסיר הזוהמא של עם ישראל, א"א ליתן התורה אם ישראל חסרים אפי' אחד מהם, שהרי הזוהמא היא אצל כולם, דאם אחד יחסר, א"כ נמצא שהזוהמא תישאר בעם ישראל.

וכיון שעלה בידנו להבין דמה שפסקה זוהמתן זה מחמת שתיקנו שלושה עבירות חמורות דאדם הראשון, שמתחילה תיקנום שלושה אבות, נבין מה שארז"ל בגמ' שבת שם: דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא: בריך רחמנא דיהב אוריגן תליתאי לעם תליתאי, על ידי תליתאי, ביום תליתאי, בירחא תליתאי. ורצונו לומר דשורש קבלת התורה נובע מתיקון ג' העבירות, שמתחילה תוקנו ע"י ג' אבות.

ומעתה מבואר מאוד מה שאומרים בהגדה של פסח אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. וקשה, דמה יעשו בהר סיני בלי התורה. ולהמבואר הדברים מבוארים מאוד, דכיון דבהר סיני פסקה זוהמתן וחזרו לדרגתם הראשונה, ובזה השלימו תקון חטא אדם הראשון (כ"כ באבודרהם, ובהגדש"פ מגיד צדק, ועוד).

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלוזנר, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

**מִפִּינָן שְׁקַבְלַתֶּם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה מֵעֵלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוּ
לֹא חֲטַאתֶם מִימֵיכֶם**

בתלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ד' הלכה ח' אמרינן:

ר' מִשְׁרְשֵׁיא בְּשֵׁם ר' אִידי (אומר) בְּכָל הַקְּרָבָנוֹת כְּתִיב "חֲטָא" (בכל הקרבנות כתיב ועשיתם "שעיר אחד לחטאת") וּבְעֶצְרַת אֵין כְּתִיב "חֲטָא" (בעצרת לא כתיב "לחטאת" אלא "שֵׁעִיר עֲזִים אֶחָד" (במדבר כח, ל)) אָמַר לְהֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִפִּינָן שְׁקַבְלַתֶּם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה מֵעֵלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוּ לֹא חֲטַאתֶם מִימֵיכֶם.

*

רבים שואלים על דברי הירושלמי שבעצרת אין כתיב "חטא", שאמנם בפרשת פנחס אכן לא נאמר "חטאת" בעצרת, מ"מ בפרשת אמור שפיר נזכר חטאת בעצרת. מבאר ה'חזון יחזקאל' (תוספתא שבועות פ"א) שדברי הירושלמי נאמרים שפיר בפ' פינחס בשעיר הבא בגלל היום, דכיון שהיום הוא יום קבלת התורה, אמר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם, ולכן לא נאמר בו חטאת, מה שאין כן בפרשת אמור שהשעיר בא בגלל הלחם ולא בגלל היום כתוב שם שעיר עזים אחד לחטאת.

השמחה במחילת העוונות בעצרת

הרוקח שכתב: 'עצרת, יום שנתנה בו תורה וכו'. על כן צריכין ישראל לשמוח שמוחל הקב"ה עוונותיהם דאמרי בירושלמי דראש השנה בסופו ר' משרשיא בשם ר' אחא בכל הקרבנות כתיב חטאת ובעצרת לא כתיב חטאת אמר להם הקב"ה לישראל מכיון שקיבלתם עול התורה עליכם מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימיהם.

אוכלין מאכלי חלב כקטן שנולד

ובספר אבני נחל להגה"ח ר' חיים נחום ליכטשטיין ז"ל מחצור הגלילית העלה בדרך צחות שזה הטעם שנוהגין לאכול מאכלי חלב בשבועות, שכיון שבשבועות נעשין בני ישראל "כקטן שנולד" על ידי מחילת העוונות, ומאכל קטן הוא חלב שיונק מאמו, לכן אוכלים מאכלי חלב בשבועות לרמוז על כך.

ומציין שם מה שכתבו בספה"ק רמז לענין מחילת העוונות בשבועות, דכתיב וביום הביכורים בהקריבכם מ'נחה ח'דשה ל'ה' ר"ת מחל, והיינו דביום זה איכא מחילת עוונות כדרך שיש לחתן וכלה ביום חופתם.

מְפִינֵן שְׁקַבְּלֵתֶם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה מֵעַלְהָ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוֹ לֹא חָטְאֵתֶם מִימֵיכֶם

ובהמשך מעלה את דברי החיד"א בספר 'חדרי בטן' (נשא אות כח) שכתב בזה הלשון: "רבותינו ז"ל המשילו ענין הר סיני לחופה, ואם כן עתה בתוך החופה (רצונו לומר: עתה בימים שאחר חג השבועות עדיין נמצאים אנו בחופת כלולותינו). וזה טעם שאין אומרים תחנון בימים אלו, מלבד הטעם שכתבו ז"ל (מגן אברהם סי' קלא סק"ח) דעצרת יש לו תשלומין כל שבעה". והוא המשך לדברים האמורים דשבועות הוא זמן נישואי כנסת ישראל לאביהם שבשמים.

*

לע"נ זקנתי האשה החשובה שהצילה כתבי אבותיה הק' ה"ה מרת הינדל קלויזנר ע"ה בת הגאון בעל ה"משנה שכיר" רבי ישכר שלמה זצוק"ל שנלב"ע ביום שבת הגדול ער"פ ש.ז., ולע"נ אמה זקנתי הרבנית נחמה ע"ה בת הגאון רבי דוד פרידמאן זצוק"ל א"ח בעל המשנה שכיר הי"ד שהיא רציית שלה חל בשבת הבעל"ט ביום ד' סיון. ת.נ.צ.ב.ה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

מהי 'תורה'!?

לקראת בא יום ה' הגדול והנורא, יום קבלת התורה, וכמבואר באר"י וברמח"ל שבכל מועד מתעוררת ההארה שלו מחדש ואינו רק "זכר" בעלמא, וכן הוא בזוהר המודפס ב"תיקון", נראה דבר בעיתו לחדד קצת את הידוע ואת שאינו ידוע על המושג "תורה", עד כמה שאפשר לקרב את זה למושגינו.

המאמר קצת ארוך אבל שווה קריאה (אפשר בשלבים...), לא להאמין למה ניתן לנו רשות לגשת, ולא רק לגשת אלא להתקשר ולהתחבר ולהיות עמה חד! עמה ועם נותנה! להראות ולגלות כי איננה רק קובץ הוראות או היכי-תמציי להעביר מסרים, אלא היכי-תימציי להעביר את קדושת המסרים! ולא להאמין - אבל אפילו להעברת קדושת המוסר אלינו, היינו הבורא יתברך בכבודו ובעצמו!!!

הנה כל המצוות הם גבוה מעל גבוה, וכרחוק שמים מארץ כן גבהו מחשבותיו ממחשבותינו, וכמש"כ הרמב"ן (סוף פר' בא) "שכולן חמודות וחיבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוקיו" - היינו שבכל מצוה שאדם עושה, הוא גם מודה בקיום הבורא וגם מקבל עליו אלוקותו.

אבל משבאים למצות תלמוד תורה מוצאים שחז"ל ורבותינו נקטו בהפלגות ותוארים בשיעור אחר.¹¹

רש"י בשמות (לב טז) מביא ממדרש תנחומא (תשא טז): "כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקדוש ברוך הוא בתורה!" והגר"ח שמואלביץ זצ"ל מחדד את משמעות הדברים ('שיחות מוסר', מהדו' תשע"ו עמ' קנ): דהנה הקב"ה סוקר את כל העולם כלו בסקירה אחת, מיליארדי בני אדם, ועוד יותר מיליארדים וסוגים של חיות בהמות עופות דגים שקצים ורמשים, וצומח ודומם, וכו' וכו' וכל יצור ובריה מקבל את הצורך המדויק שלו, בכל התחומים, הכל - בסקירה אחת! אבל בשביל לתת שכר תלמוד תורה - הוא מתפנה מכל עסקיו!!!

וכאן הבן שואל - מה נשתנה?

¹¹ בשער הכוונות (דף צו סוף טור ב', וריש דרוש ג' דסוכות) ופרי עץ חיים (ר"ה פרק א') בביאור ענין ר"ה ועשרת ימי תשובה "להיות כי הרבדים חוזרים בזמנם בכל השנה למציאת הראשון". וגבי כל המועדות כתבו הרמח"ל (דרך ד' ח"ד פ"ח) והחיד"א (לב דוד פרק כט) שמתעורר האור שהאיר בפעם הראשון שלשמו וזכרו מקיימים המועד, כגאולת מצרים בפסח וענני הכבוד בסוכה וכן בחנוכה ובפורים.

¹² "יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים" (סוטה ד: הוריות יג.), "אפילו חפצי שמים לא ישוו בה" (מו"ק ט:), המצוה נר והתורה אור (סוטה כא.). ועל כולם המשפט הממצה (תחילת מסכת פאה): "ותלמוד תורה כנגד כולם" כנגד כל התרי"ג מצוות ביחד!! ובירושלמי שם (מובא בר"ש סוף משנה א) אמרו על כך רבי ברכיה ורבי חייא דכפר דחומין, "חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד מן התורה, וחד אמר אפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה!!"

מה השתנתה מצוה זו מכל המצוות, שכל כך העפילו והשגיבו אותה ואת העוסק בה? מקובל להמשיל את התורה ל"הוראות יצרן", זה בכיוון הנכון אבל זה הרבה יותר מזה, בהוראות היצרן הוא לא מעביר את כל היכולות הכלכליות שלו או את כל הסמכויות והאפשרויות שבידיו, הוא רק נותן הוראות הפעלה ותו לא, ב"הוראות היצרן" שבתורה הקדושה מועברת כל הקדושה של המצוה (נפש החיים ד ל). ויותר מזה, בהוראות התורה מועברת קדושת היצרן!!! עכשיו מובנת המעלה והמדרגה של תורה מעל כל המצוות, ומעל כל ההוראות.

כך נראה מכמה ציטוטים, שאם אנחנו היינו אומרים אותם היינו בין אפיקורס לשוטה, אבל אחרי שרבותינו כתבו כך, ואחרי שנראה שמקור דבריהם בחז"ל, הרי שמצוה לומר אותם!!! הדברים ירימו אותנו מעל לכמה אטמוספרות, ויתנו לנו אמות מידה איך מנסים לשער מה זו "תורה".

הב"ח (סימן מז ס"ב) כותב, שכשבאים ללמוד צריך לכוון ולחשוב: "שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה".

התורה היא "עצמות" ו"רוחניות", והעיסוק בה ממש לא בירור טכני של שאלה ותשובה מותר ואסור, גם אם זה מה שמוטל עלינו כי זה מה שבכוחנו, אבל זירת ההתרחשות שלה הוא אי שם ב"מקור מוצא התורה", שם מתבצע קשר גומלין של "התעצמות הנשמה" מכח עסק התורה.

וכך כתב הרמב"ן במאמר פנימיות התורה (כתבי הרמב"ן חלק ב' עמ' תסז): אין תורת ריקנית כפשוטה, אבל יש לה נשמה שנפחתי אני בתורה, והוא העיקר! שזה למעשה דברי הגמ' (שבת קה.) "אנא נפשי כתיבת יהבית".

ובחכמי הסוד נמצא מכנה משותף שכולם כיוונו אליו, שישפוך אור על אותה "עצמות" ו"רוחניות", ועל השייכות אלינו.

כולנו יודעים ש"איסתכל באורייתא וברא עלמא", בפשטות הכוונה לעולם הגשמי שלפנינו, אבל הרמ"ק מחדד שזה לא רק כך, זה גם כלפי כל העולמות הרוחניים, וכל המידות וכל הספירות! הכל-בכל-מכל-כל מתחיל ונוצר רק מכח התורה, והכל-בכל-מכל-כל ממשיך ומתקיים בגללה. היא המצע והפלטפורמה להכל והיא האנרגיה שממשיכה ומפעילה את הכל. כך כותב הרמ"ק בספר אלימה (פרק טו).¹²

וכך הסביר שם מה שנאמר על התורה "ואהיה אצלו אמון":

"הנה מילת "אצלו" מורה על הקורבה היתירה עד שאין בינו לבין מאצילו אמצעי! והיינו אצלו, לשון אצילות וקורבה".

הרמח"ל כותב על התורה בספר דרך ה' (חלק ד פרק ב), נוסח שאלמלא כתבו היה אסור להעלותו על הדעת:

¹² חז"ל: אמנם היה ענין זה לתורה שהיתה ראשונה לפניו בראש כל מצוי, ומטעמה ועניינה המציא הכתר וכל סעיפיו ותיקוניו. הורידה מציאות שני, ושם הוציא ממנה החכמה וכל נמצאיה פרטיה וענייניה, וכן הורידה אל הבינה...

"כי התורה הקדושה מעין המציאות האמיתית שלו יתברך, ויקר ומעלה מעין אמיתת מעלתו יתברך, והוא הוא מה שמחלק האדון יתברך שמו מכבודו ויקרו אל ברואיו".

ת"ת כנגד כולם, וכל חפציה לא ישוו בה, כי פשוט מאד היא מעין "המציאות שלו יתברך", ומעין "מעלתו יתברך", וכשאנו עוסקים בה אנחנו כביכול עוסקים בו ישירות, בלא מעטפות ומחיצות, ולא ע"י שליחים וכח כוחו. וכך ממש כותב הרמ"ק באור יקר (כרך ט"ו דף פח): "והיא היתה **המצאה אלוהית** להדבק האדם באלהותו... וזו היא ההתבודדות הגדולה המקרב אותך אל קונך, **בלי מסך מבדיל בינו!!!**"
והרמח"ל ממשיך וכותב שם (אות ה):

"שהוא היותר עליון ונשגב שבעניינים הנמשכים ומגיעים ממנו יתברך אל הברואים... שנמצא הוא נגש לפני אלקיו, ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו".
בכל ספר שפוחים, בכל מחשבה שמתבוננים (!! בדבר מדבריה, אין כאן קריאה או הרהור, אלא משהו אחר לגמרי, המשכת הגדול והנשגב שבעניינים המגיעים ממנו לברואים.

ובעל הלשם כתב (הקדמות ושערים דף ז): אבל גילוי רצונו שנתגלה אלינו בו [=בתורה], **הנה הוא גילוי מאלוהותו עצמו!** ועוד שם: "שכל התורה כולה הנה היא אור רצונו ממש, והיא אור קדושתו גופה".

והשפת אמת (פסח תרל"ח) באר את התואר "למוד הוא" ששרים בליל הסדר (בפיוט "אדיר הוא"):

"שצמצם כביכול כוחו, והלביש עצם קדושתו באותיות התורה".

ועוד כתב (פרשת יתרו, תרל"ב):

"שהתורה היא העצה להתלבש חיות השם יתברך תוך מעשים גשמיים גם כן, שיוכל האדם להתדבק בו ית' אף בעולם הזה. וזהו "משיבת נפש" - לשוב הנפש להיות מקושר בשורש חיות שלו".

והחפץ חיים בס' שם עולם (שער ההתחזקות פ"ה) גם הלך בדרך זו, שלגבי הקב"ה אפילו הנפש היותר קדוש הוא רק כחומר נגדו, ואיך יכול להתדבק כלל אליו? ולכן נתן הקב"ה תורתו הקדושה לעמו ישראל, **שהיא האמצעי בין הקב"ה ובין הנפש, וצום שיתדבק נפשם בה והוא ישרה אור שכינתו על תורתו, ממילא יש מקום לאור ה' לחול על נפש האדם**".

ובשער החזקת התורה (פי"ב בהגה"ה) כתב, כשראה אותה הנביא זכריה בעולם היצירה שהוא עולם המלאכים, וצייר אותה כפי מה שהיא שם היא מחזקת יותר משלשת אלפים פעמים מכל העולם שלנו!!!... וכשנציירה כפי מה שהיא בעולם הבריאה שהיא הרבה יותר גדול מעולם היצירה כידוע, ובפרט בעולם האצילות שם גודל אורה הוא עד אין סוף ועד אין תכלית! וכבר כתב במדרש אותיות דר' עקיבא, שאור שמותיו של הקב"ה עולה עשרים ואחד רבבות פרסאות כמנין שם אהי"ה".

ויעויין שם כל מתיקות חשבונותיו באריכות והרחבה.

*

ומכל הנ"ל עולה ומתבהרת גם מעלת התורה, וגם הזיקה והשייכות שלנו לכל זה!

הנה הב"ח לא כתב שהתורה היא "עצמות" ו"רוחניות" אלא "שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה", אנחנו המחותרים פה בסיפור, לא רק המסמך כשלעצמו.

השייכות שלנו לתורה לא מצטמצמת בהבנת הדברים או ביצוע ההוראות, אלא היא ישות והוויה שיכולים להתלכד ולהתרקם איתה ביחד, לגדול ולהתפתח בעצמות ובמהות שבה, לעלות ולנסוק עד קדושת השורש והמוצא שלה!

וכמו שמעיד רבי חיים ויטאל שאמר לו רבו האר"י הקדוש (פרי עץ חיים, שער הנהגות הלימוד):

"גם העוסק בתורה צריך לכוון, כי כל קושיא שמתרץ כהלכה, מסיר קש ותבן מהלכ"ה שהוא אותיות הכל"ה העליונה. ומקשטה בכ"ד קישוטין י"ב שלו וי"ב שלה, והם סוד מז"ה ומז"ה הם כתובים. ובקראו הלכה ישים לנגד פניו שמקשט הכלה".

אנחנו המסירים קש ותבן! אנחנו המקשטים את הכלה העליונה! כשצריך לכוון לכך ולשים פנינו למטרה הזו.

והן הן דברי הרמ"ק לעיל: "והיא היתה המצאה אלהית להדבק האדם באלהותו!

כשהרמ"ק ממשיך וכותב שם:

"ולזה אם חשק האהבה שקוע בליבך להדבק בו, צריך שתחפש אחר הקושיא ותשבר אותה ותבטלה, ותדבק בתורה הנעלמת בתוך אותם הקליפות. והעושה כן הרי הוא דבק תכלית דיבוק! וזו היא ההתבודדות הגדולה המקרב אותך אל קונך, בלי מסך מבדיל בינך ובינו"!!!

ובאור יקר על תיקוני זוהר (ח"ג רלא). כתב:

"ורבים חקרו על מציאות ההתבודדות ונכספו אליו בזמנינו זה, ואין דרך לו אלא חידושי תורה וסתרי תורה - שזה דרך הדבקות כעת"!!!

ובאור יקר על שיר השירים (דרישה ו' חקירה ג') כתב:

"שאם יתקבצו כל מלאכי מרום לא יוכלו להוסיף חידוש בתורה, ולא לגלות סוד מן הסודות, אלא האדם שהוא אחוז בתורה, ועל ידי נשמתו נעשה דלי לשאוב סודות התורה"!!!

"אף אם יעמוד מיכאל כל ימיו בתורה! ולא יחדש בה אפילו אות אחת - שאין בידו כוח"!!!

מלאכי מרום לא, ואנחנו כן?!

כן, כי לנו יש "דלי" לשאוב סודות התורה!!!

והוא כותב את זה גם בספר אלימה (עין הקורא פ"ה):

ואם יחדשו בה חידושים - הם מוציאים אורה הנעלם שם, ומתפשטת באותו האור ומאירה, וגורם יחוד התפארת עם המלכות. ולזה העיקר הוא שיהיה האדם מחדש בה, ולהוסיף בה מצד שורש נשמתו, שהיא כמו הדלי הדולה המים מבור העמוק. כך ממש הנשמה תדלה מי התורה משורשה הנעלם, ויתמלא שיעור קומתה באותם החידושים.

ועוד כתב שם (עין הקורא פ"ה):

כל מי שיחדש חידוש תורה ממש, יתפשט מן המציאות ההוא ענין נפלא ונעלם, יחוד לא ישוער!

ושני ציטוטים נוספים של הרמ"ק, קצת ארוכים אבל כדאי להשקיע בקריאתם.

בספר אלימה (עין הקורא פי"ט) הוא כותב:

"שעבודה זו שהיא התורה לא נתנה אל המלאכים, נבראים, נוצרים, ונעשים, אלא דווקא אל עם ה', והינו: סוד התורה הניתנת דווקא אל בני אדם, ואפילו יהיו המלאכים צועקים ימים ולילות, אינם גורמים סוד השחוק או השעשוע אלא כל מציאותם להמשיך או שפע אין-סוף למטה להאיר להם. אבל סוד הזווג שהוא קשר הספירות והתגלותם למעלה עד שיהיו כולם אחדות אחד לפני אור אין-סוף בסוד התורה, אינם גורמין ייחוד זה הנקרא שעשוע או שחוק אפילו שיתקבצו כולם... למלאכים אין עבודה כלל ולא טובה שבעבודה, ישאלו מאת אין-סוף - תן שפעך! אמנם יש להם ענין אחד, והוא שהם נמצאים עליונים קדושים נמצאו מאת הממציא, ישאלו: המצאתנו - תן לנו מחייתנו... אבל סוד החכמה העליונה נתנה תורה אל בני אדם, שיעשו בני אדם העבודה ותעלה נשמתם בסוד מייך נוקבין, כדפרשנו בעין יעקב, וממש בסוד קיום התורה הם גורמין לעורר סוד התורה ממציות אל מציאות, עד מציאות עליון. ולכך יתקשרו הספירות אלו באלו, עד התקשרם בסוד הזווג, עד החכמה [ה]קדומה, עד אין-סוף, והינו שהייחוד הזה יקרא שעשוע, והם "שעשועי את בני אדם" בסוד התורה הניתנת להם".

ורבי אברהם אזולאי בחדסד לאברהם (מעין שני נהר י) מביא מספר אלימה (עין הקורא), ממה שלא נדפס לפנינו:

"והנה המסור לנו היא קצה חוטי שלהבת של התורה עליונה, והמשל בזה התורה, היא ראשה אחד תקועה למעלה את פני הפנים הראשונים המאירים מאין-סוף, ומשתלשלים בהספירות ומגיעים מהספירה האחרונה היא מדת המלכות, אלינו, היינו התורה הכתובה ושבעל פה שהיא ניתנת אלינו. והיינו סוד אומרו ה' קנני ראשית דרכו וגו' עד ועתה בנים שמעו לי, דהיינו אותן הנאחזים בקצוות החוטים האלו. והיינו לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. והנה סגולת התורה שכולה אחת, מה שנאחז בידינו עם מה שנאחז בקצה העליון, ולכן יש בכח מעשינו לנענע הספירות ולהכניס אל השעשוע והשחוק כפי מה שאנו נהיה מעוררים בקצוות החוטים האלו אשר בידינו, במעשה התורה והמצוה לעבדה ולשמרה.

ולכן לא היתה התורה ברואה כשאר הנבראים ח"ו, שאלמלא כך לא היה בנו כח לעורר הספירות מלמעלה אלא המתעסק בה כמתעסק בשאר ענינים הנבואים, אבל היתה התורה "נתונה" לנו, וירצה לשון "מתנה" זו - שתהיה נתינה שלא בדרך השתלשלות אלא בדילוג, שדלגה התורה מאצילות אלינו ממש. וזה סוד לשון "נתינת התורה" המורגלת בפי רז"ל. וכן הכתובים מורים התורה בלשון "מתנה", ראה נתתי לכם וכו' וממתנה נחליאל וכיוצא באלו, זה הכלל כל הכתובים המורים על התורה בלשון נתינה הוא מן הטעם הזה, שבנתינה ממש היה ענין התורה מלמעלה במתנה לא בדרך הטבע, והכונה בנתינתה להיות עבודתנו עבודה היותר מובחרת - שהיא עבודת היחוד, וממש בנו תלוי התעוררות העליונים, אנחנו ממש המעוררים המיוחדים היחוד העליון".

והספורנו (מאמר כוונות התורה) כתב בביאור התואר הנשגב "בצלמנו כדמותנו":

"התורה אשר שם משה לפני בני עמנו, היה המכוון בה לקדשם ולזכותם בה לחיי עולם, לרצון לפני אל עליון מקדשם. וזה בהדמותם אליו כפי האפשר בעיון ובמעשה!! ובעל הלשם כתב (הקדמות ושערים דף ז.ז):

אבל גילוי רצונו שנתגלה אלינו בו [=בתורה], הנה הוא גילוי מאלוהותו עצמו. ועל זה הוא גודל החיוב דעסק התורה שאנו מחויבים בה, כי נודע הוא שהשכל והמשכיל והמושכל אחד הוא, וכשמשכיל ויודע איזה דבר מהתורה הרי הוא דבוק ומתאחד ברצונו ית"ש ממש! כי נעשה אותו הידיעה שכל בו שהוא חלק מכוחות הנפש שבו, והרי מתאחד עם רצונו ית"ש ממש!

ועל דרשת חז"ל "יקרה היא מכהן הגדול שנכנס לפני ולפנים" (הוריות יג.), ביאר בספר בת עין (בשלח ד"ה נבוכים הם): שהכהן הגדול היה נכנס רק "בין הבדים" של הארון, אבל מי שלומד תורה הוא בבחינה שנכנס לארון ממש!!! ומכל זה מתחוור כשמלה גודל הקשר וההשתייכות שלנו לאותה "המצאה אלוקית", שכל כולה נועדה כדי שנדמה אליו כפי האפשר!!!

*

האר"י הקדוש מגלה שייכות נוספת בין התורה לכל אחד מישראל (שער הגלגולים, הקדמה יז):

"שהתורה היא שורש נשמות ישראל, ולכן יש בתורה ששים ריבוא פירושים, ומכל פירוש מן הששים ריבוא פירושים ממנו נתהווה נשמה אחת של ישראל".

וכ"כ המבי"ט בהקדמת ספרו קרית ספר באופן דומה, שהמקום שבו נגנזה התורה קודם בריאת העולם היה בנפשות ישראל:

"ברא כסא כבודו ונפשות הצדיקים החצובות מתחתיו, ותורה שבעל פה הגנוזה וסדורה בהן".

אם אותה קדושה שהיא "מעין מציאותו" ו"מעין אמיתתו", היא גם שורש נשמתינו, עכ"פ כמה בחינות ממנה, והיא היתה גנוזה בנו בהיותינו תחת כסא הכבוד, כמה מובן החיבור וההתמזגות בקדושה זו כשאנו שבים ועוסקים בה בעולם זה.

ובהקדמה לדרך עץ החיים כתב הרמח"ל דרך נוספת המסבירה את עוצמת החיבור והמיזוג שיכול להיות בין האדם לקדושת הקדושות:

כי שנים הם בתכונה אחת נבראו - שכל האדם והתורה המשכלת אותו!!!

"תכונה אחת", כמו אש הנמשכת לאש, או מים החוברים למים, כך בדיוק השכל נמשך ומתערב עם התורה! הם בתכונה אחת!

*

דיבורים עצומים נמצא בזוהר הקדוש (ח"א קל:): על מי שמדייק בכל מילה של תורה: "מוכרים לאדונם!" "אדונם משתבח בהם בכל יום!"

"כִּמְאָ דְאֵתָּ אָמַר (אִיּוֹב לֵב) חֶכְהָ אֶת אִיּוֹב בְּדַבְרֵי. וְאֵלֵין אֵינּוֹן דְּדַחֲקִין לְמַלְהָ דְחֶכְמָתָא, וְדִיִּיקִין לָהּ, וּמְחַפְּאֵן לָהּ לְמַנְדַּע בְּרִירָא דְמַלְהָ, וְאַשְׁתְּמוּדְעָא לְמַאֲרִיהוֹן, אֵלֵין אֵינּוֹן דְּמַאֲרִיהוֹן מְשַׁתְּבַּח בְּהוֹן בְּכָל יוֹמָא, אֵלֵין אֵינּוֹן דְּעֵאלֵין בֵּין עֵלְאֵין קְדִישֵין, וְאֵלֵין עֵאלֵין כָּל תְּרַעֵי דְלַעִילָא וְלִית מָאן דִּימְחֵי בִידְהוֹן, וְכַפָּא חוּלְקִיהוֹן בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְאֵתֵי".

[תרגום: והם הדוחקים למילה של חכמה, ומדייקים לה, וממתינים לה לדעת דבר ברור, והם מוכרים לאדונם! הם אלו שאדונם משתבח בהם בכל יום! הם אלו שעולים בין עליונים קדושים, והם עולים בכל שערים שלמעלה ואין מי שימחה בידם. אשרי חלקם בעולם הזה ובעולם הבא].

להנ"ל זה מובן, זו לא מילה כזו או אחרת, אלא מעין "אמיתתו ומעלתו", וככל שיותר מתאמצים ונדחקים בתוכן כזה, כביכול מתאמצים בו יתברך, ועליהם נאמר "אשרי איש.... ובן אדם יתאמץ בך"!!!

*

התורה מגדירה את עצמה בהגדרה שאם לא היתה מפורשת אי-אפשר להעלותה על הדעת: "ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת" (משלי ח ל).

פגישה עם מלך היא דבר גדול, היא דורשת הכנה מרובה ולימוד טכסיסי-מלוכה. להשתתף עם מלך בארוחה זה כבר אירוע נדיר, שמור לאנשי-מעלה שרים ונכבדים, וגם אז יש את כללי-הטקס ושמירה על כבוד המלוכה. אבל יש משהו למעלה מזה, יותר מפגישה ואפילו יותר מארוחה, ענין של קירוב-לבבות, של ידידות-אמת, ודוקא שם אין כללים ואין טקסים!?

ל ה ש ת ע ש ע עם המלך - -

ל ש ח ק איתו (כביכול..) - -

דרגה עליונה של קשר וידידות, מקום שאין בו כללים וגינונים, כבוד וריחוק, רק שמחה וידידות. ודוקא דרגה גבוהה זו לא תלויה בחשיבות של המוזמן, בגודל המשרה או המשכורת שלו, אלא בקירבה שהמלך חש כלפיו, בהנאה שלו לשהות במחיצתו.

זוהי מה שקורה בכל קטע גמרא...!!!

בכל דיבור של רש"י וקושיא של ראשונים ואחרונים...!!!

לא פגישה עם אלוקינו-מלך-העולם, לא ארוחה עם מסובב-הסיבות-כולם,

ש ש ו ע...!!!

ל ש ח ק ל פ נ י ו...!!!

בכל עת! מתי שתרצה! הדלת תמיד פתוחה בשבילך, ועוד בשביל משחק!!! רק תשחזר את המימרא האחרונה שלמדת, הלכה, קושיא, ואתה ממצה את המקסימום שהעולם הזה יכול להציע: להשתעשע עם מי שברא אותך!! שברא אותך!! שברא את כל מה שאתה רואה ושומע ברגע זה!!

שלדמויות שגרמו שעשוע לפניך, קראו... אברהם יצחק יעקב משה אהרן דוד!! תנאים, אמוראים, גאונים, ראשונים, אחרונים.

זוהי זוהר מפורש (פר' ויקהל ח"ב דף ריז, מתורגם):

"ועל זה אמרה תורה ואהיה שעשועים יום יום, והייתי לא כתיב אלא ואהיה, בכל זמן ובכל עידן שמילים עילאיות עולות לפניו".

הדברים האלו ודאי מסבירים למה ת"ת כנגד כולם! למה "כל העולם כולו" או "כל מצותיה של תורה" אינן שוות לדבר אחד ממנה!! רק היא קיבלה את ההגדרה הזאת "שעשוע".

וגם מסבירים את גודל השייכות שלנו בדבר הגדול הזה, מאחרי מתן תורה השעשוע לא נגרם מאליו, אלא "בשעה שמילים עילאיות עולות לפניו!!"

אלא שבדברי אליהו הנביא נוספים בזה כמה פרטים (תנא דבי אליהו זוטא פרק י):

"ושנו חכמים תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם ישב הקב"ה, ודרש, וחקר, וצרף, ובחן, את כל דברי התורה רמ"ח פעמים... ואח"כ הוציא הקב"ה את כל דברי התורה וקבע אותה בתורתו".

גם אם התורה היתה "רק" מחשבותיו ודיבוריו כביכול, ו"רק" רצונותיו ובקשותיו, לא היה לה שיעור ומידה, אבל הנה זה הרבה יותר מזה - כל פרט ממנה הקב"ה דרש! חקר! צרף! בחן!

לא חזר על כל התורה, לא שינן בעל-פה... אלא דרש, חקר, צרף, בחן, 248 פעם!!!

לא עילוי גאוני 'לעס' אותה כל כך הרבה פעמים, ולא נביא או שרף, אלא הקדוש ברוך הוא!!! אז אנחנו כבר מבינים, שאנחנו לא יכולים להבין מהו המסמך הזה, ומה באמת מונח בכרכי הספרים שפזורים סביבנו.

זוה כל סוגייה שלפנינו, התוס', המהרש"א, מפרשי התורה או המשנה, הסעיף בהלכה, כל דברי התורה, כל ידיעה וכל סברא, הם משהו שהקב"ה צירף וזיקק אותו בכבודו ובעצמו 248 פעמים!!!

וכמו שכתוב בזוהר (במדבר רכא.) "וְלִית מְלָה זְעִירָא דְאֵתְיָא בְּאוֹרֵייתָא, דְּלֹא נִפְקֵת מִפּוּמִיָּה דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא." [=אין מילה קטנה הבאה בתורה, שלא יצאה מפיו של הקב"ה].

עם ה'חומר' הזה אנחנו מתעסקים, בו אנחנו לשים את המוח והלב!!
ואליהו הנביא (שם, רבה פרק ב') ממשיך ומגלה את השייכות שלנו לענין:
"תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא העולם, העביר הקב"ה את כל דבריו לפני זרעו של אברהם יצחק ויעקב, אמר, מתי יגיע וישמע דבר מפיהם".
דרישה, חקירה, צירוף, ובחינה, מאתיים ארבעים ושמונה פעמים... וכל זה לשם מה?!
מה היא כביכול המטרה בכל השלבים הללו?!

מ ת י ג י ע ו י ש מ ע ד ב ר מ פ י ה ם

כלומר - מפנינו...

וגילויי החיבה לא תמו...

וכך אמרו במדרש רבה (שמות רבה תשא פרשה מ'):

"צריך אדם להיות נוטל משל לומר פרקו או אגדתו או מדרשו, בשעה שהוא מבקש לאמרם בצבור לא יאמר הואיל שאני יודע ביפה כשאכנס לדרש אני אומר, אמר רב אחא מן האלהים אתה למד, כשבקש לומר תורה לישראל אמרה ארבע פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל!"

248 פעם לא מספיק -

974 דורות לתכנן את הרגע לא מספיק -

כשהגיע הרגע - נוספו 4 פעמים בינו לבין עצמו!

לקרוא ולא להבין:

מ י ה ו א שחזר ארבע פעמים???

ב ש ב י ל מ י הוא חזר ארבע פעמים???

יש כלים להכיל דבר כזה?!

*

מכיוון נוסף נוכל להסביר או להשלים את מעלת התורה ע"פ שאר המצוות, ואת גודל הקשר בינינו אליה, מהאמור בגמ' ששכינה שורה בד' אמות של הלכה (ברכות ח.), ובספר גבעת שאול¹¹ (פרשת תרומה) ניסח את זה באופן שמאד מחדד את המאמר:

"כי כאשר נתן ה' את התורה, ציווה שיעשו לה בית כבת מלך אשר נשאת להם מאורשה קהלת יעקב, ובהיות התורה שם אז **מאליה תבוא השכינה** להשגיח מן הבית הזה בפרטות מן הפרטות!! **כי מטבע התורה היא להמשיך השכינה במקום שהיא עומדת!!**"

כמו שבטבע הגשמי יש את "כוח המשיכה" המושך את הכול לקרקע, כך ממש יש עוד "כוח משיכה", עוד "חוק טבע" שמושך אליו את... השכינה הקדושה!!!!

הוא כוח משיכה כל כך חזק, כל כך טבעי, שהשכינה באה לשם "מאליה!!" ומשגיחה שם "בפרטות מן הפרטות!!" לא ביקור חפוז, ולא בשביל הפרוטוקול, אלא בחיבה יתירה!! בשימת לב ל"פרטי פרטים!!"

ועוד שם:

"מושכים אותי לשבת ביניהם עם ביתי!"

לא באותו מתחם, ולא באותו מבנה, אלא - **ביניהם!**

והמהר"ל בתפארת ישראל (פרק ע) כתב:

"והתבאר לך כי התורה בגלותנו - **מקום מקדשנו!**"

ואין הענין תולה במעשה מרכבה ומעשה בראשית, רק כי **קרוב הדבר בפיו ובלבך לעשותו! היא ההלכה בכל מצות התורה, ובארבע אבות נזיקין ובארבע שומרים!!**

כשנכסים לבית כנסת, יודעים שנכנסים למקום קדוש. כשעולים לכותל המערבי, מתמלאים ברגשות קודש על השריד שנותר לנו מהמקום הקדוש ביותר בעולם, נתקפים געגועים על הרבבות-רבבות שהיו צובאים כאן בחגים ומועדים, ובכל ימות השנה כשרצו לחזק את הקשר עם השוכן בבית.

אז הנה - התורה היא מקום מקדשנו!

פתחת ספר, האזנת לשיעור, נכנסת למקדש! כולך מוקף וטובל בקדושה! ולא רק בשיעור קבלה על מעשה מרכבה, אלא גם בדיני נזיקין ומה שלא יהיה אתה בבית המקדש!

ובעל התניא (ליקוטי אמרים סוף פל"ז) דייק דיוק נוראי ממה שעסק התורה הוגדר בלשון "קריאה" - "קורא בתורה":

"שעל ידי עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחברו שיבא אליו!! וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו, להיות עמו בצוותא חדא ולא לפרד ממנו!!"

¹¹ לרבי שאול הלוי מורטירא זצ"ל מחכמי אמסטרדם לפני כ-400 שנה. ב'באר הגולה' על השו"ע הביא מפסקיו ביורה דעה (רכא י) ואבן העזר (טז). נדפס מחדש לפני כמאה שנה בהסכמת מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל.

והוא ממשיך שם:

שמי שקורא לו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק "אבא" "אבא", עליו קובל הנביא "ואין קורא בשמך"!!!

והדברים מפורשים בזוהר (ויקרא סא.): "ואמר הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב, דלית קלא משתמע לעילא אלא קלא דאינון דמתעסקי באורייתא"!!

וכן במדרש שוחר טוב (מזמור ל' אות ה') בהקשר קצת שונה:

"אמר רבי אבא: לכך הם אומרים "אמר מר", שהם קוראים להקדוש ברוך הוא דהוא מריה דעלמא!!! והוא מאיר להם טעותיהם, והוא מחזיר טעותיהם".

*

והנה לא רק העסק עצמו גדול ונשגב בכבשי דרחמנא, אלא אף על פרט מפרטיה נמצא בתקוני זוהר (מג סוף ע"א) דברים עצומים, שאמנם הם מסודות התורה אבל גם לפי פשוטם של דברים יש בו משמעות עצומה!

במה בחר הקדוש ברוך הוא לפעול את המעמד הגדול של קריעת ים-סוף?

על מה הוא הורה לעשות את קידוש שמו הגדול?

"מַטָּה דִּילִיָּה דְקָרַע בֵּיהּ יַמָּא דָּא קוֹלְמוּס, בְּגִין דְעֵלִיָּה אַתְגְּלִיָּא זְרוּעַ ה', דְאִתְמַר בֵּיהּ (יִשְׁעִיָּה נג א) וְזְרוּעַ ה' עַל מִי נִגְלָתָה".

[תרגום: מטה שלו שקרע בו הים זה קולמוס, בגלל שעליו התגלה זרוע ה', שנאמר בו זרוע ה' על מי נגלתה].

ה"קולמוס" שבו כותבים את דברי התורה! לא בדברי התורה עצמם, לא בקלף שעליו הם כתובים, רק ב"הכשר מצוה" וב"כלי" שאיתו כותבים את דברי התורה.

וזה לא סוף פסוק. גם ההכשר של ההכשר, האצבעות האוחזות בקולמוס, הם לא משהו טכני גרידא, הם לא פעולה מתבקשת כי כך מחזיקים קולמוס. וכך מגלה הזוהר שם (פט.) על המדרגה העליונה של האצבעות האוחזות בקולמוס לכתיבת דברי תורה:

"תִּלְתְּ אַצְבָּעֵין מְתִיחְדִין בְּקוֹלְמוּס לְכְתִיבָה, וְעֵלִיָּהּ אָמַר בֶּן זוּמָא (חגיגה טו.) אֵין בֵּין מִים הָעֵלְיוֹנִים לְמִים הַתַּחְתּוֹנִים אֶלָּא כְּשֵׁלֶשׁ אַצְבָּעוֹת, וְתַרְיִן אַצְבָּעָאן אֵינוֹן דְסִמְכִין לוֹן, וְאֵינוֹן כְּתָרֵי גְלִימֵי דְסַחִיפֵי אֶהְדְּדִי".

[תרגום: שלש אצבעות מתייחדים בקולמוס לכתיבה, ועליהם אמר בן זומא אין בין מים העליונים למים התחתונים אלא כשלש אצבעות, ושני אצבעות הם שסומכים אותם, והם כשני לבושים שפרוסים זה אצל זה].

לא מובן כלום, אבל כן מובן שאין "סתם" ואין "טבעי", אין "טפל" ולא "אגב", אלא הכל מתוכנן ומחושבן עד הצורה בה מחזיקים עט לכתיבה. כך זה בכל מה שקורה בעולם, כל שכן וקל וחומר במה שקשור לתורה.

*

אחר כל הנ"ל נבין את בעירת הקודש שאחז בה רשב"י כשהוא פגע בסוגיא זו של מהות התורה (במדבר דף קסו ע"ב):

"בְּכָה רַבִּי שִׁמְעוֹן וְגַעַא, פָּתַח וְאָמַר... אֹרְיִיתָא אֹרְיִיתָא, נְהִירוּ דְכָל עֲלָמִין, כְּמָה יָמִין, וְנַחֲלִין, וּמְקוֹרִין, וּמְבוּעִין, מִתְפַּשְׁטִי מִנְךָ לְכָל סְטָרִין. מִנְךָ כְּלָא, עֲלֵךְ קִימִי עֲלָיִן וְתַתָּאִין, נְהִירוּ עֲלָאָה (וְדָא) מִנְךָ נְפָקָא. אֹרְיִיתָא אֹרְיִיתָא, מָה אֵימָא לְגַבְךָ, אֵילַת אַהֲבִים אַנְתָּ, וְיַעֲלַת חֵן (גַּבִּי) עֵילָא וְתַתָּא רְחִימִין דִּילְךָ. מָאן יִזְכִּי לִינְקָא מִנְךָ בְּדָקָא יָאוּת. אֹרְיִיתָא אֹרְיִיתָא שְׁעִשׂוּעִים דְמֵאֲרָךְ, מָאן יָכִיל לְגַלְאָה, וְלִמְיָמָר סְטָרִין וְגַנְיִזִין דִּילְךָ. בְּכָה, וְאָעִיל רִישִׁיהָ בֵּין בְּרַכּוּיִי".

תרגום: בכה רבי שמעון וגעא... תורה תורה, האור של כל העולמות, כמה ימים ונחלים ומקורות ומבועים מתפשטים ממך לכל הצדדים. ממך הכל, עלך עומדים עליונים ותחתונים. האור העליון - ממך הוא יוצא! תורה תורה, מה נאמר לגבך. אילת אהבים את ויעלת חן עליונים ותחתונים אוהבים אותך. מי יזכה לינוק ממך כמו שצריך. תורה תורה, שעשועי יוצרך, מי יכול לומר סתרים וגנוזים שלך. בכה והניח ראשו בין ברכיו.

*

סוף דבר - הקשר שיכול להיות בינינו לבין התורה, אינו קשר של שאלות ותשובות ולא של ביצוע הוראות, אלא זה שער השמים! מסלול המראה לא-הגיוני לקדושת כל הקדושות, שמעל לכל העולמות ולכל המצוות, קדושת התורה!

וכמו שכתב הרמח"ל (הובא לעיל): "כי שניים הם בתכונה אחת נבראו; שְׁכָל האדם והתורה המשכלת אותו!!" מילים ספורות המסבירות את עוצמת החיבור והמיזוג שיכול להיות בין האדם לקדושת הקדושות, "בתכונה אחת נבראו!"

ונסיים בלהבת קדשו של הבן איש חי בהקדמה:

אורייתא אורייתא, הא אהבה ורישפין דשלהובא דליבא אבתרך, יהא רעוא דתהוי אנת חקוקה בליבן.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

דינים והלכות לזמן מתן תורתנו – חג השבועות תשפ"א

ביום שני בשבת, ו' בסיון

בחסדי ד' הולך ומסתיים המניין שאנו מונים בין פסח לעצרת, ושוב נתייצב למרגלות הר סיני, כל העם יחדיו, ונאמר, כאיש אחד בלב אחד - "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע" ויתקיים בנו שוב: "היום הזה נהיית לעם" כדברי הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות: "כל עיקרן של ישראל אינה אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וכו' וזו סיבת גאולת מצרים – תעבדון את האלוקים על ההר ההוא". וכבר כתב רבנו סעדיה גאון: "אין אומתנו אומה - אלא בתורתיה".

אשיחה ואהמה, מהרהורי הלב מל"ג בעומר בואכה עצרת תשפ"א

חסד עשה עימנו בוראנו, **אב הרחמים, כי הגיע חג מתן תורת עולמים, כי "לולי תורתך שעשועי, אז אבדתי בעניי"** "ואין לנו שיוור רק התורה הזאת" מלבבות כולנו פורצת זעקה: "מי ייתן ראשי מים ועיני מקור דמעה, ואבכה יומם וליל, את חללי בת עמי" - בעוונותינו הרבים, ביום "הוד שבהוד" - **ל"ג בעומר תשפ"א**, לא תמו, השנה, תלמידי רבי עקיבא מלמות... ובמערת צורים אשר במירון, שם רבי שמעון - אדוננו בר יוחאי, באותה השעה שעלתה האבוקה, עלו עמה עוד מ"ה נרות ד' - נשמת אדם, והייתה נשמתם חבוקה ודבוקה, עולה טהורה בסערה השמימה, וידום עם שלם, דומע, ולבו זועק: "על מ"ה עשה ד' ככה לנו... ? ואיש לרעהו שואל ומבקש "מ"ה נאמר ומ"ה נדבר... ? אנחנו, נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד ד'", והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, "ברוך גוזר ומקיים" - גם כשחלילה, גוזר עלינו גזרה, הוא "מקיים אותנו, שנעמוד בגזרותיו.

לימדנו חז"ל: "דומה מיתת צדיקים כשריפת בית אלוקינו".... ומשחרב בית המקדש, אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. בדפים שלפניכם, דבר ד' - זו הלכה, קובץ הלכות ומנהגי חג השבועות הבעל"ט, והוא יאמר לצרותנו די, אם בחוקותיו נלך ומצוותיו נשמור ונקיים, לעילוי נשמות הקדושים ולרפואת כל הפצועים, ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

מצוות חג השבועות

המעין ברמב"ם ובשולחן ערוך, מתפלא למצוא, שבזמן הזה, אין מצוות מיוחדות לחג השבועות, ואין אלא סימן קצר בשולחן ערוך, או"ח תצ"ד: "סדר תפלת חג השבועות", ותו לא !? בזמן שהיה בית המקדש, הקריבו שני הלחם מן התבואה החדשה ולאחר החג התחיל זמן הבאת הביכורים שנמשך מלאחר עצרת (שבועות) ועד החג (סוכות), אך בשונה מפסח וסוכות, אין לנו מצוות לקיימן, כיום ??

בארו המפרשים: ברגל זה, זכינו לקבל מתנה שאין לה שיעור ולא גבול - תורה ומצוות, פרד"ס התורה וכל מה שעתיד תלמיד לחדש וכו' ואי אפשר לבטא ולצמצם מתנה כה ענקית במצווה מסוימת, ועל כן, אין גם בתורתנו, ציון יום מסוים בו נתנה תורה, ורק הלכה כחכמים בברייתא בשבת פ"ח כי בו' בסיון ניתנה תורה, כלשון בעל "עקידת יצחק" פרשת אמור, שער ס"ז: "לפי שזיכרון התורה וקבלתה אינו לזמן מיוחד כשאר המועדים הנזכרים, רק מצוותה בכל יום ובכל עת ובכל שעה, דכתיב: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח). ואכן, נוסח ברכת התורה "נותן התורה", **נותן - הווה נמשך**, "שבכל יום יהיו כחדשים בעיניכם, כאילו קיבלתם אותם היום מסיני".

*

הלכות חודש סיון וחג השבועות תשפ"א

[כולל בירור דיני הברכה לכל סוגי עוגות הגבינה]

ערב ראש חודש סיון - יום שלישי כ"ט אייר

נוהגים לערוך סדר "תפילת יום כפור קטן", זמן מנחה גדולה - 1:10 רשאים לאמרו אף ביחידות (מ"ב תקס"ה, י"ג), וידלגו על אמירת י"ג מידות של רחמים, אלא אם כן, יודעים לאומרם בניגון הטעמים - כקורא בתורה (מ"ב תקפ"א, ד ותקס"ה, י"ב). **השומע** אפילו בטלפון, אמירת י"ג מידות מציבור שאומרים כעת - **יאמר איתם**. ויחיד, ידלג הווידוי הגדול של **רבנו ניסים** (שו"ת אג"מ או"ח ד, קי"ז שלא נתקן אלא בציבור).

ישנם, אנשי מעשה שנוהגים להתענות במיוחד בערב ראש חודש סיון, וכן נהג החת"ס עם תלמידי ישיבתו, עפ"י הגמ' שבת פ"ז ע"ב "ויחננו" - "מה חנייה בהר סיני בתשובה" ותמיד, ראש חודש "זמן כפרה לכל תולדותם", והמשתדל בעשיית תשובה בערב ראש חודש - יהיה לו ר"ח לכפרה שלימה (משנ"ב תי"ז, ד). **והרוצה להתענות**, צריך לקבל עליו תענית במנחה שלפניו (ביה"ל תקס"ב ד"ה שרגיל ובא"ח ויקרא, ה). **שכח**, יכול לקבל עד בין השמשות, **ובדיעבד**, קיבלו בלילה - מחויבים לקיים הנדר (מג"א ומ"ב שם).

מי שהתענית גורמת לו בטול תורה או לחולשה בקיום מצוות בין אדם למקום או בין אדם לחברו - אל ימעט במלאכת שמים (שו"ע תרע"א, ב). ולכן בדורות האחרונים התקינו שלא להתענות יותר ממה שתקנו חז"ל (אגרת התשובה להתניא ל"ג) אלא להרבות בלימוד תורה ותענית דיבור (מג"א תקע"א, א ומ"ב, ד) ולתת לצדקה (רמ"א תקס"ח, ב ומג"א).

*

"תפילת אבות על בנים"

כתב השל"ה הקדוש: נהגו להתפלל "תפילת אבות על בנים", [מקורה מיוחס לרבי שבתי סופר, מחבר סידור המדוקדק], "וביותר צריך להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם, וכל צרכיהם וזיווגם מד' יצא הדבר, ולבי אומר, ששעת רצון לתפילה זו, בערב ראש חודש סיון, הוא החודש בו נתנה תורה, ואז נקראים בנים לד' אלוקינו, וכדאי לישב בתענית

ביום ההוא, הוא ואשתו, ולהתעורר בתשובה, ויתקנו כל ענייני הבית וכו' ויתנו צדקה לעניים הגונים" וכתב המשנה ברורה סי' מ"ו, י: "ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם, להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, ויכוונו מאוד בברכת "אהבה רבה" ו"בברכת התורה" בשעה שאומרים "ונהיה אנחנו וצאצאנו וכו'", וכן כשאומרים ב"ובא לציון" "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה".

מין החזון איש זצ"ל כתב ב"קובץ אגרות" א, ע"ד, נוסח תפלה לאם למען בנה, בברכת שומע תפילה: "יהי רצון מלפניך ד' אלוקי ואלוקי אבותי, שתרחם על בני פלוני בן.... [נכדי... ניני....] ותהפוך את לבו לאהבה וליראה שמך, ולשקוד בתורתך הקדושה, ותסיר מלפניו כל הסיבות המונעות אותו משקידת תורתך הקדושה, ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הקדושה כי אתה שומע וכו'".

*

יום רביעי א' סיון - ראש חודש

כאיש אחד בלב אחד

על זה היום נאמר: "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני... ויחן שם ישראל [לשון יחיד] כנגד ההר" וברש"י: באחד לסיון, חנו כאיש אחד בלב אחד, ונהיו מוכנים לקבל התורה. ובמסכת דרך ארץ זוטא, פרק השלום: "חזקיה אמר, גדול הוא השלום, שבכל המסעות כתיב "וייסעו ויחנו" - נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקות, בזמן שבאו לסיני חנו חניה אחת, שנאמר ויחן שם ישראל (שמות י"ט, ב), אמר הקב"ה הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום וכו' הרי אני נותן להם את תורתך"

מיום זה ועד י"ב בחודש ועד בכלל - אין אומרים תחנון, ולא וידוי [בני ספרד-אף לא בקריאת שמע שעל המיטה], ואין אומרים יהי רצון וכו' שלאחר קריאת התורה, ואין מזכירים נשמות ואין מתענים - אפילו לא ב"יאהרציט" [יום פטירה ר"ל], פרט לחתן ביום חופתו, שמתענה.

*

יום חמישי ב' סיון "יום המיוחס"

"יום המיוחס" בו נאמר לישראל "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש - אומה המיוחסת לי - ערוך השולחן תצ"ד, ז. שלשת ימי הגבלה: המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל תלה פתק בישיבתו: "קיבלתי ממורי ורבי זצ"ל [הג"ר שמואל חרקובר], כי שלשת ימי הגבלה, הם סגולה, למי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה וכו', זוכה להצלחה בעלייה בתורה, כל השנה כולה".

*

שבת פרשת "במדבר" - ד סיון

הדלקת הנרות: ירושלים - 6:53 במרכז - 7:08 בצפון - 7:03 בדרום - 7:12

הפטרה: "והיה מספר בני ישראל וגו' (הושע ב)

אומרים אב הרחמים וכו' במנחה אין אומרים "צדקתך וגו' " אבות - פרק ו

מוצאי שבת: ירושלים - 8:09 במרכז - 8:12 בצפון - 8:13 ובדרום - 8:10 רבנו תם - 8:46

בני אשכנז - אין אומרים ויהיה נועם וגו' ובני ספרד - אומרים

*

יום ראשון - ערב חג השבועות - ה בסיון

זהירות מסכנה

בערב חג השבועות, אין לעסוק בבדיקות, בטיפולים ובפעולות הקשורות במערכת הדם שבגוף, ואף לא בערב חג פסח וחג סוכות [שמא נבוא להתעסק בכך בערב שבועות], משום מזיק הנקרא "טבוח", המקטרג, אם לא יקבלו ישראל התורה וח"ו פוגע דרך הדם ר"ל, על כן, אין לעשות בערב חג שבועות בדיקות דם, ואין לבצע ניתוח שאינו דחוף, עקירת שן, טיפול בציפורן חודרנית וכדומה, אלא אם כן יש אפילו ספק פיקוח נפש (רמ"א תס"ח, י ומשנה ברורה, ל"ח).

*

הכנות לקראת חג השבועות

נרות לכבוד יום טוב

יש המדליקים בכל חג, שני נרות בלבד, ויש שאינם משנים בין יו"ט לבין שבת גם לא בסדר ההדלקה והברכה ולא במספר הנרות שלא ייראה שממעטים בכבוד יום טוב.

נר זיכרון

נוהגים להדליק לפני יום טוב שמזכירים בו נשמות - נר זיכרון לעילוי הנשמות (יזכור), הנערך, בחג השבועות, ונר אחד עולה לכל הנפטרים, ומזכירים בעת ההדלקה שמותיהם (בני אשכנז - עם שם האב. בני ספרד - עם שם האם). יש הנוהגים, שהאיש מדליק נר אחד עבור משפחתו והאישה נר אחד עבור משפחתה.

שכחו להדליק נר זיכרון לפני יום טוב: יכולים להדליק (בהעברת אש) בליל יו"ט - בסמוך לשולחן האכילה (שלא יהא "נר לבטלה", שביו"ט אין להעביר אש, אלא לצורך, מאור, בישול או חימום בלבד). נזכרו רק ביום, יש להדליק בבית הכנסת, ולקיים: "כבודו ד' באורים". (שו"ע תקי"ד וביאור הלכה שם).

בנוסף, מניחים נר מיוחד להעברת אש להדלקת כירי גז לצורך בישול. אלא א"כ משאירים אש בכיריים שכחו להכין מקור אש: לכתחילה, אין לקחת מנר יזכור, אכן בדיעבד כשאינן אש אחרת, מותר. כמו כן, בשעת הצורך, אפשרי להביא אש משכנים, ויש לציין, שביום טוב, מותר בשעת הצורך, להעביר אש, אף מנר או כל אש שהודלקה,

חלילה, באיסור, כיון שהאש מתחדשת ללא הרף, וכשלוקחים ממנה, אין נהנים מ"מעשה יום טוב", היינו, ההדלקה הראשונה, "שעמוד ראשון, כבר נסתלק לו".

הערה: עיקר העילוי לנשמת הנפטרים, בנתינת צדקה, לעילוי הנשמה, כנאמר: "כפר לעמך ישראל" - אלו החיים "אשר פדית" - אלו המתים. ויש לתת את הצדקה, מיד למחרת יום טוב (מנהג בעל תרומת הדשן), ויש הנותנים לצדקה כבר בערב יו"ט, ובשעת ה"זכור" אומרים: "בעבור שנתתי לצדקה בעבורם".

סידור שעון שבת ומכשירים חשמליים

1. יש לכוון את שעות ההדלקה הרצויות ללילה וליום: וכן את המזגנים וכל מכשירי החשמל. **שכחו לכוון**, ונזכרו ביו"ט, וצריכים ליותר שעות של אור בליל החג, ב"שעון שבת" מכני (לא דיגיטלי), מותר ללחוץ על הלחצנים (לדעת מרן הגרש"ז זצ"ל, אפילו ללא שינוי) כדי שהאור ייכבה או יידלק **מאוחר יותר**, מפני שאין הלחיצה גורמת לשינוי בפעולת השעון, **שלהאריך מצב קיים** - שיישאר דולק או שיישאר כבוי ליותר זמן - מותר בין בשבת ובין ביו"ט (שו"ת חלקת יעקב א, נ"ח שש"כ י"ג הערה צ), וכידוע, **ביום טוב** מותר אף ללחוץ שיידלק **מוקדם יותר** (גרם הדלקה מותר ביו"ט - ספר שמירת שבת כהלכתה מהדורה חדשה י"ג, אות ל"א).

אבל הקדמת כיבוי - אסורה. שגרם כיבוי **בנר עצמו**, אסור לדעת השולחן ערוך, כגון הנחת נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי שתכבה האש בהגיעה למים, ואף שלדעת הרמ"א (תקי"ד, ג) הדבר מותר, ואפילו שלא במקום הפסד (שער הציון שם, ל"א) מכל מקום, להכרעת המשנ"ב הדבר אסור אף לאשכנזים, שיש להחמיר לכתחילה כדעת השולחן ערוך. ולחיצת זיזים של שעון השבת כדי שהאור יכבה מוקדם יותר, במנגנון שעון שבת - כגרם כיבוי בנר עצמו.

אכן, אם כעת האור מכובה, מותר ללחוץ לגרום שלאחר שיידלק, שייכבה מוקדם יותר, ודבר זה מותר אף לדעת השולחן ערוך שאין זה כיבוי בדבר הדלוק. כמו כן, כשכעת דולק ועתיד להיכבות ולהידלק - מותר לכוון כעת, שלאחר שיכבה, יידלק מוקדם יותר.

הערה: פעולה של "גרמא", מותרת על ידי גוי, בתנאי שאינה גורמת לשינוי מידי (שו"ת מנחת יצחק ג, ל"ז).

2. המשתמשים ב"חגז" (שעון לכיבוי הגז), יש לחברו ולכוונו לפני הדלקת הלהבה בכיריים, שלאחר מכן - אסור (גרם כיבוי בנר עצמו, כנ"ל). שכחו לכוונו, ורוצים לכבות הגז, אחרי השימוש ביו"ט, מניחים כלי עם תה, קפה או ביצים על גבי הלהבה, ולאחר הגלישה סוגרים את כפתור הגז כלאחר יד, ויש לאכול או לשתות מן המתבשל.

*

תנורי אפיה

3. המשאירים תנור לאפיה או לחימום מאכלים, ישאירו אך ורק תנור שהוא ב"מצב שבת", שאזי, אין שום השפעה, לפתיחת וסגירת הדלת, אף לא על הדלקת נורית. תנור

שאינו במצב שבת: מותרת פתיחת דלתו והכנסה או הוצאה של מאכלים, אך ורק כשהנורית דולקת, שאז התנור ממילא פועל. **שימו לב !!** תנור בעל מאוורר "טורבו" המתחיל לפעול עם פתיחת הדלת ומפסיק עם סגירתה – **אסור** לפתוח את התנור אלא לאחר שהתנור כבה לגמרי !!!

4. תנור חשמלי וכל מכשיר שיש בו דרגות חום, אין לשנות את מצבו בין בשבת ובין ביום טוב, אף לא להגדלת החום ביו"ט לצורך אוכל נפש, שכל שינוי בפיקוד חשמלי – **מבעיר, מכבה, בונה וסותר.**

*

הכנות לקראת סעודות החג

שתי סעודות בחג (ערב ויום) יש להכין לפחות 4 "לחם משנה"

יש אופות חלות בצורות מיוחדות לשבועות, ויש המכינות חלות חלביות, בחמאה או חלב, חובה לעשות בהן צורה מיוחדת בקליעה לפני האפייה, **שאסור** לאפות חלות, לחם, פיתה או בגט, בצורה רגילה, **חלביים או בשריים**, שמא נבוא חלילה, לידי מכשול באכילתם, עם המין השני (שו"ע יו"ד פ"ט, ז), ואפילו לא, אם הינן רק ב"חוקת חלביות או בשריות" (היינו, בתנור שבתוך 24 שעות היה בו בשר או חלב, אפילו נוקה ! – שהדבר אסור, מחשש למכשול.

יש לציין, שאם התנור, כלל לא נוקה - החלות **ממש בשריות או חלביות !** והן תקלה ממש, בבית, ויש לערוך אותן בצורה שונה של הקליעה, מאשר קולעים חלות או לחמניות רגילות [פרווה], ואין די בסימון במדבקה וכדומה.

*

הערות חשובות בנוגע להכנת המאכלים וחימומם

א. הלשה בצק בשיעור הפרשה בברכה, ובדעתה למלא חלק מהבצק בגבינה וחלקו לחלות (פרווה) – אין שני סוגי העיסות, מצטרפות לשיעור "הפרשת חלה". כשם, שאין מצטרפות זו לזו עיסה מתוקה עם עיסה מלוחה ולא מקמח מלא עם של קמח רגיל, כשחלק מבני הבית מקפידים לאכול דווקא מן העשוי בקמח מלא.

ב. המשתמשות במקצפים [של המיקסר] לבחישת ולהכנת תערובות או קצפת חלבית, במידה והחומרים קרים, ניתן לשטוף מיד היטב, את המקצפים בעזרת ספוגית וסבון כלים במים פושרים - לא רותחים ! ואפשר להשתמש בהם מיד להכנת תערובות לעוגות פרווה (בתנאי שלא עמדו המקצפים בכיור רטוב עם שיירי החלבי, במשך 24 שעות רצופות "כבוש כמבושל") – שמעתי מהגאון רבי י"י פישר זצ"ל.

ג. יש מחממים במהלך חג השבועות על גבי אותה ה"פלטה של שבת" או ה"בלעך", מאכלים חלביים וגם בשריים, יש להכין פיסת ניר אלומיניום חתוכה מערב החג, לכיסוי הפלטה מחדש, כמו כן, יש להקפיד שיהיו מאכלי החלבי עטופים היטב והעטיפה נקייה ויבשה מבחוץ, שאין פליטה ובליעה אלא כשמבחוץ רטיבות.

אכילת מאכלי חלב בשבועות

נהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות, מכמה טעמים, ויש לדעת, שלגברים חובה לאכול לפחות סעודה אחת בשרית, לקיים מצוות שמחת יום טוב - בבשר ויין. נכלשון הרמב"ם פ"ו מהלכות יום טוב: "והאנשים... אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביי"ן" ולדעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל ויבדלח"ט הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, אין די לעניין זה בבשר עוף, אלא צריך בשר בקר, דומיא דשלמי חגיגה. ואף שהבנות והנשים יכולות לאכול רק חלבי, כיון שכשאוכלים על אותו שולחן צריכים היכר וזהירות זה מזה, עדיף ביום זה לקיים כאיש אחד בלב אחד.

סעודה חלבית - יש לאוכלה, לכתחילה בלילה, כי סעודת היום חשובה יותר (ולגברים עדיף לקיים בה "שמחת יום טוב") ואמנם כמובא בארחות רבנו ח"ב עמ' צ"ח מרן הסטייפלר זצ"ל אכל בלילה חלבי, באומרו שאכילת בשר שמן תפריע ללימוד הלילה. (אף, שיש שהעירו, שפעמים אכילת פשטידות ומיני מאכלי חלב עתירי שומנים וקלוריות, עלולים להכביד יותר על הלימוד, שהרי מצינו, כמה שנרדמו משתייה ואכילת חלבי). ויש אומרים, שמצווה לאכול סעודה עם בשר אף בליל יום טוב (דרכי תשובה יו"ד ט, י"ט).

יש לציין, שלפי הטעם שהביא ה"משנה ברורה", בשם גדול אחד, שכשירדו ושבנו מהר סיני התברר שאינם יכולים לאכול בכליהם, שאינם כשרים וטבולים, ובשרם לא נשחט ונמלח כדין, ועל כן, נאלצו לאכול מאכלי חלב (שמנת של פעם וכדומה), אם כן, מתאימה הסעודה בבוקר לאחר קריאת מעמד הר סיני, בעת שמקיימים השבים מהתפילה "שובו לכם לאהליכם". וראה עוד להלן בסעודת יום חג השבועות.

פתיחת מוצרי חלב והפרדתם

יש לפתוח מערב שבועות שקיות חלב, לצאת ידי כל השיטות, שכחו, פותחים לאורך השקית במקום שאין אותיות בסכין או מספריים (כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו) דרך קלקול, ומעבירים החלב לכלי או קנקן.

במקומות ציבוריים, שישנם הרבה שותים מהחלב, דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאם יוצקים את כל החלב וזורקים מיד את השקית - מותרת הפתיחה אפילו בפינה, פתח יפה, כשם שכבר התיר מרן החזון איש זצ"ל פתיחת שקיקי קפה או סוכר קטנים הנזרקים מיד - אפילו בפינה, בפתח יפה - שזה כקילוף ביצה או תפוז.

יש להפריד זוגות ורביעיות מעדנים וכדומה לפני החג, שיש סוברים שהפרדה בשבת ויו"ט הינה חיתוך לפי מידה, אחד מאבות המלאכות. ויש חולקים, ואם שכחו, יש להפרידם בעזרת סכין או מספריים שלא במקום החריץ אלא בצדו, דרך קלקול (שמעתי מהגאון רבי משה הלברשטם זצ"ל).

הכנת הבגד

לקראת מתן תורה יש ללבוש בגד **מכובס ונאה** כנאמר: "וכבסו שמלותם", ולמבואר בפוסקים, בגד של יום טוב, ראוי שיהיה נאה יותר מבגד של שבת (שו"ע תקכ"ט, א), **ובפרט לבנות והנשים** שלמבואר ברמב"ם הלכות יו"ט פרק ו', שמחת יום של האישה והבת בבגדי צבעונים ובתכשיטים "כפי ממונו של הבעל" (או האבא). בעת לבישת בגדי יום טוב, יש לומר בפה: "**לכבוד יום טוב**" (מקור חיים רס"ב, ב).

*

קיפולי מפיונים

בשבת ויום טוב **אסור קיפול נייר** בצורה הנשארת בנייר, משום מלאכת בונה, ומותר לקפל מפיונים רק בקיפול פשוט: כמשולש, או למשוך באמצע ולהכניס לכוס או לגלגל כנרות, שכל אלו, כשמוציאים אותם מן הכוס - חוזרים מיד לצורתם הקודמת, אבל קיפולים מיוחדים (כמניפות וכדומה), יש להכין מערב יום טוב, (שו"ת שבט הלוי ה, לו) ולהניחן מוכנות לשימוש, בקופסה.

*

קישוט הבית

1. נהגו לקשט הבית ובית הכנסת בענפי אילנות ופרחים, כיון שבשבועות נידונים על פירות האילן וכדי שנזכור את האילנות, ונבקש עליהם רחמים (מג"א). ורמז נוסף, "והדת ניתנה בשושן" – בשושנים וורדים (חיד"א) והר סיני - ירוק, כולו. **אין לקשט בענפים גדולים משום חוקות הגויים (גר"א).**

2. אגרטל ובו פרחים, אינו מוקצה (דעת מרן הגרי"ש אלישיב והגר"צ אבא שאול זצ"ל) אולם אם יש שם ניצנים שלא נפתחו (כגון בשושן צחור, ציפורנים, סייפנים [גלדילות] וכדומה) יש לטלטלו בעדינות (שלא יגיעו המים למקום יותר גבוה) ואם נפל מתוך המים ענף או גבעול שפרחיו טרם נפתחו, אין להחזירו למים – שו"ע של"ו רמ"א ומשנ"ב. **יש לציין**, שענפים ופרחים התלויים לקישוט על גבי קירות ודלתות, במידה ואינם קשורים בקשר, או מודבקים - **אינם מוקצה**, ואם נפלו, מותר להחזירם למקומם, בלא קשירה או הדבקה (שו"ת בצל החכמה)

3. אסור לקבץ מיני פרחים כדי לעשות מהם זר בשבת ויום טוב (אף בלא קשירה) כדי להניחם לנוי (שזירת זר) שיש בזה איסור תיקון מנא ומכה בפטיש (שו"ת אגרות משה ד, ע"ג).

*

רחיצה וטבילה לכבוד החג

מצווה לרחוץ ולטבול במקווה בכל ערב חג, לפי שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ובפרט בערב חג השבועות, בו טבלו ישראל לקראת מתן תורתנו, ויכוון בשעת הטבילה, שהוא

טובל לכבוד הרגל, ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה וטוב לבב, ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול בערב הרגל" (מטה אפרים תרכ"ה, י"ב).

*

שינה בערב חג השבועות

רבים רגילים לישון בערב שבועות אחר הצהריים, כדי שיוכלו ללמוד בערנות בכל הלילה. ומכיוון שלדעת הרבה פוסקים, גם אחרי שינת קבע ביום יש לברך ברכות התורה, אף שנהגו למעשה, שלא לברך, טוב לכוון בברכת "אהבה עולם" בערבית, לצאת ידי ברכות התורה, ומיד לאחר התפילה, לומר פסוקי יברכך וגו' (מ"ב מ"ז, י"ג). ויכוון במפורש שלא לצאת בזה אלא עד עלות השחר (ראה הגהות רע"א על המג"א, י"ב וביה"ל שם, ד"ה פוטרת וכו' ש"היפך כוונה" מועיל).

*

חג השבועות

הדלקת נרות: בירושלים ת"ו - 6:49 במרכז - 7:10 בצפון - 7:04 בדרום - 7:13

בכל יום טוב, שחל בחול, מן הדין, אפשרי להעביר אש ולהדליק הנרות כששבים מבית הכנסת, וכן נוהגות בעיקר, נשות עדות החסידיים, אמנם, כנראה, מנהג זה בא מחו"ל שם תמיד ביו"ט שני אסור להקדים ולהדליק לפני הלילה (כמו גם אצלנו בליל שני של ר"ה) ולכן הנהיגו שגם ביום הראשון מדליקים בלילה, כדי שלא לטעות בין שני הימים, **אולם, בארץ ישראל,** יש בכך כדי להטעות שעדיין אין יו"ט ומחללים היום, ובפרט הקטנים, שהרי אימא טרם הדליקה (דעת הגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל בספר ארץ ישראל וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הפמ"ג ר"ס מש"ז, ג "שם הגדולים" לחיד"א מערכת ו, ז ושו"ת רב פעלים ח"ד או"ח, כ"ג). **ולמעשה,** כל אחת נוהגת כמנהג עדתה ומשפחתה.

אמנם, בליל חג השבועות, נוהגות רבות, שמדליקות את נרות יום טוב, אך ורק, לאחר **ששבים מבית הכנסת, סמוך לקידוש,** לקיים "תמימות תהיינה", כיון שתלה הכתוב זמן החג כשישלמו ז' שבועות, ביום החמישים, על כן גם הנשים, מאחרות את ההדלקה על ידי העברת אש, בסמוך לקידוש. לקבל את עיצומו של יום, ולברך "להדליק נר של יום טוב" בהגיע הזמן בשלימות. (הובא בלוח א"י בשם הגרש"ז זלאטניק זצ"ל ראה ט"ז, השל"ה והגר"ח פלאגי לסי' תצ"ד).

הערה: מכל מקום, כיון שבכל שבת ויום טוב מצווה להוסיף מחול על הקודש, צריך לפרוש מעשיית מלאכה זמן ניכר קודם השקיעה (7:34) וראוי לומר בפה: "הריני מקבל[ת] עלי, תוספת יום טוב".

ברכת ההדלקה מברכים "להדליק נר של יום טוב" ויש המברכות ברכת שהחיינו (בנות אשכנז ובן איש חי) ויש שאינן מברכות ויוצאות בברכת שהחיינו ששומעות בקידוש (דעת הגר"ע יוסף זצ"ל).

*

תפילת ערבית

נהגו לאחר את תחילת תפילת ערבית של ליל חג השבועות, עד לאחר שכבר בוודאי צאת הכוכבים (8:14) משום "תמימות תהיינה" (משנ"ב תחילת תצ"ד עפ"י הט"ז ופמ"ג). יש שכתבו, שחג השבועות "יום הדין על התורה", והקב"ה מזכה ביום זה, לכל אחד את חלקו בתורה (של"ה למסכת שבועות ד"ה חייב), על כן, נכון לכוון בתפילות, במיוחד כשמתפללים על לימוד תורה, ולומר "אהבת עולם" - בערבית ו"אהבה רבה" - בשחרית, בהתעוררות יתירה (קצור הלכות המועדים להגר"ש דבליצקי זצ"ל, ובספר יסוד ושורש העבודה שער ט פרק י).

*

סעודת ליל חג השבועות

אין לקדש ולאכול בליל שבועות אלא לאחר צאת הכוכבים (8:14), שנאמר: "תמימות תהיינה", וכשמקדשים מבעוד יום, מחסרים את אותו המקצת ממ"ט ימי הספירה, ובפרט שבקידוש, כמו בתפילה אומרים: "את יום חג השבועות הזה" (השל"ה ריש שבועות בשם מו"ר הגאון מהר"ש מלובלין זצ"ל שקבל כן, מדורות שלפניו ו"דעת תורה" תצ"ד, א).

נשים המברכות "שהחיינו" בהדלקת הנר, תזהרנה, לכתחילה, שלא לענות אמן על ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש שהרי בשבועות אין מצוות אחרות שעליהן תחול הענייה. וממילא מהווה הפסק בין ברכת הגפן לטעימתן מן הכוס.

בברכת המוציא ב"לחם משנה" בליל יום טוב וביומו, בוצעים תחילה, את הלחם העליון (מג"א רע"ד, א)

*

ברכת המזון בסעודת הלילה

"תיכף אחר ברכת המזון, הולכים בזריזות לבית המדרש ללמוד תורה (יסוד ושורש העבודה ט, י ועבודת הקדש למרן החיד"א כף אחת כ"ב)

*

לימוד תורה בשבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולומדים תורה כל הלילה - מג"א תצ"ד בשם הזהר פרשת אמור דף צ"ח והובא בבאר היטב, בתרגום: "חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה זה ועוסקים בתורה. ואומרים: בואו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות" ובכתבי האריז"ל: כל הלומד בלילה זה ונוהר מדברים בטלים, מובטח לו שלא יארע לו שום נזק כל השנה.

אמנם, כתב הר"י מעמדין בסידורו אות י"ב: "מי שחושש בעצמו שאם יישאר ער וכו' יתנמנם, בתפילת שחרית, מוטב שישן מעט. ויש סמך לשינת שחרית בעצרת, במדרש שיר השירים א, נ"ו שבא הקב"ה ומצאם ישנים, והוצרך להעירם בקולות וברקים, ואם

ישראל בשעת מתן תורה כך, על אחת כמה וכמה אנו יגיעי הגלות שאין לנו עונש על זה, אדרבה, נקבל שכר טוב על זאת, אם הכוונה לשם שמים" וכן כתב הר"י מולכו בארחות יושר פי"ב: "ומאנה הנחם נפשי במה שנהגו רבים, שעומדים בבית ד' בלילות בליל שבועות וכאור בוקר ממהרים להתפלל תפילה חטופה נים ולא נים וכו' ויותר טוב היה להם שישכבו במיטתם ושבע ילין וכמו השחר עלה, יכוון לקראת אלקיו ויתפלל בכוונה שלא ייצא שכרו בהפסדו". ובשו"ת שבט הלוי (י, מ"ט) כתב הגר"ש וזנר זצ"ל: "אם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלא לכוון, וגם חוטפים ורודפים, ובמאוחר אחר שינה, מתפללים במתינות ובכוונה רצויה, והעושה כן, יחפש שומר שיעיר אותו קודם זמן קריאת שמע ותפילה".

הערה: מי שנהג להיות ער כל ליל שבועות ורוצה לחזור בו ממנהגו – צריך התרה (דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל)

*

תיקון ליל שבועות

יש נהגו לומר את "תיקון ליל שבועות" אשר תקנו גדולי עולם, כנזכר בשער הכוונות ובשל"ה שמקורם ממהר"מ קורדבירו והאריז"ל זי"ע. ואף שבחוק יעקב תצ"ד, א שהיודעים ללמוד, ילמדו תורה שבעל פה [ש"ס ופוסקים] - גמרא וסדרי לימוד רגילים, וכך נהג מרן החזון איש (מנהגיו, אות י"א) וכדברי שו"ע הרב: "עיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ"

אמנם, הגאון החיד"א כתב ב"לב דוד", ל"א שאין לשנות ממנהג כל ישראל וללמוד רק תלמוד ופוסקים, דיש ללמוד, תחילה, דווקא בסדר התיקון, הבנוי והמיוסד על פי הסוד, וכן כתב ביסוד ושורש העבודה להיזהר ולקרוא בסדר שנדפס בתיקון ליל שבועות וכן נהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לומר בכל שנה, תחילה, סדר ה"תיקון ליל שבועות" (ראה שרשי מנהג אשכנז ח"ג עמ' 359).

הערה: בחור ישיבה, הרוצה ללמוד בליל שבועות את המסכת הנלמדת בישיבה, אין צריך לעשות התרת נדרים על מה שנהג עד כה לומר "תיקון ליל שבועות" (הוראת הגר"פ שיינברג זצ"ל בקובץ המועדים ר"ה תתס"א)

נשים ובנות: שאינן צריכות לתיקון חטא העגל על כן אינן שייכות באמירת ה"תיקון ליל שבועות" (בן איש חי וישב, ו ושו"ת רב פעלים בסוד ישרים, ט). אמנם, אישה שספרה ספירת העומר כל הימים, אם תרצה, יכולה לאומרו מלבד תושבע"פ שבו (כף החיים תצ"ד, ה). וטוב יותר שתאמרנה תהילים - וכן תלמדנה עשרת הדברות ומגילת רות.

ספר תהילים: נכון לקרוא בו כל היממה, כי הוא יום פטירת דוד המלך ע"ה ואומרים יהי רצון של שבת ויו"ט (כף החיים תצ"ד בשם מורה באצבע, רכ"ו ומועד לכל חי ח, ל"א ובמנהגי החיד"א, שנהג לסיים כל ספר תהילים בכל יום מימי שבועות, בחו"ל).

לימוד תרי"ג מצוות: מנהג קדמונים לומר סדר תרי"ג מצוות (תשובת רבי נטרונאי גאון ואבודרהם עמ' רמז)

לימוד משניות: יש שכתבו שעפ"י הסוד אין ללמוד משניות בלילה זה וכן מנהג בני ספרד, ומנהג בני אשכנז שכן ללומדם. בני ספרד נוהגים לקרוא את סדר הלימוד מתוך ספר "קריאי מועד".

ריקודים בשבועות: אעפ"י שאסרו חכמים לרקוד בשבת ויום טוב, מכל מקום, בהרבה בתי מדרש וישיבות רוקדים לכבודה של תורה, כמו שהתירו ריקודים בשמחת תורה, משום כבוד התורה (הליכות שלמה י"ב, י"ד ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א).

*

זמני הבוקר והיום בשבועות תשפ"א

עלות השחר: 3:57 (אשכנז) 4:19 (ספרד) **נץ החמה:** 5:41

חצות היום: 12:36 **מנחה גדולה:** 1:10 **שקיעה:** 7:35

נטילת שחרית וברכתה ללומדים כל הלילה

שולחן ערוך ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית וכו' וברמ"א: ויטלם בלא ברכה". וכתב **המשנה ברורה**, ל: "יש מהאחרונים שחולקים על הכרעת הרמ"א בזה, וסוברים דצריך לברך, ויש מסכימים עמו, וכל זה בלא עשה צרכיו, אבל אם עשה צרכיו קודם התפילה, או הטיל מים ושפסף, הסכמת האחרונים, שצריך ליטול ידיו ולברך, **וכן נכון לעשות לכתחילה**. שאז לכולי עלמא יתחייב לברך על נטילת ידיים ואשר יצר" וכן הדין לטובל במקווה, לפני התפילה יכול לאחר מכן, ליטול ידיו, ולברך על הנטילה (חק יעקב תצ"ד, א) והעיר **מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל:** "היינו דווקא בעשה צרכיו - יברך, ולא מהני נגיעה במקומות המכוסים בלבד". **מנהג בני ספרד** אם לא ישנו חצי שעה במיטה "שנת קבע" - נוטלים ידיים אחרי עלות השחר בלי ברכה או שומעים את הברכה מאחר שכן ישן.

זמן ברכת נטילת ידיים למי שמברכה

בשולחן ערוך הרב ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, צריך ליטול ידיו מיד כשיאיר היום" ושמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאין צריך לדקדק בזמן המדויק של עלות השחר, אלא לפני שהולכים להתפלל - נוטלים. וכן נהג החזון איש זצ"ל.

ברכת אשר יצר

מי שלא ישן כלל ואף לא התפנה עם בוקר: **לבני ספרד** – אין מברך אשר יצר אלא אם כן, התפנה לקראת השחר ועדיין לא חלפה חצי שעה (בא"ח) או לא עברו 72 דקות (הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הריטב"א).

בני אשכנז – מברכים אשר יצר כל בוקר, פעם אחת, אפילו לא ישנו כלל ולא התפנו (שבח על תפקוד הגוף)

ברכות התורה

שולחן ערוך מ"ז, י"ב: "אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן" משנה ברורה, כ"ח: ואם היה נעור כל הלילה יש אומרים [חיי אדם בשם הפר"ח והגר"א] דאין צריך לברך בבוקר, ויש אומרים [דרך החיים בשם מג"א וא"ר] דצריך לברך, וספק ברכות להקל. אך אם אפשר לו, יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו, שיכוון להוציאו בברכות והוא יכוון לצאת, ויענה אמן, ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוון לצאת בברכת אהבה רבה וילמד מעט אחר שיסיים תפילתו.

מי שישן במשך היום של ערב שבועות

שולחן ערוך מ"ז, י"א: "שנת קבע באמצע היום על מיטתו הוי הפסק לברכות התורה, ויש אומרים דלא הוי הפסק, וכן נהגו" וכן כתב בשו"ע הרב, ז שנהגו שלא לברך. אכן, במשנ"ב שם, כ"ו: "ואם היה ישן ביום שנת קבע על מיטתו, ובלילה שלאחריו היה נעור כל הלילה, פסק הגאון רבי עקיבא איגר, דבזה, לכולי עלמא צריך לברך בבוקר ברכות התורה". והוא הדין, מי שישן בבוקר שבועות לאחר נץ החמה, לפני שהתפלל שחרית [וצריך שומר שיעוררו לשחרית] – יכול לברך ברכות התורה, בעצמו. ובמנהגי חת"ס שכן נהגו, לאחר הלימוד בליל שבועות, יצאו מאחר, בכוונה שלא לצאת אלא עד שישנו לאחר שחרית, ובקומם משנת קבע, ברכו בעצמם.

הלכה למעשה לעניין ברכות התורה וברכות השחר

בני ספרד – אפילו לא ישנו כלל, מברכים כל ברכות השחר כולל ברכות התורה (מפני שהם על טבע העולם) פרט לברכת הנטילה כנ"ל. בני אשכנז – אם לא ישנו במשך הלילה במיטה "שנת קבע", [היינו, שפשט בגדיו, וישן לפחות חצי שעה – קצור שו"ע ס"ב, ס"ח] אינם יכולים לברך בעצמם את ברכות התורה, ועליהם לשמעם ממי שישן או מבן ספרד. אין להם ממי לשמוע – יכוונו בברכת אהבה רבה לפטור ברכות התורה וילמדו מעט מיד לאחר תפילת עמידה שחרית. מכל מקום, אישה אינה יכולה להוציא את האיש בברכות התורה – הכרעת באור הלכה מ"ז ודעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

לעניין ברכות אלוקי נשמה וכו' והמעביר שינה וכו', לכתחילה יש לשמעם מאחר שישן (משנ"ב מ"ו, כ"ד). אין מי שיוציאנו, המברכם לעצמו, יש לו על מי שיסמוך (ברכי יוסף, י"ב ערוך השלחן, י"ג כף החיים, כ"ט ועוד).

זמן ברכות התורה

בשו"ת מנחת פרי לידידי הגאון ישעיהו רוטנברג שליט"א א, א בשם מרן הגרש"ז זצ"ל: "מי שהיה ער כל הלילה, יכול להמשיך ללמוד עד שיזדמן מי שיוציאנו בברכות התורה, שאין איסור מצד עצמו, ללמוד לפני ברכות התורה, רק הוא דין שהברכה תוקדם ללימוד", על כן, מי שאינו מוצא מי שיוציאו, יכול להמשיך ללמוד, עד שימצא, או עד שיתפלל שחרית, ויכוון ב"אהבה רבה וכו'" לצאת ידי ברכות התורה, וילמד מעט מיד

אחרי התפילה, שהרי הוא אנוס בינתיים מלברך (שו"ת מנחת שלמה צ"ו, א ודינים והנהגות חזון איש א, י"ב).

ברכת הציצית

מי שאינו מתעטף בטלית גדול לא יברך על הטלית קטן ברכת "על מצוות ציצית", אלא ישאל מחברו טלית גדול במתנה על מנת להחזיר, ומתעטף, ומברך. או יבקש ממי שמתעטף בטלית גדול, שיכוון להוציאו, וינשק ציציות הטלית קטן.

תפילת שחרית

הכול הולך אחר חיתום הלילה - על כן, אף מי שזכה לעסוק בתורה כל הלילה, יזדרז לאזור חיל להתפלל שחרית בהתעוררות ובכוונה. וקריאת שמע יאמר בקול רם בדקדוקיה וכוונותיה, יען כי בקריאת שמע רמוזים עשרת הדברות. וב"עזרת אבותינו" יאמר בקול רם: "אשרי איש שישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על ליבו" (מועד לכל חי ח, כ"ח ובחיד"א ובפלא יועץ).

המתנמנם באמצע קריאת שמע, ואינו יודע היכן אוחז ? אם אינו זוכר שאמר "שמע ישראל וגו'" בכוונה - **חוזר לראש**. זוכר שאמר שמע וגו' בכוונה, אך אינו זוכר היכן עומד ? יחזור לתחילת הפסוק שאינו זוכר אם אמרו

בתפילת לחש, התנמנם ואינו יודע היכן אוחז ? חוזר לתחילת הברכה שמסופק אם אמרה כהוגן, ולא נאמר בזה "ספק ברכות להקל", כיון שברכות התפילה מעכבות זו את זו, וממה נפשך, היכן שיתחיל יהא ספק ברכה לבטלה, וכל שיש ספק באמצע התפילה - צריך להתפלל באופן שבוודאי יצא ידי חובתו (משנ"ב ס"ד, ז והוראת החזו"א והגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן הוכיח ב"אור לציון" ד, פ"ו מדברי הב"י סי' ס"ד).

קריאת מגילת רות

בקהילות אשכנז קוראים בציבור מגילת רות לפני הוצאת ספר תורה. ומה שמקדימים קריאתה לקריאה בתורה וכן נוהגים בקריאת מגילת שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, לפני שקוראים בתורה, ואין חוששים ל"תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם, מפני שקריאת רות, רק מצד המנהג, ומקדימים קריאתה משום חביבותה, מה שאין כן במגילת אסתר בפורים בבוקר, שהיא חובה, מקדימים קריאת התורה משום "תדיר" - מרן הגרש"ז זצ"ל בשש"כ נ"ח, הערה ק"ו. **ומנהג בני ספרד לקרוא ספר רות בסדר התיקון ב"קריאי מועד" שבלילה.**

הקוראים רות מתוך קלף, מברכים "על מקרא מגילה" ו"שהחיינו" (לבוש ת"צ, ה מעשה רב, קע"ה וכן נהג החזון איש זצ"ל). **ויש שתמהו על שמברכים "שהחיינו"**, שהרי זו כחובת ציבור בדומה למפטיר ? ולמעשה, נוהגים לברך, ולדעתם, טוב שילבש הקורא בגד חדש, ויכוון בברכת "שהחיינו" שעל הקריאה גם על הבגד (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בהלכות חג בחג שבועות עמ' קל"ה).

יחיד שלא שמע חלק מקריאת רות, או שהתפלל במקום שאין קוראים מתוך מגילה כשירה - אין צריך ללכת לשומעה מן הקלף בציבור (הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בהלכות חג בחג). **ואין חיוב על היחיד**, כשאין מניין עשרה, לקוראה מן הקלף (פעולת שכיר על מעשה רב, קע"ה בשם הגר"א).

אמירת הלל

אומרים "הלל שלם", והמדלג מילה, או אמר מילה בטעות באופן שיש בו שינוי משמעות - צריך לחזור ולקרוא משם והלאה עד סוף ההלל (שער הציון תפ"ח, ב). **בנות ספרד** אומרות את ההלל באמירת הברכות - בלא שם ומלכות. **בדיעבד**, אומרים ההלל **עד שקיעת החמה**, שנאמר: "ממזרח שמש ועד מבואו מהולל שם ד".

קריאת התורה

בפתיחת ארון הקודש אומרים י"ג מדות - ג' פעמים ותפילת "ריבונו של עולם" (שע"ת תפ"ח בשם האריז"ל בשער הכוונות), שכל הימים הטובים ימי דין - גמ' ר"ה ט"ז ע"א: "בארבעה פרקים נידון העולם וכו', ולכן אומרים י"ג מדות,, "כי אמירתם מעוררת רחמים גדולים בעולמות העליונים, וזכירתם סגולה גדולה לכפרת עוונות" (שולחן הקריאה ב, י"ז). ולאחר מכן, מוציאים ספר התורה ואומרים "ברוך שמיה וכו'" (קונטרס מנהגי ביהכ"נ חזו"א [לדרמן] ה, ד). קוראים לכהן, ואחר שעלה, פותחים את הספר לראות את מקום הקריאה, ולפני ברכת הכהן על התורה, מכסים את הספר, ואומרים בני אשכנז "אקדמות מילין" (משנ"ב תצ"ד, ב וסידור היעב"ץ).

קריאת עשרת הדברות

לכל הדעות, קוראים עשרת הדברות ב"טעם העליון", שסוף כל דיבור, הוא סוף פסוק. לפי שבו ביום ניתנו עשרת הדברות (משנ"ב תצ"ד, ג ובאור הלכה).

יש לדעת שלרמב"ם בתשובתו בהוצאת פריימן, סי רס"ג - **אסור לעמוד** בעת קריאתם שלא יאמרו, חלילה, רק זה קיבל משה מסיני. כשם שלא תיקנו לומר בכל בוקר, בתפילת שחרית, עשרת הדברות, ורק במקדש נהגו הכוהנים לאמרם בכל בוקר, כדברי הגמרא: מפני המינים והכופרים, שיאמרו, חלילה, שרק זאת קיבל משה בסיני. **נעמדו הקהל** - אין להישאר לשבת בין העומדים (חיד"א בשו"ת טוב עין י) בפרט שלדעת הרבה פוסקים, היום, שיודעים כולם, שקמים רק זכר למעמד בהר סיני שם נאמר "ויתייצבו בתחתית ההר", מותר לעמוד (אגרות משה או"ח ד, כ"ב ושולחן שלמה א, י"ב, ל וג, י"ב, ח). וטוב יותר להיעמד לפני שמגיעים לתחילת קריאת הדברות. **מכבדים תלמיד חכם**, רב או גדול הדור לעלייה של "עשרת הדברות" (כף החיים רפ"ב, כ"ח ובסידור היעב"ץ שבועות, ז).

סגולה גדולה לרפואה

"תני רבי שמעון בר יוחאי, בשעה שעמדו ישראל על הר סיני, ואמרו: כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע, באותה שעה לא היו בהם לא זבין ולא מצורעין, לא חיגרין ולא סומים לא

אלמים לא חרשים ולא שוטים.... ולא טיפשים.... על אותה שעה נאמר: "כולך יפה רעייתי, מום אין בך" (שיר השירים רבה ד, ז).

היה חוזר ואומר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: כשם שבעת מתן תורה התרפאו כל החולים שבכלל ישראל, כמו כן, בכל שנה בחג השבועות בעת שקוראים מעמד הר סיני, שהוא זמן מסוגל המתחדש בכל שנה, לבקש על חולים ר"ל שיתרפאו ברפואה שלימה. ועל כן, יש העושים "מי שברך" לחולים, תיכף לאחר שסיים העולה לברך הברכה האחרונה על קריאת עשרת הדברות (ספר הנהגות רבינו עמ' רל"ט).

הפטרת חג השבועות

ביחזקאל ב"מעשה מרכבה" ונוהגים לקרוא למפטיר לגדול וחכם (משנ"ב תצ"ד, ד חק יעקב ובאה"ט) וטעם קריאתה בשבועות, כי מראה יחזקאל היה בשבועות (עי' זוהר יתרו, על הפסוק: "ואראה מראות אלוקים"). ויש נוהגים, שכל הקורא מילות ההפטרה בלחש עם הקורא, אומרה גם כן מעומד, מפני כבודה (משנ"ב תצ"ד, ד).

הזכרת נשמות – "יזכור" יכולה להיאמר גם ביחידות – "גשר החיים להגרימ"ט זצ"ל.

הערה: ההולך לישן אחרי עלות השחר, אינו אומר ק"ש שעל המיטה, ובוודאי לא המפיל וכו' (באור הלכה רל"ט).

*

אכילת מאכלי חלב לאחר התפילה

יש נוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות רק בקידוש שאחר התפילה בשחרית, ויוצאים בזה ידי מנהג אכילת מאכלי חלב, ובני אשכנז, יזהרו מגבינות קשות ושמנות, כדלהלן, אמנם, לדעת הרמ"א שטעם המנהג לאכילת גם חלב וגם בשר, שהאוכל סעודה חלבית ובשרית אי אפשר לאוכלם באותו הלחם וצריך לשני לחמים, ובזה מתקיים זכר ל"שני הלחם" שהקריבו בשבועות. ואם כן, אולי אין די לטעם זה, בעוגות חלביות בלבד.

אפשרות נוספת, כמבואר בדרכי תשובה, יו"ד פ"ט, י"ט: בחג השבועות מקילים להתחיל סעודה בחלבי ולאחר קינוח והדחה של הפה והידיים עוברים באותה סעודה לבשרי (בפת ובסכו"ם מתאימים) אף שבמשך ימות השנה נמנעים מכך. ובני אשכנז, לא יאכלו גבינות קשות ושמנות (מ 16% שומנים ומעלה), המחייבות, למנהגם, המתנת 6 שעות.

*

דיני "ברכה ראשונה ואחרונה" לכל סוגי עוגות הגבינה

1. עוגות או עוגיות מבצק שמרים, פריך או עלים הממולאות בגבינה ובכלל זה, עוגות שבסיסן פירורי בצק או ביסקוויטים ונאפו יחד בתנור, אף אם שכבת הגבינה עבה וגדולה, אם שכבת הבצק ניכרת לעצמה ונועדה ליהנות מטעמה, בנוסף לטעם הגבינה - הברכה "בורא מיני מזונות" בלבד (משנ"ב קס"ח, מ"ד).

2. כל משטח בצק או עוגה בחושה [- טורט, שיש, לעקאך או רולדה] שנאפו בתנור, ולאחר הוצאתם הוספה להם שיכבה ניכרת של גבינה או שמנת מתוקה - מברכים עליהן

שתי ברכות: "בורא מיני מזונות" ו"שהכול". ובכלל זה, עוגת "קרם שניט" [נפוליון], רולדה, פחזנית או "משולש" ביסקוויטים טעימים, שמולאו בשכבה עבה של גבינה או שמנת [לא רק מריחה דקה על הטורט או הרולדה] - מברכים עליהם 2 ברכות, "מזונות" ו"שהכול"

[והעירני חתני הרה"ג מאיר דב פוקס שליט"א, שיתכן שרולדה ופחזניות, אף שהמילוי שבתוכם עבה וניכר לעצמו, מכל מקום, כיון שהבצק והגבינה כרוכים ועוטפים ומעורבים זה בזה, אף שלא נאפו יחד בתנור, לכאורה, אינם שונים מכל תערובת שיש בה אפילו מיעוט דגן, שמברכים רק "בורא מיני מזונות" בלבד. בשונה מעוגה שהוסיפו עליה מחוץ לתנור שכבה עבה של גבינה וכדומה, או גביע גלידה שטעים לעצמו, או ביסקוויטים עבים שביניהם גלידה, שאזי דינם כ"דובשנים שעליהם מרקחת" ומברכים 2 ברכות - ראה שו"ע רי"ב, ז].

3. עוגה המורכבת מגבינה, ומערבים בגבינה קמח דגן, אם מטרת הוספת הקמח, לעבות את נפח העוגה או להגביהה בלבד, היינו "לדבק", אף שמורגש באכילה גם כן, טעם הקמח - ברכתה "שהכול" בלבד. והוא הדין, כשבתחתית הגבינה שכבה דקה מאד של בצק שמטרתה רק להוות בסיס ומצע לגבינה שמעליה ברכת העוגה "שהכול" בלבד. [אמנם, כשהשכבה התחתונה דקה, אבל האוכל, לאחר שאכל תחילה את כל הגבינה מלמעלה, וכשהגיע לשכבת הבצק הדקה, מעוניין לאוכלה - עליו לברך גם כן על הבצק, והיה ראוי לו להתחיל ולברך על הבצק תחילה - ראה שו"ע רי"ב, א ומשנ"ב קס"ח, מ"ו]

הייתה כמות הקמח רוב על הגבינה, נחלקו הפוסקים אם בטל הקמח, שהרי בעיקרו בא "לדבק", אך כיון שהוא הרוב וממיני דגן שמא ייחשב לעיקר, ולמעשה אין זה מצוי ועדיף להימנע מלהכין עוגת גבינה שהקמח שהוסף בה, יותר מהגבינה (ראה שער הציון ר"ח, י"ג).

הערה: הקובע האם הדגן נועד ל"טעם" או "לדבק" - מי אשר הכין את העוגה, וכשאי אפשר לברר, בדרך כלל, קמח הניתן בתחתית העוגה והוא ניכר לעצמו - נועד לתת טעם ומברכים רק "מזונות" וקמח המעורב בגוף העוגה - נועד לדבק" ומברכים רק "שהכול" (הגר"נ קרליץ זצ"ל ב"חוט שני" ברכות עמ' ר"ה-ר"ו).

*

"ברכה אחרונה"

1. כל העוגות שמברכים עליהם "בורא מיני מזונות" או גם "בורא מיני מזונות" הרי שלענין ברכה אחרונה, יש לבדוק אם אכלו מחלק הבצק [- המזונות] כזית [כ 30 גרם] תוך כדי אכילת פרס [4 דקות לרוב הדעות] - ואזי מברכים "על המחיה" ואם ברכו ברכה ראשונה גם על הגבינה [באופנים הנ"ל] - מברכים גם כן, "בורא נפשות", אין בחלק הבצק "כזית" מצטרף חלק הבצק לשיעור הגבינה, לברכת "בורא נפשות". כלשון מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל בהסכמתו לספר "מקור הברכה": "וגם אעיר את כת"ר, שהאוכל כרוכית, בצק דק העוטף הגבינה או תפוחי העץ (שטורדל), אף שכיון שהבצק ניכר וניתן לטעם,

מברכים תחילה רק "מיני מזונות", אבל כשסיים ולא אכל מחלק הבצק כזית, מצרפים אותו לשיעור לברכת "בורא נפשות" וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

2. עוגת גבינה שעירבו בה קמח דגן, למטרת נתינת טעם ומורגש טעם הקמח באכילה שברכתה הראשונה מזונות, לדעת רוב הפוסקים רק אם אכלו בוודאי מן הקמח כזית ב"אכילת פרס" מברכים "על המחיה", ואם לאו - מברכים רק "בורא נפשות". (ראה שו"ע ר"ח, ט ביאור הגר"א, דרך החיים, שערי תשובה וכן פסקו משנ"ב שם, מ"ג וכה"ח, נ"ג-נ"ד)

הערה: בזאת עוגת גבינה שונה מכל שאר עוגות בחושות היטב עם שמן ביצים וסוכר, [טורט, לקע"ך, "כושית" "שיש"] שלדעת המשנ"ב ר"ח, מ"ח עפ"י החיי אדם והחזו"א מעיקר הדין יש לברך "על המחיה" על כזית מהעוגה, אף שבפועל אכל כמה גרמים בודדים בלבד מן הקמח, מכל מקום, כלשון הפוסקים: "כיון שהביצים השוקולד והשמן וכו' באים להטעים את הקמח ולהכשירו - נחשבים אף הם כמו הקמח. כיון שבלולה היטב מנהג העולם לברך "על המחיה" אפילו אכלו רק "כזית" מן העוגה, ובספר "הליכות ברכות" לגרי"א מלכה שליט"א דייק מדברי הפוסקים, והוסיף "ולכתחילה טוב להיזהר שיהיה במה שאכלו מהעוגה, קמח בשיעור כזית, והוא בערך 70 גרם מהעוגה) [לגר"ע יוסף זצ"ל שיטה מיוחדת בזה, שרק אם הקמח שישית מכלל התערובת רק אז מברכים "על המחיה" ובספר "הליכות ברכות" שם, עמ' קנ"ו האריך להוכיח שלא נהגו כן.

*

מאכלי חלב ודבש

הובא בספר "כל בו" לר"י מלוניל: שרבים נהגו עוד מתקופת הראשונים, לאכול בחג השבועות מאכלי חלב ודבש. מקור המנהג באשכנז וצרפת, וכמה טעמים נזכרו למנהג: יש אומרים מפני שהתורה נמשלה לדבש וחלב (דברים רבה ז, ג), שנאמר "דִּבְשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ". (שיר השירים ד, יא): ואמרו חכמים (תנחומא ישן כי תשא ט): "בשעה שעמדו לפני הר סיני ואמרו (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבַּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא: דִּבְשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ". כלומר, בזכות הסכמתם של ישראל לקבל את התורה בלא פקפוק, יהיו דברי התורה מתוקים בפיהם כדבש וחלב. וכדי להזכיר את מתיקותה וחיבתה של התורה, נוהגים לאכול בחג השבועות עוגות חלב טעימות ומתוקות ומאכלים מתוקים בדבש (אורחות חיים, פר"ח).

עוד ביארו שחלב ודבש הם שני מאכלים שנוצרים מדבר טמא. הדבש נוצר מדבורים שהם שרץ טמא, והחלב נוצר מדם שאסור באכילה. ודווקא מפני שהם מתהפכים מטומאה לטהרה טעמם מיוחד, שהם רומזים לתיקון העולם. וזוהי סגולתה של התורה, שמתקנת את הצדדים הרעים שבעולם ומתבלת את היצר הרע והופכת אותו לטוב. וזוהי גם סגולתה של ארץ ישראל, ועל כן היא נקראת "אֶרֶץ זֵבַת חָלָב וּדְבַשׁ".

*

סעודת היום

מצווה להרבות בסעודה במיוחד בחג השבועות להראות שאנו שמחים בקבלת התורה (משנ"ב תקכ"ט, א ושער הציון עפ"י הגמ' ע"ז, ד). וכלשון רש"י: "ישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה בו תורה" (רש"י לפסחים ס"ח ע"ב ד"ה דבעינן נמי לכם). **זמן הסעודה:** מנהג העולם, שהמתפללים כוותיקין, בשובם מבית הכנסת מקדשים ואוכלים מזונות כנ"ל והולכים לישון. ורק לאחר כמה שעות קמים משנתם ונוטלים ובוצעים לסעודת היום. ולמעשה, נכון להתחיל בסעודת היום קודם חצות היום (12:36), שעיקר סעודת שבת ויום טוב - לפני חצות היום (ב"ח של"ד, א ערוך השולחן רפ"ח והוראת הגר"ח קניבסקי שליט"א ב"דולה ומשקה" עמ' קצ"ט)

*

יסודות הלכות יום טוב

א. צורך אוכל נפש

התירו לעשות מלאכות לצורך האכילה ביום טוב עצמו [לא ליום השני בחו"ל, או בראש השנה ליום השני, ורק מיו"ט לשבת התירו ע"י עירובי תבשילין], כנפסק בשו"ע תק"ו עפ"י הירושלמי, היינו המלאכות שמלישה ואילך [כגון: הכנת טחינה, אינסטנט פודינג, דייסות, ג'לי, קצפת ריץ' וכדומה], אבל אסרו מלאכות שנעשות לימים רבים, כגון: קצירה, קטיפת פירות, תלישת ירקות מהקרקע, סחיטה, ניפוי קמח, והתירו טחינה ובורר בתנאים מסוימים כדלהלן.

קילוף וחיתוך - התירו לקלוף ופירות אפילו במקלף [ידני], מותר לקצוץ ירק דק דק, אבל אסור לעשות צורות מיוחדות בירק או בפרי, אפילו ביו"ט [גמבה בצורת שופר, לוחות הברית - בשבועות צפרדע - בפסח. כמו כן גם ביום טוב כשרוצים למלוח יותר משתי חתיכות ירק, יש להקדים ולשפוך שמן לימון או חומץ [שזו פעולה שלימים רבים - כבישה והחמצת ירקות]. **ובכלל זה**, העירני מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאסור לפזר סוכר על כל פרי, שרגילים לעבדו ולשווקו כקונפיטורה או בשימורים כגון, על תותי - שדה (בדוקים!). אבל מותר פיזור סוכר על חצי אשכולית (פרי אחד).

טחינה - כל שאפשר לטחון מערב יו"ט והדבר לא יתקלקל או יפוג טעמו, יש להקדים את טחינתו לערב יו"ט [כגון גזר חי כרוב וכדומה], אבל כל שייפוג טעמו אם ייטחן לפני החג [כגון בצל, שום, בננות, תפוחי עץ, חזרת וכדומה, מותר לטחון ביום טוב אף בעזרת כלי המיוחד לכך [קוצץ ידני, מגררת ("פומפיה") כותש שום או מועץ פיר"ה]. כמו כן, אף **בדברים שיכלו להכין מעיו"ט** ושכחו או לא הספיקו וצריך להם, מותר לטחנם בשינוי, על גבי מפה ולא לתוך קערה, או להחזיק המגררת בשיפוע שלא כשימוש הרגיל. דברים שאינם גידולי קרקע [ביצים, טונה ודגים, עוף או בשר וכדומה], מותר לטחנם ביום טוב בכל כלי לכתחילה, במעט שינוי מכרגיל.

ברירה - ביום טוב כשיש קצת פסולת בין האוכל (כמה קליפות יחידות של ביצים או אגוזים בין הביצים או האגוזים) - מותר להוציא הפסולת, כל שהדבר ימהר יותר את

האכילה. על כן מוציאים קצת עצמות מדגים או עוף, אבל גם ביו"ט "עוף הפורח שטבע בכוס", צריך להוציאו עם קצת מהמשקה, כדרך שמותר בשבת..

בישול - מותר לבשל לאפות לצלות ולטגן על אש דלוקה או שהדליקה ביו"ט על ידי העברת אש, מאש שכבר דולקת (מבלי לכבות הגפרור, ומותר להעביר באיזה צד של הגפרור שרוצים). רצוי להרחיק לפני יו"ט מן השטח את ה"מצת החשמלי", ולנתק את החיבור החשמלי של המצת האוטומטי.

שכחו לנתק את חשמל המצת מעיו"ט: עצה ב"אור לציון" ג, עמ' ר"ה: לקרב גפרור בוער לחצובה, ואז לסובב את כפתור הגז באופן שכל כוונתו שהאש תדלק מהגפרור, ולא ע"י המצת, ואף שגם המצת פועל, הרי זה פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן.

הערה: תמיד כדאי להעביר אש להדליק שלהבת ביום טוב, כשהכפתור הגז במצב נמוך ! ובסיבוב כפתור הגז להדלקה, בדרך כלל צריך להחזיקו כמה שניות, שלא ייכבה. כמו כן, : בשעת הצורך מותר להעביר אש, כשאין ברירה, אפילו מאש שהודלקה חלילה, באיסור, "מפני שעמוד ראשון כבר הלך לו". האש כאילו, מתחדשת בכל שנייה, ואין כאן הנאה ממעשה יו"ט - ההדלקה הראשונה.

מותר להגדיל להבה אבל אסור להנמיכה, אלא אם כן, כשהלהבה הגבוהה במשך הבישול, עלולה לגרום לשריפת האוכל או לחריכתו, אך לא כאשר רק קצת ייחרך או יישרף, או קצת יתאדו המים. **כשיש צורך להנמיך**, ויש אפשרות להעביר אש ללהבה יותר קטנה: לדעת המשנה ברורה והגרש"ז אויערבך זצ"ל עדיף להדליק את הלהבה הנוספת מלהנמיך את הגבוהה ! מאידך לדעת הגר"מ פיינשטיין (אגר"מ או"ח א, קטו ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (הובא בשש"כ יג, י) מותר להנמיך הגבוהה !

כיבוי - התירו רק גרם כיבוי על ידי הנחת כלי עם מים (עם קצת קפה, תה, סוכר וכדומה) וממתינים עד שיגלוש, ואז סוגרים את הכפתור בשינוי, וצריך לשתות קצת מן המתבשל.

*

גרם כיבוי באש עצמה

אסור אפילו ביום טוב, לגרום כיבוי בנר עצמו, כגון להניח נר דלוק בכוס שחציה מלא מים, כדי שתכבה האש בהגיעה למים. על כן, **המשתמשים ב"חגז"** יחברוהו לכפתור הגז שבכיריים לפני שמדליקים את הלהבה, כי שכבר האש דולקת, החיבור של ה"חגז" כמוהו כ"גרם כיבוי באש עצמה" שאסור למשנ"ב, לכתחילה, אף לאשכנזים. **על כן**, עפ"י הדין שלפנינו, שאסור גרם כיבוי בנר עצמו, על כן אף שביום טוב מותר ללחוץ על לחצנים של "שעון שבת שהאור יידלק מוקדם יותר, אך אסור ללחוץ כדי שייכבה מוקדם יותר, מפני שזה – "גרם כיבוי בנר עצמו" !

שימוש בתנור חשמלי מותר ביום טוב, רק אם הופעל מלפני יום טוב או על ידי שעון שבת, בתנאי שהתנור במצב "שבת" שאין שום השפעה לפתיחת הדלת או סגירתה על הבערה כיבוי או תאורה בזמן השימוש.

הוצאה מרשות לרשות - מותרת בין לצרכי אכילה, לצורך מצוה או כלים לשימוש בהם היום, וכן מוציאים קטן לרשות הרבים כדי לטייל עמו (שמחה להורים ושמחה לילד) וכן מותר בעגלה (אך יש אומרים שיש לרוקן מהעגלה כל מה שלא צריך ליו"ט). **שולחן ערוך תקי"ח ומשנה ברורה:** "אף על פי שהותרה הוצאה לצורך, מכל מקום לא יישא אדם משאות גדולים כדרך שבחול, אלא ישנה, כגון יין לא בסל או בקופה אלא על כתפו אחד או שנים שמוכח שהוא לצורך יום טוב. אא"כ לצורך אורחים. וכל האיסור במקום הילוך רבים, אבל מזוית לזוית או מבית לבית שבאותה חצר, אדרבה טוב יותר מלהרבות בהילוך"

מוקצה - חששו חכמים, כיון שיום טוב נראה בעיני בני אדם קל יותר בהלכותיו מיום השבת, והחמירו בכמה נושאים בהלכות מוקצה, יותר מאשר בשבת: שולחן ערוך סי' תצ"ה ומשנה ברורה

א. כל דבר שאמנם ראוי למאכל בהמה, (במקום שמצויות בהמות), שבשבת אינו מוקצה ומותר בטלטול ביום טוב, אם הקליפות או הגרעינים וכן מאכל שהתקלקל ביום טוב כל שאינם ראויים למאכל אדם הינם מוקצה ואסורים בטלטול. ב. התירו טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, כגון שיירי גחלים או נרות כדי לבשל או להדליק בהעברת אש, הסרת אבן שעל גבי חבית לשתות מהחבית, אבל אסרו לאכול מוקצה או להשתמש בו, כגון: ביצה שנולדה ביום טוב, שארית שמן שבנר שהודלק לכבוד יום טוב, כמו כן, אסרו להשתמש באבן (מוקצה מחמת גופו) כדי לפצח בה אגוז.

מוצאי יום טוב: ירושלים – 8:11 מרכז – 8:13 צפון – 8:14 דרום – 8:11 ר"ת – 8:43

*

איסרו חג

1. אין אומרים וידוי ולא תחנון עד י"ב בסיון ועד בכלל 2. אין מתענים בו אפילו לא חתן ביום חופתו (שו"ע תצ"ד, ג ומג"א. 3 יש נוהגים בא"י להמשיך ללבוש בגדי יו"ט עד חצות היום (12:36) ויש אף הממעטים במלאכה, וכן נהגו בני הישוב הישן בירושלים ת"ו. 4 נוהגים להרבות קצת באכילה ושתיה ונחשב כאילו בנו מזבח והקריבו עליו כל הקורבנות – שו"ע תכ"ט ב.

*

תשלומין כל שבעה

מי שלא עלה לרגל, ובימינו, לא בא לפני שריד בית מקדשנו בחג עצמו – יש לו תשלומין כל שבעה עפ"י הרמב"ם חגיגה א, א. ולהקבלת פני רבו יש תשלומין כל שבעה – מהרי"ל דסקין קו"א, נד וחתן ביום חופתו מתענה בימי ההשלמה – מג"א תקע"ג, א. ואכן, אין אומרים תחנון ולא וידוי עד י"ב בסיון ועד בכלל.

ברוך אלוקינו שנתן לנו תורתו, ללומדה, לקיימה ולעשות לו נחת רוח בעולמו

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

בטעמי מנהגי אכילת מאכלי חלב בחג השבועות

לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א שלו' וברכה.

ראיתי הקובץ האדיר מנורה שבדרום, לחודש סיון תשפ"א, ויהי רצון שבזכות הוצאת והדפסת קובץ זה, יפסקו הטילים שבדרום לגמרי, ויהיה שקט ומנוחת הדעת ביגיעת ובלימוד התורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

וראיתי שם במאמרו של כת"ר שליט"א שדן בטעמים שאוכלים מאכלי חלב, וכתב כת"ר להביא, טעם שאוכלים מאכלי חלב בשבועות, כתב במשנה ברורה (סימן תצ"ד ס"ק י"ב) וז"ל, ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה, כי בעת שעמדו על הר סיני וקיבלו התורה [כי בעשרת הדברות נתגלה להם על ידי זה כל חלקי התורה, כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה] וירדו מן ההר לביתם, לא מצאו מה לאכול תיכף, כי אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר ציוה ה', ולנקר חוטי החלב והדם, ולהדיח ולמלוח, ולבשל בכלים חדשים, כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעת לעת נאסרו להם. על כן בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב, ואנו עושין זכר לזה. עכ"ל.

ויש להקשות דמהלשון במשנה ברורה משמע דמשום שלא היה להם פנאי כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט וכו'. אכלו חלב, אבל אם היה להם פנאי, היו שוחטין וכו', והרי לכו"ע בשבת ניתנה תורה (שבת פו:), ואסור לשחוט בשבת (שם עה:), ושבת במרה נצטוו (סנהדרין נו:), וגם עתה שמעו בעשרת הדברות על שמירת שבת, ?

א. הנה באמת בספר גאולת ישראל [הובא בליקוטי מהרי"ח (מנהגי חג השבועות דף מ"ז ע"ב)] כתב הטעם שאוכלים חלב בשבועות, מפני שבשבת ניתנה תורה, ונאסר להם בשר נחירה, ובשבת אסור לשחוט. ע"כ. אבל כאן במשנה ברורה משמע דהטעם שאוכלים חלב, לאו משום דלא היה אפשר לאכול בשר משום איסור שבת לשחוט, אלא משום שלא היה להם פנאי לשחוט וכו', והרי אפילו שהיה להם פנאי אסור לשחוט, ?

ב. אאמו"ר הגה"ח רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א, תירץ לי, דאיכא מ"ד דלא ניתנה תורה בשבת. דהנה בפרקי דר' אליעזר (פמ"ו) כתב וזה לשונו שם. רבי אליעזר בן עזריה אומר "ערב שבת" בששה לחודש בשש שעות ביום קיבלו ישראל את הדברות. עכ"ל.

ולפי"ז י"ל דהטעם הנ"ל במשנה ברורה היינו רק לפי הפרקי דר"א הנ"ל, אך לפי הגמרא בשבת הנ"ל, דבשבת ניתנה תורה, ליכא טעם זה. עכ"ד.

ג. ועוד נראה לי לתרץ בס"ד בדרך דרוש דשפיר אזיל טעם שהביא המשנה ברורה גם למ"ד דבשבת ניתנה תורה, ע"פ המדרש (שמו"ר ל', י"א) וז"ל, ואלה המשפטים, ויהי ביום

השלישי בהיות הבוקר, בבוקר ניתנה התורה, ובערב ניתנו המשפטים, הדא הוא דכתיב (איוב ד', כ') מבוקר לערב יכתו וכו'. עכ"ל. ומה דקתני בערב, אין הכוונה בערב ממש, אלא משש שעות ולמעלה (עיין פסחים דף נח. ברש"י ד"ה בין הערבים), ולפי זה שפיר יש לומר דנאמרה לישראל המשפטים במשך שעות אחרי הצהרים עד סמוך לערב, לפי שהרבה דינים נאמרו בה, ועד שהלכו לביתם היה כבר בערב ממש.

ומסתבר דגם כן לא הלכו לביתם אחרי קבלת התורה [עשרת הדברות], וחזרו שנית אחרי הצהרים לקבלת המשפטים, דלא מצינו בשום מקום שכל ישראל התקבצו פעמיים להר סיני, וגם הוה טורח גדול. ועוד דאפשר דעשרת הדברות נמשך בכל שעות הבוקר, דהיינו עד שש שעות ביום דנקרא בוקר (וכמו שכתבו התוס' בפסחים דף ב. בד"ה וכאור, דעד ו' שעות נקרא בוקר), ושפיר קרינן ביה ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר וכו', (שמות י"ט, ט"ז), ובאמת כלל לא קשה הפסוק בהיות הבוקר, דאף אם לא נאמר דעד שש שעות נקרא בוקר, הרי י"ל דעשרת הדברות התחיל בשעת הבוקר ממש, אבל אחר כך נמשך כמה שעות ביום, וכמו שמסתבר לומר, וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד.

וגם מסתבר לומר כן, דהרי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל וכו', וכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותן, שנאמר מלאכי צבאות ידודון ידודון (תהלים ס"ח, י"ג), אל תיקרי ידודון, אלא ידודון (שבת פח:), נמצא שמסתמא נמשך כמה שעות זמן נתינת עשרת הדברות, והיה בערך עד הצהרים, ואחר הצהרים והלאה ניתנו המשפטים, וכנ"ל, וגם זה נמשך כמה שעות עד סמוך לערב, (וכנ"ל), ועד שהלכו לביתם היה כבר בערב ממש, (ואין כאן דעת הפרקי דר"א הנ"ל דאיתא שם דבתשע שעות ביום חזרו ישראל לאהליהם. ע"כ).

ואין לומר דכוונת המדרש דהמשפטים ניתנו למשה בלבד, ולא לכל ישראל, דמפשטות לשון המדרש רבה הנ"ל משמע דניתנו המשפטים "לכל ישראל", דומיא שקיבלו התורה [עשרת הדברות], שניתן לכל ישראל, ובהדיא מצאתי בשפתי חכמים ריש פרשת משפטים (אות ב') שכתב דפרשת משפטים ניתנו במעמד כל ישראל ובקולות וברקים, כמו שניתנו עשרת הדברות. (עיי"ש).

והשתא דאתינן להכא מובן שפיר מה שכתב המשנה ברורה: ולא מצאו מה לאכול כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט וכו' ולבשל וכו', והיינו דאע"פ שעד שהלכו לביתם כבר היה בערב (וכנ"ל), והיה "מוצאי שבת" והיה כבר מותר להם לשחוט וכו', מכל מקום היה צריך לזה הכנה רבה וכו', והיו רעבים מכל היום, ולא מצאו מה לאכול כי אם מאכלי חלב, ואתי שפיר היטב. ונפלא בס"ד.

ואין להקשות דלפ"ז הנ"ל, היה צריך לאכול מאכלי חלב במוצאי שבועות, (וכמו אז, שאכלו חלב במוצאי שבועות, וכנ"ל), ולא בשבועות, ? אלא התירוץ פשוט דאנו עושין זכר למה שהיה אז, שכמו שאז אכלו חלב אחרי קבלת התורה, כך אנו עושין זכר לזה,

שאחרי שמקבלים התורה בציבור, אנו אוכלים חלב. (וכל זה בדרך דרוש כדי ליישב דברי המשנה ברורה גם לפי הגמרא בשבת הנ"ל, דבשבת ניתנה תורה. ודו"ק).

א. ופירסמתי כל זה בקובץ "בית אהרן וישראל", גליון ק"ב, (עמודים קנ"ה - קנ"ז), ובקובץ הנ"ל, גליון ק"ד, (עמודים קמ"א - קמ"ב), העיר הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א, על התירוץ שהבאתי לעיל שטעם המשנה ברורה אזיל לפי הפרקי דרבי אליעזר שסבר שבערב שבת ניתנה תורה. ע"כ. שכבר הרגיש בזה המשנה ברורה גופא, ובספר ליקוטי הלכות למרן החפץ חיים זצ"ל, דפו"ר שיצא לאור בשנת תרפ"ח, כתב בעמוד האחרון שלשה השמטות ותיקונים על ספרו המשנה ברורה, וחד מינייהו כתב, וז"ל, בהלכות פסח (סימן תצ"ד ס"ק י"ב) במשנה ברורה טעם על הנהגת מאכלי חלב בחג השבועות, וטעם זה הוא רק אליבא דרבי אלעזר בן עזריה, דסבירא ליה דתורה נתנה לנו בערב שבת, ולא בשבת, כן איתא בפרקי דרבי אליעזר בשם ראב"ע בפרק מ"ו. עכ"ל.

ב. ובקובץ הנ"ל, גליון ק"ז, (עמוד קס"ה), הוסיף הרה"ג רבי דניאל אליעזר חיטריק שליט"א, שעל השאלה הנ"ל על המשנה ברורה, עמד גם כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בשנת תשכ"ו, ונדפס בספר ליקוטי שיחות (ח"ח עמוד 49 ואילך), ויש בזה אריכות גדולה ונפלאה, ונקודת הביאור שהשעות של שבת שאחרי קבלת התורה לא היה בהם דין שבת לענין מלאכות וכו', יעו"ש הראיות והשקלא וטריא בזה, ובהערה *47, ולכן מותר היה להם לשחוט, ורק מצד חוסר זמן ההכנה גדולה של מאכלי בשר, בחרו במאכלי חלב. עכ"ד. יעע"ש. ע"כ מדברי כת"ר.

ולתוספת הטעמים שאוכלים מאכלי חלב בשבועות, אצרף בזה מש"כ בשנה שעברה, הנה בכל בו (סימן נב) כתב כך: גם נהגו לאכול דבש וחלב בחג שבועות מפני תורה שנמשלה לדבש וחלב, כמו שכתוב (שיר השירים ד, י) דבש וחלב תחת לשונך.

ובצדה לדרך (מאמר ד' כלל ד' פרק א') כתב, וסבב השם אשר לו נתכנו עלילות שבאו החגים (פסח שבועות וסוכות) באביב ובקציר ובאסיף, כדי שיזכרו תמיד שהכל מעשיו, ובפרט בימי שמחתנו, ועיקר כל המצות וזאת היא הכוונה, גם מנהגות שנהגו אחר התורה באו להשלים הכוונה הזאת כמנהגנו בחג הזה לאכול דבש וחלב להעיר (ולהזכיר) על התורה שנמשלה לדבש וחלב, וידוע שהחלב הוא מזון הנערים לפי רכותן, וכנגדו באו בתורה המצוות המעשיות שהם על הרוב מזון נפשות ההמון, והדבש ידוע כי הוא המתוק משאר המאכלים והנער לא יוכל לקבלו, גם הגדול לא ירבה מזונו ממנו פן יקיאנו עם שאר מזונו, וכנגדו באו בתורה דעות אמתיות הנקראת חכמה באמת.

וביפה ללב (או"ח סימן תצד סק"ט) כתב, בשיירי כנסת הגדולה כאן כתב מורי ורבי: "ואני שמעתי שאוכלין מאכל חלב עם דבש לקיים מה שנאמר (שיר השירים דף, י) "דבש וחלב תחת לשונך". ומני שים טעם שהוא על שם תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ששניהם היתה הקבלה ביום הזה בסיני כאמרם ז"ל, ואיתא בווהר (פרשת ויחי רמ.). דחלב תורה שבכתב, ודבש תורה שבעל פה. עוד מילתא בפומא, דהיינו טעמא שנהגו לאכול דבש מיני מתיקה ביום מתן תורה, דאיתא בילקוט רות (סימן ג' בפסוק רות ג'יז)

ויאכל בועז וישת ויטב לבו מלמד שאכל מיני מתיקה אחר סעודה, מלמד שהמתיקה מרגלת הלשון לתורה, והכי איתא עוד בילקוט ירמיה (רמז רפא) אמר רבי קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל נטעו תמרים בבבל מפני שהמתיקה מרגלת הלשון לתורה, עד כאן. וצריך לערבם ביחד לאוכלם בבת אחת כי הדבש מחמם והחלב מקרר לפיכך שניהם כאחד טובים.

ברמ"א (או"ח סימן תצד,ג), ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. ונראה לי הטעם, שהוא כמו השני תבשילין שלוקחין בליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא עמהם שני לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין ביום הביכורים (כלומר כשם שבפסח עושים זכר לקרבן, הוא הדין בשבועות). ובמג"א (שם) כתב, ולכן נהגו לאפותו (את הלחם לסעודה שאוכל בה מאכלי חלב) עם חמאה, דאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם בשר.

והנה ביאר במ"ב ס"ק י"ד וט"ו ר"ל כשם שבפסח עושין זכר לקרבן כן אנו צריכין לעשות בשבועות זכר לשתי הלחם שהיו מביאין וע"כ אוכלים מאכלי חלב ואח"כ מאכל בשר וצריכין להביא עמהם שתי לחמים דאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד כמבואר ביו"ד סימן פ"ט ס"ד ויש בזה זכרון לשתי הלחם ע"כ ויזהר ליקח מפה אחרת כשרוצה לאכול בשר וא"צ להפסיק בבהמ"ז אם אינו אוכל גבינה קשה אלא יקנח פיו יפה וידיח כדאיתא ביו"ד סי' פ"ט ס"ק ט"ז אמנם יש מחמירים ע"פ הזוהר שגם אחר גבינה רכה צריך להפסיק בברכת המזון לפני שאוכל בשר ע' דרכי תשובה יו"ד סימן פ"ט ס"ק י"ד ורבים נוהרים בזה ע"ש, והנה תמוה מדוע יש לעשות דוקא זכר לשני הלחם ולא לשאר הקורבנות.

ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן ק"ס כתב מש"כ הרמ"א בסי' תצ"ד סעי' ג' שמה שאוכלין מאכלי חלב בשבועות שהוא כמו השני תבשילין שלוקחין בליל פסח זכר לפסח וזכר לחגיגה כן אוכלין מאכל חלב ואח"כ אוכלין מאכל בשר פשוט שאין כוונתו שגם בכאן צריך שני תבשילין ריקשה דא"כ יסגי כמו התם אלא הוא להוכיח שעושין זכר להקרבנות דהרי תקנו להביא בליל פסח שני תבשילין כדאיתא במתני' דפסחים דף קי"ד לכן שפיר יש לנהוג גם בשבועות זכר לשתי הלחם שהוא לאכול שני לחמים וע"י זה שאוכלין מאכל חלב ומאכל בשר שאין לאוכלם מלחם אחד הרי יאכלו מב' לחמים וזהו מה שמסיק הרמ"א וצריכים להביא עמהם ב' לחם על השלחן דהוא מסקנת דברים כדמשמע ממג"א ומפורש כן במחצה"ש ומה שלא תקנו חז"ל גם בשבועות כמו שתקנו בליל פסח הוא משום דשתי הלחם לא היה נאכל אלא לכהנים ולפנים מן הקלעים ולא היה ניכר זה אף בזמן הבית בכל בתי ישראל לכן לא תקנו לעשות זכר שלא היה זה בבתים מעולם אבל עכ"פ יש ללמוד משם דטוב לנהוג כן ומה שכיום אין המנהג לאכול מאכלי חלב דוקא בסעודה אחת הוא משום דחלב ובשר אף אם אוכל החלב קודם יש שאין אוכלין בסעודה אחת כדלעיל ס"ב ולכן לא רצו להנהיג שיעשו דוקא בסעודה אחת וגם יש לחוש שלפעמים ישכחו ויאכלו הבשר תחלה לכן יותר טוב לנהוג לברך אחר אכילת החלב ע"כ.

ובמטה משה (אות תרצב) כתב ועוד יש רמז לזה מן התורה, שנאמר (במדבר כח. כו) מנחה חדשה לד'. בשבועותיכם, ראשי תיבות מחלב. וצריך לאכול גם בשר כי אין שמחה אלא בבשר. ובעל אבן בוהן כתב: גם אמרו בעלי משל וחידה, שמספר תרי"ג רמז אל דבש חלב קמחא דסמידא (שהוא בגמטריא תרי"ד), והא' העודף (במנין הגימטריא) יפתר לאכול מהן שובע והותר, כן היום מנהג בני אמותינו ביום מתן תורתנו, עכ"ל.

עוד טעם כתב בדרשות חת"ס (רצא) ואמרו בהקריבכם מנחה חדשה לד' בשבועותיכם (במדבר כח כו) ראשי תיבות חלב, רמז לאכול מאכלי חלב בשבועות, עיין רוקח (סימן רצה). יראה כי טוב לאכול בעלי חיים להעלות הניצוצות מחי למדבר, אך אי היה סגי באכילת חמאה וחלב מבלי להמית חי היה טוב, וכן היה אדם הראשון קודם החטא, אך אחר כך לא היה נפש האדם חשוב כל כך שיהיה בכחו להעלות על ידי חלב אם לא ימיתנו דוקא ויוציא דמו בנפשו, אבל כל זמן שהחי חי אינו מועיל ההעלאה, ונהיה שאחר החטא לא היה ראוי להמית בעל חי על כל פנים אחר המבול הותר לנח (בראשית ט, ג), אמנם ביום מתן תורה שהיינו כמו קודם החטא, היה סגי בחלב בלי המית בעלי חי, והיו מעלין הניצוצות על ידי חלב.

עוד טעם מצינו בספר דן ידין להגה"ק רבי שמשון מאוסטיפלוע זצוק"ל (יב כא) עוד מטעם אחר אוכלים מאכל חלב בשבועות, דאיתא במדרש (שמות רבה ב, ד) חמשה שמות יש להר זה ואחד מנהוג "גבנונים" מלשון נקי כגבינה (שהיו נקיים מכל מום). ודע שהמלאך הזה (הנקרא השמא"ל) היה קורא תגר לפני הקדוש ברוך הוא לא ליתן התורה לישראל כי אם דוקא למלאכים, והשיב לו הקדוש ברוך הוא האיך אתם רוצים התורה, אני כתבתי בתורה (שמות כג, יט) לא תבשל גדי בחלב אמו, ואתם כשבאתים אצל אברהם אכלתם בשר בחלב שנאמר (בראשית יח, ח) ויקח חמאה וחלב ובן הבקר וגו', מיד נסתתם מלאך השמא"ל, וזהו הסוד בפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו סמיך ליה הנה אנכי שולח מלאך לפניך, ראשי תיבות השמא"ל, ור"ל בשביל לא תבשל גדי וגו'. עשיתי ושלחתי המלאך השמאל שהיה מליץ בעד המלאכים ואמרתי לו שאפילו תינוקות של בית רבן וכו' יודעין שאין לאכול בשר בחלב כדאיתא במדרש (מדרש תהלים ח, ב), ולכן אוכלים מאכל חלב בשבועות מטעם זה.

ובזכרון משה לתלמיד המהרש"ל (ליקוטי דינים סימן כו) כתב, הנוהגין לאכול מאכלי חלב ובשר בסעודה אחת בחג השבועות יש ליתן טעם בזה לפי שהוא מתן תורה וראוי להתענג ולשמח ביותר דהא בעצרת כולי עלמא מודו דבעינן נמי לכם' וגבינה ובשר הוא מאכל מלכים ודווקא בשאר ימות השנה יש להחמיר לא לאוכלם בסעודה אחת דאיתא בזוהר שכת הטומאה תזיק לאוכלם אבל בהאי יומא אין להם רשות להזיק כל זה לא כתבתי אלא לישב המנהג אבל שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל. אבל למעשה יש מחמירים בזה וכן כתב בחק יעקב (סימן תצד סקי"א) וכתב דשומר נפשו ירחק מלאוכלם בסעודה אחת, וכמו שידוע שמחמיר בזה הזוה"ק, אבל ידוע שבבית מרן הקהילות יעקב זצוק"ל היה אוכלים מאכלי חלב בליל שבועות, והובא המנהג באורחות רבינו (ח"ב עמ' צח אות ג').

ובתורת חיים (ב"מ דף פו:): כתב לבאר, דהנה איתא במדרש דמלאכי השרת אכלו בשר בחלב, והכי איתא בתהלים רבה (מדרש תהלים ח, ב) בשלשה מקומות נתווכחו המלאכים עם הקדוש ברוך הוא וכו' בשעה שבא לברא את האדם לפניו אמרו לו מה אנוש כי תזכרנו וכו', ובשעה שבא ליתן תורה לישראל אמרו לפניו וכו', (ובשעה שבא הקדש ברוך הוא להשרות שכינתו במשכן אמרו לפניו וכו'), ובשעה שעשו את העגל שמחו מלאכי השרת אמרו עכשיו תחזור התורה אלינו, אמרו לפניו וכו', אמר להן הקדוש ברוך הוא כולו זימנין קטיגורתין עליהון ואתון בשעת דאתיתו לגבי דאברהם מי לא קאכליתו בשר וחלב דכתיב (בראשית יח, ח) ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה וכו', ואילו תינוק שלהן כשהוא בא מבית רבו, ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה לאכול, והוא אומר לה היום למדני רבי לא תבשל גדי בחלב אמו (שומת לד, כו), מיד הלכו בפחי נפש. ואפשר דמהאי טעמא נוהגין לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה ואחר כך אוכלין בשר, כדי שיראו המלאכים מה שאנחנו נוהגין יפה במצות בשר בחלב, לאכול חלב תחילה ואחר כך בשר על ידי קינוח והדחה ושאר אוהרות, ועל ידי כן אין להן מקום לקטרג עלינו ביום מתן תורה, דחיישינן שמא יקטרגו עתה, כמו שעשו בשעת מתן תורה, דמהאי טעמא אין מקיזין דם במעלי יומא סבא משום מעלי יומא טבא דעצרת (שבת קכט:): דחיישינן דלמא אכתי נפק ההוא זיקא דשמיה טבוח. הכי נמי חיישינן דאכתי יקטרגו עלינו, וכשרואין שאנחנו נוהגין במצוה זו שעברו עליה חוששין לקטרג, פן ישיב להן הקדוש ברוך הוא כבראשונה אתם אכלתם בשר בחלב והרי תינוק שלהם נזהר יותר מכם.

וכ"כ בבאר היטב (סימן תצ"ד) וז"ל ושמעתי שאוכלים חלב ואח"כ בשר דלא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר בחלב בעבור זה נתנה התורה לישראל ודו"ק עכ"ל.

וכן כתב בספר מנהג ישראל תורה להזכיר טעם זה וכתב וז"ל בהרבה ספרים כתבו טעם על אכילת מאכלי חלב כדי לרמוז כי אנו מוזהרים על אכילת בשר בחלב דלא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר בחלב שבעבור זה ניתנה התורה לישראל וא"כ צריכים לאכול המאכלי חלב דוקא קודם אכילת בשר בהפסק קנוח והדחה כדי לעשות פעולה ניכרת שאנחנו מקיימים מצות אזהרת בשר בחלב ושכנהג בהרבה מקומות לאכול המאכלי חלב תיכף אחר התפילה בשעת הקידושא רבה ואין עושין סעודה גמורה עם פת ע"כ.

ובשפתי צדיק (פרשת וירא) כתב עוד טעם שבמדרש (שמות רבה כח, א) כשעלה משה למרום לקבל התורה רצו המלאכים לדחפו, מה עשה הקב"ה החליף צורתו וצר פניו כדמות קלסתר פניו של אברהם אבינו, אמר להם הקב"ה, איך לא תתביישו מפניו שאכלתם מלחמו, כענין שנאמר (בראשית יח, ח) "ויאכלו", ועל ידי זה הוכרחו להודות וקיבל משה התורה וכו'. ואפשר לומר דזה הטעם שאוכלים אנחנו בחג השבועות חלב וחמאה ובשר, לזכרון שעל ידי שאכלו המלאכים אצל אברהם אבינו חלב ובן הבקר, על ידי זה גרם למשה לקבל התורה.

עוד טעם כתב במג"א (סימן תצ"ד סק"ו) ומצאתי כתבו הטעם, דאיתא בזוהר (ויקרא צו, ב) שאותן שבעה שבועות היו לישראל שבעה נקיים וכו', וידוע שדם נעכר ונעשה חלב (בכורות ו:), והיינו מדין לרחמים. ומנהג אבותינו תורה היא. ע"כ.

ובפרי חדש (סימן תצד) כתב ויותר נראה לומר שאוכלים מאכל חלב משום שהוא יום שניתנה בו תורה, והתורה נמשלה בו, כדאמרינן בפרק קמא דתענית (זו.) למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו כמים וביין ובחלב וכו'. ע"כ.

ובערוך השלחן הביא בזה"ל שע"י מתן תורה נתנשאו למעלה ונתהפכו מטומאת מצרים לטהרת הקדש לכן אוכלים חלב שנתהוית מדם כדאמרינן דם נעכר ונעשה חלב ויש לזה רמז שהדין נתהפך לרחמים ע"כ.

ובנזירות שמשון (סימן תצד מג"א סק"ו) כתב, ולי נראה ד"חלב" גימטריה ארבעים, לרמז שהתורה ניתנה בארבעים יום, וכה מראה שהיא חשובה מכל מה שנברא, שהיה כששה ימים בלבד כדאיתא במדרש רבה (פסיקתא רבתי פרשה כא). עוד נראה לומר כדאיתא (ראש השנה טז.) למה תוקעין בשופר של איל כדי שיזכור לנו זכות אבות, ואיתא בבבא מציעא (פו:) בזכות ויקח חמאה וחלב זכו למן, ולא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן (תנחומא בשלח. כ), על כן מבקשים אנו מהקדוש ברוך הוא שיתן לנו פרנסתנו גם כן כאוכלי המן כדי שנוכל לעסוק בתורתו. עכ"ד.

עוד טעם כתב בליקוטי חבר בן חיים (ח"ב עמ' לד) רומז לכריתת הברית. במכילתא פרשת משפטים (מס' דכספא פרשה כ) שלש פעמים כתיב בתורה לא תבשל גדי (שמות כג, יד. שם לד, כו, דברים יד, כא), וכנגדן כרת הש"י שלש פעמים ברית עם ישראל, בהר סיני, באהל מועד וערבות מואב. ועל זה נאמר דבא המנהג לאכול חלב ואחר כך בשר ונוטלין ידיים ביניהם ועושין קינוח הדחה, לרמז כי אנו מקיימין הברית שכרת ד' עמנו. וכונת המכילתא, כי עיקר כריתות הברית היה על החוקים שלא ידענו להם טעם, כי מלתא בטעמים אין צריך כריתת ברית.

ומדרש פנחס מהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע כתב כך: התורה אינה אוהבת רק שפלות, ולכך בימים הקדמונים היו לומדים על הארץ, ולכך אוכלין חלב בשבועות שהוא קטנות.

ובספר אלף כתב (אות קסה) כתב, שמעתי טוב טעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, על פי גמרא דסוטה (יב, ב) ר' אחא בר חנינא אמר אותו היום יום ששה בסיון היה וכו', וקראת לך אשה מינקת מן העבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולם ולא ינק, ע"כ, לזאת אוכלים מאכלי חלב להורות על דברי גמ' הנ"ל, שעל שעתיד לקבל תורה בסיני ביום זה נמנע מאכול חלב טמא.

ובאשל אברהם (בוטשאטש סימן תצד) כתב, אמרו חז"ל (פסחים סח:) כולי עלמא מודים בחג שבועות שבעינן נמי לכם, אולי על ידי זה החיוב בסעודה ביום דוקא בזמן שהקרבתם להם בחינת לה'. היה על ידי החג דהיינו ביום וכו', ואולי גם זה טעם של מאכלי חלב שנוהגים, להורות שביום יש מצוה, מלבד מה שיש בחינת בערב תאכלו בשר, יש מצוה

גם כן בסעודה ביום בבחינת לכם, מלבד סעודת בשר שמכיר שמחת קרבנות נגילה ונשמחה בו בחינת לד', יש גם כן "לכם" היטב.

ובספר טעמי המנהגים (עמוד תרכד) כתב, ובשם ידידי הרב הה"ג מו"ה נחום אהרן רוקח נ"י, על פי מה שאמרו חז"ל (בכורות ו.) וחלב מנלן דשרי, הא אבר מן החי הוא, (ומשני), מדכתיב (שמות ג); ארץ זבת חלב ודבש וכו', ואם כן קודם קבלת התורה היה חלב אסור משום אבר מן החי, כי הוא משבע מצוות שגם בני נח הוזהרו עליו, ואחר שקיבלו התורה, אז הותר להם לאכול חלב, ועל כן נוהגין לאכול מאכלי חלב בחג השבועות זכר למתן תורה.

ובילקוט גרשוני (או"ח סימן תצד) כתב, ובדרך אפשר נראה לי עוד טעם על פי מש"כ בתשובת חת"ס (יו"ד ע"ג), דקודם מתן תורה היה חלב אסור לבן נח משום אבר מן החי עיי"ש, ולכן ביום מתן תורה להראות שיצאו מכלל בני נח אכלו חלב, ולכן גם אנו אוכלים חלב, ויותר אין להאריך. (ילקוט הגרשוני. [או"ח תצד])

ובספר מטעמים (ערך יו"ט) כתב עוד טעם, לפי שנתגיירו ביום זה ונעשו בריה חדשה וכקטן שנולד, ונעשה להם טבע חדשה, ועל כן אכלו חלב שהיא מאכל חלבו ורפואה לקטן. עוד טעם לרמוז שאז במתן תורה היו עוד בקטנות המוחין כתינוק היונק משדי אמו, והשכל הישר להשגת התורה השיגו רק בארבעים שנה אחר זה, כי אין אדם עומד על דעת רבו רק עד אחר ארבעים שנה, וכן אמר להם משה (דברים כט, ג);, ולא נתן ד' לכם לב לדעת וגו' עד היום הזה. עוד טעם לפי שכתוב (שה"ש ד, יא) דבש וחלב תחת לשונך, דבש - אדום וחלב - לבן, לרמז שבתורה נמצא מדת הדין ומדת הרחמים, זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם המות, או לרמז לשתי פנים כתורה נגלה ונסתר (על כן עשין. לביבות שהוא בשר מכוסה, לרמז לאמון מכוסה), גם ירמז ל'דודי צח ואדום'. עוד טעם, מפני שמאכלי בשר משתהים להתעכל, ומי שלא ישן כל הלילה הוא רעב, ולכן ראו לתקן מאכלים שבישולם נגמר מהרה. עכ"ד.

עוד טעם כתב בספר נעשה ונשמע ביאר הביא שהרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל ביאר שכשעלה משה לקבל התורה אמרו מלאכי השרת "מה לילוד אשה בינינו תנה הודך על השמים" צר הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם ואמר להם: לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו בשר בחלב" אבל במה ניצחנו את המלאכים שטענו "תנה הודך על השמים וכתב שם שמתרצים: בשולחן ערוך יור"ד סי' צ"א נאמר שאם נפל בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח הכל אסור משום ד"תתאה גבר" התחתון גובר על העליון ונוצחו ולכן כשטענו מלאכי השרת "מה אנוש כי תזכרנו תנה הודך על השמים" היתה השאלה האם העליון נוצח את התחתון או התחתון את העליון. הביאו ראייה מבשר בחלב שפוסקים להלכה תתאה גבר ובוזה ניצח משה רבנו את המלאכים. לזכר זה אוכלים מאכלי חלב בשבועות. ושמעתי לומר בדרך צחות שזה כוונת המשנה מסכת אבות "אם אין קמה אין תורה" שהרי אם לא היו המלאכים אצל אברהם ואכלו שם לחם שהכינה שרה קמח סולת ואחר כך בשר בחלב לא היינו מקבלים את התורה... עיי"ש עוד.

ובמשנ"ב ס"ק י"ב כתב טעם אחר וז"ל ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה כי בעשרת הדברות נתגלה להם כל חלקי התורה כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיכף כי אם מאכלי חלב כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעל"ע נאסרו להם על כן בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה עכ"ל. וכן כתב בספר מטעמים.

וכן הביא אותו טעם בליקוטי מהרי"ח וכתב טעם אחר משום שבשבת ניתנה תורה וכו' ובשבת אסור לשחוט ע"ש.

עוד טעם דהנה כתב בסדר היום (סדר חג השבועות בד"ה בחג) וז"ל בחג השבועות ראוי שישמח בו האדם שמחה יתירה מפני שהוא יום שנתנה בו תורה לישראל והכל מודים בקדושתו הגדול מקדושת שאר הימים מזבים הכל מודים בעצרת דבעינן לכם והמעם כדי לשמח הגוף שעומק בתורה ובמצות שניתנו ביום זה ממעם זה שאמרנו אין ראוי לענות הגוף ביום זה כיון דבאמצעות הגוף התורה מתקיימת ואין זולתו קיום וראוי לשמחו ולענגו בשמחת התורה יותר משאר חגים ומועדים עכ"ל.

וביאר דבריו בספר מועדי קודשך (שבועות עמ' פג) שרואים מדבריו שקדושת שבועות הוא יותר גדול מקדושת שאר הימים טובים וראוי לשמחו ולענגו יותר משאר חגים ומועדים, ולפי זה ביאר שם למה אוכלים מאכלים חלב שהרי נפסק בשו"ע סימן תקכט ס"א שצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת, וכתב הרמב"ם שאוכלים בשר ושותין יין, ובמג"א (סימן רמב סק"א) כתב שלא יפחות בשבת משני תבשילין, ובתיקוני שבת איתא שבכל סעודה יאכל דגים.

וביאר שם, היוצא מזה שבכל יו"ט צריכים לאכול בשר ודגים ויין וכיון שהסדר היום כתב ששבועות הוא יותר גדול משאר ימים מזבים וראוי לענגו ולשמחו יותר משאר ימים מזבים לכן תיקנו ג"כ מעודה חלבית לאכול בשבועות כדי שיראו שחג זה הוא יותר גדול מחגים אחרים דלא שייך לזמר שיאכלו יותר בשר ויותר יין דהרי כבר נפסק בשו"ע מימן תקכ"ט סעיף ג' וז"ל אדם אוכל ושותה ושמח ברגל ולא ימשיך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש ע"כ, ולכן אין ברירה אחרת רק לומר על עוד סוג אוכל שצריכים לאכול בחג זה ולכן תקנו מאכלי חלב דזה אינו בשאר חגים. ע"ש, וע"ש שכותב עוד כמה טעמים למנהג לאכול מאכלי חלב בשבועות. וכעיי"ז גם כתב לבאר בשו"ת וישב משה (ח"ב סימן קז) ששייב את המנהג שיש שאוכלין חלבי כי הם אוכלים סעודה חשובה ולא כמו סעודה חלבית רגילה בימות החול.

ושוב מצאתי כעיי"ז שכתב בס' שער יששכר (מאמרי חודש סיון אות נה) שביום מתן תורה לא אכלו בשר מחמת חיוב שחיטה והרי בשבת ניתנה התורה וע"כ אנו אוכלים מאכלי חלב, אבל זה אכתי קשה שזה מקור לאכול חלוב ולא לפטור מצות בשר, וגם מה

דלא פשיטא שלא אכלו אז בשר, דעי' בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סימן קלה) שהעלה שכן אכלו בשר ביום מתן תורה.¹³ וע"ע בכ"ז בקונטרס שערי יוסף הל' שבועות ויו"ט, עמ' 30.

עוד טעם כתב בשפע חיים (חלק טו שבועות עמ' ד') הביא את הגמ' בפסחים שרב יוסף ביומא דעצראת אמר עבדי לי עגלא תילתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, וביאר שהוא פשפש בעונתיו ובדק שאין נשמה גרועה כמוהו אבל מאידך שמח על חסדי השי"ת שלא כולם למדו ממעשיו אבל ברוך ה' שיש רק אחד כזה בשוק וכולם לומדים תורה, אבל מי שאינו במדריגה של רב יוסף הרי כולו מלא ככלי מלא בושא שאינו שם לב שחסר לו לימוד התורה וכו'. וע"כ ביאר שזה הטעם שאוכלים מאכלי חלב שהאי אף שאיכא לן מצוה לשמוח בבשר ויין אבל אנו מרמזים באכילת החלב שלאמיתו של דבר דיננו כעם הארץ שאסור לאכול בשר כמבואר בגמ' בפסחים דף מט ע"ב ולשמחה מה זו עושה כאן עי"ש, ולפי דבריו יש לבאר שכ"ז דוקא בלילה אבל ביום לאחר מתן תורה אפשר לאכול בשר ודו"ק. ¹⁴

ובקובץ מאמרי אגדה ומוסר שבועות ממרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א (עמ' טז) הובא עוד טעם נוסף לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, ובטעם הדבר יש לומר שרומזים בזה לתורה שפתוחה לכל אחד כמו חלב שאינו צריך בישול, ועוד שיסודה מחלב שהחמיץ עד שאינו ראוי לשתייה, ואעפ"כ אפשר לעשות מזה מאכל הראוי לאכילה, וכמו כן לגבי תורה גם מי שהחמיץ בתורה ראוי הוא שישוב ויהיה ראוי ללמוד תורה.

עוד כתב לבאר ועוד רמז יש בזה, כי כל מאכל מתייבש או מתקלקל לבסוף, אבל החלב מחזיק זמן רב, כי גם אם הוא מתחמץ הוא עדיין ראוי לחמאה וגבינה, ולכן אוכלים אותם בשבועות לרמז שהתורה שלנו לא תתייבש ולא תשתנה לעולם, ואע"פ שכבר עברו אלפי שנים, מ"מ עדיין היא מתאימה לכל הדורות, ואין לשנותה כטענת הכופרים שצריך להתאים בכל דור את התורה לפי המצב.

בספר שערי ימי הפסח (שער יב אות יד) שמה שאוכלים מאכלי חלב בלילה היות ומנהג ישראל להיות ניעורים כל ליל שבועות ללמוד תורה ואכילת בשר מעייפת את האדם ומכבידה אותה ע"כ אוכלים מאכלים קלים של חלב כדי להיות ערים, וכתב שם שמובא

¹³ וכך כתב, דבשבת ניתנה תורה כמבואר במסכת שבת דפ"ז ואיך קיימו מצות שמחה הרי ביו"ט שחל בשבת א"א להקריב שלמים בשבת ומקרבנות שנשחטו בערב שבת אי אפשר לצאת יד"ח דבעינן זביחה בשעת שמחה ורק שחטו בערב שבת ואכלו בשר והרי בערב שבת לא היה בר זביחה כי לא ניתנה תורה עדיין וגם אם טעמו במן טעם בשר הרי צריך ממין שחגיגה באה מהם דמה"ט מבואר חגיגה ח ע"ב שאין יוצאין בעוף וי"ל דדין זה אינו אלא סימן באיזה בשר יש לצאת וכמש"כ רש"י בחגיגה ד"ז ע"ב וכיון שהיה טעמו טעם בשר יוצאים בזה ועי' ריטב"א קידושין לו ע"ב ואכמ"ל וצ"ל שירד בשר מן השמים שחזרו למדרגת אדם הראשון קודם החטא שצולין לו בשר או שעשו בספר יצירה כגמ' סנהדרין סה ע"ב שברא ע"י ספר יצירה בהמה בע"ש, ע"ש עוד.

¹⁴ ובעצם ביאור דבריו בביאור דברי רב יוסף, הנה בקדושת לוי (סדר הזכירות בזכירת מתן תורה) העיר דלכא' אינו מובן דהא דודאי אין דרכו של רב יוסף להתפאר בעצמו וכתב דאדרבא רב יוסף השפיל עצמו בזה בתכלית הענוה לא לקחת עטרה לעצמו דאע"ג רבודאי רב יוסף היה זוכה למדרגתו והשגתו כאברהם אבינו יומא כח שהשיג את התורה לפני שניתנה ע"י התפשטות הגשמיות בשכלו ומדעתו אלא דמרוב ענותנותו אמר דאי לאו האי יומא דקגרים דהיינו בלי קבלת התורה היה כשאר פשוטי העם וכל השגותי אינם מפאת שכלי מעצמי ודעתי אלא מכח נתינת התורה וע"כ כיון שזה היום עשה ה' לי שאוכל לבא לידי מדרגה זו ע"כ נגילה ונשמחה בו.

בהלכות חנוכה שיש ענין לאכול מאכלי חלב בחנוכה זכר למה שהאכילה יהודית את שר האויב חלב עד שנרדם, וא"כ הרי חלב מרדים, וכתב שהתם היא נתנה לו גבינה מלוחה ונהיה צמא ושתה הרבה יין עד שנרדם והיין הוא שהרדים אותו ע"ש, ועי"ש עוד שיש שהקשו משופטים (ד' יט) במה שיעל נתנה לסיסרא חלב לשתות, ומוכח שהחלב מרדים, וכתב שם בהערה שאי"ז ראייה כי אף אם חלב מרדים אבת מאכלי חלב הם קלים יותר מבשר ופחות מרדימים, וכתב שם שכך זה המציאות וא"א להכחיש את המציאות, וא"כ לפי דבריו י"ל דהוא טעם חדש לאכילת מאכלי חלב.

א.ה, והנה כעין טעם זה שאין לאכול בשר בליל שבועות מצאתי גם בשו"ת אור לציון חלק ג' עמ' קצד, בסוף העמוד, כתב שמצוה לאכול בשר ביום יותר מאשר בלילה, וכתב ועכ"פ אף שאין די באכילת בשר בלילה יאכל בשר מעט גם בלילה וישתה מעט יין ולא ירבה בזה בלילה כדי שלא יפריע לו ללימוד הלילה, וכתב שם שבכל אופן אין צריך שאכילת הבשר תהיה בסוך סעודת יו"ט שכל שאוכל ביו"ט בשר קיים מצות שמחת יו"ט, ע"ש.

בספר אמרי נועם כתב, כי הגימטרייה של המילה חלב היא 40. אנחנו אוכלים מאכלי חלב בשבועות לזכר 40 הימים שבהם משה על הר סיני ולמד את התורה כולה (משה שהה 40 יום נוספים על הר סיני בתפילה למחילה על חטא העגל, ואז בפעם השלישית 40 יום עד ששב עם הלוחות השניים).

לערכו המספרי של חלב, 40, יש משמעות נוספת והיא 40 הדורות שחלפו ממשה שהעלה את התורה על הכתב, עד לדורו של רבינא ורב אשי שכתבו את המהדורה הסופית של התורה שבעל פה, התלמוד. בנוסף לכך, התלמוד נפתח באות מ' – גימטרייה 40, ומסתיים באות מ'.

עוד כתבו כמה מפרשים לבאר, הר סיני נקרא גם "הר גִּבְנוֹנִים" מלשון גיבנות – פסגות. הר של שיאים נעלים. "גבינה" מזכירה לנו את הר סיני. מלבד זאת. גימטריית המילה גבינה היא 70, והיא מזכירה את 70 הפנים של התורה. ושגם לזה מסתמא איכא כשבעים טעמים מדוע יש לאכול גבינה בחג השבועות. ומסתמא יש עוד הרבה טעמים בזה.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

"נעשה ונשמע" - נהורין שקיבלו ישראל מעשו וישמעאל

איתא בעבודה זרה ב' ע"ב: "ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכתוב אלזה מתימן יבוא וגו' מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלה עד שבא אצל ישראל וקבלה", ולכאורה קשה שהרי בפסוק כתוב רק שעיר ופארן שהם עשו שהיה בשעיר וישמעאל שהיה במדבר פארן, אך מנין לנו שהקב"ה החזיר את התורה גם על שאר האומות?

ובפי' הריב"א (ר"פ וזאת הברכה) ובפי' רבינו בחיי (דברים יא, ב) ובצרור המור כתבו שהתורה הזכירה רק את עשו וישמעאל שהם זרע אברהם, אך הוא הדין לכל שאר האומות (ועיין בספר העיקרים מאמר א' פ"כ), ועדיין צ"ב למה לא נזכרו גם שאר האומות.

ובפרקי דר' אליעזר פרק מ"א איתא: ר' טרפון אומר זרח הקב"ה מהר שעיר ונגלה על בני עשו... ומשם חזר ונגלה על בני ישמעאל... ומשם שלח לכל אומות העולם" וכו', ובפי' הרד"ל שם כתב שלשון "שלח" מגומגם ואפשר שעיקר הגירסא "זרח", אך בפדר"א מהדורת היגר הגירסא: "ומשם שלח מלאכים לכל אומות העולם", דהיינו שלעשו וישמעאל בא הקב"ה בעצמו (כביכול), ולשאר האומות לא בא בעצמו אלא שלח מלאכים, ולפ"ז מבואר היטב למה נזכרו בכתוב רק עשו וישמעאל, כי הכתוב הזכיר רק את האומות שאליהם בא הקב"ה בכבודו ובעצמו.

ובתורת חיים בע"ז שם ביאר את הענין בארוכה, ונביא את תורף דבריו:

בתחילה ביאר התו"ח שאע"פ שבכתוב נזכרו רק עשו וישמעאל, מ"מ ילפינן שבא גם לשאר הגויים מדכתיב ואתה מרבבות קדש כמ"ש בזוהר, ומה שזכרו דוקא עשו וישמעאל כתב התו"ח ביאור אחד שהוא משום שהם חשובים יותר משאר הגויים (וזה כעין דברי הריב"א ורבינו בחיי הנ"ל).

ועוד ביאר ע"פ מה שכתוב בארוכה בזוהר פרשת בלק, ותורף דברי הזוהר הוא שהקב"ה קרא לסמאל (שהוא שרו של עשו) ואמר לו תרצה לקבל את התורה שלי? אמר מה כתוב בה, אמר לו הקב"ה לא תרצה, אמר סמאל ח"ו איני רוצה תורה זו וכו' אך אם נכון בעיניך ראוייה היא לבניו של יעקב, כי חשב שאם יקבלה לא יוכלו לעמוד בה ויעברו מן העולם וכו', אמר לו הקב"ה תן לי עצה איך אעשה שיקבלה בניו של יעקב, אמר סמאל צריך לשחד אותם, קח אור מהאורות של צבא השמים ותן עליהם ובזה יקבלו, ותן את שלי תחילה, פשט ממנו את האור שחפף עליו ונתן לו לתת להם לישראל, וזה הוא זרח משעיר למו, קרא הקב"ה לרהב (שרו של ישמעאל) אמר לו תרצה אתה את התורה שלי, אמר לו מה כתוב בה, אמר לו הקב"ה לא תנאף, אמר אם ירושה זו יוריש לי הקב"ה

ירושא רעה יעבור כל השלטון שלי וכו' הרי בניו של יצחק, תן להם ולהם ראוי, אמר לו איני יכול כי אתה הבכור, החל להתחנן ואמר רבוננו של עולם הבכורה שלי תהא שלו, וזה האור שאני ירשתי עבור זה קח ותן להם, וכך עשה שנאמר הופיע מהר פארן וכו', כיון שלקח מתנות אלו לישראל מאותם שרים שליטים בא וקרא לרבבות קדש הממונים על שאר האומות והשיבו לו אף הם כך, ומכולם קיבל ולקח מתנות לתת להם לישראל, עכ"ד הזוהר.

וכתב התו"ח דמשמע מדברי הזוהר שסמאל ורהב הם שרים ושליטים יותר מכולם, אחד מימין ואחד משמאל, ורק הם פשטו מעליהם את אורותיהם לתת לישראל, אך שרי שאר האומות נתנו רק "מתנות" ולא "אור", עד כאן תורף דברי התו"ח (ע"ש שהאריך יותר).

ומבואר מדברי הזוהר שהביא התו"ח, שסמאל ורהב שהם השרים העליונים של עשו וישמעאל, היה עליהם אור מיוחד שזכו בו מחמת שהאומות שלהם הם הבכורים של אברהם ויצחק, והסכימו לפשוט מעליהם את האורות הללו כדי לשחד את ישראל שיקבלו את התורה.

ובמאמר הגאולה לרמח"ל כתב בענין זה:

"ובצאתם קבלו התורה ואז נתחזקו בתיקונם היטב, ואז ניטלה השליטה מן האומות ובראשם עשו וישמעאל כמו שנתבאר, וזהו שאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש, ואז לא די שלא שלטו האומות בישראל אלא שישראל לקחו הם הממשלה, אם לא שחטאו בעגל, והנה בעגל חזר הרע ונדבק בהם שכבר יצא, ואז נאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חרב, והבן מהו זה העדי, כי מה שלקחו מן עשו ומן ישמעאל נעשה להם עדי יקר סביבם, כי באמת לבוש הוא על גביהם... והנה אז התנצלו אותן, ולכן ניתנה עוד ממשלה לאומות העולם ומאז שלטו בהם, והנה היו להם שני כתרים כנגד נעשה ונשמע, והכל סוד אחד... והם נגד עשו וישמעאל, וזה מה שהתנצלו שם".

משמע מדבריו שמה שנזכרו כאן רק עשו וישמעאל הוא משום שהם ראשי האומות וכוללים את כולם (כמ"ש הגר"א בכמה מקומות), וביאר שהאורות שקיבלו ישראל מעשו וישמעאל הם שני הכתרים שקבלו כנגד נעשה ונשמע.

והגר"א באדרת אליהו (פ' וזאת הברכה אופן שני סוף פסוק ב') ביאר את כל זה בקצרה, וז"ל:

"וזרח משעיר כמ"ש בגמ' כשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל החזירה על כל אומה ולשון ובא אל ישמעאל א"ל תורה מה כתיב בה א"ל לא תנאף אמרו אי אפשר תנה לישראל וכו' וכולם נתנו להם מתנות דהיינו עשו וישמעאל, ונתנו להם עשייה ושמיעה שאמרו נעשה ונשמע, ואתה מרבבת קדש שגם שאר השרים נתנו לה מתנות".

ובכת"י ר' שלמה זלמן (הובא בחומש הגר"א ובספר המאור הגדול) כתב:

"מה שאמרו ישראל נעשה ונשמע הוא ענין גדול, וכמ"ש רז"ל מי גלה לבני סוד זה וכו', להבין מה זה סוד ומאין זכו לזה, ידוע כי כשחזר הקב"ה על עשו שיקבל התורה לא רצה לקבלה, אז אמר הקב"ה א"כ צריך אתה ליתן איזה מתנה לישראל כדי שיקבלוהם, כי גם עליך מוטל שתקבל ואתה פטרתה את עצמך במה שישראל מקבלים א"כ תן להם מתנה משלך, נתן להם מתנה משלו מדת הנעשה שהוא תיבה הנגזרת משמו, כי עשו לשון עשיה הוא, וכן ישמעאל הוכרח ליתן משלו מדת נשמע שהוא תיבה הנגזרת משמו של ישמעאל".

ובפי' הגר"א לחבקוק (ג, ג) כתב:

"ד"א אלו-ה מתימן יבוא מעשו שביקש ליתן להם התורה ואמרו מה כתיב בה ואמר לא תרצח ולא רצו, הופיע מהר פארן שהלך אצל ישמעאל ואמרו מה כתיב בה ואמר לא תנאף ולא רצו לקבלו, והענין הוא שעי"ן אומות הן וב' כללים, והן עשו וישמעאל כמ"ש בארוכה בשיר השירים (עי' בפי' הגר"א לשה"ש א, ב) ולהן עי"ן כתרים, ולעשו וישמעאל ב' כתרים כללים, דהיינו נעשה ונשמע כשמהוון, והם ראשי האומות עשו בדרום וישמעאל בצפון [לענ"ד צ"ל: עשו בצפון וישמעאל בדרום], ולכך הלך הקב"ה אליהם ליטול את הכתרים הנ"ל. כסה שמים הודו. היינו שאר צבא השמים שגם הם נתנו הכתרים שלהם במתנה. ואח"כ תהלתו מלאה הארץ לישראל".

ומה שכתב שעשיה ושמיעה כנגד שמותיהם של עשו וישמעאל מקורו בב"ר ע"א ג': "שמותיהן נאים ומעשיהם כעורים עשו שמו עשו ואינו עושה, ישמעאל שמו שומע ואינו שומע".

ומבואר מזה שהאור שהיה על שרו של עשו הוא הכתר שכנגד "נעשה", והאור שהיה על שרו של ישמעאל הוא הכתר של "נשמע", ולפי מה שהובא לעיל מהזוהר שזכו לאורות הללו משום שהיו בכוריהם של אברהם ויצחק, נמצא שישמעאל ירש את האור של בחינת "נשמע" מאברהם אבינו, ועשו ירש את האור של בחינת "נעשה" מיצחק אבינו, ונראה מזה שבחינת נשמע שייכת לאברהם ובחינת נעשה שייכת ליצחק.

ונראה לבאר, לפי מה שכתב הגר"א באדרת אליהו ר"פ האזינו: "כי נגד המצות המיוחדים לגוף אמרו נעשה ונגד התורה הלימודיות המיוחד להנשמה והשכל אמרו ונשמע" (ומקורו במדבר רבה י"ד י'): "מהו מלאה קטורת שכלם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע קבלו עליהם תלמוד תורה והמעשה", ובאבות דר' נתן פרק כ"ה: "כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע", ובז"ח פ' אחרי מות ע"ז ע"א: "נעשה ונשמע עשייה בעובדין טבין ושמיעה באורייתא"), וענין לימוד התורה מיוחד לאברהם ששתי כליותיו נעשו כשתי מעיינות שלימדוהו חכמה, ובצפנת פענח עה"ת כתב שאברהם היה "עצם החכמה", וידוע שאברהם עבד את הקב"ה מאהבה ויצחק עבד מיראה, ותורה היא בחינת אהבה שלכן תקנו על התורה ברכת אהבה רבה ואהבת עולם, והחלק המעשי שבמצוות שייך יותר לבחינת יראה, כידוע שע"י היראה נותנים לב יותר לדקדק בכל פרטי המצוה

(וחלק הכוונה שבמצוות וכן ברכת המצוות הם ג"כ תורה ושייכים לבחינת "נשמע"), ולכן תורה כנגד אברהם ומצוות כנגד יצחק.

אמנם במאמר הגאולה לרמח"ל כתב שנעשה כנגד מצוות עשה ונשמע כנגד מצוות לא תעשה, וידוע שמ"ע הם בחי' אהבה ומצוות לא תעשה בחי' יראה, כמ"ש הרמב"ן בפ' יתרו, ונראה שלפי דבריו צריך לומר להיפך, ש"נעשה" שייך לבחינת אברהם שעבד מאהבה, ו"נשמע" שייך לבחי' יצחק שעבד מיראה.

ולפי דברי הרמח"ל והגר"א מבואר היטב משום מה החזיר הקב"ה את התורה תחילה על עשו וישמעאל, משום שלהם היה משפט הבכורה בענין זה, כי הם ירשו מאברהם ויצחק את הכתרים של נעשה ונשמע שהם יסודי התורה, ואח"כ שלח הקב"ה אל עמון ומואב שגם הם ממשפחת אברהם, ואח"כ לשאר האומות, שלכל אומה היה ג"כ כתר כנגד אחד מהשבעים פנים של התורה, ואחרי שכולם נתנו את כתריהם לישראל ונדם כל מקטרג ומערער, ואז נתן הקב"ה את התורה לישראל.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

דברי התעוררות וחיזוק לקיום מצוות ידיעת התורה

החזרה התמידית בדברי תורה מקדש את האדם ומזככו

א. בשמחת הרגל על פסח לימוד ב' כתב לבאר מתני' פ' כל שעה ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינא ובמרור וכו', וז"ל ואמר ואלו ירקות עשביה"ם כסף וזהב להעלות ארוכה לעובד ה' ואשר נשאו לבו לידבק ליצר הטוב אשר אליו רומז הפסח, וז"ש אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח כלומר ברצות האדם לידבק בעבודת ה' ולקיים דברי היצר טוב הרומז לפסח, חזרת יחזור על לימודו לא פסיק גירסא מפומיה, שהוא עיקר גדול לינצל מיצר הרע וכמ"ש הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, וזה אצלנו טעם אחד מהטעמים אשר זאת לפנים התנאים והאמוראים היו קדושים וריח נור היצה"ר לא עדת בהון, כי היה אז היה תורה שבע"פ שוגר"ת ומשוגר"ת לפום רבנן כי לא ניתנה רשות לכתוב תורה שבע"פ ואף כי נכתבה המשנה כל הבריתות והתלמוד היה בע"פ ואשר נשאו ללמוד היה מוכרח יום ולילה לחזור על לימודו תדיר ולא פסיק שלא ישכח, ועסק התורה ללמוד בפה תדיר היה להם לעזר ולהועיל והיו קדושים ממש כמפורסם בתלמוד, וכבר כתב מהר"מ די ליזאנו ז"ל בדרך חיים שכל היראה ושמירת המצוות תלויים בעסק התורה ולפי רוב עסקו בתורה כן ירבה יראתו ודבקותו ע"ש באורך, ואי לזאת חזרה נשנית בראשונה לך ראש פינה קרי"ה נאמנה לחזור על לימודו כאשר היתה באמנה, עולשין כמש"ל משם הרב הנזכר לדרכו עול שינון שיקבל עליו עול שינון וכמה שפירשו הראשונים עשה תורתך קבע כך וכך דפין ליום כך וכך שעות בלילה כך וכך לערב, ועול יסבול ולא יבול, וזה עול שין עול שינון וכו' ע"ש.

*

זכות החזרה בתורה מקדש את המחשבה

ב. ובהקדמה זו יש לבאר מה דאשכחן כמה פעמים בש"ס (פסחים עב.), מגילה ז':, כתובות נ.), תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה.

דבחידושי הרי"ם פרשת צו עה"פ צו את אהרן וגו', ברש"י ז"ל אין צו אלא לשון זירוז כו', אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס, מקום שיש בו חסרון כיס היינו המחשבה, כי לכל האברים המיוחדים יש להם כיס לכסותם מפני העבירה, דהיינו העין יוכל לכסות בתוך עפעפיו, ללשון יש השפתים שלא ידבר מה שאסור, לאזנים יש תנוך שיכול לכוף אליה לתוכה שלא לשמוע מה שלא צריך, וכן שאר אברים יוכל לכסותם, אבל למחשבה והרהור אין כיס לכסותה והיא משוטטת בכל עת,

לכן צריך האדם ליזהר בה ביותר, וזה מרומז ב"היא העולה" כי העולה באה לכפר על מחשבה והרהור הלב עכ"ל.

ולאמור כי כח התורה והחזרה בתורה מקדש את האדם, יש לפרש תנא מיניה ארבעין זימנין, והיינו שע"י החזרה מ' פעמים, דמי ליה אותה מחשבה המשוטטת ומעופפת בכל עת, כמאן דמנח בכיסיה שיש לה כיס ושמירה שיהיה לאדם שליטה שלא יחשוב מה שלא לרצון ה'.

*

עמל התורה נקרא חוקה

כי מצוה אפילו ללמוד דברים שלמדם פעמים שלש והם ידועים אצלו

ג. באור החיים הקדוש בחוקותי (כו, ג) באופן הראשון כתב לבאר וז"ל אם בחקתי תלכו וגו', בת"כ אמרו יכול זה קיום המצוות כשהוא אומר ואת מצותי תשמורו הרי המצוות אמורות מה אני מקעיים אם בחקתי להיות עמלים בתורה ע"כ, וטעם שקרא הכתוב עמל התורה חוקה לצד שיש בה מצוה אפילו ללמוד דברים שלמדם פעמים שלש והם ידועים אצלו כי חפץ ה' בעסק התורה חוקה חקק ותמצא שאמרו חז"ל כי לטעם שילמוד האדם בחשק תמיד גזרה חכמתו יתברך שיהיה לומד ושוכח ע"ש.

*

קליפת יון היתה לטמאות בני ישראל ע"י להשכיחם תורתך

ד. בשפ"א לחנוכה תרל"א ליל ד' כתב וז"ל אא"ז מו"ר זצלה"ה פירש טמאו השמנים שבהיכל רמז על המחשבות שבמח, ויש לומר זה שכתוב ופרצו חומות מגדלי וטמאו וכו', כי עיקר שמירת המחשבה ע"י שמאמר השי"ת אצל האדם כחומה, כדכתיב אני חומה כו', ועל ידי שהאמונה קבועה בישראל על ידי זה חוקות השי"ת כחומה להם, וביונים נאמר שביקשו להעבירם מעל חוקי רצונך, והיינו שלא יהיה האמונה קבוע, רק לעשות על פי רצון האדם וכו', ועל ידי שקלקלו האמונה נטמאו המחשבות, וכשגברו העיקר האמונה, ואפשר שזה שם חנוכה, שבחינת כה היא אמונה, כלומר כה תעשו ולא בשום שינוי, רק להיות נמשך אחר השי"ת אף מה שאינו מובן בשכל ע"ש.

*

ה. ולאמור יש להוסיף ולפרש דזה הפי' להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, דעיקר כונת היונים היתה לטמאות מחשבות בני ישראל, והוא שכחת התורה, ולהעבירם מחקי רצונך והיינו ענין זה שהתורה נקראת חק לצד שיש בה מצוה אפילו ללמוד דברים שלמדם פעמים שלש והם ידועים אצלו וכמו שכתב האור החיים שם, וע"י מיעוט החזרה לא יתקדשו ולחא יהיה להם אותה חומה וכיס לשמירת המחשבה.

*

ההנאה מעניני עולם הזה משכיח הלימוד

ו. בשבת קמז: אמר רבי חלבו חמרא דפרוגיתא (פרש"י, שם מדינה שיינה משובח), ומיא דדיומסת קיפחו עשרת השבטים מישראל (פרש"י, שהיו בעלי הנאה ועסוקים בכך ולא היו עוסקים בתורה ויצאו לתרבות רעה), רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם (פרש"י, לפרוגיתא ודיומסית), אימשיך בתרייהו (פרש"י, אחר היין והרחיצה) איעקר תלמודיה (פרש"י, נעקר תלמודו ושכחו), כי הדר אתא קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר החרש היה לבם, בעו רבנן רחמיה עליה והדר תלמודיה, והיינו דתנן ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום לתורה, ואל תאמר שהיא תבא אחריך שחבריך יקיימוה בידך (פרש"י, שתהא רגיל אצלם וכשתשנה מסכת אחת והם אחרת, תשמענה ותהא סדורה בפיוך ואל תשתכח ממנה), ואל בינתך אל תשען (פרש"י, לומר חכם גדול אני וזכרן וכשאחזור פרק זה או מסכתא זו לא תשתכח חברת ממני), תנא לא ר' נהוראי שמו אלא ר' נחמיה שמו, ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו, ולמה נקרא שמו ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה עכ"ד הגמרא.

*

ראב"ע החליף לאותיות רי"ב קליפה המשכחת הלימוד

ז. והמהרש"א בח"א פירש ביאר וז"ל כאן התחיל לפי שהיא מצוה ראשונה בתורה וכו', ואמר דאיעקר תלמודיה ואמר החרש היה לבם דהיינו הרי"ש במקום ד' והב' במקום כ' שהם קרובים להתחלף וכו', וכצ"ל י' במקום ז' קרובים קצתכו', ונפל טעות זה בפיו לפי ענינו שנעשה לבו לב אבן וחרש מלהבין אחרי אשר היה לבו כמעין המתגבר בחבורו לחכמים עכ"ל, וכ"כ בספר קרנים בליקוטים שבסוה"ס (ציין לו הגרעק"א בגליון הש"ס) וז"ל ולמה דוקא טעה טעות כזה, וסודו כי הוא קרא מהדלי"ת רי"ש ומזי"ן יו"ד ומכ"ף ב' הרי אותיות רי"ב שטעה לרמוז שקליפה הנקראת רי"ב היא גרמה לשכחה ע"ש עוד דברים נפלאים.

*

כח הרבי שמטהר שמזכך לבני ישראל והוא ע"י מצוות ידיעת התורה

ח. בבא מציעא לג. תנו רבנן רבו שלמדו חכמה וכו', רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זה הוא רבו, אמר רבא כגון רב סחורא דאסברן זוהמא ליסטרן, ופרש"י האיר עיניו שהודיעו טעם משנה אחת שלא יכול להבין, דאסברן זוהמא ליסטרן, בסדר טהרות היא שנויה ולא הייתי יודע מה כלי הוא, ולמדני שהוא כף גדולה שמסלקין בו זוהם הקדירה והקלחת לצדדין עכ"ל.

ואדמו"ר הפני מנחם זצ"ל פירש דנקיט רבא בדוקא דין זה דזוהמא ליסטרן לרמוז כי זה התפקיד של רבו להאיר עיני ישראל ולסלק מהם הזוהמא.

ויש לרמוז זה גם במה דאמרינן במעשה דראב"ע ולמה נקרא שמו ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה, ולהאמור תגדל נקיון וטהרת בני ישראל במשנה תוקף, ע"י לימוד

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק

בימי שפוט השופטים

ויהי בימי שפוט השופטים (רות א)

אוי לו לדור ששופטיו צריכים להישפט (מד"ר רות)

פרק ראשון

כצאן ללא רועה

העיר בומברג שבארץ אשכנז, הייתה כאלמנה. רבה הגאון שישב על כסא הרבנות שנים רבות, רבי יצחק הלוי, נפטר לאחר מחלה קצרה, והותיר את קהילתו כצאן אשר אין להם רועה.

קהילה חשובה וגדולה כקהילת בומברג אינה יכולה להישאר ללא רב גדול. ראשי הקהילה שלחו את רבי פסח ברלינר ורבי דוד הירש, שני תלמידי חכמים חריפים ובקיאים, שלא היו כמותם בכל העיר ואולי גם בערים אחרות, לשוט בארץ ולתור להם רב חדש שכתר הרבנות בקהילה החשובה של בומברג יהלום אותו.

שני השליחים נסעו מעיר לעיר, תרו ובקשו אחר רב חשוב, גדול בתורה ובמעשים, ולא מצאו. לא מפני שלא היה בארצות גרמניה רב חשוב וגדול. קהילות הקודש דאשכנז לא היו ריקות מתורה באותו הזמן. הישיבות ובתי המדרשות היו מלאים תלמידים. כל עיר גדולה החזיקה ישיבה על חשבונה, ולא פסק קול תורה מישראל בכל ארצות אשכנז ואפילו בערים הנדחות. אמנם נמצאו הרבה רבנים שרצו והשתוקקו לשבת על כסא הרבנות בעיר בומברג, אלא שקהילות אשכנז נהגו סלסול בעצמן, ולא רצו למסור את שררת הרבנות לכל אדם. גם קהילת בומברג כך. השליחים ראו רבנים מכובדים בכל אתר ואתר, שוחחו עמם והתרשמו מהם. אולם לא מצאו מועמד הראוי לפי דעתם לכתר הרבנות של בומברג. לעומת זאת, כשגילו באי אלו קהילות אדם גדול ונכבד הראוי לאיצטלת הרבנות ונפשם חמדה אותו, התברר כי הוא אינו רוצה לעקור דירתו מקהילתו שהיה מבוסס ומבונה בה בכל טוב, וללכת לעיר חדשה שבה עדיין אינו מכיר איש והרי הוא בה כגר תושב.

עברו הימים והשבועות, והשליחים מכתתים רגליהם ומהלכים בין קהילות וערים, ועדיין לא מצאו את שבקשה נפשם. מאשכנז עברו למדינת פולין וגם בה לא מצאו מרגוע. מי שמצא חן בעיניהם לא רצה לבוא לקהילתם, ולהפך.

עד שבאו לעיר קרעמניץ.

*

פרק שני

כהגה ביד המלח

עייפים ומיוגעים נכנסו רבי פסח ברלינר ורבי דוד הירש בשערי קרעמניץ. רוחם הייתה נפולה וכוחם לא עמד להם עוד, אחרי שיטוטים וחיפושים המתמשכים כבר על פני ארבעה ירחים תמימים. החלו מחפשים בעל אכסניה, לתת מרגוע לגופם היגע. ובשעה שהלכו ברחוב, עברו מתחת לחלונות של בית מדרש.

החלונות היו פתוחים. מתוך בית המדרש בקע קולו של אדם המרצה פשט בגמרא בשפה קולחת ומלוטשת.

כדבורים הנמשכות אל הצוף נמשכו שני השליחים ונשאבו אל בית המדרש. עייפותם ורעבונם פגו בשומעם קולה של תורה מהדהד ברמה. נכנסו בשקט והתיישבו בקרן זוית. מתבוננים מהצד במראה:

בכותל מערב של בית המדרש, ישבו כעשרים נערים שקלסתר פניהם המעודן וחוט של חסד שנמשך עליו, העידו בהם על לימוד תורה בהתמדה. הם היו מרוכזים כליל באדם בעל צורה שעמד בראש השולחן ועיין בספר גדול שהיה פתוח לפניו. בית המדרש כולו היה שקט ברגע זה עד כי יכלו שני השליחים לשמוע את רחש הנשימות של הנערים. ברגע הבא החל מגיד השיעור לדבר בקול שקט שהלך וגבה, ככל שנגרף במימיה הסוערים של הסוגיה הסבוכה שבפירוקה היה עסוק כעת. שוב עצר האיש ועצם את עיניו ומצחו התמלא בקמטים כגלי ים. פתאום הופרעה הדממה כשאחד הנערים שאל קושייה בהיסוס קל. אחד מחבריו נחלץ מיד לעזרתו של מגיד השיעור, וענה על אתר תירוץ בנימה מתנצחת. לא הספיק זה לסיים דבריו, עד שבחור שלישי קם עליו לקפח את שוקיו ברתחה דאורייתא. הדממה נהפכה לסערה; סערה של תורה שניתנה בקולות וברקים. כך התנגחו ביניהם תלמידי חכמים, צורבים עולי ימים בקולות וברקים. עיניהם ברקו בחדוותא דשמעתתא, וניכר היה כי אין להם בעולמם מאומה, מלבד הרצון הבוער לירד לעומקה של סוגיה ואמיתה.

מגיד השיעור, לא נתיירא כלל מכל אותו מבול של צעקות וצווחות שהופנה אליו. הוא הקשיב לדברי הבחורים, שקל אותם בעיני שכלו וענה לכל בחור ובחור בשקט ובטוב טעם. כיוורד-ים ותיק ומומחה נחלץ מתוך הסערה ומימי ים התלמוד שוב שקטו ורגעו. הסוגיה הצהירה והבהיקה כשמש בצהרים. הפשט ברור היה ואיתן כמו ניצוק מברזל. כל הקושיות והתירוצים היו ללבנים שהוקמו ביד אמן נדבך אחר נדבך לבניין מבוצר שלא במהרה ימוט.

ר' פסח ברלינר ור' דוד הירש שמעו ולא האמינו למשמע אוזניהם. שניהם חריפים ובקיאים היו כאמור, והכירו היטב את הסוגיה הנידונה. ידעו עד כמה קשה היא להבנה, וכיצד חייב כל מגיד שיעור לעמול עד שיצליח להסבירה לפני בחורים צעירים וחסרי בקיאות. מגיד שיעור זה צלח כספן מנוסה את מימיו הרוגשים של הים הסוער בבטחה ובנחת, כאילו לא היה שום קושי מיוחד. נראה היה בעיניהם אותה שעה כאדריכל רב

אמן שלמד לפני ולפנים את תכנית הבניין על מבואותיו ומבוכיו, לפני שהרצה אותו לפני תלמידיו. למדן מופלג המכיר ויודע את התורה כנתינתה, מן היסודות העמוקים עד לגבהי גבהים.

מתוך שמחה של תורה החלו שניהם להתערב במהלך השיעור. השתעשעו עם הבחורים ורבים בדברי תורה, כשהם עצמם מגלים שבע ידות בחריפות ובקיאות עצומה.

אולם, לא שני למדנים שגיבים כמו ר' פסח ברלינר ור' דוד הירש ישפטו את רבה המיועד של קהילה קדושה בומברג על פי שיעור אחד. שכרו להם חדר באכסניה ויום יום היו נכנסים לבית המדרש, ומשיחים עם האיש בדברי תורה. כבדרך אגב תהו על קנקנו בשאר עניינים. בדקו האם כוחו גדול גם בהלכה או שמא רק בפלפול. נוכחו לראות שבקי הוא בכל ד' חלקי שולחן ערוך, וגם בשולחן ערוך החמישי. פיקח ומחוכם הוא ומתמצא בכל הוויות העולם. אי אפשר לרמותו. הליכותיו מתונות ומדודות וכל מראהו אומר כבוד.

לאחר שעמדו על טיבו ובחנהו יפה יפה ארבעה שבועות תמימים. נדברו שני השליחים ביניהם והחליטו כי איש זה, הגאון רבי מרדכי אורבך שמו, ראוי והגון לשבת על כיסא הרבנות של העיר בומברג.

הפעם, הקדימו השנים רפואה למכה. עוד בטרם החלו לבוחנו בחינות מקיפות ומעמיקות, שוחחו עמו שיחה של דרך אגב, וממנה הבינו כי אם יוצע לו לכהן על כיסא הרבנות בקהילה גדולה, לא ידחה את ההצעה על הסף. הגיעה עת פירעון השטר.

באחד הערבים, בשעה שסיים רבי מרדכי לסעוד את לבו. הופיעו במעונו שני השליחים והניחו לפתחו הצעה שקשה לסרב לה.

כבר אמרנו לעיל שרבי מרדכי פיקח מופלג היה, לפיכך לא הופתע כלל וכלל מן ההצעה. בעוד הם בוחנים אותו, בחן הוא אותם. הבין מהם כי קהילתם, בומברג, מחפשת רב לאחר שהרב הקודם גווע וימות, וכי כל השיחות והפלפולים מטרתם אחת: לבדוק ולעמוד על קנקנו. בינתיים הספיק הוא לשקול את העניין מכל צדדיו, ולאחר שנמלך בזוגתו הרבנית ושאל את פיה, הגיע לכלל דעה כי אם יוצע לו התפקיד, לא יסרב לו.

עתה באו הדברים לכלל מעשה. שני השליחים אמרו את שלהם. רבי מרדכי ענה תשובה לא מחייבת מפני הנימוס. שלא ייראה כלהוט יתר על המידה. ולאחר שעברו כמה ימים, הודיע להם את תשובתו ואמר "הן".

ברק של שמחה אושר הציף את עיניהם של שני אריות התורה. מיוגעים היו מן החיפושים, וחששו שמא אם יסרב יעברו עוד חודשים הרבה על קהילתם שתהא כאלמנה ללא רב הגון.

מיד פנו והלכו לאכסניה, ובשובם הביאו אתם כתב רבנות שהיה מוכן בידם מראש, נתנו בידו את הכתב וברכו אותו בברכת "מזל טוב". אשריך קהילת בומברג כי רב גדול כזה יפאר את כותל מזרחך.

*

פרק שלישי

שנים אוחזין בטלית

כל עוד היו הדברים רק בגדר אפשרות, לא התכוונו רבי מרדכי ובני משפחתו לעזוב את קרעמניץ. כעת הפכו הדברים למעשיים. רבי מרדכי ביקש שהות משני השליחים להכין עצמו כדבעי לעזוב את עיר מגוריו ולעבור דירה לבומברג.

קשה מכל קושי היה עליו להיפרד מתלמידיו החביבים, ששמעו מפיו תורת אלוקים חיים בכל יום ויום. לשמחתו הרבה, רוב תלמידיו מוכנים היו לצאת לגלות בעקבות רבם, ובהסכמת הוריהם, הודיעוהו חגיגית כי לאחר שישתקע בבומברג, יבואו אף הם בעקבותיו.

שבועיים ימים של הכנה רבתי עברו. הרב מוכן ומזומן היה. כל חפציו נחו בעגלה, צרורים וקשורים. הגיע היום המיוחל. ידידיו ומכריו וקרובי משפחתו נפרדו ממנו ברחובה של עיר, מי בחיוך של 'שמח בשמחתו' ומי בבכי של פרידה וגעגועים. הרב ושני השליחים ישבו בעגלה. העגלון הצליף בשוטו וזו יצאה לדרכה ופנתה ללכת לבומברג.

כמה שבועות עברו עליהם כחלום יעוף וכיום טוב ארוך של שמחת תורה. ר' פסח ור' דוד לא ראו ממעיין תורתו וקדושתו של רבם המיועד. כל יום שעבר חשף לפניהם עוד טפח מגדולתו וקדושתו, וזוית חדשה מאישיותו רבת הגוונים. שמחתם הרקיעה שחקים ואילו לא התביישו, יוצאים היו מן העגלה ומרקדים בשדה הפתוח. מחוללים בכל עוז ומודים לאלוקי ישראל שהנחה אותם בדרך אמת למצוא רב כה גדול. מיום ליום נתגלה להם כי כל מה שהכירו בו מקודם, היה רק כטיפה מן הים.

וכך נסעו ונסעו, עד שהגיעו לאחד הכפרים הסמוכים לבומברג. כאן פנו השלוחים ואמרו לרב:

"כבוד תורתו יואיל נא לרדת ולהתאכסן פה, אצל יהודי הגון ובר אוריין. ישב בכבוד וינוח מעט ובינתים אנחנו נלך העירה. נבוא ונבשר את הבשורה הטובה לפרנסי הקהילה, שרבה החדש של בומברג הגיע והוא חונה פה בתחומי העיר. כל העדה כולה: הדיינים; ראשי הקהל; הפרנסים; וכל הקהל הקדוש יצאו לקראתו לקבל את פניו".

"כמה היא הדרך מכאן עד לבומברג?" שאל הרב.

ר' פסח ברלינר הצביע לעבר קצה האופק. "אם רבינו טוב-רואי, יוכל לראות את המגדל הלבן הגבוה, שם יושבים תדיר הצופים המשגיחים על עירנו למקרה של שריפה חלילה. מכאן נמצא אתה למד כי בומברג קרובה לכאן מעט יותר מתחום שבת. יפוש מעט, ובעוד כמה שעות נבוא לקחתו עמנו בשמחה ובשירים בתוף ובכינור. הבו כבוד לתורה".

סבר הרב וקבל. נכנס אל האכסניה לחלץ עצמותיו, ואילו השליחים נסעו העירה על מנת לשוב ולקחתו עמם כעבור שעות אחדות.

ישב הרב בחדרו במתח של ציפייה וכל רגע דומה עליו כשעה. הרגעים זחלו בעצלתיים. עיין קלות בספר ועבר שוב על דפי הדרשה הגדולה שהכין לשאת במסיבת התמנותו לרב העיר. עברה שעה, עברו שעתיים. בעל האכסניה נכנס לחדרו להמתיק עליו את קושי הציפייה הדרוכה. שוחח עמו שעה קלה על הא ועל דא להפיג את מתחיו. אדהכי והכי העריב היום. חמה עמדה לשקוע, ועדיין לא נראה אפילו סימן קל לכל אותו המון חוגג, האמור להגיע לכאן לקבל את פניו של הרב החדש. קם והתפלל מנחה, שוב עיין מעט בספר ולאחר שנצנצו הכוכבים הרקיע וערב ירד, התפלל גם תפילת ערבית.

לתימהונו הגדול עברו עוד שעה ושעתיים, ועדיין איש לא בא לקבל את פניו. בעל האכסניה, נבוך גם הוא, הכניס לחדרו טס ועליו מיטב המטעמים לארוחת ערב. ברם, הרב טעם רק טעימה קלה בכדי להפיג יובש פיו. מפאת הציפייה הגדולה והחרדה שתקפה אותו, לא היה מסוגל לאכול.

הלילה עבר גם הוא, החמה זרחה ועדיין אין קול ואין עונה. הרב השכים קום ממיטתו והתפלל שחרית, כולו אחוז תימהון מה קרה לבני בומברג שכך נוהגים בו.

כשסיים להתפלל וחלץ טליתו ותפיליו, נשמעה נקישה קלה על דלת חדרו. פנה לפתוח וראה שני אנשים לא מוכרים עומדים בפתח. הציגו עצמם כפרנסי קהילת בומברג. דין תורה יש להם ובאו להציע לפניו את טענותיהם. כאשר יגזור אומר, כן יקום.

פליאתו לא נסתרה מעיניהם החודרות של הפרנסים. לקבלת פנים מסוג כזה, לא התכוון כלל. אך הוא לא עמד על כוונתם האמיתית.

ישב עמם אל השולחן ואחד מהם פתח ואמר:

"רבינו, יודעים אנחנו שכבודו תמה מדוע מתמהמהת קבלת הפנים עד בוש. אלף אלפי סליחות עלינו לבקש ממעלתו על התנהגותנו, ועל כך שרק כעת אנחנו באים להציע את הדברים שישמע, אך טוב מאוחר מלא כלום, וכעת התעוררה אצלנו נחיצות גדולה בפסק הלכה ברור".

סקרנותו של רבי מרדכי התעוררה עוד יותר, ולבו כמעט כרע תחתיו מגודל ההתרגשות. הבין כי משהו נשתבש ולא ידע מה.

"ספרו את הדברים ואשמע" אמר בשקט.

הפרנס השני ששתק מקודם, נטל את מושכות השיחה לידי ו החל מדבר בשטף ובלי היסוסים.

"כידוע לכבודו, קראנו לו על מנת שימלא את מקומו של רבינו הקודם, הגאון רבי יצחק הלוי ששבק חיים לכל חי. כבודו אולי הבין, שהרב לא הניח בן ראוי למלא מקום אביו, ואולם לא כן הוא. יידע נא כי בן יחיד הניח רבינו במותו, בן גדול בתורה, גאון וצדיק כמותו, הראוי למלא מקום אביו, ושמו רבי שלמה יחיאל. דא עקא, שהבן עצמו, לרוב

גודלו וחשיבותו, כבר נקרא לכהן פאר, עוד בחיי אביו, בקהילה חשובה אחרת כאב-בית-דין וראש ישיבה. יושב הוא שם על התורה ועל העבודה. מרביץ תורה לתלמידים, דן דינים, ומורה הוראות. בגלל ריחוק המקום, לא עלה בידינו להביא אותו לבומברג אל ההלוויה של אביו.

כשעברו שבעת ימי אבלות התאספנו כל בני העיר, ושיגרנו לרבי שלמה יחיאל הלוי כתב רבנות, חתום בידי ראשי הקהל וחשובי העיר. בקשנו ממנו לבוא למלא את מקום אביו. אולם הבן החשוב כלל לא טרח להשיבנו דבר. לאחר חודש ימים, חזרנו וכתבנו לו איגרת שניה וביקשנוהו בכל לשון של בקשה לבוא אלינו לשכון כבוד בעירנו, וגם בפעם הזאת לא זכינו למענה. בפעם השלישית הזהרנו אותו מפורשות, כי אם לא נקבל תשובה עד ירח ימים, נראה בכך ויתור מצדו על זכות הרבנות של בומברג, והרשות בידינו לקבל רב אחר על כס אביו.

בלב מלא חרדה הוחלנו ירח ימים לקבל תשובת הבן, ושוב לא נענינו. הוספנו וחיכינו עוד חודשיים ימים, שמא יימלך בדעתו וינחם על מחשבתו הראשונה, ורק לאחר שחלפו עברו כמה וכמה ירחים, אמרנו, לא תוכל עדה הקדושה דבומברג, להיות כספינה הנטרפת בים ללא מלחים ורב חובל, ולפיכך שיגרנו את ר' פסח ברלינר ור' דוד הירש, מחריפי-חריפים של קהילתנו למצוא לנו רב חשוב וראוי. כיתתו הללו את רגליהם עד שמצאו את כבודו, והנה..."

"והנה מה?" שאל הרב בפיק ברכיים.

"אין לנו הסבר על כך, רק רצון השם יתברך יכול היה לסבב מאורע כה מופלא. תמול, יחד עם שני השליחים שבאו לבשרנו על הופעתו של כבודו, נכנסה לחוצות בומברג מרכבתו של רבי שלמה יחיאל הלוי שנעתר לשלוש אגרותינו ובא לכאן כדי למלא מקום אביו".

*

פרק רביעי

"כאילו אינו נוגע בדבר"

אילו התמוטטו שמי תקרה והתרסקו על ראשו, היה רבי מרדכי מקבל את הדבר בשוויון נפש לעומת התדהמה העמוקה שחש נוכח דבריהם. לאחר כל היגיעה והעמל, ההכנות הנפשיות, והתוחלת הממושכה, במקום לזכות בקבלת פנים חגיגית, באים שני פרנסים אלו ומבשרים לו, כי לאמיתו של דבר לרבם המנוח היה בן. גאון וצדיק וראוי לרשת את אביו.

"אם כן, מה ברצונכם ממני?" שאל

פניהם של הפרנסים אדמו מבושה ומבוכה, "באנו אל מעלת כבודו, יען כי שני השליחים ספרו לנו על גודל גאונותו וצדקתו. החלטנו להציע העניין לפניו, ולבקשו להכריע בשאלת הרבנות כיחיד מומחה, וכאשר יחליט בדעתו דעת תורה, כן יהיה".

רבי מרדכי התגמגם ופלט כמה משפטים מבולבלים. כעת התברר לו כי מגמת פניהם לא הייתה כפי שחשב תחילה, להודיעו בעדינות שעליו לסגת בכבוד, אלא לקבל את הכרעתו בשאלה "מי יהיה רב העיר" כאילו הוא עצמו איננו צד נוגע בדבר. אם יחליט כי הוא קודם לבן הרב, לא יערער איש בדבר. אולם העניין סבוך הוא מאד, ואי אפשר לדון בו אלא בכובד ראש ושיקול הדעת, ולא לחרוץ דין על רגל אחת.

"אינני יכול להכריע בדבר בחטף" אמר לאחר מחשבה, "הישארו פה כמה שעות ואני אדון בדבר מכל צדדיו".

קבלו הפרנסים את דבריו. נותרו באכסניה כל היום, והרב הסתגר בחדרו והתעמק במחשבתו. צדדים רבים היו לו לכאן ולכאן, ולקראת שקיעת החמה, עדיין לא הודיע להם את פסק דינו. ביקש מהם ללון בלילה בכפר, ועד הבוקר יוציא פסק הלכה ברור וחותך.

ליל שימורים עבר על הרב. ליל שימורים עבר גם על הפרנסים. הוא אפוף היה במחשבות מעמיקות וישן אך מעט, והם המתינו בלב רוגש וחרד לשמוע כדת מה יפסוק. ספק קל שבקלים לא היה להם כי הוא דן בנושא הסבוך כאילו אינו נוגע כלל בדבר.

הבוקר אור והפרנסים הובלו על ידי בעל האכסניה לחדרו של הרב, לשמוע את פסק ההלכה:

"על כסאה של בומברג ישב כבוד הרב שלמה יחיאל הלוי. בן הרב ימלא את מקום אביו ואני אלך ואשוב אל עירי קרעמניץ".

הפרנסים עמדו כהלומי רעם ולא האמינו למשמע אוזניהם. בשרם נעשה חידודין חידודין. הנשמע כדבר הזה? אך הוא חזר על דבריו בפשטות ותמימות.

"האמנם?" שאלו, והוא שונה ומשלש, "אכן. לבן הרב, זכות הירושה!".

קמו האנשים לחזור לעירם, מלאי הערצה לאיש שמלבד כל מעלותיו, נתגלה גם כבעל שאר-רוח ויכולת הקרבה וויתור לעילא מכל דרגין.

הם יצאו לדרכם וגם רבי מרדכי יצא לדרכו, לשוב לקרעמניץ.

בצהרי היום, סמוך לאחד הכפרים, נשבר אחד מאופני העגלה. רץ העגלון הכפרה והזעיק עזרה. נפח מומחה שהגיע, בדק את הגלגל השבור ומצא כי התקלה מורכבת מדי ויידרש יום שלם לתקנה. ישב הרב לאונסו בבית אחד הכפריים שאירחו בכל לב, והצטער על זמנו היקר שנגזל ממנו בשל תקלות פעוטות.

למחרת בצהרים חזר הנפח עם העגלה המתוקנת. הסוסים אך נרתמו ליצולים כאשר ממול הגיעה בדהרה מרכבה קלה ובתוכה יושבים שני הפרנסים מבומברג.

"רבינו" צועקים הם לעבר רבי מרדכי, "אל יתרחק".

כהרף עין ירדו השנים, נגשו אליו בדחילו ורחימו, נישקו את כף ידו ופלטו בהתרגשות עצורה: "שלום עליכם, מורינו ורבינו, רבה של העיר בומברג!".

פרק חמישי

קבלת פנים ומיתה חטופה

"וכי לא אמרתי לכם כי משפט הבכורה שמור הוא לבן הרב?" נימה קלה של קפידה הסתננה לקולו של רבי מרדכי.

"אמת ויציב" ענו הפרנסים, "על פי פקודתנו קבלנו את רבי שלמה יחיאל לרב העיר. בלילה, לאחר מסיבת קבלת הפנים, הלך לישון ובבוקר לא קם. נפטר מתוך שנתו ועלה לגנזי מרומים. כיהן כרב העיר יום אחד! וכעת באנו לחלות את פניו כי יואיל ברוב חסדו לבוא עמנו לבומברג ולכהן בעירנו כרב, אחרי אשר משמים הוכיחו כי הוא הרב".

ללא אומר ודברים עבר רבי מרדכי מעגלה לעגלה, שילם פרוטות אחדות לעגלון ששכר ונסע עמהם לבומברג.

בדרך ישב הרב ולא פצה פה. הפרנסים חשבו שיפור מעט את הערפל סביב תעלומת מותו המסתורי של בן הרב, אולם הוא שתק שתיקה ממושכת.

ויהי כבואו לבומברג נתקבל שם בכבוד מלכים, עם שהייתה האוירה נסוכה עצבות עקב פטירתו החטופה של רבי שלמה יחיאל שנטמן בקברו שעה קלה לפני בוא הרב החדש.

תקופה ארוכה לא דבר רבי מרדכי על כל הענין ולא כלום. בני העיר יראו ממנו יראה גדולה, ולא העזו לשאול אותו מה אירע בעירם ומה פשר דבר. רק לאחר תקופה ארוכה מאד, כשנעשה לבם של ראשי הקהל דבומברג גס במקצת בהדרת גאונו של רבם הנערץ, צפה מאליה השאלה המתבקשת:

"ילמדנו רבינו. מה טעם עשה לנו ה' ככה? מתחילה קבלנו את כבודו לרב, כיון שסברנו כי בן הרב ויתר על זכותו, והא ראייה שלא השיב לנו כל תשובה. אחר כך באו שני הרבנים ביום אחד. לאור פסקו קבלנו את רבי שלמה יחיאל הלוי לרב. קבלנו את פניו בשמחה ובשירים, והנה עוד באותו לילה נחטף ונפטר בשנתו. מה פשר דבר".

פרק שישי

בהדי כבשי דרחמנא למה לך

"הגמרא במסכת בבא בתרא (צ"א ע"ב) אומרת" פתח רבי מרדכי ואמר, "אפילו ריש גרגותא משמיא מוקמי ליה. כלומר, אפילו השר הממונה על הבורות ומכריע מי ידלה מים היום ומי מחר, משרה קטנה לכל הדעות, גם הוא מתמנה על פי צו אלוקי. משמים נגזר על שנינו שנשב על כיסא הרבנות של בומברג, ואחד מאתנו ידחה מפני חברו. נודע הדבר לאבי מורי מנוחתו עדן ולרבי יצחק הלוי בגנזי מרומים, ושניהם השתטחו לפני כיסא הכבוד, וכל אחד מהם בקש שבנו של השני, יתמנה בראשונה לרב העיר. אני לא ידעתי מן המאבק האדיר המתנהל מעל לראשינו, וכאשר באו אלי השליחים לבקשני שאסכים להיות רב בעיר, נעתרתי לבקשה וקבלתי את כתב הרבנות.

כשבאתי סמוך לכאן, נודע לי מפיכם כי בן הרב הגיע ותובע את משפט הבכורה. הצעתם לי להיות פוסק יחידי ביני ובינו ולא סירבתי. עיינתי בדבר הדק היטב, וכבר לקראת ערב נתברר לי כי לפי ההלכה דין קדימה שמור לבן הרב. מכל מקום, רציתי ללבן את הדבר בלילה עוד פעם, ביתר ישוב הדעת ובלי אבק של פניה עצמית חלילה. מאוחר בלילה נפלה עלי תרדמה קצרה וראיתי את אבי בחלום. הוא פנה אלי ואמר:

”דע לך בני, כי כמוך פסקו גם בשמים, לבן הרב משפט הירושה והוא יהיה רב בבומברג לפניך”.

לא הבנתי את המילה האחרונה 'לפניך', והוצאתי בבוקר את פסק דיני כי בן הרב לו משפט הבכורה, וכל הבא לשבת על כיסא הרבנות הרי הוא בכלל משיג גבול. מה שקרה אחר כך נשגב מבינתי. על זה נאמר הנסתרות לה' אלוקינו. אין לנו עסק בנסתרות, אך הנגלות, לנו ולבנינו. יושב אני על כיסא הרבנות על דעת המקום ועל דעת הקהל כדת של תורה”.

יראה גדולה תקפה את האנשים כשנגלל לעיניהם פעם אחת הפרגוד, והורשו להציץ להרף-עין בדברים שהם מכבשונו של עולם. מאותו יום ואילך, לא העז עוד איש להעלות על דל שפתיו את המעשה הנורא, ורבי מרדכי ישב שנים רבות על כיסא הרבנות של בומברג בשלום ובשלווה, ועוד בחייו זכה לראות את אחד מבניו, רבי אריה לייבוש אורבך, מכהן כרבה של סטניסלאב ושמו הולך לפניו בכל המדינות כגאון וצדיק.